

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Одеського національного економічного університету

Збірник наукових праць

№ 3-4 (280-281), 2021

Виходить 10-12 разів на рік (5-6 випусків) • Заснований у грудні 1994 р.

Одеса
2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Коваленко Вікторія Володимирівна, доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна

Заступники головного редактора

Слатвінська Марина Олександрівна, доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна,
Шелудько Сергій Андрійович, кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна

Технічний редактор

Кулікова Єлизавета Олександрівна, викладач, фахівець I категорії, Одеський національний економічний університет, Україна

Амброзі Маріан Маріанович кандидат філософських наук, доцент, Коледж міжнародного бізнесу ISM Словаччина в Пряшеві (Словаччина),
Божинова Маріяна доктор екон. наук, професор, Академія економіки ім. Д. А. Ценова, Республіка Болгарія, **Бухтіарова Аліна Геннадіївна** кандидат екон. наук, доцент, Сумський державний університет, Україна, **Валігура Володимир Андрійович** кандидат екон. наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Україна, **Васильчишин Олександра Богданівна** доктор екон. наук, доцент, Західноукраїнський національний університет, Україна, **Гончаренко Олена Миколаївна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Горовий Дмитро Анатолійович** доктор екон. наук, професор, Харківський технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна, **Гросу Вероніка** доктор економічних наук, професор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), **Гудзь Тетяна Павлівна** доктор екон. наук, доцент, Вищий навчальний заклад Укоопспілки, Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна, **Єрмакова Ольга Анатоліївна** доктор екон. наук, професор, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, **Жаворонок Артур Віталійович** кандидат екон. наук, доцент, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, **Жердецька Лілія Вікторівна** доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Заротіадіс Грігоріс** кандидат екон. наук, доцент, університет Аристотеля в Салоніках, Греція, **Зборіна Ірина Михайлівна** кандидат екон. наук, доцент, Поліський державний університет, Республіка Білорусь, **Збрицька Тетяна Петрівна** кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Зеленка Владімір** кандидат екон. наук, доцент, Вища школа економіки у Празі, Чеська Республіка, **Кетнерс Карліс** доктор екон. наук, професор, Банківська вища школа бізнесу і фінансів, Латвійська Республіка, **Кузіна Руслана Віліївна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Кузнецова Інна Олексіївна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Лайко Олександр Іванович** доктор екон. наук, старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, **Літвінов Олександр Сергійович** доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Лоханова Наталія Олексіївна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Маркс-Бельська Рената** кандидат екон. наук., доцент, Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині, Республіка Польща, **Меджибовська Наталія Семенівна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, **Мельник Леонід Васильович** доктор екон. наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування, Україна, **Михальчук Камелія-Каталіна**, кандидат екон. наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), **Муршудді Фахри Фуад огли** доктор філософії з економіки, докторант кафедри фінансів і фінансових інститутів Азербайджанського державного економічного університету (Азербайджан), **Нездоймінов Сергій Георгійович** кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Онищенко Світлана Володимирівна** доктор екон. наук, професор, Національний Університет «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка, Україна, **Пантелєєва Наталія Миколаївна** доктор екон. наук, професор, Черкаський науково-навчальний інститут Університету банківської справи, **Семенова Валентина Григорівна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Слободяник Юлія Борисівна** доктор екон. наук, професор, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Україна, **Сментина Наталія Валентинівна** доктор екон. наук, професор, Одеський національний економічний університет, Україна, **Совік Людмила Єгорівна** доктор екон. наук, професор, Поліський державний університет, Республіка Білорусь, **Тульвінські Міхаїла** кандидат екон. наук, доцент, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), **Уханова Інна Олегівна** кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Хомутенко Алла Віталіївна** доктор екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна, **Чоботару Маріус-Сорін** кандидат екон. наук, лектор, Сучавський університет імені Штефана чел Маре, (Сучава, Румунія), **Шикіна Ольга Володимирівна** кандидат екон. наук, доцент, Одеський національний економічний університет, Україна

Міжнародна представленість та індексація:

Index Copernicus International (ICV 2018: 75.22).
Google Scholar (h-індекс - 10).
Open Ukrainian Citation Index (OUCI). CrossRef.
Dimensions.
Реферативна база даних «Україніка наукова».
Український реферативний журнал «Джерело».
Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.ru.
Електронний репозитарій Одеського національного економічного університету.
Російський індекс наукового цитування (РІНЦ)

Засновник та видавець:

Одеський національний економічний університет
Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:

Серія КВ № 20991-10791 ПП

від 18 серпня 2014 р. (перереєстрація)

Включено до категорії «Б» в «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі наказу Міністерства

освіти і науки України від 02.07.2020 р. № 886

Адреса редакції та видавця:

65082, м. Одеса, вул. Гоголя, 18, ауд. 110,
Одеський національний економічний університет,
науково-редакційний відділ, тел.: (+38048) 777-89-16
e-mail: visnik.nauka@oneu.edu.ua
web-site: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/index.php>

ЗМІСТ

Рецензії.....	10
<i>ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ</i>	
Валігура Тетяна Науковий базис регулювання розподілу доходів у суспільстві.....	14
Гончаренко Анастасія Банківська конкуренція на ринку платіжних послуг в умовах розвитку fintech.....	21
Домбровська Софія, Горбаченко Марина Фінансова стійкість підприємства: оцінка та шляхи підвищення.....	28
Жердецька Лілія, Клімашевська Олена Роздрібний банківський бізнес: сутність та тенденції розвитку під впливом фінансових технологій.....	35
Ситник Інна Концептуальні засади парадигми оновленої платіжної системи України.....	44
Томарович Тетяна, Азаренкова Галина Концептуальні основи механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах.....	54
Мамонтова Ірина Умови впровадження спеціальних економічних зон в Україні.....	59
<i>МЕНЕДЖМЕНТ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ</i>	
Мороз Микола, Труніна Ірина, Мороз Олена Оптимізація логістичної діяльності переробного підприємства.....	63
Мітал Олена, Ладонько Людмила, Калінько Ірина Шляхи підвищення дієвості механізмів забезпечення державної політики залучення іноземних інвестицій в регіональний розвиток.....	70
<i>ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ</i>	
Дзюрах Юрій, Другов Олексій Державне регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві: сучасні аспекти.....	77
<i>АНАЛІЗ, АУДИТ, ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ</i>	
Цебень Руслан Інтегрований підхід до інвентаризації основних засобів в електроенергетичних підприємствах України.....	86
<i>ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ</i>	
Шинкаренко Володимир, Шинкаренко Лариса, Воропай Наталія Дослідження інфляційних процесів в Україні за допомогою математико-статистичних методів.....	93
<i>ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА</i>	
Нечева Наталя, Шикіна Ольга, Ярьоменко Сергій Використання елементів бренду в просуванні міста Одеси як туристичної дестинації.....	100
<i>МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ</i>	
Тарасевич Наталія Актуальні аспекти розвитку світового валютного ринку.....	108
Короленко Наталія, Біла Дарія Сутність прямих іноземних інвестицій у міжнародних відносинах: вплив на соціально-економічний розвиток країн та їх наслідки.....	115

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ODESSA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
ALL—UKRAINIAN ASSOCIATION OF YOUNG SCIENTISTS

SCIENTIFIC BULLETIN
of Odessa National Economic University
Collection of Scientific Works

№ 3-4 (280-281), 2021

Published 10-12 times a year (5-6 issues) • Founded in December 1994

Odessa
2021

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Kovalenko Victoria, D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Banking, Odessa National University of Economics, Ukraine

Deputies of Editor-in-Chief

Slatvinska Maryna, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine,

Sheludko Sergii, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine

Proofreader editor

Kulikova Yelizaveta, lecturer, specialist of the 1st category, Odessa National Economic University, Ukraine

Ambrose Marian Cand. Sc. (Phil.), Assoc. Prof., College of International Business ISM Slovakia in Prešov (Slovakia), **Bozhinova Mariyana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., D.A. Tsenov Academy of Economics, Republic of Bulgaria, **Bukhtiarova Alina**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Sumy State University, Ukraine, **Valihura Volodymyr**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ukraine, **Vasylychshyn Alexandra**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ukraine, **Goncharenko Olena**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Gorovyi Dmytro**, Doctor of Economics, Professor, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine, **Grosu Veronica** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Stefan cel Mare University of Suceava, (Suceava, Romania), **Hudz Tetiana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Poltava University of Economics and Trade, Ukraine, **Ermakova Olga**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Institute of Market Problems And Economic-Ecological Research of the NAS of Ukraine, **Zhavoronok Artur** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Yuriy Fedkovich National University, Ukraine, **Zherdetska Liliia**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Zarotiadis Grigoris** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof. Aristotle University of Thessaloniki, Greece, **Zborina Irina**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Polesky state university, Republic of Belarus, **Zbritskaya Tatiana** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Zelenka Vladimir**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., University of economics Prague, Czech Republic, **Ketners Karlis**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., BA School of Business and Finance, Republic of Latvia, **Kuzina Ruslana** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Kuznetsova Inna**, Doctor of Economics, Professor, Head Department of Management, Odessa National Economics University, Ukraine, **Laiko Oleksandr**, Dr. Sc. (Econ.), Senior Scientific Associate, Institute of Market Problems And Economic-Ecological Research of the NAS of Ukraine, **Litvinov Oleksandr**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Lokhanova Nataliia**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Marks-Bielska Renata**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland, **Medzhibovcka Nataliia** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Melnik Leonid Vasyliovych** Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., National University of Water Management and Environmental Sciences, Ukraine, **Mikhalchuk Kamelia-Katalina**, Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Murshudli Fakhri Fuad** Ph.D. (Econ.), Doctoral student of the Department of finance and Financial Institutions, Azerbaijan State University of Economics, Azerbaijan, **Nezdoyminov Sergii** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Onyshchenko Svitlana**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Ukraine, **Panteleeva Nataly** Dr. Sc. (Econ.), Prof., Cherkasy Research and Training Institute of the University of Banking, Ukraine, **Semenova Valentyna**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Slobodianyk Yuliia**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Kyiv national economic university named after Vadym Hetman, Ukraine, **Smentyna Nataliia**, Dr. Sc. (Econ.), Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Sovik Lyudmila**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Polesky State University, Republic of Belarus, **Tulvinschi Mikhaela** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Ukhanova Inna** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Khomutenko Alla**, Dr. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine, **Ciubotariu Marius** Cand. Sc. (Econ.), lecturer, Stefan cel Mare University of Suceava (Suceava, Romania), **Shykina Olga** Cand. Sc. (Econ.), Assoc. Prof., Odessa National Economic University, Ukraine

International Abstracting and Indexing:

Index Copernicus International (ICV 2018: 75.22).
Google Scholar (h-index - 10).
Open Ukrainian Citation Index (OUCI). CrossRef.
Dimensions.
Reference database «Ukrainika Naukova». Ukrainian abstract journal «Dzherelo».
Vernadsky National Library of Ukraine. eLIBRARY.ru Scientific Electronic Library. Electronic repository of the Odessa National Economic University.
Russian Scientific Citation Index (RSCI).

Founder and publisher:

Odessa National Economic University

Certificate of State Registration of the Print Media:

Series KV No. 20991-10791PR dated August 18, 2014 (re-registration)
Included in the category "B" in the "List of scientific professional publications of Ukraine" in which the results of dissertations for the degree of Doctor of Sciences and Candidate of Sciences can be published on the basis of the direction of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 № 886

Editorial and publisher address:

18, Hoholia str., room 110, Odessa, 65082, Odessa National Economic University, Scientific and editorial department,
tel. (*38048) 777-89-16
e-mail: visnik.nauka@oneu.edu.ua
website: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/index.php>

© Odessa National Economic University, 2021

CONTENTS

Reviews.....	10
<i>FINANCE, BANKING AND INSURANCE</i>	
Valihura Tetiana Scientific basis of regulation of income distribution in society.....	14
Goncharenko Anastasiia Banking competition on the payment services market in the conditions of fintech development.....	21
Dombrovska Sofiia, Horbachenko Maryna Financial stability of the enterprise: evaluation and ways of improvement.....	28
Zherdetska Liliia, Klimashevska Olena Retail banking: essence and development trends under the financial technologies impact.....	35
Sytnyk Inna Conceptual fundamentals of the paradigm of the updated payment system of Ukraine.....	44
Tomarovych Tetiana, Azarenkova Galina Conceptual fundamentals of the bank's financial flow management mechanism in modern conditions.....	54
Mamontova Iryna Conditions for the introduction of special economic zones in Ukraine.....	59
<i>MANAGEMENT AND BUSINESS ADMINISTRATION</i>	
Moroz Mykola, Trunina Iryna, Moroz Olena Optimization of logistics activity of processing enterprise.....	63
Mital Olena, Ladonko Liudmila, Kalinko Irina Ways to increase the effectiveness of mechanism to ensure public policy to attract foreign investment in regional development.....	70
<i>ECONOMICS AND MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY</i>	
Dziurakh Yuriy, Drugov Oleksiy State regulation of investment activity in agriculture: modern aspects.....	77
<i>ANALYSIS, AUDIT, ACCOUNTING AND TAXATION</i>	
Tseben Ruslan Integrated approach to inventory of fixed assets in electric power enterprises of Ukraine.....	86
<i>ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC THOUGHT</i>	
Shinkarenko Volodymyr, Shynkarenko Larysa, Voropai Natalia Research of inflation processes in Ukraine using mathematical and statistical methods.....	93
<i>ECONOMICS OF TOURISM, HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS</i>	
Niecheva Natalia, Shykina Olga, Iaromenko Sergii Use of branding elements in the promotion the city of Odessa as a tourist destination.....	100
<i>INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS</i>	
Tarasevych Nataliia Current aspects of world exchange market development.....	108
Korolenko Natalya, Belaya Daria The essence of foreign direct investment in international relations: impact on the socio-economic development of countries and their consequences.....	115

ISSN 2409-9260 (Print)
ISSN 2415-3869 (Online)

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ОДЕССКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
Одесского национального экономического
университета
Сборник научных трудов

№ 3-4 (280-281), 2021

Выходит 10-12 раз в год (5-6 выпусков) • Основан в декабре 1994 г.

Одесса
2021

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

Коваленко Виктория Владимировна, доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина

Заместители главного редактора

Слатвинская Марина Александровна, доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, Шелудько Сергей Андреевич, кандидат экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина

Технический редактор

Куликова Елизавета Александровна, преподаватель, специалист I категории, Одесский национальный экономический университет, Украина

Амбрози Мариан Марианович кандидат философских наук, доцент, Коледж международного бизнеса ISM Словакия в Пряшеве (Словакия), **Божинова Мариана** доктор экон. наук, профессор, Академия экономики им. Д. А. Ценова, Республика Болгария, **Бухтиарова Алиана Геннадьевна** кандидат экон. наук, доцент, Сумской государственный университет, Украина, **Валигура Владимир Андреевич** кандидат экон. наук, доцент, Западноевропейский национальный университет, **Васильчишин Александра Богдановна** доктор экон. наук, доцент, Западноевропейский национальный университет, Украина, **Гончаренко Елена Николаевна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Горовый Дмитрий Анатольевич** доктор экон. наук, профессор, Харьковский технический университет «Харьковский политехнический институт», Украина, **Гросу Вероника** доктор экон. наук, профессор, Сучавский университет имени Штефана чел Маре, (Сучава, Румыния), **Гудзь Татьяна Павловна** доктор экон. наук, доцент, Высшее учебное заведение Укпрофсоюза, Полтавский университет экономики и торговли, Украина, **Ермакова Ольга Анатольевна** доктор экон. наук, профессор, Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, **Жаворонок Артур Витальевич** кандидат экон. наук, доцент, Черновецкий национальный университет имени Юрия Федьковича, **Жердецкая Лилия Викторовна** доктор экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Заротиадис Григорис** кандидат экон. наук, доцент Университет Аристотеля в Салониках, Греция, **Зборина Ирина Михайловна** кандидат экон. наук, доцент, Полесский государственный университет, Республика Беларусь, **Збрицкая Татьяна Петровна** кандидат экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Зеленка Владимир** кандидат экон. наук., доцент, Высшая школа экономики в Праге, Чешская Республика, **Кетнерс Карлис** доктор экон. наук, профессор, Банковская высшая школа бизнеса и финансов, Латвийская Республика, **Кузина Руслана Вілевна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Кузнецова Инна Алексеевна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Лайко Александр Иванович** доктор экон. наук, старший научный сотрудник, Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, **Литвинов Александр Сергеевич** доктор экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Лоханова Наталья Алексеевна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Маркс-Бельская Рената** кандидат экон. наук., доцент, Варминско-Мазурский университет в Олштыне, Республика Польша, **Меджибовская Наталия Семеновна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Мельник Леонид Васильевич** доктор экон. наук, доцент, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Украина, **Михальчук Камелия-Каталина**, кандидат экон. наук, доцент, Сучавский университет имени Штефана чел Маре, (Сучава, Румыния), **Муршудли Фахри Фуад оглы** доктор философии по экономике, докторант кафедры финансов и финансовые институты Азербайджанского государственного экономического университета (Азербайджан), **Нездойминов Сергей Георгиевич**, кандидат экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Онищенко Светлана Владимировна** доктор экон. наук, профессор, Национальный Университет «Полтавская политехника им. Ю. Кондратюка», Украина, **Пантелеева Наталья Николаевна** доктор экон. наук, профессор, Черкасский научно-учебный институт Университета банковского дела, **Семенова Валентина Григорьевна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Слободяник Юлия Борисовна** доктор экон. наук, профессор, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана, Украина, **Сментына Наталья Валентиновна** доктор экон. наук, профессор, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Совик Людмила Егоровна** доктор экон. наук, профессор, Полесский государственный университет, Республика Беларусь, **Тульвинсчи Михаела** кандидат экон. наук, доцент, Сучавский университет имени Штефана чел Маре, (Сучава, Румыния), **Уханова Инна Олеговна** кандидат экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Хомутенко Алла Витальевна** доктор экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина, **Чоботару Мариус-Сорин** кандидат экон. наук, лектор, Сучавский университет имени Штефана чел Маре, (Сучава, Румыния), **Шикина Ольга Владимировна** кандидат экон. наук, доцент, Одесский национальный экономический университет, Украина

Международная представленность и индексация:

Index Copernicus International (ICV 2018: 75.22).
Google Scholar (h-индекс - 10).
Open Ukrainian Citation Index (OUCI). CrossRef.
Dimensions.
Реферативная база данных «Україніка наукова».
Украинский реферативный журнал «Джерело».
Национальная библиотека Украины им. В.И. Вернадского.
Научная электронная библиотека eLIBRARY.ru. Электронный репозиторий Одесского национального экономического университета.
Российский индекс научного цитирования (РИНЦ).

Основатель и издатель:

Одесский национальный экономический университет
Свидетельство о Государственной регистрации печатного средства массовой информации:
Серия KB № 20991-10791 ПР от 18 августа 2014 г. (перерегистрация)
Включен в категорию «Б» в «Перечне научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук» на основании приказа Министерства образования и науки Украины от 02.07.2020 г. № 886
Адрес редакции и издателя:
65082, г. Одесса, ул. Гоголя, 18, ауд. 110,
Одесский национальный экономический университет,
научно-редакционный отдел, тел.: (+38048) 777-89-16
e-mail: visnik.nauka@oneu.edu.ua
website: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/index.php>
© Одесский национальный экономический университет, 2021

СОДЕРЖАНИЕ

Рецензии.....	10
<i>ФИНАНСЫ, БАНКОВСКОЕ ДЕЛО И СТРАХОВАНИЕ</i>	
Валигура Татьяна Научный базис регулирования распределения доходов в обществе.....	14
Гончаренко Анастасия Банковская конкуренция на рынке платежных услуг в условиях развития fintech.....	21
Домбровская София, Горбаченко Марина Финансовая устойчивость предприятия: оценка и пути повышения.....	28
Жердецкая Лилии, Климашевская Елена Розничный банковский бизнес: сущность и тенденции развития под влиянием финансов технологий.....	35
Сытник Инна Концептуальные основы парадигмы оюновленной платежной системы Украины.....	44
Томарович Татьяна, Азаренкова Галина Концептуальные основы механизма управления финансовыми потоками банка в современных условиях.....	54
Мамонтова Ирина Условия внедрения специальных экономических зон в Украине.....	59
<i>МЕНЕДЖМЕНТ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ</i>	
Мороз Николай, Трунина Ирина, Мороз Елена Оптимизация логистической деятельности перерабатывающего предприятия.....	63
Митал Елена, Ладонько Людмила, Калинько Ирина Пути повышения действенности механизмов обеспечения государственной политики привлечения иностранных инвестиций в региональное развитие.....	70
<i>ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫМ ХОЗЯЙСТВОМ</i>	
Дзюрах Юрий, Другов Алексей Государственное регулирование инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве: современные аспекты.....	77
<i>АНАЛИЗ, АУДИТ, УЧЕТ И НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ</i>	
Цебень Руслан Интегрированный подход к инвентаризации основных средств в электроэнергетических предприятиях Украины.....	86
<i>ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МЫСЛИ</i>	
Шинкаренко Владимир, Шинкаренко Лариса, Воропай Наталия Исследования инфляционных процессов в Украине с помощью математико-статистических методов.....	93
<i>ЭКОНОМИКА ТУРИЗМИ И ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОЕ ДЕЛО</i>	
Нечева Наталья, Шикина Ольга, Ярменко Сергей Использование элементов бренда в продвижении города Одессы как туристической дестинации.....	100
<i>МЕЖДУНАРОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ</i>	
Тарасевич Наталия Актуальные аспекты развития мирового валютного рынка.....	108
Короленко Наталия, Белая Дарья Сущность прямых иностранных инвестиций в международных отношениях: влияние на социально-экономическое развитие стран и их последствия	115

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію «Маркетингові комунікації у забезпеченні ефективності діяльності банків в Україні», підготовлену к.е.н., проф., професором кафедри банківської справи та фінансових технологій Навчально-наукового інституту банківських технологій та бізнесу Університету банківської справи Гірченко Т.Д., доктором філософії Панченко О.В.

Маркетингові комунікації є важливою умовою підвищення ефективності діяльності банків в Україні. В умовах розвитку процесів діджиталізації банку та цифрової трансформації маркетингових комунікацій успіху досягає той банк, який правильно використовує управління системою маркетингових комунікацій, постійно вдосконалює та адаптує маркетингові комунікації відповідно до змін ринкового середовища.

У монографії представлено вирішення важливого науково-практичного завдання щодо обґрунтування наукових підходів до підвищення ролі маркетингових комунікацій у забезпеченні ефективності діяльності банків.

При проведенні досліджень було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дало можливість реалізувати концептуальну єдність наукового дослідження: діалектичний – для розкриття сутності понять «маркетингові комунікації», «цифровий маркетинг»; економіко-статистичні, групувань – для оцінки стану маркетингових комунікацій банку; аналітичний – при дослідженні тенденцій розвитку маркетингових комунікацій у банках; графічної та табличної інтерпретації – для наочного відображення результатів дослідження; поєднання системного підходу та загальнонаукових методів (індукції, дедукції, аналізу, синтезу, аналогії, абстрагування, узагальнення) – при розробці рекомендацій щодо шляхів покращення маркетингових комунікацій банку; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення результатів та формулювання висновків наукового дослідження; економіко-математичного моделювання – для оцінки впливу маркетингових комунікацій на ефективність діяльності банків. Економіко-математичне моделювання проведено за допомогою економетричних пакетів Stata 12 / SE та EViews10.

У монографії систематизовані теоретичні положення щодо сутності поняття «маркетингові комунікації», «цифровий маркетинг» та надано характеристику інструментів маркетингових комунікацій банку. Також набуло подальшого розвитку поняття «управління системою маркетингових комунікацій банку» як діяльність банку з розробки та аудиту маркетингових комунікацій, обґрунтування і вибору комунікаційної стратегії для підтримки та формування лояльності клієнтів, забезпечення фінансової стабільності банку з урахуванням чинників впливу на ефективність його діяльності.

Досить цікавим і новітнім у монографії постає визначення поняття «цифрові маркетингові комунікації банку» на основі поєднання офлайн та онлайн маркетингових комунікацій в умовах розвитку трансформаційних процесів та діджиталізації діяльності банку, побудованих з урахуванням інтеграційних особливостей емерджентності маркетингових комунікацій з метою досягнення банком зростання обсягів реалізації банківських продуктів та послуг, прибутку, ринкової капіталізації, лояльності клієнтів та зниження витрат на організацію його діяльності.

Проаналізовано практичні аспекти застосування маркетингових комунікацій у вітчизняних банках. Банки використовують рекламу, цифрові маркетингові комунікації для просування банківських продуктів та послуг, побудови взаємовигідних комунікацій з клієнтами для отримання прибутку, збільшення обсягів реалізації банківських продуктів та послуг.

З метою забезпечення фінансової стійкості банку та рентабельності маркетингових інвестицій удосконалено науковий підхід до забезпечення ефективності діяльності банків за рахунок впровадження дорожньої карти клієнта та цифрової трансформації клієнтського сервісу.

Також у монографії надано пропозиції щодо заходів забезпечення ефективності діяльності банків у процесі застосування маркетингових комунікацій банками, а саме:

- удосконалити організаційну структуру підрозділу маркетингу банку за рахунок створення відділів оцінки маркетингових комунікацій з метою визначення впливу маркетингових комунікацій на ефективність діяльності банку та цифрових маркетингових комунікацій з метою розробки та впровадження контент-стратегії банку, стратегії цифрових маркетингових комунікацій, проведення рекламних кампаній в Інтернеті, омніканальних комунікацій з клієнтами банку;

- впровадити план оцінки рівня ефективності контекстної реклами, що сприятиме збільшенню обсягів продажу банківських продуктів і прибутку;
- застосовувати E-mail маркетинг за рахунок впровадження стратегії з огляду на врахування в ній цілей та завдань, сегментації цільової аудиторії, аналізу конкурентів, способів залучення підписників, розробки контент-плану, формування комунікацій з клієнтами, планування бюджету та оцінки ефективності E-mail маркетингу з метою інформування клієнтів про діяльність банку, стимулювання збуту банківських продуктів, підтримки програм лояльності, запобігання відтоку клієнтів банку.

Видання містить систематизоване викладення наукового матеріалу, а саме: вступ, логічно узагальнений теоретичний та практичний матеріал, який викладений у трьох основних розділах, список рекомендованої літератури, додатки.

В цілому монографія Гірченко Тетяни Дмитрівни, Панченко Ольги Вікторівни «Маркетингові комунікації у забезпеченні ефективності діяльності банків в Україні» становить вагомий внесок у розвиток маркетингової науки та може бути визнана такою, що відповідає сучасним вимогам щодо змісту та оформлення навчально-наукових видань і рекомендується до друку.

Рецензент: доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
Коваленко В.В.

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора,
Коваленко Вікторії Володимирівни на монографію Ситник Інни Петрівни
«ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА»

Стійкий розвиток національної економіки в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів передбачає належне і своєчасне реагування на основні тенденції та особливості розвитку передових економік світу.

Враховуючи, що платіжна система країни забезпечує життєдіяльність економіки, розвиток якої вже неможливо уявити без ефективної системи грошового обігу, використання сучасних платіжних інструментів та врахування основних тенденцій ринку платежів.

При цьому організація ефективної діяльності платіжної системи України та визначення пріоритетних напрямків її розвитку неможливі без вивчення теоретичних, методологічних та практичних аспектів діяльності платіжних систем і врахування світових тенденцій в економіці.

З огляду на недостатність вітчизняних комплексних досліджень платіжних систем, особливого значення на сьогодні набуває питання створення наукової бази для побудови ефективної та конкурентоспроможної платіжної системи України.

Таким чином, завдання, поставлені в монографії Ситник І.П., яка присвячена дослідженню і обґрунтуванню основних засад трансформації платіжної системи України в умовах цифровізації та глобалізаційних процесів обумовлюють актуальність дослідження, а їх вирішення є своєчасним.

Проведені у дослідженні Ситник Інни Петрівни теоретико-методологічна оцінка та практичний аналіз платіжних систем спрямовані на розв'язання важливого наукового завдання, а отримані результати мають наукову та практичну цінність.

Детальний аналіз наукового дослідження Ситник І.П. показали, що наукові положення, висновки та рекомендації зосереджені в у ньому, характеризуються високим рівнем обґрунтованості та аргументованості, мають наукову і практичну цінність. Базою для них стали аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, нормативно-правових актів, статистичної інформації, їх систематизація та узагальнення.

Представлені у монографії теоретичні обґрунтування підтверджуються розробленими автором економетричними моделями щодо позитивного впливу розвитку платіжних систем на макроекономічні показники економіки України та прогнозу зростання рівня національної економіки від активізації безготівкових операцій.

Практична цінність основних наукових положень монографії Ситник І.П. полягає у можливості використання отриманих результатів, доведених до рівня практичних рекомендацій та методологічних напрацювань, зокрема:

прийняті до використання відповідні пропозиції автора щодо оновлення платіжної системи країни у рамках розробки відповідних законопроектів щодо трансформації платіжної системи України відповідно до сучасних вимог, а також методики щодо ефективності діяльності платіжних систем, визначення рівня ризику у платіжній системі та її розвитку (Національний банк України);

при формуванні державної фінансової політики щодо розвитку ринку фінансових послуг, в тому числі підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності державних банків (Міністерство фінансів України);

при розробці законопроектів і нормативно-правових актів щодо трансформації платіжної системи України та функціонування платіжних систем, а також спеціальних програм з розширення платіжних послуг (Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України);

при використанні розробок автора в частині розвитку проєкту «Поштовий банк» (АТ УКРПОШТА);

окремі пропозиції автора використовуються у роботі Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної казначейської служби України, АТ «Комерційний Банк «Земельний капітал».

Окремі теоретичні, методологічні та практичні здобутки представлено дослідження щодо платіжних систем національної економіки в умовах світових глобалізаційних процесів викори-

стовуються у навчальному процесі Національного університету харчових технологій, зокрема при викладанні таких дисциплін, як «Платіжні системи», «Банківська система», «Електронна комерція», «Інформаційні системи і технології у фінансах».

Таким чином, можна зробити висновок, що монографія Ситник І.П. «ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА» характеризується не лише високим рівнем актуальності і наукової новизни, а також практичною спрямованістю отриманих результатів.

Рецензент: доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
Коваленко В.В.

~ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ ~

УДК 330.564.018

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-14-20

НАУКОВИЙ БАЗИС РЕГУЛЮВАННЯ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ У
СУСПІЛЬСТВІ

Валігура Т. В., аспірантка кафедри податків та фіскальної політики, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна
e-mail: tania0524@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1297-0907

***Анотація.** Метою статті є висвітлення існуючих теоретичних основ, на яких ґрунтована політика державного регулювання розподілу доходів у суспільстві, та обґрунтування оптимального наукового базису цього процесу на майбутні періоди з урахуванням сучасної соціально-економічної ситуації в Україні. Дослідження проведене з використанням методів наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу (при дослідженні та систематизації теорій розподілу доходів), логіко-історичного методу (при висвітленні теорій регулювання розподілу доходів в історичному ракурсі). При обґрунтуванні оптимального наукового підґрунтя регулювання розподілу доходів у суспільстві застосовано методи теоретичного узагальнення та систематизації. У статті представлено історичний розвиток теорій розподілу доходів відповідно до їх сутності та авторів. Охарактеризовано зміст, економічну суть та значення окремих теорій в регулюванні розподілу доходів у суспільстві. Висвітлено сутність концепції Нового прагматизму та її переваги на теперішньому етапі соціально-економічного розвитку суспільства. Практична значимість даної роботи полягає у тому, що висновки автора про необхідність синергії ринку і державного втручання можуть стати науковим базисом для подальшого регулювання розподілу доходів у державі.*

Ключові слова: доходи, нерівність розподілу доходів, теорії розподілу доходів, регулювання розподілу доходів.

SCIENTIFIC BASIS OF REGULATION OF INCOME DISTRIBUTION IN
SOCIETY

Valihura Tetiana, post graduate student of the Department of Taxes and Fiscal Policy, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine
e-mail: tania0524@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1297-0907

***Abstract.** The aim of the article is to highlight the existing theoretical foundations on which the policy of state regulation of income distribution in society is based, and to substantiate the optimal scientific basis of this process for future periods, taking into account the current socio-economic situation in Ukraine.*

The study was conducted using methods of scientific abstraction, induction and deduction, analysis and synthesis (in the study and systematization of income distribution theories), logical-historical method (in clarifying theories of income distribution regulation in historical perspective). The for methods of theoretical generalization and systematization are used substantiating the optimal scientific basis for regulating the distribution of income in society.

The article presents the historical development of theories of income distribution in accordance with their essence and authors. The content, economic essence and significance of certain theories in the regulation of income distribution in society are described. The essence of the theory of factor income is revealed and the contribution of individual scientists is presented. The contribution of the marginalist concept of factor income distribution in the scientific thought of income distribution regulation is highlighted. Scientific views on state regulation of income redistribution in society through fiscal, economic and social policy are described. Particular attention is paid to the concepts of distribution, which provide for the participation of the state in the redistribution of national income. The role of social approaches in the theory of income distribution in society is revealed. It is established that modern theories of income distribution in society are based on the institutional approach related to the operation of institutions, mechanisms and economic behavior of individuals. The essence of the concept of New pragmatism and its advantages at the current stage of socio-economic development of society are highlighted.

The scientific novelty of the article is the grouping of scientific opinion on the researched issues by individual theories and approaches, rather than by the views of a particular school of economics. It is also proposed to apply the approach that combines the tools of market economy and state regulation in the process of regulating the distribution of income in society, in contrast to the concepts that minimize the role of the state in the economy and the concepts of state regulation of the economy.

The practical significance of this work is that the author's conclusions about the need for the synergy of the market and government intervention can become a scientific basis for further regulation of income distribution in the state.

Key words: income, income inequality, income distribution theory, income distribution regulation.

JEL Classification: A110, B300, D300, E120, E640

Постановка проблеми. Дохід є однією з ключових економічних категорій та центральною величиною у теорії і практиці оподаткування. Навіть із повсякденного досвіду можна зрозуміти, що доходи та багатство розподіляються нерівномірно серед людей, і ця нерівність постійно викликає занепокоєння у суспільстві. Питання нерівності розподілу доходів і багатства, було і є одним з найбільш обговорюваних в економічній науці. Економісти та філософи витратили багато часу на нормативні аспекти цієї проблеми. Також широко вивчені прямі та опосередковані наслідки нерівності, які проявляються у численних суспільних деформаціях. Останні спонукають до застосування широкого інструментарію регулювання цього процесу. Натомість практика доводить, що хаотична, безсистемна та не підкріплена науковим базисом діяльність в економічній, а тим більше фінансовій, царині держави не дасть ефективних результатів. Тому, дослідження наукових постулатів розподілу доходів у суспільстві та регулювання цього процесу є актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі питанням формування доходів, подолання бідності та диференціації доходів населення приділяється багато уваги як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Зокрема, означену проблематику висвітлено в роботах лауреатів Нобелівської премії з економіки 2015 року А. Дітона [1], та 2019 року Е. Дюфло й А. Банерджи [2]. Російський економіст Р. Нуреев особливу увагу у своїх дослідженнях приділяє формуванню доходів населення та проблемам бідності у державах, де відбулися трансформаційні зміни [3]. Сучасні диспропорції соціально-економічного розвитку держави загалом, і можливі шляхи подолання нерівності доходів населення обґрунтовано в працях польського професора Г. Колодко [4].

Важливі аспекти теорії розподілу доходів і державного регулювання процесів їх розподілу у суспільстві були окреслені в працях багатьох українських вчених, серед яких доцільно виділити: В. Гейця [5], М. Довбенка [6], А. Дутчак [7], С. Колодій [8], Е. Лібанової [9], Р. Пустовійта [10], О. Чернишевича [11].

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. В роботах більшості вчених наукові погляди щодо регулювання розподілу доходів систематизовано відповідно до поглядів тієї чи іншої економічної школи. Натомість більш доцільно згрупувати наукову думку стосовно досліджуваної проблематики за окремими теоріями та підходами. Крім цього зміна соціально-економічної ситуації у світі загалом, та в Україні зокрема, спонукає до пошуку оптимального наукового базису розподілу доходів в Україні на теперішньому етапі.

Мета дослідження полягає у висвітленні існуючих теоретичних основ, на яких ґрунтована політика державного регулювання розподілу доходів у суспільстві, та обґрунтуванні оптимального наукового базису цього процесу на майбутні періоди з урахуванням сучасної соціально-економічної ситуації в Україні.

Основний матеріал. У зв'язку із важливістю категорії «дохід» в прагматичній економічній діяльності суспільства, обґрунтуванню його сутності приділялася увага представників різних наукових шкіл. Науковий інтерес був сконцентрований на різних соціально-економічних проявах його сутності. Одним із таких проявів без сумніву можна виділити вплив на суб'єктів або осіб, які отримують доходи через нерівномірність їх розподілу. Саме тому на різних етапах розвитку економічної теорії формувалося особливе відношення щодо зазначеної проблематики. Один із варіантів історичного розвитку теорій розподілу доходів представлено у табл. 1. Історично, можна запропонувати такий розвиток теорій розподілу доходів:

Таблиця 1

Історичний розвиток теорій розподілу доходів

№ п/п	Назва/сутність теорії розподілу доходів	Представники
1	Теорія факторного доходу	Ф. Кене, В. Мірабо, А. Тюрго, В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, Дж. С. Мілль, К. Маркс
2	Маржинальний підхід у формуванні факторних доходів	К. Менгер, Ф. Візер, А. Маршал, Дж. Б. Кларк, А. Вальрас, В. Парето, Дж. Стіглер
3	Державне регулювання перерозподілу доходів у суспільстві за допомогою фіскальної, економічної та соціальної політики	Дж. Бьюкенен, Дж. М. Кейнс, А. Пігу
4	Соціальні підходи в теорії розподілу доходів у суспільстві	К. Бюхер, Т. Веблен, М. Туган – Барановський, Й. Шумпетер

5	Сучасні теорії розподілу доходів у суспільстві – ґрунтуються на інституційному підході, пов'язані з дією інститутів, механізмів і економічною поведінкою суб'єктів	Т. Веблен, Р. Коуз, О. Вільямсон, Д. Норт, Дж. К. Гелбрейт, Дж. Роулс, А. Сен
---	--	---

Джерело: складено автором на основі [3, 7, 8, 11, 12, 13]

Дослідження теорії розподілу доходів у ринковій економіці було закладено у працях фізіократів. Саме вони вперше в історії економічної думки поділили суспільство на класи, взявши за основу такий економічний критерій, як участь великих соціальних груп у створенні та розподілі суспільного багатства. Зокрема, Ф. Кене у своїх дослідженнях відзначав, що примноження багатства відбувається лише там, де «працює» природа. Вчений розробив першу модель процесу суспільного відтворення, показавши, що процеси розподілу доходів безпосередньо пов'язані із виробництвом, обміном і споживанням, що відбувається постійне відтворення сукупного суспільного продукту, який виробляється, розподіляється й обмінюється між класами. Тобто, фізіократи заклали розуміння безперервності виробництва та показали важливість оптимального розподілу доходів [7, с. 13].

Подальший розвиток і наукове обґрунтування теорія розподілу отримала у працях представників класичної школи політичної економіки, а саме – В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо та Ж. Б. Сей. У своїй теорії розподілу А. Сміт опирається на трудову теорію вартості, відповідно до якої весь продукт праці повинен належати безпосередньому виробникові, а капітал і земля – це фактори виробництва, які мають відповідну частку у вартості продукту. Наймані працівники також, на його думку, приймають участь у створенні вартості, але отримують не повний продукт своєї праці, а лише ту частину вартості, яка складає вартість їх робочої сили [12]. Відповідно до факторної теорії Ж. Б. Сея, вартість не розкладається на доходи, а складається з них. Вчений розробив теорію трьох факторів виробництва, згідно з якою у процесі виробництва беруть участь праця, земля і капітал. Кожен з цих факторів робить свій внесок у виробництво, і цей внесок відображають відповідні факторні доходи. Д. Рікардо вивів «природний» закон розподілу доходів, згідно з яким вирішальну роль у функціональному розподілі відіграє ціна на хліб (основа вартості споживчого кошика), яка і визначає, на думку вченого, сукупну вартість робочої сили, тобто і заробітну плату.

Дж. С. Мілль уперше зазначив, що на процеси розподілу, крім економічних, впливають ще інші чинники (тепер їх прийнято називати інституціональними). А розподіл продукту, на його думку, визначається двома основними факторами – конкуренцією і звичаєм. Щодо марксистської концепції функціонального розподілу доходів, то вона ґрунтується на створенні сукупного національного доходу найманою працею. Тобто, найманий працівник як носій здатності до праці, переносить частину втіленої в засобах виробництва праці на новостворений продукт, тим самим створюючи нову вартість [7, с. 14].

Маржиналістська концепція розподілу факторних доходів ґрунтується на тому, що власниками економічних ресурсів у ринковій економіці є домогосподарства. А кожний вид ресурсу винагороджується певним видом доходів: земля – рентою, капітал – відсотком, праця – заробітною платою, здатність до підприємництва – підприємницьким доходом. Величина кожного виду доходу визначається внеском кожного виду з факторів у валовий дохід підприємства. Такий принцип розподілу вважається справедливим як для найманих працівників, так і для землевласників, власників капіталу та людей, схильних до підприємництва, адже він реалізує розподіл доходу пропорційно до внеску кожного з факторів.

У подальших дослідженнях розподілу доходів уже вся увага зосереджується на проблемах оптимального розподілу благ у суспільстві та підвищенні суспільного добробуту. В. Паретто сформулював принцип, відповідно до якого максимум добробуту досягається при оптимальному розміщенні ресурсів. За цим принципом, покращення – це розподіл ресурсів так, що при підвищенні добробуту одних людей добробут інших не знижується, і забезпечувати це потрібно через бюджетно-податкову політику держави.

А. Пігу також надавав великого значення державному регулюванню використання і розподілу доходів у суспільстві. Вчений теоретично обґрунтував сам механізм перерозподілу доходів від багатих до бідних – трансферт доходів. Основна мета якого ґрунтується на основі закону спадної граничної корисності, тобто сума задоволення бідних зростає швидше, ніж зменшується сума задоволення багатих. А. Пігу виступав за рівність у розподілі доходів, і вважав, що бідність не виникає з вини самих бідних, а пов'язана з відповідним «поганим середовищем».

Починаючи з другої третини ХХ ст. аналіз проблем розподілу переходить в основному на макроекономічний рівень. У цей період було сформовано низку концепцій розподілу, що передбачають участь держави в перерозподілі національного доходу у суспільстві за допомогою фіскальної, економічної, соціальної політики (Дж. М. Кейнс, Дж. Робінсон, Е. Хансен,

Я. Тінберген та ін.).

Сучасна економічна наука представлена трьома основними напрямками – кейнсіанство (Дж. М. Кейнс, Дж. Кларк), неокласика та інституціоналізм. Кожен із них суттєво відрізняється особливостями методології дослідження, предметом та об'єктом дослідження, а також визначенням ролі та місця держави в економічних процесах.

Кейнсіанство в сучасній економічній теорії – це: концепція Дж. М. Кейнса, некейнсіанство, посткейнсіанство. Визначну роль у концепції Дж. М. Кейнса відіграє стимулювання і забезпечення споживчого попиту, тобто забезпечення доходів населення, що стане передумовою розвитку інвестицій і виробництва. Враховуючи це, на основі «основного психологічного закону» і концепції мультиплікатора, Дж. М. Кейнсом було обґрунтовано важливість політики перерозподілу доходів на користь найменш забезпечених груп населення [8, с. 132].

Американські некейнсіанці (С. Харіс, Дж. Кларк та ін.) доповнивши теорію мультиплікатора Дж. М. Кейнса концепцією акселератора довели, що приріст доходів населення призводить до приросту інвестицій. Тобто, зростання «схильності до споживання» спонукає до мультиплікативного зростання доходів населення. Некейнсіанці також розробили концепцію «вбудованих стабілізаторів», які залежно від етапу циклічного розвитку економіки діють автоматично, стимулюючи чи стримуючи ділову активність, підтримують заданий рівень доходів у суспільстві.

Особливу увагу питанням зростання і нерівності розподілу доходів у суспільстві приділяють посткейнсіанці (Дж. Робінсон, Н. Калдор і П. Сраффа). Основну причину недостатнього попиту, який трансформується в недоотримання доходів і їх диференціацію, представники посткейнсіанства вбачали саме в нерівності і несправедливості розподілу національного доходу. Серед головних чинників, які впливають на цю нерівність вони виділяють:

1. Дію сил функціонування ринкового механізму.
2. Традиції та рішення соціального-політичного характеру [8, с. 133].

Держава на думку представників посткейнсіанства повинна брати на себе тільки ті функції, які не може виконати ринкова система. Тобто, основним способом подолання інфляції та безробіття є державне регулювання заробітної плати.

На основі аналізу теорії представників кейнсіанського напрямку ми прийшли до висновку, що вони є прихильниками активної участі держави в регулюванні соціально-економічних процесів за допомогою:

- стимулювання сукупного попиту за рахунок бюджетної політики (зростання державних витрат);
- політики перерозподілу доходів;
- інвестиційної політики;
- державного регулювання.

Основою теорії неокласиків (А. Лаффер, М. Фрідман) [11, с. 16] виступають свобода економічної діяльності, концепція факторних доходів, повна необхідність державного регулювання процесу формування доходів у суспільстві. Якщо аналізувати концепції теоретичних шкіл неокласиків, то на нашу думку, особливу увагу слід приділити теорії економіки пропозиції та Чиказькій школі неолібералізму – монетаризму.

Серед методів державного регулювання рівня доходів населення і національного доходу автори теорії економіки пропозиції перш за все виділяють методи фіскальної та соціальної політики, а також політику бюджетного оздоровлення. Тобто, для розв'язання проблем економічного розвитку і забезпечення добробуту населення акцент вони пропонують зробити на чинниках, що визначають пропозицію. А саме: зниження податків на заробітну плату дає змогу підвищити дохід працівника, і тим самим сприяє зростанню пропозиції, що стимулюватиме виробництво і підвищить рівень національного доходу.

Погляди представників монетаризму виходять з того, що ринкова економіка здатна до саморегулювання, і є внутрішньо стабільною та стійкою, а всі кризові явища пов'язані з втручанням держави у ринковий механізм. Грошам, грошовому обігу, і грошовій політиці загалом, монетаристи відводили особливе значення. Адже саме від грошової політики, на їхню думку, залежить зростання грошових доходів і добробут населення.

Отже, можна стверджувати, що представники неокласичної думки визнають в сучасних умовах певне втручання держави у процес формування доходів населення, хоча основну роль в розв'язанні економічних проблем відводять ринкові, а саме, його можливості саморегулювання.

Однією з найбільш популярних нині економічних концепцій є інституціональна економічна теорія. Слід зазначити, що інституціоналізм об'єднує цілу низку концепцій і шкіл, а тому простежується і різноманітність підходів щодо визначення ролі держави в економіці.

З позиції доходів представники цієї теорії критикували постулати інших наукових шкіл, зокрема маржиналізму. На їх думку, ринкові механізми неспроможні забезпечити справедливості для різних груп в економіці. Тільки тиск на уряд є універсальним інструментом для досягнення раціонального та справедливого економічного ладу в державі.

Багато представників інституціоналізму (Т. Веблен, Дж. Коммонс, У. Мітчел) є прихильниками активного втручання держави в економіку, планування економічних процесів, антикризового регулювання і регулювання зайнятості. Серед них представники теорії суспільного вибору основну роль відводять проблемам оподаткування та державним витратам стосовно надання суспільних благ. Інституційні теорії розподілу та теорії суспільного вибору розглядають економічний розвиток як дотримання певних норм, подолання перешкод та протиріч на шляху свого розвитку. Яскравими представниками даного напрямку дослідження є К. Ерроу, Дж. Бьюкенен, Л. Гурвіч, Р. Майерсон, А. Сен, Е. Маскін, Т. Веблен, Р. Коуз, О. Вільямсон, Д. Норт, Дж. К. Гелбрейт та ін.

Л. Гурвіч, Р. Майерсон та Е. Маскін відзначають існування проблеми формування оптимальних механізмів розподілу не лише доходів, а й ресурсів з метою недопущення маніпулювання механізмами ухвалення суспільних рішень. Р. Масгрейв у своїй праці «Теорія державних фінансів. Дослідження державного господарства» (1959 р.) велике значення надавав державним фінансам, та розробив концепцію трьох функцій держави: розміщення (алокації) ресурсів, розподілу та перерозподілу доходів, а також стабілізації економіки країни [6, с. 64].

Дж. Бьюкенен, як провідний представник теорії суспільного вибору вважав, що державна політика розподілу доходів має відповідати потребам суспільства, а не інтересам окремих осіб чи груп суспільства. Він зосередився на питанні визначення ступеня обмеження державного регулювання, та шукав такий механізм, який би мінімізував негативні наслідки перерозподільних процесів і максимізував позитивні. На думку Дж. Бьюкенена, держава повинна розробляти ефективну політику перерозподілу доходів. У своїх працях він розглядає три виміри держави в економіці: держава, що захищає; держава, що виробляє; держава, що координує.

Особливої уваги заслуговує теорія «осілого бандита», яка характеризується дещо іншим підходом щодо ролі держави в економіці та суспільстві. Дана теорія була спочатку розроблена М. Олсоном, а потім описана і доповнена М. Мак-Гіром, та отримала назву «модель Мак-Гіра – Олсона» [8, с.135]. Згідно з цією теорією держава – це «осілий бандит», котрий у вигляді податків постійно і примусово вилучає у населення частину доходів. Проте, цей «бандит» є «осілим», а не «гастролером», тому він зацікавлений в тому, щоб доходи населення якщо не зростали, то хоча б знаходилися на постійному рівні, адже від них залежить і його власний добробут.

Д. Норт в своїй теорії держави спробував об'єднати дві вищезгадані теорії, і запропонував державі за допомогою ефекту масштабу забезпечити зростання доходів усіх суб'єктів господарювання та економічне зростання в країні.

К. Ерроу доводить, що суспільний вибір не може бути і раціональним, і демократичним одночасно. Тобто, згідно з його «теоремою неможливості» будь який колективний вибір повинен відповідати вимогам впорядкування, транзитивності, універсальності, Парето-сумісності та незалежності, що в свою чергу перетворює одного індивіда в диктатора.

До числа інституційних теорій належить і владна теорія розподілу доходів (економічний суб'єкт отримує факторні та / або рентні доходи). Розподіл доходів, згідно з даною теорією, залежить від механізму розподілу власності на фактори виробництва та впливу на нього економічної влади. Економічною рентою вважають не лише дохід від фактора виробництва «земля», але й від будь-якого іншого фактора, пропозиція якого є обмеженою. А це означає, що рента можлива лише при фіксованій кількості певного ресурсу. Створюється вона завдяки тому, що альтернативна вартість капіталовкладень в інші галузі буде нижчою. Тобто, рентні відносини можуть виникнути у різних галузях, де ресурси є достатньо обмеженими. Проте, рента може створюватися також при штучному підтриманні обмеженості ресурсів (політична рента). Це стосується зміни прав власності, введення тарифів на користування певними благами, квотування і ліцензування тощо. Це безпосередньо стосується політичної ренти. Ренту, яка виникає під впливом політичних факторів, називають фальшивою. Вона існує, наприклад, у вигляді хабарів або витрат на політичні кампанії за право отримати державні субсидії чи право придбати певні ресурси [13].

Ліберальна концепція саморегульованого ринку (сучасні неокласики) – це регулювання доходів у відповідності з факторною продуктивністю, де в якості принципу розподілу виступає такий ринковий критерій, як економічна ефективність. Відповідно до даної концепції прийнято виділяти чотири фактори виробництва, кожен з яких приносить певний вид доходів, а власниками економічних ресурсів у ринковій економіці є домогосподарства. Тобто, земля – рента, капітал – відсоток, праця – заробітна плата, здатність до підприємництва – підприємницький дохід. Вважається, що такий підхід є найбільш справедливим, оскільки забезпечує розподіл доходів пропорційно до внеску кожного з факторів. Хоча, І. Малий зазначає, що: «...у сучасних умовах сформувався шестифакторна модель функціонального розподілу суспільного продукту: земля, праця, капітал, підприємництво, держава, інформація» [7, с. 15]. Слід зазначити, що прийнято виділяти два підходи до аналі-

зу розподілу доходів: родинний і функціональний. Родинний – це розподіл, що показує як розподілені доходи між окремими домогосподарствами, а функціональний – характеризує структуру доходів населення, тобто частку заробітної плати, доходів від підприємницької діяльності, рентних доходів та ін. [14].

Інформаційні ресурси у сучасній науці є новою продуктивною силою, а їхнє значення у створенні суспільного продукту досить вагоме. Щодо держави, то вона виконує в системі розподілу ряд функцій – це і система інституційних чинників, і нормативно-правові правила розподілу та перерозподілу суспільного продукту, безпосередня участь у перерозподілі доходів, однак це не є функціями фактора виробництва [7, с. 16]. А тому, на нашу думку, доходи держави: податкові і неподаткові, від операцій з капіталом, трансферти, кошти від продажу землі, майна та нематеріальних активів, що належать державі – не є факторним доходом.

Новаторські погляди на економіку та її сучасні цілі знайшли своє відображення у доробку польського економіста Г. Колодко. Його концепція Нового прагматизму відповідає актуальним проблемам мінливого світу, і водночас, є глибоко зануреною у пізнавальну течію економіки, що сягає корінням у праці А. Сміта. Новий прагматизм Г. Колодко за сукупністю ознак включає авторське бачення і економічної науки, і економічної політики з особливим виділенням у забезпеченні суспільного розвитку ролі ринку, держави, ролі наддержавних формувань і, найголовніше, – мотивів і поведінки людини [4].

Г. Колодко використовує метод трикутника. В одній з вершин якого знаходяться цінності, котрі становлять основу суспільства та економічної активності. На другій вершині цього трикутника перебувають інститути, які служать основою ринкової конкурентоспроможності економіки. І на третій вершині знаходиться політика, що визначає, яким чином краще використати геополітичну ситуацію для розвитку і зміцнення держави.

У практиці глобальних трансформаційних перетворень, що відбуваються в багатьох країнах, виявилось, що у процесі реформ і класичний ліберальний підхід, і меркантилізм, кожен з яких не враховує у своїх економічних моделях міждисциплінарність, що визначається, перш за все, національними та культурними відмінностями, певною мірою ведуть до величезних втрат для суспільства, держави та економіки. До того ж політика і політики переважно були орієнтовні на підтримку і задоволення інтересів привілейованого класу [5, с. 22].

Дана концепція охоплює і національний, і наднаціональний рівень практичного підходу до вирішення викликів, які постали на шляху забезпечення соціально-економічного розвитку в окремо взятій країні, її суспільстві, її державі та глобальному розвитку в цілому.

Висновки. Від самого початку розвитку економічної науки питання розподілу доходів є найбільш гострою проблемою розвитку суспільства, що найяскравіше відображає соціально-економічну диференціацію населення. Незважаючи на таку різноманітність і полярність наукових поглядів щодо даної категорії, опису її ознак та визначенні механізму реалізації, основною метою досліджень залишається подолання нерівності доходів і багатства населення, що виникає через нерівності у володінні засобами і предметами праці. Для того, щоб досягти суттєвого рівня доходів та якості життя населення вкрай необхідним є впровадження інноваційного розвитку економіки, формування та практичне застосування економіки знань, а цифри не мають бути відірваними від ідей, цінностей і емоцій.

Майже усі роки незалежності в Україні дотримувалися основних постулатів неолібералізму, які були основою вирішення усіх економічних проблем. Проте, саморегуляція вільного ринку довела свою повну неефективність, адже неоліберальний ринок призвів до накопичення капіталу та появи економічної еліти, влада якої веде до втрати усіх цінностей демократії. А тому, регулятивні функції в економіці та суспільстві повинні виконуватися державою. У сучасному світі після неолібералізму економічна еліта тільки разом з інтелектуальною та духовною елітою зможуть забезпечити швидкий розвиток населення світової цивілізації. На противагу концепціям, які мінімізують роль держави в економіці, та концепціям одержавлення економіки має утвердитися повне розуміння синергії ринку і держави.

Список літератури

1. Дитон, А. Великий побег. Здоровье, богатство и истоки неравенства / пер. с англ. А. Гуськова. Издательство Института Гайдара; Фонд «Либеральная миссия», 2016. 368 с.
2. Банерджи, А., Дуфло, Е. Економіка бідності. Як звільнити світ від злиднів. / пер. з англ. Володимир Плискін. К. : Наш формат, 2018. 312 с.
3. Нуреев, Р. М. Экономика развития: модели становления рыночной экономики. Москва: ИНФРА-М, 2014. 640 с.
4. Колодко, Г. В. Політекономія майбутнього. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 30-42.
5. Геєць, В. Новий прагматизм – інструмент досягнення кращого майбутнього. *Економічна теорія*. 2017. №1. С. 5 – 24.

6. Довбенко, М. Теорії економічних механізмів колективного вибору. *Економічна теорія*. 2008. №1. С. 55-65.
7. Дутчак, А. В. Розвиток теорій розподілу доходів та її сучасна концепція. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 11. Ч.3. С. 12 – 16.
8. Колодій, С. К. Огляд базових теоретичних концепцій державного регулювання доходів населення. *Фінансовий простір*. 2018. Вип. 3 (31). С. 131-136.
9. Лібанова, Е. М. Криза політики доходів в Україні. *Економіка України*. 2016. № 8. С. 62-77.
10. Пустовійт, Р. Інституціональні засади зміни економічної парадигми на сучасному етапі. *Фінансовий простір*. 2012. Вип. 3 (7). С. 18-25.
11. Чернишевич, О. М. Теоретичні засади розвитку сучасних концепцій розподілу доходів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 9. Ч.3. С. 13 – 17.
12. Сміт, А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К. : Наш формат, 2018. 722 с.
13. Дутчак, А. В. Владна концепція розподілу доходів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2014. Вип. 717. Економіка. С. 16 – 19.
14. Щерба, Х. І. Розподіл доходів населення України та декомпозиція коефіцієнта Джині. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2013. № 767. С. 368-373.

References

1. Diton, A. (2016). *Velikij pobeg. Zdorov'e, bogatstvo i istoki neravenstva* / per. s angl. A. Gus'kova. Izdatel'stvo Instituta Gajdara; Fond «Liberal'naja missija» [In Russian].
2. Banerdzhi, A., Duflo, E. (2018). *Ekonomika bidnosti. Yak zvil'nyty svit vid zlydniv*. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
3. Nureev, R. M. (2014). *Jekonomika razvitija: modeli stanovlenija rynochnoj jekonomiki*. Moskva: INFRA-M [In Russian].
4. Kolodko, H. V. (2015). Politekonomiia majbutn'oho. *Ekonomichna teoriia*, 3, 30-42 [in Ukrainian].
5. Heiets', V. (2017). Novyj prahmatyzm – instrument dosiahnennia kraschoho majbutn'oho. *Ekonomichna teoriia*, 1, 5 – 24 [in Ukrainian].
6. Dovbenko, M. (2008). Teorii ekonomichnykh mekhanizmv kolektyvnoho vyboru. *Ekonomichna teoriia*, 1, 55-65 [in Ukrainian].
7. Dutchak, A. V. (2015). Rozvytok teorij rozpodilu dokhodiv ta ii suchasna kontsepsiia. *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*, 11, 12 – 16 [in Ukrainian].
8. Kolodij, S. K. (2018). Ohliad bazovykh teoretychnykh kontseptsij derzhavnoho rehuliuвання dokhodiv naselennia. *Finansovyyj prostir*, 3 (31), 131-136 [in Ukrainian].
9. Libanova, E. M. (2016). Kryza polityky dokhodiv v Ukraini. *Ekonomika Ukrainy*, 8, 62-77 [in Ukrainian].
10. Pustovijt, R. (2012). Instytutsional'ni zasady zminy ekonomichnoi paradyhmy na suchasnomu etapi. *Finansovyyj prostir*, 3 (7), 18-25 [in Ukrainian].
11. Chernyshevych, O. M. (2014). Teoretychni zasady rozvytku suchasnykh kontseptsij rozpodilu dokhodiv. *Naukovyj visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu*, 9. 13 – 17 [in Ukrainian].
12. Smit, A. (2018). *Bahatstvo narodiv. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychnyny dobrobutu natsij*. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
13. Dutchak, A. V. (2014). Vladna kontsepsiia rozpodilu dokhodiv. *Naukovyj visnyk Chernivets'koho universytetu*, 717, 16 – 19 [in Ukrainian].
14. Scherba, Kh. I. (2013). Rozpodil dokhodiv naselennia Ukrainy ta dekompozitsiia koefitsiienta Dzhyni. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika»*. Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, 767, 368-373 [in Ukrainian].

БАНКІВСЬКА КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ РОЗВИТКУ FINTECH

Гончаренко А.С., аспірантка кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: ovsanikn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9232-4384

***Анотація.** У статті розглянуто вплив фінансових компаній та їх цифрових технологій на конкурентоспроможність банків на ринку платіжних послуг. Метою статті є дослідження банківської конкуренції на ринку платіжних послуг в умовах розвитку Fintech. У статті визначено сутність та особливості сучасної конкуренції на ринку платіжних послуг та охарактеризовано тенденції розвитку платіжних послуг в умовах цифровізації в Україні. Зроблено висновок про те що жорстка конкуренція між класичними банківськими установами та фінтех-компаніями закінчується. Банкам необхідно остаточно прийняти той факт, що їх бізнес-модель сьогодні є «відкритою» та доступною для використання іншими гравцями ринку. Автором обґрунтовано, що фінтех-компанії не становлять конкуренцію банкам, а працюють з ними в союзі, створюючи для них інноваційні продукти для стабільної роботи в нових умовах роботи банківських установ.*

***Ключові слова:** банк, фінтех, цифрові технології, конкуренція, фінансові екосистеми.*

BANKING COMPETITION ON THE PAYMENT SERVICES MARKET IN THE CONDITIONS OF FINTECH DEVELOPMENT

Goncharenko Anastasiia, PhD of the Department of Banking, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine
e-mail: ovsanikn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9232-4384

***Abstract.** Introduction. Today, both traditional banks and Fintech companies are participants in the payment market. Modern changes in the development of financial technologies affect the competitive position of banks and Fintech companies in the market of payment services, so there is a need to find their effective interaction, which determined the importance and relevance of the study. Purpose. The purpose of the article is to study banking competition in the market of payment services under the development of financial technologies (FinTech). This goal necessitated the solve of the following tasks: to determine the nature and features of modern competition in the market of payment services and to characterize the trends in the development of payment services in the context of digitalization in Ukraine. Results. Most banks and fintech companies choose cooperation instead of competition. Many high-tech companies have already become full participants in the financial services market and are increasingly choosing tactics of cooperation. It is increasingly difficult for banks to ignore fintech companies, cooperation with which can help maintain profitability in the new reality. More than 55% of the world's largest banks cooperate with fintech-companies in a few areas, giving them the opportunity to develop their business and in return receive innovation. Banks need to finally accept the fact that their business model today is «open» and available for use by other market players. The best solution in this situation is to interact with fintech companies to form a competitive advantage in the range of services and the quality of their provision. More and more banks are forming service ecosystems around themselves with the help of fintech-companies. Conclusions. In the modern conditions in the field of banking, including payment services market, for traditional banks an additional competitive threat is the activities of FinTech firms, which are more flexible due to their small size and relative unregulated activities. This will mean improving in the meeting customer needs and expectations. However, this will require banks finding ways to cooperate with FinTech firms in order to maintain existing and create new competitive advantages.*

***Keywords:** bank, fintech, digital technologies, competition, financial ecosystems.*

JEL Classification: G210

Постановка проблеми. Ефективна організація цифрової трансформації – основний стратегічний пріоритет сучасного фінансового ринку України. При цьому розвиток ринку фінансових технологій як об'єктивно найважливішої частини і фактору конкурентоспроможності українських банків відбувається при повній підтримці і керівній ролі Національного банку України (далі – НБУ). Оперативне впровадження нових фінансових технологій на ринку платіжних послуг вимагає від регулятора нового підходу, заснованого на несуперечливій реалізації соціальної, регулюючої і стимулюючої функцій по відношенню до учасників ринку платіжних послуг. Нині учасниками платіжного ринку як традиційні банки, так і Фінтех-компанії. Сучасні зміни в розвитку фінансових технологій впливають на конкурентні позиції банків і Фінтех-компаній на ринку платіжних послуг, тому виникає необхідність пошуку їх ефективної взаємодії, що і визначило важливість і актуальність теми проведеного

в статті дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив цифрових технологій на розвиток банківського бізнесу та фінансового ринку – це тема, яка досить активно обговорюється останнім часом. Особливо це відчувається в даний час, коли пандемія коронавірусу має негативний вплив на життя людей, бізнес та на всі сфери економіки, включаючи банківську і значно впливає на як розвиток процесів конкуренції банків на фінансовому ринку, так і на розвиток фінансових технологій та дистанційного обслуговування.

Питанням з дослідження банківської конкуренції на ринку платіжних послуг в умовах розвитку Fintech присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, у контексті досліджуваної проблематики, варто виділити такі наукові роботи з питань розвитку фінансових технологій та банківської конкуренції: Дудинець Л.А. [1], Франклін Аллен [4], Жердецька Л.В. [5], Онищенко Ю.І. [6], Руда О. Л. [7], Єгоричева С.Б. [8] та інші.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що невирішеними остаточно залишаються проблеми визначення впливу фінансових компаній та їх цифрових технологій на конкурентоспроможність банків на ринку платіжних послуг. Зокрема, це стосується розробки аналітичного інструментарію оцінювання рівня конкуренції банків на фінансовому ринку в умовах активного впровадження фінансовими технологічними компаніями платіжних цифрових платформ, формалізації зв'язків між усіма учасниками ринку платіжних послуг.

Мета дослідження полягає в дослідженні банківської конкуренції на ринку платіжних послуг в умовах розвитку фінансових технологій (FinTech). Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань: визначити сутність та особливості сучасної конкуренції на ринку платіжних послуг та охарактеризувати тенденції розвитку платіжних послуг в умовах цифровізації в Україні.

Основний матеріал. Поняття фінансових технологій або FinTech на сьогоднішній день активно використовується використовується бізнес та фінансовими співтовариствами. Фінансові технології, або Фінтех (англ. FinTech) – галузь, що складається з компаній, що використовують для своєї діяльності технології та інновації, які конкурують з традиційними фінансовими організаціями в особі, наприклад, банками, і доповнюють їх [1, с. 794].

Незважаючи на доволі значний конкурентний тиск високотехнологічних інтернет-платформ у сфері фінансів, ці процеси поки що не призвели до витіснення банків з ринку, а навпаки – створює сьогодні можливості в рамках переходу від конкуренції до інтегрованого розвитку банківських установ та фінтех-компаній.

На даний час існує дві протилежні думки: 1) деякі фахівці дотримуються думки, що нові фінансові технології послаблюють конкурентні позиції комерційних банків на ринку платіжних послуг, займаючи значну частку ринку своїми проектами [2]; 2) інші доводять, що фінтех-компанії не становлять конкуренцію банкам, а працюють з ними в кооперації, створюючи для них інноваційні продукти для стабільної роботи в нових умовах роботи банківських установ [3]. На наш погляд, інформаційні технології не можуть протягом тривалого часу бути джерелом конкурентних переваг. Джерелом конкурентних переваг є продукти, якість управління та обслуговування, процеси регулювання і захисту продуктів і послуг, оптимізація витрат, тобто те, що бере участь в створенні продуктів, які продаються клієнтам. А перераховані переваги мають сучасні банки, оскільки в діяльності банків конкурентоспроможність і успіх визначаються гнучкістю, здатністю до індивідуальної роботи з клієнтами, а також якістю товарів, що продаються. А фінансові технології є інструментом, які дозволяють реалізувати конкурентні переваги. Водночас FinTech-фірми, які надають послуги, що відносяться до банківського бізнесу та застосовують новітні фінансові технології, впливають на конкурентне середовище на ринку банківських послуг.

Нині не існує єдиної думки щодо визначення поняття «банківська конкуренція». Наприклад, Ф. Аллен пропонує таке визначення банківської конкуренції: «Це ефективний розподіл ресурсів та отримання вигід банками від фінансової системи» [4, с. 796]. Л. Жердецька визначає банківську конкуренцію «як суперництво, або протистояння, декількох або багатьох фірм (у нашому випадку банківських установ) за найбільш привабливе застосування капіталу, отримання необхідних ресурсів, зниження витрат, реалізацію продукції, боротьба за частину ринку, постачальників та споживачів» [5, с. 383]. О. Л. Руда дає таке визначення банківській конкуренції – «це суперництво між учасниками ринку банківських послуг» [7, с. 59]. Отже, конкуренція на ринку платіжних послуг являє собою суперництво або боротьбу за кількість клієнтів, проведених платежів та має на меті зростання прибутку від проведення цієї діяльності.

Необхідно зазначити, що банківська конкуренція має свою специфіку, оскільки це відносини, що складаються на фінансовому ринку і між банками, і між іншими конкуруючими з ними продавцями банківських послуг, в тому числі платіжних (фінтех-компаніями, кредит-

ними спілками, ломбардами, лізинговими компаніями тощо). У контексті теми дослідження варто визначити поняття платіжної послуги – це «дія постачальника платіжних послуг щодо виконання платіжних операцій» [9, с. 6].

Актуалізує питання дослідження конкуренції між банками та FinTech-компаніями на ринку банківських послуг активність споживачів щодо користування новими технологічними рішеннями. Відповідно проведених досліджень Національним банком, українці швидко сприймають нові технології, вони стали активніше використовувати цифрові платежі, так як наразі це дуже зручно [10]. Це, в свою чергу призвело до стирання меж між країнами, валютами та видами грошей і спонукало підприємства інвестувати в цифрові канали і розвиток фінансових технологій. Таким прикладом стали безготівкові розрахунки – за минулий рік майже 87% становили операції з платіжними картками. П'ять років тому показник був значно нижчим близько 70% [10].

У відповідь на зазначені вище зміни й тенденції розвитку платіжних послуг у 2020 році Національний банк надав до Верховної Ради України пропозиції щодо регулювання платіжного ринку – закон «Про платіжні послуги» № 4364.

За цим законом значно розшириться перелік платіжних послуг. Якщо раніше була тільки одна послуга – переказ коштів, то у новому законі їх 9, з них 7 – фінансових і дві – нефінансові, а саме:

- послуги із зарахування готівкових коштів на рахунки користувачів, а також усі послуги, що стосуються відкриття, обслуговування та закриття рахунків (крім електронних гаманців);
- послуги зі зняття готівкових коштів з рахунків користувачів, а також усі послуги;
- послуги з виконання платіжних операцій з власними коштами користувача з рахунку / на рахунок користувача (крім платіжних операцій з електронними грошима), в тому числі: виконання кредитового переказу; виконання дебетового переказу; виконання іншої платіжної операції, в тому числі з використанням платіжних інструментів;
- послуги з виконання платіжних операцій з рахунку / на рахунок користувача (крім платіжних операцій з електронними грошима) за умови, що кошти для виконання платіжної операції надаються користувачу постачальником платіжних послуг на умовах кредиту;
- послуги з емісії платіжних інструментів та/або здійснення еквайрингу платіжних інструментів / обробки платіжних операцій;
- послуги з виконання переказу коштів без відкриття рахунку;
- послуги з випуску та виконання платіжних операцій з електронними грошима, в тому числі відкриття та обслуговування електронних гаманців [9, с. 11-12].

Нефінансовими платіжними послугами вважаються такі послуги:

- послуги з ініціювання платіжної операції;
- послуги з надання відомостей з рахунків [9, с.11-12].

В законопроекті з'являються нові типи учасників ринку, так наприклад, надавач послуги відомостей з рахунків. Завдяки цьому учасники можуть повністю сконцентруватися на одній платіжній послуді та розробити для неї найкращі сервіси та програми. Наприклад, в одному додатку в телефоні можна слідкувати за всіма наявними рахунками з різних фінансових установ.

Переглянута роль небанківських фінансових установ, що надають платіжні послуги на ринку. Наприклад, сьогодні надавати платіжні послуги можуть установи за умов їх участі у платіжних системах, але завдяки таким змінам в подальшому надавачі платіжних не будуть зобов'язані бути учасниками платіжних систем, що значно спростить їхню діяльність.

У законопроекті визначено дев'ять категорій надавачів платіжних послуг у яких виключне право на надання платіжних послуг, серед них:

- 1) банки;
- 2) платіжні установи (в тому числі малі платіжні установи);
- 3) філії іноземних платіжних установ;
- 4) установи електронних грошей;
- 5) фінансові установи, що мають право на надання платіжних послуг;
- 6) оператори поштового зв'язку;
- 7) постачальники нефінансових платіжних послуг;
- 8) Національний банк України;
- 9) органи державної влади (місцевого самоврядування) [9, с.16].

Завдяки цьому законопроекту фінтех-компанії зможуть успішно співпрацювати з банками та отримають більше можливостей для налагодження бізнесу. Саме це сприятиме зростанню добросовісної конкуренції на платіжному ринку та призведе до появи нових стартапів. Технологічні банківські установи отримають нові можливості швидко розробляти послуги, які користуються попитом у клієнтів і саме завдяки цьому збережуть їх лояльність.

Український ринок FinTech налічує більше ніж 100 фінтех-компаній, більшість з яких надають саме платіжні послуги, серед них є мобільний банк в якого немає жодного фізичного

відділення (рис. 1.)

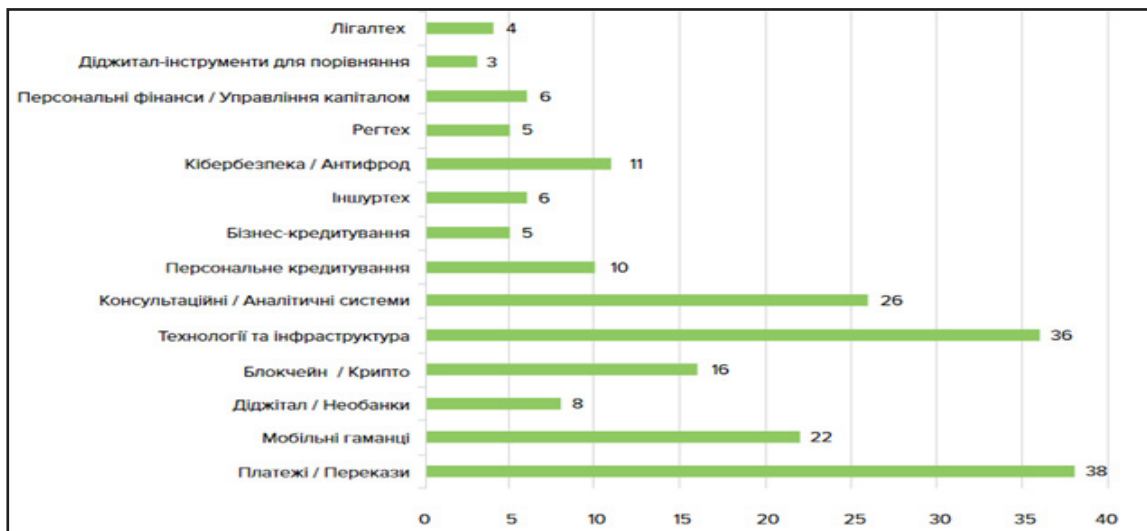

Рис.1. Рівень розвитку глобальних напрямків фінтеху в Україні (кількість компаній).

Джерело: Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [11]

За даними рис. 1. видно, що найбільша кількість компаній складають конкуренцію банкам саме на ринку платіжних послуг. Це достатньо привабливий напрям банківського бізнесу, який пов'язаний із операційним ризиком, проте не наражається на кредитний ризик; саме до кредитного ризику вразливі фінансові результати банків України.

В Україні за останнє півріччя 2020 року на ринку платіжних систем серед фінтех-компаній лідерів за сумою переказів стали див. рис.2.

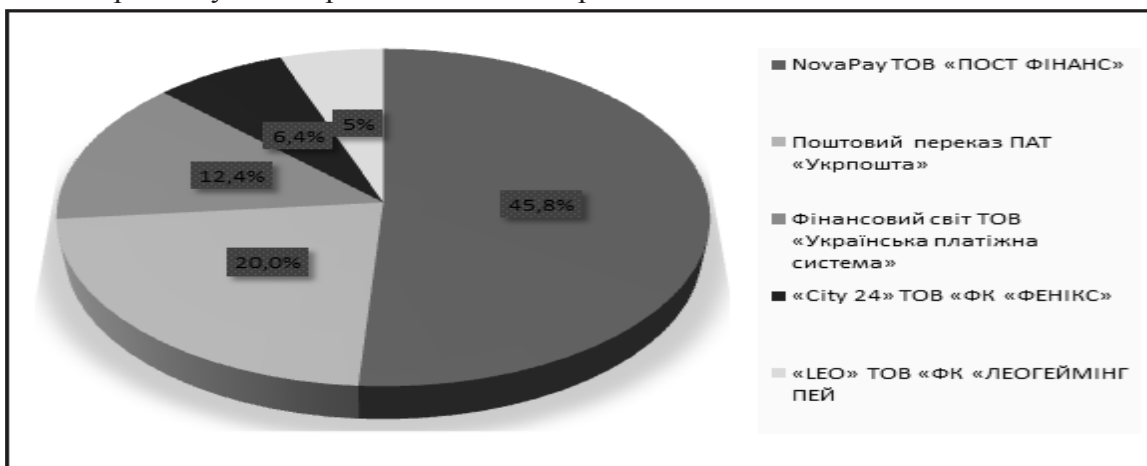

Рис.2. Фінтех-компанії лідери з надання платіжних послуг у 2020 році.

Джерело: розроблено автором за матеріалами [12]

Наразі деякі технологічні українські банки успішно співпрацюють і з іноземними фінтех компаніями, наприклад, у жовтні 2019 року «А-банк» разом з Middleware запустили сервіс спільного доступу до кредитних карток.

Сервіс дозволяє вибрати одержувача грошей зі списку в мобільному додатку банку, вказати ліміти на суму і часовий період, і поділитися доступом до власної картки Mastercard. У липні 2019 року було укладено договір між Middleware і банком «Приват» на створення нової повнофункціональної платформи дистанційного банкінгу, яка буде обслуговувати всі клієнтські сегменти [13].

Національний банк провів дослідження та визначив рейтинг важливих платіжних систем в Україні, якими стали: «Фінансовий світ», TOB «Українська платіжна система»; «MoneyGram», Money Gram Payment Systems, Inc. США; «City 24», TOB «Фінансова Компанія «Фенікс»; «LEO», TOB «ФК ЛЕОГЕЙМІНГ ПЕЙ»; «RIA», Continental Exchange Solutions Inc, США; «PrivatMoney», АТ КБ «ПриватБанк»; «INTELEXPRESS», АТ Мікрофінансова організація «Інтелекспрес», Грузія [14].

Серед соціально важливих платіжних систем до переліку увійшли: «MasterCard»,

MasterCard International Incorporated, США; «Visa», Visa International Service Association, США; «NovaPay», ТОВ «НоваПей»; «Western Union», Western Union Financial Services Inc. США/Western Union Network, SAS, Франція; «Поштовий переказ», АТ «Укрпошта» [14].

Саме до цих організацій платіжних систем НБУ ставить жорсткі вимоги з управління та організації їх діяльності, кібербезпеки, системи швидкого доступу та ризиків тощо.

Якщо порівняти з попереднім роком, перелік значущих операторів послуг платіжної інфраструктури розширився на одного оператора – ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ». Тож за результатами моніторингу за 2020 рік значущими операторами послуг платіжної інфраструктури стали: ПрАТ «Український процесинговий центр»; ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»; ТОВ «ТАС ЛІНК» [14].

До цих операторів Національний банк висуває жорсткі вимоги із забезпечення їх безперервної діяльності, що ґрунтуються на міжнародних засадах.

Послуги, що надаються банками, пов'язані з електронною обробкою даних (платежі, операції з електронними грошима, брокерські операції, управління фінансовими активами, обслуговування споживчих кредитів), вимагають насамперед досвіду і знань в галузі інформаційних технологій, а не банківської справи. Саме тому вони залучають нових гравців, зростаюча чисельність яких свідчить про серйозність загрози традиційним банкам.

Наприклад, послуги кредитування припускають не тільки наявність у банків коштів, але і можливостей з їх повернення, вміння управляти ризиками тощо. Це особливі знання, і фахівці в галузі електронного аналізу даних навряд чи зможуть легко їх опанувати.

Існує ще одна група операцій, які вимагають особливих знань в галузі банківської справи – це операції, пов'язані з банківським балансом (депозити, кредитні лінії). Таких знань нові гравці ринку фінансових послуг не мають в достатньому обсязі, а тому вони не прагнуть впроваджуватися в цю сферу.

Регулятори активно підтримують зростаючий ринок високотехнологічних фінансових послуг. У різних країнах світу розвиваються ініціативи відкритого банку (Open Banking). Банки відкривають доступ до своїх систем, і треті сторони вільно користуються їх даними. У Німеччині Open Bank Project існує з 2010 р, і в ньому беруть участь найбільші німецькі банки. У Великобританії Open Banking Standard, крім платежів, надає фінтех-компаніям доступ до повної фінансової інформації про банківську клієнтуру (з попереднього схвалення клієнта).

В ЄС можливості відкритого банку забезпечує друга Директива про фінансові послуги (Directive on payment services, PSD2), що вступила в силу в січні 2016 р Директива відкриває доступ до інформації про залишки на рахунках клієнта в будь-якому банку, дає клієнтам можливість використовувати онлайн-сервіси, які отримують консолідовану інформацію про їх платіжні рахунки, залежно від того, чи є договір між інформаційним і фінансовим провайдером.

Спеціально для фінтех-компаній регулятори створюють вільні від регуляторних ризиків «дитячі садки» або «пісочниці» для тестування інноваційних фінансових продуктів, послуг та бізнес-моделей в ринковому середовищі.

Існує думка, що «пісочниця» зможе надавати такі інструменти для учасників фінансового ринку як: «консультування, авторизація інноваційних технологій, регуляторні виключення та модифікації, а також відсутність дисциплінарних заходів під час тестувань; публікація інструкцій для інноваційних фінансових продуктів та сервісів щодо виконання вимог нових нормативних документів, процедур чи правил з метою запобігання порушень з боку інноваційних учасників ринку; тестування продуктів, сервісів та бізнес-моделей [8]».

Висновки. Більшість банків та фінтех-компаній обирають не жорстку конкуренцію, а співпрацю та кооперацію. Багато високотехнологічних компаній вже стали повноцінними учасниками ринку фінансових послуг і все частіше обирають тактику співпраці. Банкам все важче ігнорувати фінтех-компанії, співпраця з якими може сприяти збереженню прибутковості в новій реальності. Більш ніж 55% найбільших банків світу співпрацюють з фінтехами по ряду напрямків, надаючи їм можливість розвитку бізнесу та в обмін на це отримують інновації.

Сучасні тенденції розвитку фінансових технологій вимагають від банків Банкам необхідно остаточно прийняти той факт, що розуміння «відкритості» їх бізнес-модель сьогодні та доступності для використання іншими гравцями ринку. Найбільш оптимальним рішенням у цій ситуації є взаємодія з фінтех-компаніями для формування конкурентної переваги за спектром сервісів та якістю їх надання. На сьогоднішній день все більше банків за допомогою фінтехів формують навколо себе екосистеми сервісів. Це створює додаткові вигоди для фінтех-компаній, яким необхідно знайти надійних партнерів, з якими разом можна швидко нарощувати клієнтську базу, необхідну для подальшого розвитку з урахуванням зростаючої конкуренції, збільшенням операційних витрат і підвищення швидкості впровадження інновацій.

Список літератури

1. Дудинець Л. А., Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. Гроші, фінанси і кредит. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 22. С. 794-798.
2. Стойко О. Я. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. Фінанси та банківська справа. *Проблеми економіки*. 2020. №2. (44). С. 356–364. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-356-364>.
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/innovatsiyi-ta-rozbudova-finteh-rinku-ukrayini--u-fokusi-uvagi-natsionalnogo-banku> (Дата звернення 22.04.2021).
4. Franklin Allen. Competition Among Banks: Introduction and Conference Overview. *European Finance Review*, 2001. 5: P. 1–11. DOI:10.1023/A:1012764518169
5. Жердецька Л. В., Бережна Т.Г. Розвиток банківської конкуренції та її вплив на системну стабільність в Україні. *«Економіка та суспільство»*. 2016. Вип. 3. С. 382 – 387.
6. Кузнецова Л. В., Жердецька Л. В., Коваленко В. В., Няньчук Н. Ю., Оніщенко Ю. О., Деркач Ю. Б., Кузнецов А. М., Христин А. І., Артеменко Д. А., Гончаренко А. С. Ділова репутація банків: цифрові виклики та управління: монографія. За ред. Л.В. Кузнецової. Харків, «Діса Плюс». 2020. 327с.
7. Руда О. Л. Конкурентоспроможність банків на ринку надання банківських послуг. *Економіка та держава*. 2018. Вип. 4. С. 58-61.
8. Єгоричева С. Б. Функціонування регуляторних «пісочниць» для розвитку фінансової індустрії. Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків. 2020. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/8851/1/113-116.pdf>. (Дата звернення 29.03.2021).
9. Закон України «Про платіжні послуги». URL: <https://bank.gov.ua> (Дата звернення 29.03.2021).
10. Національний банк України. Основні тренди карткового ринку у 2020 році: безконтактні платежі та розрахунки в Інтернеті. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi-bezkontakti-plateji-ta-rozrahunki-v-interneti> (Дата звернення 29.03.2021).
11. Національний банк України, липень 2020. «Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku--kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist> (Дата звернення 22.03.2021).
12. Українська асоціація платіжних систем. URL: <https://uaps.com.ua/ua/novyny/nbu-oprylyudnylo-statystyku-diyalnosti-system-perekazu-koshtiv-v-ukrayini-za-9-misyatsiv-2020-roku/> (Дата звернення 27.04.2021).
13. Центр економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий пульс». URL: <http://finpuls.com.ua/financial/reviews/news/Banki-ta-fnteh-kompan-chi-ochkutsya-pererospodl-rinku.htm> (Дата звернення 29.03.2021).
14. Національний банк України. Новини Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all> (Дата звернення 09.05.2021).

References

1. Dudynets, L. A. (2018). Rozvytok finansovykh tekhnolohij iak faktor modernizatsii finansovoi systemy. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, 22, 794-798 [in Ukrainian].
2. Stoyko, O.Y. (2020). Prospects for the development of fintech and banking business in Ukraine. *Problems of Economics*, 2(44), 356-363. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-356-364> [in Ukrainian].
3. National Bank of Ukraine (2021). Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/innovatsiyi-ta-rozbudova-finteh-rinku-ukrayini--u-fokusi-uvagi-natsionalnogo-banku>. [in Ukrainian].
4. Franklin Allen (January 2002). Competition Among Banks: Introduction and Conference Overview. *European Finance Review*, 5(1-2), 1–11 DOI:10.1023/A:1012764518169
5. Zherdetska, L., Berezhna, T., (2016). Development of banking competition and its impact on system stability in Ukraine. *«Economy and Society»*, 3, 382 – 387. [in Ukrainian].
6. Kuznetsova, L. V., Zherdetskaya, L. V., Kovalenko, V. V., Nyanchuk, N. Yu., Onishchenko, Y. O., Derkach, Yu. B., Kuznetsov, A. M., Hristin, A. I., Artemenko, D. A. & Goncharenko, A. S., (2020). Business reputation of banks: digital challenges and management: a monograph. Kharkiv, «Disa Plus». [in Ukrainian].
7. Ruda, O. L., (2018). Competitiveness of banks in the market of banking services. *Economy and State*, 4, 58-61. [in Ukrainian].

8. Yegorycheva, S. B. (2020). Operation of regulatory «sandboxes» for the development of the financial industry. Development of the world's banking systems in the context of globalization of financial markets. Retrieved from: <http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/8851/1/113-116.pdf>
9. National Bank of Ukraine, (2020). Bill of Ukraine «On Payment Services». Retrieved from: <https://bank.gov.ua>
10. National Bank of Ukraine, (2020). The main trends of the card market in 2020: contactless payments and payments on the Internet. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/en/news/all/osnovni-trendi-kartkovogo-rinku-u-2020-rotsi-bezkontaktni-plateji-ta-rozrahunki-v-interneti>
11. National Bank of Ukraine, (July 2020). «Strategy for the development of fintech in Ukraine until 2025. Sustainable development of innovations, cash and literacy». Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-fintehu-v-ukrayini-do-2025-roku--kurs-na-staliy-rozvitok-innovatsiy-keshles-ta-finansovu-gramotnist>
12. Ukrainian Association of Payment Systems. Retrieved from: <https://uaps.com.ua/en/novyny/nbu-oprylyudnylo-statystyku-diyalnosti-system-perekazu-koshtiv-v-ukrayini-za-9-misyatsiv-2020-roku/>
13. Center for Economic Research and Forecasting «Financial Pulse», (2020). Retrieved from: <http://finpuls.com/ua/financial/reviews/news/Banki-ta-fnteh-kompan-chi-ochkutsya-pererozpodl-rinku.htm>
14. National Bank of Ukraine, (2021). News of the National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all>

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ

Домбровська С. О., кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: sonya0493@rambler.ru

ORCID ID: 0000-0001-5589-7837

Горбаченко М. Д., студентка Центру заочної форми навчання, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: dm.gorbachenko25@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5589-7837

Анотація. Мета статті полягає у дослідженні економічної сутності та аналізі методичних основ оцінки фінансової стійкості, теоретичних аспектів впливу факторів на забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства. У статті розглянуто сутність фінансової стійкості, яка становить собою обов'язкову умову для ефективного існування підприємства у сучасних економічних умовах. Використання методики формування матриці факторів впливу на фінансову стійкість дозволяє прогнозувати вектор розвитку діяльності підприємства у майбутньому. Результатами дослідження є розроблений алгоритм управління фінансовою стійкістю підприємства на основі використання певних інструментів, які відповідають різним етапам управління. Обґрунтовано важливість етапу аналізу фінансової стійкості, що базується на відносних показниках, та який має особливе значення для управління фінансовою стійкістю підприємства. Практична значимість полягає у тому, що сформульовані основні шляхи покращення фінансової стійкості можуть забезпечити максимальний розвиток підприємства та досягнення більшого прибутку.

Ключові слова: фінансова стійкість, капітал підприємства, платоспроможність, показники фінансової стійкості, методи оцінки фінансової стійкості.

FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE: EVALUATION AND WAYS OF IMPROVEMENT

Dombrovska Sofiia, PhD in Economics, Lecturer at the Department of Financial Management and Stock Market, Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine

e-mail: sonya0493@rambler.ru

ORCID ID: 0000-0001-5589-7837

Horbachenko Maryna, student of Distance learning Center, Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine

e-mail: dm.gorbachenko25@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5589-7837

Abstract. The article is devoted to the study of the economic essence and analysis of the methodological foundations of the process of assessing financial stability, theoretical aspects of the influence of factors on ensuring the optimal level of financial stability of the enterprise. The article examines the essence of financial stability, which is a prerequisite for the successful existence of an enterprise in modern economic conditions. The paper discusses the theoretical foundations of financial stability management, namely, substantiates the need for such stability for enterprises operating in an unstable economy. The article explores the concept of financial stability from the point of view of different authors. Own interpretation of the category «financial stability of the enterprise» is given. It reflects how modern conditions for business development affect the financial stability of an enterprise. Identified endogenous and exogenous factors that affect the activities of the enterprise. It has been established that the formation of a matrix of factors of influence on financial stability makes it possible to predict the vector of development of the enterprise in the future. An algorithm for managing the financial stability of an enterprise has been developed based on the use of certain tools corresponding to various stages of management. The methodological aspects of the process of assessing the financial stability of an enterprise have been determined. The basic indicators of financial stability are presented, which provide an opportunity to determine the level of development of an enterprise. Attention is paid to the need for a timely analysis of the financial stability of economic entities. The importance of the stage of analysis of financial stability, based on relative indicators, and which is of particular importance for managing the financial stability of an enterprise has been substantiated. Analysis and assessment of financial stability makes it possible to identify the «bottlenecks» of the enterprise and weaknesses that need to be adjusted. The paper formulates the main ways to improve the financial condition of the enterprise in order to ensure the maximum development of the enterprise and achieve greater profits. Recommendations for stabilizing the financial activities of the enterprise have been developed.

Key words: financial stability, enterprise capital, solvency, indicators of financial stability, methods for assessing financial stability.

JEL Classification: C 450, G 320

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку вітчизняні підприємства змушені функціонувати в особливих умовах, які мають властивість постійно змінюватися. На ефективність підприємства впливає чимало факторів, проте основною ж запорукою успіху підприємства можна відзначити високий рівень його фінансової стійкості. Фінансова стійкість становить собою підґрунтя для ефективного функціонування підприємства і підвищення його потенціалу у майбутньому. У глобалізаційних умовах актуальним завданням для підприємства постає забезпечити фінансову стійкість та якісний фінансовий менеджмент.

Значну увагу необхідно приділяти питанню раціональної оцінки фінансової стійкості підприємства, яка, в свою чергу, генерує можливість у подальшому формулювати оптимальні шляхи підвищення рівня фінансової стійкості та вивляти резерви її забезпечення. Однією з ключових задач аналізу та оцінки фінансового стану підприємства повина становити розробка системи показників, що характеризують його фінансову стійкість, адже встановлення їх меж має істотне практичне значення і належить до найважливіших економічних проблем. Це обумовлено тим, що недостатня фінансова стійкість суб'єктів господарювання в Україні багата в чому є причиною неплатежів, обсяг яких постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Дослідженню питань щодо фінансової стійкості підприємства та проблемам управління нею присвячені роботи багатьох науковців, серед яких можна виділити таких, як Абрамова І. М. [1], Вахович І. М. [2], Кучеренко К. В. [5], Рачинський О. В. [7], Скаковська С. С. [8], Стригуль Л. С. [9], Тищенко В. В. [10] та ін. Проте недостатньо приділено увагу питанню щодо попередження розвитку негативних кризових явищ на підприємстві, що є можливим за умови систематичного забезпечення управлінського персоналу інформацією про поточний рівень фінансової стійкості.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження теоретичних засад оцінки та аналізу фінансової стійкості підприємства, формулювання напрямків підвищення рівня фінансової стійкості та визначення основних резервів її забезпечення.

Основний матеріал. Сучасна українська економіка відзначається особливо нестабільними умовами, за яких підприємства мають обмежені фінансові ресурси. Обмеженість у фінансових ресурсах генерує фінансову нестійкість підприємства. Головним завданням підприємства відповідно таким умовам постає визначитися із оптимальним рівнем фінансової стійкості. Фінансова стійкість на низькому рівні може призвести до труднощів у платоспроможності, і навпаки, якщо фінансова стійкість перевищує норму, то накопичуються резерви, які в майбутньому призведуть до збільшення витрат, недоотримання прибутку та зменшення темпів економічного розвитку підприємства.

Визначення сутності фінансової стійкості можуть мати схожі риси і суттєві відмінності. Незалежно від змісту визначення, з терміном «фінансова стійкість» стикається як фізична особа-підприємець, так і світові франшизи. Відзначимо гіпотезу, що фінансова стійкість представляється складом оборотних активів і співвідношенням власного та позикового капіталу, характеризує ефективне використання капіталу і платоспроможність.

Під фінансовою стійкістю розуміється і такий стан фінансових ресурсів підприємства та ступінь їх використання, за яких підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне через ефективне їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізацію продукції, робіт, послуг, а також здійснювати витрати для його розширення і оновлення. Фінансова стійкість характеризується стабільним перевищенням доходів над витратами, вільним маневруванням грошовими коштами та ефективним їх використанням в процесі поточної діяльності.

Відповідно, зміст фінансової стійкості характеризується ефективним формуванням та використанням грошових ресурсів, необхідних для ефективної господарської діяльності.

Суттєво різні думки щодо сутності фінансової стійкості підприємства свідчать про те, що розглядається дуже багатогранне поняття. У табл. 1 висвітлено еволюцію сутності поняття «фінансова стійкість підприємства».

Таблиця 1

Генезис визначення поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Визначення поняття «фінансова стійкість»
Марченко Н. А., Деркач А. О. [6, с. 93]	Стан фінансових ресурсів, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Кучеренко К. В. [5, с. 44]	Характеристика стабільного фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсів.
Стригуль Л. С. [9, с. 65]	Залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, що характеризуються оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.
Скаковська С. С., Заблюк Ю. В. [8, с. 72]	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику.
Тищенко В. В. [10, с. 13]	Стан, коли параметри діяльності підприємства відповідають критеріям позитивної характеристики фінансового стану, говорять про фінансову стійкість підприємства, яка формується під впливом рентабельності діяльності.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5; 6; 8; 9; 10]

На нашу думку, фінансова стійкість підприємства відображає актуальний стан рахунків підприємства, які гарантують постійну платоспроможність даного підприємства. З наведеного визначення можна стверджувати, що на фінансову стійкість впливають ендогенні та екзогенні фактори. Безперечно, на один рівень з платоспроможністю постає стабільне функціонування і потенціал розвитку підприємства.

Можна виділити зовнішні та внутрішні фактори, які мають вплив на фінансову стійкість підприємства. До внутрішніх чинників відносяться властивості продуктів або послуг суб'єкта господарювання; обсяг авансованого капіталу; динаміка обсягу і складу витрат; актуальний стан майна і фінансових ресурсів підприємства. До зовнішніх факторів належать економічні умови середовища, політичний стан, платоспроможність попиту, рівень конкуренції і стан фінансового ринку [2, с. 20].

Фінансова стійкість вкрай необхідна для успішної діяльності підприємства, яке прагне бути самостійним та незалежним. Для досягнення незалежності підприємства досить важливим є управління фінансовою стабільністю, до якого входять послідовні кроки, починаючи від аналізу фінансової стійкості з виділенням показників та причин, що її зумовили, та закінчуючи розробкою і прийняттям управлінського рішення, яке спрямоване на поліпшення стабільності у підприємстві. Схему управління фінансовою стійкістю підприємства представлено на рис. 1.

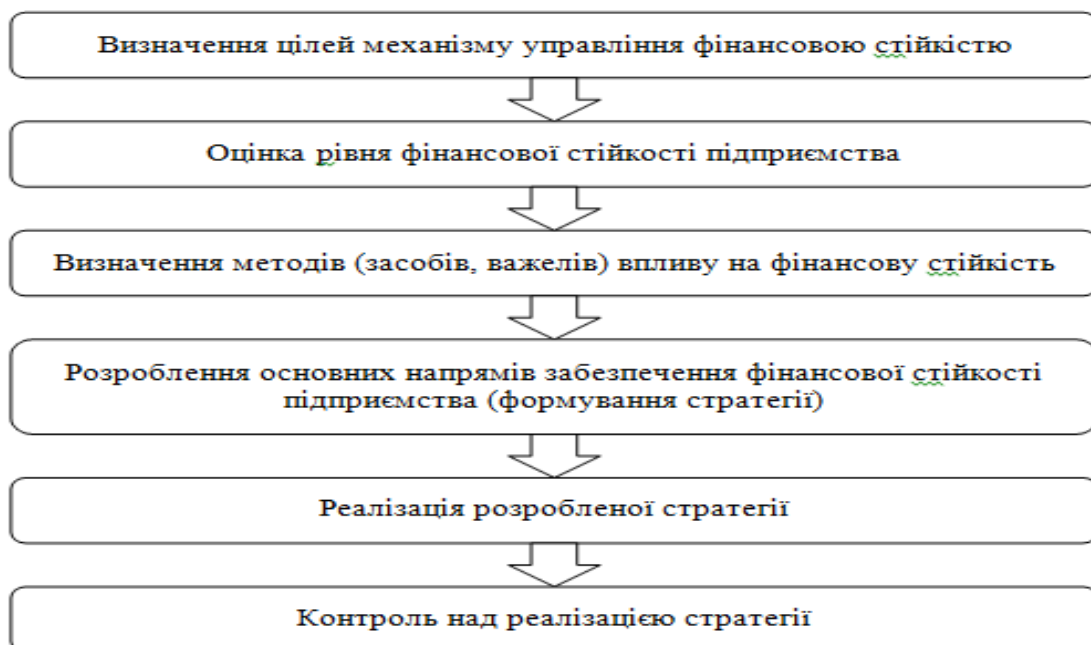

Рис.1. Схема управління фінансовою стійкістю підприємства

Джерело: розроблено автором

Всі етапи алгоритму управління передбачають використання певного інструменту, який треба визначити на початковому етапі формування процесу управління та необхідно вдосконалювати у процесі реалізації.

За результатами досліджень вчених-економістів було сформовано систему показників фінансової стійкості підприємства, яка представлена комплексом базових показників (табл. 2), використання яких дозволяє визначити рівень фінансової стійкості на підприємстві.

Таблиця 2

Характеристика коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства

Коефіцієнт	Характеристика коефіцієнта	Рекомендоване значення
коефіцієнт автономії	Характеризує незалежність підприємства від запозичень, які потрібно залучати	>0,5
коефіцієнт фінансової необхідності	Показник обернений до коефіцієнта автономії. Даний показник зростає в умовах збільшення частини запозичених коштів	<2,0
коефіцієнт мобільності власного капіталу	Вказує на частину власного капіталу, який використовується у діяльності підприємства	>0,4
коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	Показує рівень забезпеченості ресурсами, які дозволяють сформувати незалежну фінансову політику підприємства	>0,1
коефіцієнт фінансової стійкості	Показує скільки грн. власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу	>1,0
коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	Показник, зворотний попередньому коефіцієнту. Показує скільки грн. залученого капіталу припадає на 1 грн власного капіталу	<0,5
коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Визначає частку коштів власників підприємства в загальній сумі грошей, які вклали у власність підприємства	>0,1
коефіцієнт відношення реальних активів і вартості майна	Показує скільки грн реальних активів припадає на 1 грн вартості власності, характеризує потенційні можливості активів підприємства	>0,5
коефіцієнт поточних зобов'язань	Характеризує питому вагу поточних зобов'язань у загальній сумі джерел формування	>0,5
коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Характеризує частку довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел формування	<0,2

Джерело: побудовано автором на основі [1; 7]

Варто зауважити, що у таблиці наведені лише базові коефіцієнти, які відіграють важливу роль у діяльності підприємства. За допомогою наведених коефіцієнтів можна проаналізувати стан підприємства. Із аналізу даних також надається можливість надати висновки щодо стійкості підприємства.

Ознаками фінансової стійкості варто вважати отримання запланованих розмірів прибутку і рентабельності; раціональний розподіл прибутку; забезпеченість ліквідності балансу; дотримання власних оборотних коштів плановому розміру; ефективне використання основних засобів, ліквідація невикористовуемого устаткування і незавершеного будівництва; оптимізація використання власних і позикових коштів; відсутність вкладень оборотних коштів у понаднормативні запаси і витрати; відсутність виникнення незапланованих цілей; наявність платіжної дисципліни на підприємстві.

Фінансова стійкість характеризує рівень фінансової незалежності підприємства щодо володіння власним майном. Такий рівень незалежності оцінюється за такими критеріями, як рівень покриття матеріальних обігових коштів стабільними джерелами фінансування; потенційна спроможність покрити термінові зобов'язання мобільними активами; частка власних або стабільних джерел у сукупних джерелах фінансування.

За умови, якщо аналіз фінансової стійкості досліджуваного підприємства виявив слабкі місця в області управління фінансами, рекомендується приділити достатню увагу детальній розробці фінансової політики підприємства. До основних напрямків фінансової політики підприємства відносяться:

- аналіз та оцінка фінансово-економічного стану підприємства;
- розробка ефективної облікової і податкової політики;
- розробка кредитної політики підприємства;
- управління оборотними коштами, кредиторською і дебіторською заборгованістю;
- управління витратами і формування амортизаційної політики;
- вибір ефективної дивідендної політики.

Особливу увагу доцільно приділити розробці комплексу заходів, що будуть сприяти зниженню дебіторської і кредиторської заборгованості, а також з'ясувати, чи у правильному напрямі здійснюється управління запасами готової продукції та товарів, адже їх кількість постійно зростає, відволікаючи з господарської діяльності оборотні кошти. Це дозволить визначити дію такого внутрішнього фактору збільшення прибутку, як раціональне використання ресурсів.

Таким чином, якщо стан підприємства не є позитивним, варто покращити фінансову стійкість, використовуючи різні шляхи поліпшення фінансового стану підприємства. Наведемо основні напрямки покращення фінансового стану підприємства, а саме це може бути:

- політика якісного управління на підприємстві, раціональний підбір кадрів, їх заохочення, постійне підвищення кваліфікації тощо;
- підвищення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства;
- оптимізація поточних витрат;
- перманентне підвищення конкурентоспроможності та якості продукції або послуги;
- збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків;
- проведення ребрендингу підприємства.

Наведені напрямки покращення фінансового стану підприємства надають змогу мобілізувати фінансові резерви підприємства, укріпити його стійкість, підвищити ефективність підприємства та нарощувати його доходи.

Отже, можна відмітити фінансову стійкість як комплексне поняття, що відчуває вплив різноманітних фінансово-економічних процесів. Доцільно відзначити її як стан фінансових ресурсів, результативності їхнього розміщення і використання, за якого здійснюється забезпечення розвитку виробництва або інших сфер діяльності на засадах збільшення прибутку і активів за умови збереження платоспроможності та кредитоспроможності.

Висновки. Фінансова стійкість відображає актуальний стан рахунків підприємства, які гарантують його постійну платоспроможність. Фінансово стійким вважається такий суб'єкт господарювання, який, у разі несприятливих змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища, здатен повернутися до стану рівноваги за допомогою власних ресурсів. Аналіз теоретичних засад щодо оперування показниками фінансової стійкості надає можливість виявляти в якому стані на даний момент знаходиться діяльність підприємства. Система показників фінансової стійкості генерує змогу впроваджувати заходи щодо поліпшення фінансового стану підприємства за умови, коли показники мають диспозитивне значення. Заходи щодо поліпшення стану підприємства є можливими за наявності менеджерів, які здатні приймати та реалізувати оптимальні управлінські рішення.

Окрім економічних важелів, ринкова економіка потребує і адміністративних методів втручання саме в ті її сфери, де економічні не здатні забезпечити необхідні результати. Відповідно, державне регулювання економіки повинно бути збалансованим і покликане не підміняти ринковий механізм, а доповнювати його завдяки превалуванню економічних важелів

впливу на розвиток суспільного виробництва в межах дії економічних законів ринку. Щодо управління діяльністю підприємства, то першочергове значення має фінансове управління, узгоджене із загальною економічною стратегією. За таких умов найбільш дієвими відзначаються важелі впливу на фінансову стійкість, яку необхідно постійно аналізувати з метою пошуку резервів її зростання.

Впровадження заходів поліпшення фінансової стійкості підприємства становить особливо важливий аспект діяльності підприємства, обумовлено це тим, що такі заходи провокують здатність підприємства мобілізувати фінансові ресурси, уникати вплив кризових ситуацій та нарощувати прибуток підприємства. За умови оптимального рівня фінансова стійкість забезпечує уникнення банкрутства підприємства і мінімізацію впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів.

Список літератури

1. Абрамова І. М. Методи та фактори управління фінансовою стійкістю підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 12. С. 146-150.
2. Вахович І. М., Олександренко І. В. Теоретичні підходи до визначення фінансової стабільності підприємств. *Бізнес Інформ*. 2015. № 10. С. 19-25.
3. Замкевич Б. М. Оцінювання і прогноз фінансової стійкості підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 6. С. 127-130.
4. Кальченко О. Теоретичні аспекти формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 320-326.
5. Кучеренко К. В. Фінансова стійкість як чинник та індикатор економічної безпеки промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 7(2). С. 44-46.
6. Марченко Н. А., Деркач А. О. Напрямки підвищення фінансової стійкості промислових підприємств. *Чернігівський науковий часопис. Серія 1, Економіка і управління*. 2016. № 1. С. 92-97.
7. Рачинський О. В. Дефініція наукових поглядів щодо поняття «фінансова стійкість підприємства». *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 2. С. 226-229.
8. Скаковська С. С., Зблук Ю. В. Фінансова стійкість підприємства та її забезпечення. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 72-79.
9. Стригуль Л. С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 64-67.
10. Тищенко В. В. Фінансова стійкість підприємства як результат функціонування його системи економічної безпеки (на прикладі м'ясопереробних підприємств): автореф. дис. канд. екон. наук. Черкаси, 2015. 20 с.

References

1. Abramova, I. M. (2015) Methods and factors for managing the financial stability of enterprises. *Current economic problems*, 12, 146-150. [in Ukrainian].
2. Vakhovych, I. M., Oleksandrenko, I. V. (2015) Theoretical approaches to determining the financial stability of enterprises. *Business Inform*, 10, 19-25. [in Ukrainian].
3. Zamkevich, B. M. (2016) Evaluation and forecast of financial stability of the enterprise. *Current economic problems*, 6, 127-130. [in Ukrainian].
4. Kalchenko, O. (2016) Theoretical aspects of the formation of the mechanism of management of financial stability of the enterprise. *Problems and prospects of economics and management*, 2, 320-326. [in Ukrainian].
5. Kucherenko, K. V. (2019) Financial stability as a factor and indicator of economic security of an industrial enterprise. *Economy. Finances*, 7(2), 44-46. [in Ukrainian].
6. Marchenko, N. A., Derkach, A. A. (2016) Directions for increasing the financial stability of industrial enterprises. *Chernihiv scientific journal. Series 1, Economics and Management*, 1, 92-97. [in Ukrainian].
7. Rachinsky, O. V. (2019) Definition of scientific views on the concept of «financial stability of the enterprise». *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, 2, 226-299. [in Ukrainian].
8. Skakovskaya, S. S., Zablyuk, Y. V. (2017) Financial stability of the enterprise and its provision. *Bulletin of the National University of Water Management and Environmental Sciences. Economic sciences*, 1, 72-79. [in Ukrainian].

9. Strygul, L. S. (2016) Theoretical and methodological support for determining the financial stability of enterprises of different organizational and legal forms in a changing environment. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 6, 64-67. [in Ukrainian].

10. Tishchenko, V. V. (2015) Financial stability of the enterprise as a result of the functioning of its system of economic security (on the example of meat processing enterprises): ref. dis. Cand. econ. Science. Cherkasy, 2015. 20 p. [in Ukrainian].

УДК 336.717

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-35-43

РОЗДРІБНИЙ БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС: СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІД ВПЛИВОМ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Жердецька Л.В., доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: lzherdetska@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5398-868X

Клімашевська О.Д., студентка 4-го курсу Факультету фінансів та банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: klimashevskaya.h@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5398-868X

***Анотація.** У статті висвітлені теоретичні та практичні аспекти роздрібного банківського бізнесу та фінансових технологій. Доведено, що в межах клієнтоорієнтованого підходу під роздрібним бізнесом варто розуміти обслуговування клієнтів-фізичних осіб, які потребують певного набору стандартизованих послуг. Проведено аналіз показників, що характеризують динаміку та конкурентну ситуацію на роздрібному сегменті банківського бізнесу в Україні. Встановлено, що лідерами роздрібного сегменту є банки, які вважаються найбільш інноваційними та активно запроваджують фінансові технології в обслуговуванні клієнтів, у т.ч. й роздрібного бізнесу. На цій основі визначені основні напрями діяльності FinTech фірм на роздрібному сегменті банківського бізнесу. Аргументовано необхідність подальшої кооперації банків та FinTech фірм.*

***Ключові слова:** роздрібний банківський бізнес, конкуренція, фінансові технології, FinTech фірми.*

RETAIL BANKING: ESSENCE AND DEVELOPMENT TRENDS UNDER THE FINANCIAL TECHNOLOGIES IMPACT

Zherdetska Liliia D.Sc. (Economics), Associate Professor, Head of the Banking Department, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine

e-mail: lzherdetska@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5398-868X

Klimashevskaya Olena, P4th year student of the Faculty of Finance and Banking, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine

e-mail: klimashevskaya.h@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5398-868X

***Abstract.** Introduction. Retail banking is an important factor in the capitalization of household savings and their transformation into investment. Considering above mentioned, the study of the theoretical foundations of the retail business is relevant and timely. In modern conditions, the issues of development of retail banking under the influence of digitalization and financial technologies become especially important. Purpose. The purpose of the study is to substantiate of prospects of development of retail business of banks of Ukraine in the conditions of development of financial technologies. Achieving the goal involves setting and solving the following tasks: analysis of trends in the retail business of Ukrainian banks and financial technologies, assessment of the impact of financial technologies on promising areas of banks in the retail market segment. Results. In the article, it is established, that retail banking is services for individual customers who need a certain set of standardized products. According to the results of the analysis, it is proved that the leaders of the retail segment are banks, which are considered to be the most innovative and actively introduce financial technologies in customer service, including and retail business. This identifies the determination of the content of financial technologies and the characteristics of FinTech firms competing with banks in the retail business segment. The necessity of cooperation of banks and fintech firms in the market of banking services has been proved. Conclusions. Today in the field of banking, including and retail, for traditional banks an additional competitive threat is the activities of FinTech firms, which are more flexible due to their small size and relative unregulated activities. For retail banking customers, this will mean greater availability and ease of use of services. However, this will require banks to, firstly, incur additional costs for the introduction of the latest technologies and services; secondly, finding ways to cooperate with FinTech firms in order to maintain existing and create new competitive advantages.*

***Keywords:** retail banking, competition, financial technology, fintech firms.*

JEL Classification: G210

Постановка проблеми. При виконанні функцій, які постають перед банківською системою, важливе місце посідає питання роздрібного бізнесу. Складна ситуація у вітчизняній економіці країни суттєво вплинула і на банківську систему, зокрема на погіршення якості

активів банків, виникнення надлишкової ліквідності та інші, що змусило банки активізувати свою діяльність щодо розширення та поліпшення якості обслуговування фізичних осіб. Варто додати, що роздрібний банківський бізнес є вагомим чинником капіталізації заощаджень населення та їх трансформації в інвестиції. З огляду на зазначене, дослідження теоретичних засад роздрібно-го бізнесу є актуальним та своєчасним. Саме тому дослідження роздрібно-го бізнесу, а також його специфіки у сучасних умовах діджиталізації та розвитку фінансових технологій, є вкрай актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку роздрібно-го банківського бізнесу присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців як М.М. Вільшанської, С.Б. Гладкова, П. Друкера, І.Б. Івасіва, О.В. Комісарчика, А.Я. Кузнецової, З.К. Сороківської та інших. Проблеми розвитку фінансових технологій та їхній вплив на банківський бізнес останнім часом привертають все більшу увагу науковців та практиків – цим проблемам присвячені праці Дудинець Л.А., Онищенко Ю. І., Єгоричева С.Б., а також значна кількість досліджень консалтингових компаній. Проте вплив розвитку фінансових технологій на діяльність банків на роздрібно-му сегменті ринку не отримав належного обґрунтування.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначене вище доводить необхідність проведення більш детального аналізу сутності поняття «роздрібний бізнес банків», оцінки конкурентного середовища на цьому сегменті ринку та обґрунтування можливих напрямів впливу діяльності FinTech фірм на традиційний роздрібний бізнес банків.

Мета дослідження. Метою представленого дослідження є обґрунтування перспектив розвитку роздрібно-го бізнесу банків України в умовах розвитку фінансових технологій. Досягнення мети передбачає поставлення та вирішення таких завдань: аналіз тенденцій розвитку роздрібно-го бізнесу банків України та фінансових технологій, оцінка впливу фінансових технологій на перспективні напрями діяльності банків на роздрібно-му сегменті ринку.

Основний матеріал. Задля визначення суті поняття «роздрібний бізнес банків» по-перше, розглянемо його трактування в економічній літературі та, по-друге, практику поділу на види бізнесів діяльність банків України.

Необхідно зазначити, що в Законі України «Про банки і банківську діяльність» банківська діяльність визначається як «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [1]. Іншими словами роздрібний банківський бізнес – це надання банківських послуг певному сегменту клієнтів банку; відповідно, ці послуги «підлаштовуються» банками під потреби певної категорії клієнтів.

За результатами аналізу літературних джерел можна зробити висновок, що поняття «роздрібний бізнес» та «роздрібний бізнес банків» переважно акцентують увагу на розмірі клієнта та операції (-ій).

У цьому контексті варто зауважити, що думки науковців з цього приводу певним чином різняться. Так, І.Б. Івасів та О.В. Комісарчик пропонують трактувати роздрібний бізнес банків саме через обсяги діяльності, відносячи до нього також суб'єктів малого та середнього бізнесу [2, 3]. Проте М.М. Вільшанська та З.К. Сороківська пропонують обмежувати поняття «роздрібний бізнес» лише обслуговуванням клієнтів-фізичних осіб [4].

А.Я. Кузнецова [5] дотримується концепції П. Друкера [6], звертаючи увагу на взаємодію між продавцем та покупцем послуги та на її масовий характер. Це, на нашу думку, звертає увагу на потреби споживача, які відрізняються у приватної фізичної особи та підприємця.

Другим напрямом дослідження, який дозволить уточнити сутність поняття «роздрібний бізнес банків» є характеристика поділу на види бізнесів діяльність банків України. Для оцінки були обрані: 1) найбільші банки – державної форми власності та приватні з українським та іноземним капіталом; 2) банки Одеського регіону.

Результати проведеного аналізу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Напрями діяльності (бізнеси) окремих банків України

№	Банки	Напрями діяльності (бізнеси)	Посилання на сайт
1	Приватбанк	1.Приватні особи 2.Бізнес 3.VIP	https://privatbank.ua/business
2	Ощадбанк	1.Особистий банкінг 2.Малий та середній бізнес 3.Корпоративний банкінг 4.Premium banking	https://www.oschadbank.ua/ua

3	Укрексімбанк	1.Корпоративний бізнес 2.Малий та середній бізнес 3.Приватні клієнти 4.Фінансові установи	https://www.eximb.com/
4	Альфа-банк	1.Приватним особам 2.ФОП 3.Малому та середньому бізнесу 4.Корпораціям	https://alfabank.ua/
5	Райффайзен Банк Аваль	1.Приватним особам 2.Бізнесу 3.Преміум 4.Корпоративним клієнтам	https://www.aval.ua/
6	Універсалбанк	1.Для Вас 2.Бізнесу	https://www.universalbank.com.ua/
7	Південний	1.Приватним особам 2.Малому та середньому бізнесу 3.Корпоративному бізнесу	https://bank.com.ua/
8	МТБ	1.Приватним особам 2.Бізнесу	https://www.mtb.ua/
9	Банк Восток	1.Приватним особам 2.Бізнесу	https://bankvostok.com.ua/

Джерело: складено за даними офіційних веб-сторінок банків

Як свідчать дані таблиці 1, всі представлені банки є клієнтоорієнтованими та поділяють напрями своєї діяльності залежно від типу клієнтів, які потребують специфічних технологій виконання операцій та/або пакетів послуг. Найбільші банки переважно виділяють такі види бізнесів: корпоративний; малий та середній (іноді окремо ФОП); приватні клієнти; premium або VIP banking. Також окремим напрямом діяльності є співпраця з іншими фінансовими установами (фінансові установи, міжбанківський бізнес тощо), однак не всі банки зазначають це на своїх сайтах.

Можна констатувати наявність певного неузгодження між теоретичним трактуванням поняття та його практичним використанням: в економічній літературі критерієм віднесення до роздрібного бізнесу є обсяги діяльності, у той час як в практичній діяльності банків поділ на бізнеси базується за типом клієнтів, що визначається специфікою надання послуг певній категорії клієнтів, вимогами до уніфікації діяльності та навичок персоналу.

Узагальнюючи результати наукової літератури та практику поділу діяльності на бізнеси банками України, можна структурувати поняття роздрібний бізнес банків наступним чином (рис 1).

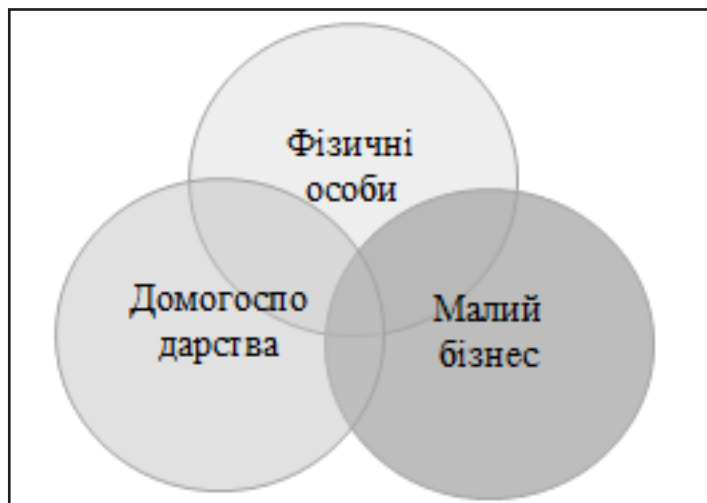

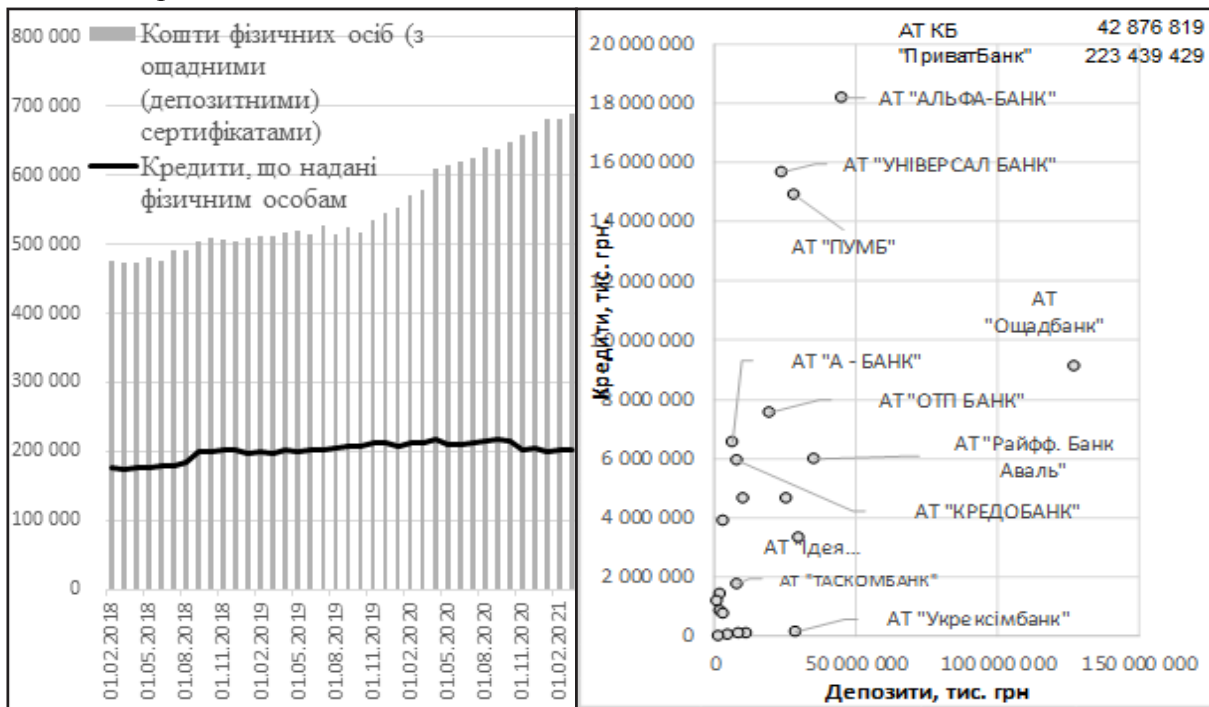
Рис. 1. Основні суб'єкти роздрібного бізнесу банків

Джерело: власна розробка

Отже, підсумовуючи існуючі підходи до визначення банківського роздрібного бізнесу пропонуємо дотримуватися клієнтоорієнтованого підходу та розуміти під цим поняттям обслуговування клієнтів-фізичних осіб, які потребують певного набору стандартизованих послуг. Уточнюючи це визначення, необхідно додати наступне:

- клієнтами роздрібного бізнесу є приватні особи та/або окремі домогосподарства з певним рівнем доходу, який можна визначити як середній для окремої країни;
- приватні фізичні особи із високим рівнем доходу відносяться до преміум або VIP банкінгу;
- суб'єкти малого та середнього бізнесу не відносяться до роздрібного банківського бізнесу, оскільки підприємницька діяльність потребує особливого набору та технології надання послуг;
- для роздрібного банківського бізнесу характерним є стандартизація послуг та ціноутворення, проте використання цифрових технологій дозволяє зробити навіть роздрібне обслуговування невеликих клієнтів більш індивідуалізованим.

Аналіз тенденцій та поточної ситуації на роздрібному сегменті банківського бізнесу представлено на рис.2.

1.1. Динаміка та тенденції

1.2. Конкурентна ситуація станом на 01.03.2021

Рис. 2. Показники, що характеризують динаміку та конкурентну ситуацію роздрібного бізнесу банків України

Джерело: складено за даними [7]

Дані рис. 2. свідчать, що за період 2018-початок 2021 року існує тенденція до розвитку обсягів роздрібного бізнесу банків України. При чому, якщо до початку 2020 року, роздрібний кредитний та ресурсний ринок розвивалися приблизно однаковими темпами, то з початку 2020 року динаміка кредитів є нестабільною на тлі постійно зростаючих темпів приросту депозитів.

Така ситуація в цілому позитивно характеризує розвиток роздрібного бізнесу банків, оскільки банки залучають більше заощаджень домогосподарств, що збільшує їхній потенціал до кредитування економічного розвитку держави.

За даними рис. 2. видно, що безумовним лідером у роздрібному сегменті банківського бізнесу є АТ КБ «Приватбанк». На ресурсному роздрібному ринку потужну конкурентну позицію займає також державний АТ «Ощадбанк». Крім зазначених вище банків, на роздрібному ринку банківських послуг можна виділити ще дві групи конкурентів: по-перше, АТ «Альфа-банк», АТ «Універсал-банк» та АТ «ПУМБ»; по-друге, АТ «А-Банк», АТ «ОТП-Банк», АТ «Райффайзен Банк Аваль» та АТ «Кредо-банк». На відміну від АТ «Ощадбанк», банки першої із зазначених груп мають менше ресурсів роздрібного бізнесу, проте більше кредитів. Це можна пояснити тим, що ці банки більш активно пропонують кредитні картки

та розміщують ресурси на найбільш привабливих сегментах ринку з точки зору строку та прибутковості. Необхідно зазначити, що лідерами роздрібного сегменту є банки, які вважаються найбільш інноваційними та активно запроваджують фінансові технології в обслуговуванні клієнтів, у т.ч. й роздрібного бізнесу. Це зумовлює необхідність визначення змісту фінансових технологій та характеристики FinTech фірм-конкурентів банків у роздрібному сегменті бізнесу.

Під фінансовими технологіями розуміють, як правило, технічні, технологічні, цифрові та інформаційні рішення, які використовуються для вирішення фінансових завдань. Серед таких технологій виділяють: інтерфейси програмування додатків (API); штучний інтелект (AI); машинне навчання (Machine learning); інтернет речей (IoT); великі масиви даних (Big Data analytics); технології розподіленого доступу (DLT); розумні контракти (smart contracts); хмарні технології (cloud computing); криптографія (cryptography); біометрія (biometrics) [8; 9, с. 163]. У банківському бізнесі ці технології використовуються при здійсненні залучення вкладів та розміщення коштів у кредитні операції; розрахункове-касовому обслуговуванні; управлінні інвестиційною діяльністю та активами й пасивами [9, с. 164]. Водночас, крім банків, банківський бізнес із використанням фінансових технологій здійснюють також і FinTech-фірми, які є більш інноваційними та гнучкими та формують додаткові загрози традиційному банкінгу (табл. 2).

Таблиця 2

FinTech фірми на роздрібному сегменті банківського бізнесу

Розрахункові послуги	Управління особистими фінансами	Позички			
		Іпотека	Малий бізнес	Студентські позички	Споживче кредитування
Simple, Moven, Stripe, Venmo, Square	Wealthfront, Sigfig, Betterment, Personal Capital, Wisebanyan, Hedgeable, Vanguard, Personal Advisor, Charles Schwab Intelligent Portfolios, Future Advisor (Blackrock), Tradeking (Acquired by Ally Bank), TD Ameritrade Essential Portfolios, Etrade Adaptive Portfolio	LendingHome, Money-360, Groundfloor, Realty Mogul	Foundation, OnDeck, Lighter Capital, Kabbage	CommonBond, SoFi, UpStart	Oportun, LendingClub, Prosper

Джерело: побудовано автором [10]

Перспективи розвитку FinTech-банківництва нині є невизначеними. Наразі невідомо, як діятимуть FinTech фірми – фокусуватимуться на певному сегменті або розширюватимуть сфери діяльності та створить серйозну конкурентну загрозу для існуючих традиційних банків. Для того, щоб зробити висновки у цьому напрямку проаналізуємо діяльність FinTech фірм на основних сегментах роздрібного банківського бізнесу.

Першим із виділених напрямів є ринок платежів. У платіжному просторі є три категорії учасників: ті, хто пропонує рішення спеціально для споживачів, ті, хто пропонує рішення спеціально для торговців, і ті, хто націлений як на споживачів, так і на торговців. Прикладами можуть бути Venmo, Square, Stripe, Apple Pay та Android Pay.

Основною конкурентною загрозою для учасників є те, що будь-які інновації, які вони розробляють, повинні покладатися на створені організації, які контролюють інфраструктуру та мережу платежів. Наприклад, FinTech компанія Square дозволяє продавцям гортати кредитні картки за допомогою власного зчитувача смужки. Торгові рішення Square не мали би сенсу без сумісності з кредитними картками та іншими платіжними інструментами, якими користуються приватні особи. Такі інструменти переважно пропонують банки у партнерстві з картковими мережами. Завдяки цьому учасники FinTech, як-от Square, повинні

також сплачувати значну частину зборів, що стягуються з торговців. Оскільки рішення учасників покладаються на контрольовану інфраструктуру (банківський сектор), будь-який успіх, який мають учасники, фактично зберігає конкурентні позиції традиційного банкінгу в бізнесі. Отже, нині у сфері платежів, які передбачають використання платіжних карток, найімовірнішим сценарієм є кооперація між банками та FinTech компаніями (стратапами).

Багатогранна природа ринку також створює додатковий виклик для роботи FinTech компаній. Є два клієнти платіжної інфраструктури – особа, яка здійснює платіж, і продавець, який приймає його. Оскільки торговці платять безпосередньо за кожну операцію, їх переваги щодо типу оплати не узгоджуються з вибором окремих споживачів. Торговці хочуть зменшити трансакційні витрати, тоді як споживачів цікавлять інші переваги, такі як винагорода, яку пропонують картки. Через цю невідповідність банки та карткові мережі можуть протидіяти рішенням, що пропонуються продавцями, створюючи нові платіжні продукти для споживачів, тим самим змушуючи учасника зберігати сумісність із такими традиційними продуктами.

Однак конкурентні загрози для платіжних існують з боку таких компаній як Apple, Google, Facebook та Amazon, що мають можливість використовувати свої відповідні продукти та платформи для споживачів та стимулювати банки і торговців до їх використання. Якщо вони отримають достатню популярність серед торговців, то ці FinTech-рішення можуть створити серйозну проблему для банків та платіжних систем. Крім того, на відміну від стартапів, ці великі компанії мають ресурси для ведення конкурентної боротьби з банками та платіжними системами (картковими).

Наступний напрям роздрібно банківського бізнесу, де FinTech компанії конкурують з традиційними банками, є управління особистими фінансами.

Обсяги діяльності таких компаній в 2018 році представлені на рис. 3.

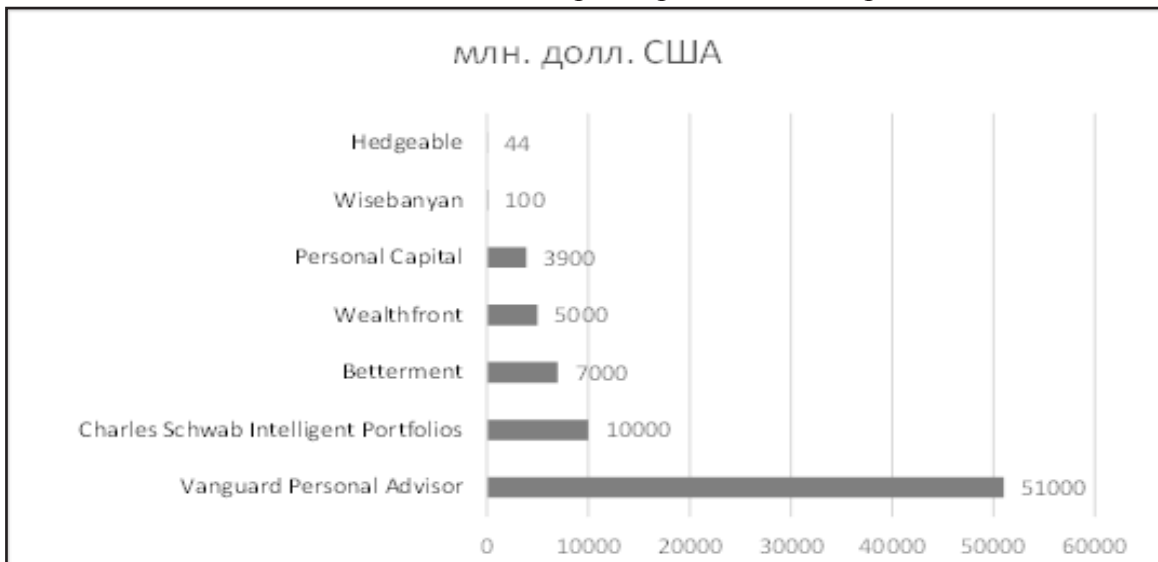

Рис. 3 Обсяги діяльності окремих FinTech фірм у сфері управління особистими фінансами в 2018 році

Джерело: побудовано автором [10]

За останнє десятиліття робо-консультанти стали альтернативою людським фінансовим консультантам (банківським робітникам та співробітникам інших фінансових установ). Робо-радіники/консультанти – це фінансово-консультативні послуги з програмним забезпеченням, які базуються на штучному інтелекті та допомагають управляти особистими фінансами за мінімального втручання людей. Раніше програмне забезпечення для управління особистими фінансами продавалося фінансовим посередникам, а не кінцевим споживачам. Однак, за допомогою мобільних додатків, які базуються на робо-радіниках, користувачі можуть інвестувати, не розмовляючи з фінансовим консультантом. Wealthfront та Betterment – це лише окремі приклади учасників, які стали альтернативою традиційним постачальникам послуг з управління особистими фінансами.

Беручи до уваги функцію, яку вони надають, FinTech робо-консультанти скоріше підтримують, ніж руйнують традиційний роздрібний банківський бізнес. Процес інвестування не змінився; нинішня кількість робочих дорадчих рішень побудована як сприятливий інтерфейс, що базується на існуючих напрямках інвестування. У даному випадку FinTech автоматизують процес інкорпорації, щоб полегшити приватним особам послуги з управлін-

ня власними фінансами. Іншими словами, FinTech робо-консультанти покращили існуючу ефективність і корисні для будь-якої людини, яка володіє технологіями, що робить їх придатними для споживачів роздрібних фінансових послуг та банків.

Оскільки діючі компанії мотивовані прийняти технологію роботи-консультантів, нові учасники стикаються з жорсткою конкуренцією. Як і у випадку з усіма підтримуваними інноваціями, чинному реагуванню сприяв той факт, що їм не потрібно змінювати свої бізнес-моделі, щоб запустити власні послуги робо-консультантів. Хоча процес залучення клієнтів, можливо, змінився, процес, що використовується для розміщення послуг та отримання прибутку, не змінився. Таким чином, ми бачимо посилення конкурентних позицій з боку діючих компаній, включаючи «Charles Schwab Intelligent Portfolios» та «Vanguard Personal Advisor», які досягли значних переваг проти стартапів FinTech в частині активів, що перебувають в управлінні.

Наступний напрям роздрібногo бізнесу, де традиційні банки конкурують з FinTech фірмами – це кредитування (табл. 3)

У той час як діючі традиційні банки мають конкурентні переваги як у платіжних операціях, так і в управлінні особистими фінансами, у сфері кредитування конкурентне середовище виглядає по-іншому. Як і у випадку з іншими продуктами та послугами роздрібногo бізнесу, цифровізація полегшує кредиторам-учасникам доступ до клієнтів, не витрачаючи час і гроші на створення нової інфраструктури.

Таблиця 3

Напрями та обсяги діяльності FinTech-фірм на кредитному ринку

FinTech-фірма	Напрямок діяльності	Обсяги діяльності та продукти (дол. США)
Кредитна спілка	Споживче кредитування	Обсяг наданих позик – 24 млрд.
Prosper	Споживче кредитування	8 млрд позикових коштів
Oportun	Споживче кредитування	3,3 млрд. позик Залучив 265 млрд на фінансування Пропонує невеликі доларові позики (від 300 до 7000 доларів)
LendUP	Позика до зарплати	Розмір наданих позик 1 млрд. Загальний обсяг власного та боргового фінансування до 325 млн. дол.
Avant	Позика до зарплати	3,5 млрд. запозичені клієнтами Залучено 18 млрд. 500 000 клієнтів
Lending Club	Кредитування на цільові покупки (будинки, авто тощо)	Надано позик на 24 млрд.
Upgrade USA	Кредитування на цільові покупки (будинки, авто тощо)	Технологічний лізинг для малого бізнесу, стартапів та шкіл
Кредитна спілка	Фінансування освіти	Надано позик на 24 млрд. дол.
Sofi	Фінансування освіти	Профінансовано позик на 16 млрд.
CommonBond	Фінансування освіти	Залучив 300 млн. дол. у липні 2016 року
Upstart	Фінансування освіти	Надано більше 600 млн. на фінансування
LendingHome	Нерухомість	1 млрд. 100 млн. дол. венчурного фінансування
Money360	Нерухомість	Кредитування ринку комерційної нерухомості

Groundfloor	Нерухомість	Пропонується неакредитованим інвесторам
Realty Mogul	Нерухомість	REIT пропонується неакредитованим інвесторам
C2FO	Споживче кредитування	Ринок обігових коштів
FastPay	Кредитування обігових коштів	Надає оборотні кошти цифровим медіа компаніям Надано позик у сумі 1,5 млрд.
Lighter Capital	Кредитування обігових коштів	Дохідне фінансування для невеликих технологічних компаній Надано позик у сумі 100 млн. дол.
MarketInvoice	Кредитування обігових коштів	Надано 1 млрд. позик для малого бізнесу
OnDeck	Фінансування малого бізнесу	6 млрд. запозичено малому бізнесу в усьому світі
Kabbage	Фінансування малого бізнесу	Фінансування до 2 млрд. Розширив свою платформу для клієнтів фінансових послуг
Фонди	Фінансування малого бізнесу	Працює з громадськими банками, B2B компаніями та консультантами з розширення лізингу

Джерело: складено за даними [10]

Однак саме P2P кредитування, яке дозволяє людям позичати безпосередньо один одному, та присутність інвесторів, які шукають прибутковості, створюють конкурентні загрози для діючих кредитних установ.

Багато сегментів кредитного ринку зазнають додаткових конкурентних загроз з боку нових учасників, таких як Sofi, Lighter Capital та OnDeck, і кілька аспектів кредитування, ймовірно, зміняться у несприятливий спосіб для діючих традиційних банків. Продаж комерційних та комерційних позик, швидше за все, перейде від моделі, що базується на відносинах, до моделі ринку, яка є більш транзакційною за своїм характером, тим самим посилюючи конкуренцію для клієнтів. Якщо P2P кредитування отримає значне поширення серед позичальників та роздрібних інвесторів, воно може слугувати альтернативою банківському кредитуванню у багатьох сегментах, тим самим зменшуючи простір банків встановлювати процентні ставки.

Крім того, багато учасників застосовують агресивну ринкову стратегію. Використовуючи капітал з різних джерел, багато хто намагається створити альтернативну мережу цінностей. FinTech-компанії впроваджують нові кредитні моделі та використовують нові види даних про потенційних позичальників для розширення кредитування тих сегментів ринку, які є непривабливими для традиційних банків, таких як малий бізнес та приватні особи, які відчувають дефіцит кредитів. Нині деякі з них переходять на вищий рівень і в інші сегменти ринку. Хоча «LendingClub» починав із пропозиції особистих позик для консолідації боргу за кредитними картками, зараз він пропонує автоматичне рефінансування, кредити для бізнесу та фінансування охорони здоров'я. Немає сумнівів, що поточні пропозиції учасників FinTech будуть корисними для клієнтів. Однак саме бізнес-модель, яку використовують кредитори FinTech - орієнтуючись на нижчий рівень ринку, а потім спираючись на цей успіх для просування на вищий рівень - робить ці розробки потужною конкурентною загрозою для існуючих банків.

Висновки. Банківський бізнес завжди був піонером у запровадження інновацій та нових технологій. Проте нині у галузі банківського бізнесу, у т.ч. й роздрібного, для традиційних банків додатковою конкурентною загрозою стає діяльність FinTech фірм, які є більш гнучкими внаслідок своїх невеликих розмірів та відносної неврегульованості діяльності. Для клієнтів роздрібного банківського бізнесу це означатиме більшу доступність та зручність користування послугами. Проте від банків це вимагатиме по-перше, додаткових витрат на запровадження найновітніших технологій та сервісів; по-друге, пошуку шляхів кооперації

із FinTech фірмами задля збереження існуючих та створення нових конкурентних переваг.

Список літератури

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 року № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14> (дата звернення 23.03.2021)
2. Івасів І.Б. Універсальний банкінг: ризики та переваги. *Вчені записки: науковий збірник КНЕУ*. Вип. 5 / Ред.: А.Ф. Павленко. К., 2003. С. 100–105.
3. Комісарчик О.В. Теоретичні аспекти роздрібного банківництва. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. №15. С. 75–83.
4. Вільшанська М.М., Сороківська З.К. Роздрібний банківський бізнес: теоретичні положення та практична стратегія реалізації. *Наука молода*. 2016. № 25. С. 75-85.
5. Kuznyetsova, A., Kozmuk, N., Zherybylo, I., Sydorova, O., Zvarych, M. The Essence of Retail and Development of Retail Banking Innovative Mechanisms in Ukraine. *Marketing and Management of Innovations*. 2018. № 4. 316-331. DOI: <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-27>.
6. Пітер Ф. Друкер. *Виклики для менеджменту XXI століття*. «КМ-Букс», 2020. 240 с.
7. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звертання 23.03.2021 р.).
8. Toronto Leadership Centre. FinTech, RegTech and SupTech: What They Mean for Financial Supervision. URL: <http://res.torontocentre.org/guidedocs/FinTech%20RegTech%20and%20SupTech%20-%20What%20They%20Mean%20for%20Financial%20Supervision.pdf> (дата звернення 23.03.2021).
9. Онищенко Ю. І. Банківська діяльність в умовах розвитку цифрових технологій. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2018. Т. 23. Вип. 8(73). С. 160-164.
10. Banking on Disruption: Digitization, FinTech and the future of retail banking. June 2017. URL: <https://www.tcs.com/content/dam/tcs/pdf/Industries/Banking%20and%20Financial%20Services/future-retail-banking-0617-1.pdf> (дата звернення 23.03.2021).

References

1. Law of Ukraine «On Banks and Banking» of December 7, 2000 № 2121-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14> [in Ukrainian].
2. Ivasiv, I.B. (2003). Universal banking: risks and benefits. *Scientific notes: scientific collection of KNEU*. Vip. 5 / Ed.: A.F. Pavlenko. Kiev. [in Ukrainian].
3. Commissarchyk, O.V. (2010). Theoretical aspects of retail banking. *Finance, accounting and auditing*, 15, 75–83. [in Ukrainian].
4. Vilshanska, M.M., Sorokivska, Z.K. (2016). Retail banking: theoretical provisions and practical implementation strategy. *Young Science*, 25, 75-85
5. Kuznyetsova, A., Kozmuk, N., Zherybylo, I., Sydorova, O., & Zvarych, M. (2018). The Essence of Retail and Development of Retail Banking Innovative Mechanisms in Ukraine. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 316-331. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-27>
6. Peter, F. Drucker (2020).. Challenges for 21st century management. «KM-Books».
7. Main performance indicators of Ukrainian banks. Retrieved from : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> [in Ukrainian].
8. Toronto Leadership Centre. FinTech, RegTech and SupTech: What They Mean for Financial Supervision. Retrieved from <http://res.torontocentre.org/guidedocs/FinTech%20RegTech%20and%20SupTech%20-%20What%20They%20Mean%20for%20Financial%20Supervision.pdf> (access date 23.03.2021).
9. Onishchenko, Y.I. (2018). Banking in the development of digital technologies. *Bulletin of ONU named after I I Mechnikov*. 23, 8 (73), 160-164. [in Ukrainian].
10. Banking on Disruption: Digitization, FinTech and the future of retail banking. (June 2017). Retrieved from <https://www.tcs.com/content/dam/tcs/pdf/Industries/Banking%20and%20Financial%20Services/future-retail-banking-0617-1.pdf>.

УДК 336.71

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-44-53

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПАРАДИГМИ ОНОВЛЕНОЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ситник І. П., доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій; с.н.с, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
e-mail: lavry@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3906-770X

Анотація. За результатами проведеного дослідження щодо стану платіжної системи України запропонована авторська парадигма оновленої платіжної системи України й основні її теоретичні та практичні положення, які передбачають повне перезавантаження і реформування національної платіжної системи з метою її осучаснення та приведення у відповідність останнім європейським і світовим вимогам у сфері платіжних послуг. Основою для реформування платіжної системи країни виступає її функціональна модель, яка включатиме в себе концепцію «відкритого банкінгу» («Open Banking»), нові суб'єкти платіжної системи країни, технологічні зміни руху платіжної інформації, а також законодавче закріплення таких змін. Запропоновані кардинальні зміни на ринку платіжних послуг країни дадуть змогу вирішити цілий ряд важливих питань, пов'язаних із підвищенням ефективності функціонування платіжних систем.

Ключові слова: платіжна система, платіжні послуги, парадигма, платіжна інформація, ефективність.

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF THE PARADIGM OF THE UPDATED PAYMENT SYSTEM OF UKRAINE

Sytnyk Inna, Doctor of Economic Sciences, Ph.D in Technical sciences, Docent, department of Finance National University of Food Technologies; senior researcher, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, Ukraine
e-mail: lavry@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3906-770X

Abstract. According to the results of the study on the status of the payment system of Ukraine, the author's paradigm of the updated payment system of Ukraine and its main theoretical and practical provisions are proposed, that provide a complete reboot and reform of the national payment system to modernize and bring it into line with recent European and world payment services. The basis for reforming of the country's payment system shall be its functional model, that shall include the concept of "open banking" ("Open Banking"), new actors in the country's payment system, technological changes in payment information, as well as legislative consolidation of such changes. The proposed radical changes in the market of payment services of the country will allow to solve a number of important issues related to improving the efficiency of payment systems. The study highlights the main risks in the functioning of the updated payment system of the country on the principles of "open banking" also with its new participants. It is proposed to consider and focus the attention of all participants in the payment market, including the regulator, on the types of identified risks that may arise when implementing the concept of "open banking" in the updated payment system of Ukraine. The proposed project developed a mechanism for ensuring the successful operation of the payment service provider, which includes demonopolization of the payment market and cooperation with other providers and the regulator. The main issues are addressed on obtaining the necessary information in providing payment services, that shall be transparent, open and accessible for the client who makes payments, as well as offered a variety of payment instruments for payment service providers, depending on the limitations of such services. It should be noted that the role of the regulator in monitoring of the provision of necessary information to the payment service user by the provider remains extremely important, that prescribes its impact on payment service providers to provide timely and accessible information to the client, as well as rules of mutually beneficial cooperation between the renewed payment market and the National Bank of Ukraine. The study develops the main aspects of providing the necessary information from payment service providers for initiating payments and payment service providers, as well as a mechanism for regulating the rights and obligations of payment ecosystem entities in the provision of payment services, that prescribes liability between payment service providers and the customer. The main criteria for conducting a payment transaction in the updated payment system are also proposed, taking into account possible risks and security measures; establishing responsibility for the conducting of payment transactions that will help resolve such important issues regarding the receipt and conducting of payment orders, refusal and irrevocability of payment orders, transfer and receipt of funds, incorrect unique identifiers, recourse rights, extraordinary and unforeseen circumstances, etc.; regulator's control over information protection, probable risks and dispute resolution.

Keywords: spayment system, payment services, paradigm, payment information, efficiency.

JEL Classification: E580, G350

Постановка проблеми. Платіжна система України є індикатором стану національної економіки, одним із пріоритетних напрямків розвитку якої є модернізація та удосконалення фінансових інструментів, зокрема платіжних систем. Оскільки стан платіжного ринку має

важливе значення для ринкової економіки, а сучасні паперові гроші не можуть задовольнити всіх запитів суб'єктів економіки, що виникають під час їх взаємодії, нагальними стають альтернативні засоби платежів. У результаті еволюції та під впливом цифровізації і глобалізації гроші продовжують змінювати свій вид та набувають досконалішої форми – найбільш придатною для використання у платіжних системах для розрахунків і платежів. Такий вплив позначається на стані грошового обігу.

У той же час стрімка й незворотна діджиталізація світу стала об'єктивним процесом, а її сутність і наслідки впливу на світову економіку є предметом дослідження та дискусій у науковому середовищі. Від науково-технічного прогресу, як однієї з основних рушійних сил глобалізації, залежить подальший розвиток фінансової сфери через використання інноваційних технологій, ідей і продуктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування та подальшого розвитку платіжних систем досліджували такі українські вчені, як Вовчак О. Д., Чайковський Я. І., Дзюблюк О. В., Ковальчук Т. Т., Колодізєв О. М., Кравченко І. С., Лапко Н. Г., Лук'янов В. С., Лютий І. О., Махаєва О. О., Міщенко В. І., Міщенко С. В., Науменкова С. В., Пиріг С. О., Полтавська Є. О. та ін.

Питання ефективного функціонування платіжних систем були актуальними для таких зарубіжних науковців, як Балто Д. (Balto D.), Бурре М. (Bourreau M.), Вайнберг Дж. А. (Weinberg J. A.), Долан Е. (Dolan E.), Коккола Т. (Kokkola T.), Макконнелл К. (McConnell C.), Саммерс Б. Дж. (Summers B. J.), Сорамакі К. (Soramäki K.), Спіндлер Дж. Е. (Spindler J. A.), Стайнфорд Р. С. (Stinneford, R. S.), Фрідман М. (Friedman M.), Хаєне П. (Haene P.), Хікс Дж. (Hicks J.), Байдукова Н. В., Валінурова А. А., Гладишев Д. А., Достов В. Л., Дюдюкова Є. І., Крахмалєв С. В., Криворучко С. В., Лаврушин О. І., Наріков Г. С., Тамаров П. А., Усоскін В. М., Хоменко Є. Г., Хомякова Л. І., Чигридов М. В. та ін. [10, 11, 12, 16, 17].

Для науковців платіжні системи тривалий час не становили поглибленого інтересу з метою їх дослідження та аналізу, з огляду на те, що до кінця минулого століття платежі і розрахунки здійснювалися у так званому «паперовому» вигляді. При цьому проходження платежу могло тривати кілька днів і залежало від того, яким був платіж – міжнародний, внутрішньодержавний чи внутрішньобанківський. Відповідно й класифікували платіжні системи.

У добу глобального Інтернету відбулися зміни в житті людської спільноти, її потреб і вимог до надання платіжних послуг, що, в свою чергу, вплинуло й на розвиток платіжної сфери [9, 15, 18, 19, 20, 21].

Враховуючи активні процеси у сфері платіжних систем, які відбуваються в результаті безперервного розвитку цифрової економіки та її глобалізації, законодавчих і нормативних змін у вітчизняному і міжнародному законодавчому полі, на нашу думку, було б доцільно запропонувати авторське бачення трансформації платіжної системи України.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблематика функціонування платіжних систем в Україні, їх розвиток заслуговують на особливу увагу в контексті цифровізації економіки та глобалізаційних процесів і потребують подальших досліджень та практичних рекомендацій щодо роботи в нових умовах.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування і розробка основних теоретичних та практичних положень парадигми оновленої платіжної системи України в умовах цифровізації та глобалізації сучасної економіки.

Основний матеріал. Для осучаснення платіжної системи України та її відповідності останнім європейським і світовим вимогам у сфері платіжних послуг постає необхідним вирішення багатьох питань, що передбачає повне перезавантаження і реформування національної платіжної екосистеми [1, 2].

З цією метою надзвичайно важливо, на нашу думку, розробити ряд нових концептуальних положень, а також відповідний стратегічний план розвитку платіжної сфери, з подальшою реалізацією теоретичних аспектів реформи у практичну площину. Прикладом для таких кардинальних змін може стати Друга платіжна директива, в якій закладено основні нововведення європейського ринку платіжних послуг і враховано сучасні тенденції розвитку фінансових технологій і діджиталізації [13, 14].

Отже, необхідно виокремити такі положення й надати їм розвитку, зокрема й авторські рекомендації щодо внесення змін до платіжного законодавства. На наше переконання, такі кардинальні зміни на ринку платіжних послуг країни дадуть змогу вирішити низку важливих питань і знайдуть відображення в сучасній парадигмі оновленої платіжної системи України (рис. 1).

На нашу думку, основними положеннями сучасної парадигми оновленої платіжної системи України, які зумовлять глибоку позитивну трансформацію та осучаснення, стануть:

- термінологічне оновлення законодавчої бази щодо платіжних систем і переказу коштів;
- функціональна модель оновленої платіжної системи країни;
- методологічні аспекти функціонування нового ринку платіжних послуг;
- виокремлення за категоріями суб'єктів оновленої платіжної системи країни;

Методологічні аспекти діяльності	Нові суб'єкти платіжного ринку	Права і обов'язки	Інформаційна безпека
Термінологія	Модель функціонування платіжної системи країни	Технологічно-інформаційні зміни	Захист прав споживачів
Надзвичайні ситуації	Ризики	Регулятор	Законодавство Інтеграція

Рис. 1. Основні положення сучасної парадигми оновленої платіжної системи України

Джерело: розроблено автором

- права та обов'язки суб'єктів ринку платіжних послуг;
- інформаційна безпека платіжної екосистеми;
- зміна платіжних технологій та проходження платіжної інформації у платіжних системах;
- методологія виявлення ризиків у функціонуванні платіжної системи;
- роль регулятора у сфері платіжних послуг;
- механізми запобігання виникненню надзвичайних ситуацій у платіжній системі;
- захист прав споживачів у платіжній сфері;
- законодавче забезпечення повноцінного функціонування платіжної системи країни;
- подальша інтеграція оновленої платіжної системи України у європейський і світовий платіжний простір.

Варто зазначити, що на даному еволюційному та глобалізаційному етапах розвитку платіжної сфери без вирішення названих вище надважливих питань подальший успішний розвиток платіжної системи країни неможливий. Наведений перелік таких питань достатньо великий, проте при успішному їх вирішенні платіжна система України перейде на зовсім інший, значно вищий, щабель свого розвитку і зможе стати прикладом для інших країн світу. Така амбітна мета має постати перед регулятором – Національним банком України, який відіграє визначальну роль у напрямку розвитку платіжної системи країни.

Аналіз наведених вище питань свідчить, що одними з важливих аспектів запропонованої парадигми є інформаційна безпека платіжної системи та ризики, що можуть виникати при її діяльності, які необхідно контролювати, своєчасно реагувати на них і вирішувати (рис. 2).

Згода та скасування платіжної операції	Підтвердження наявності коштів	Правила доступу і використання інформації про платіжний рахунок	Умови обмеження використання платіжного інструменту
Обов'язки провайдера і користувача платіжних послуг	Захист індивідуальних облікових даних	Неавторизовані або некоректно виконані платіжні операції	Ідентифікація та виконання платіжних операцій
Відповідальність провайдера платіжних послуг та платника		Відшкодування платіжної операції	Запити про компенсацію платіжних операцій

Рис. 2. Основні критерії проведення платіжної операції в оновленій платіжній системі з урахуванням можливих ризиків і заходів безпеки

Джерело: розроблено автором

Так, якщо йдеться про авторизацію платіжних операцій (дозвіл на їх виконання), то необхідно передбачити вирішення низки важливих питань, що у свою чергу потребують розроб-

ки й подальшого своєчасного регулювання, а саме:

- згода на проведення платіжної операції або її скасування;
- підтвердження наявності коштів;
- правила доступу до платіжного рахунку сервісами з ініціації платежів;
- правила доступу і використання інформації про платіжний рахунок при наданні послуг з агрегації фінансової інформації;
- умови обмеження використання платіжного інструменту й доступу провайдерів платіжних послуг до платіжного рахунку;
- обов'язки провайдера і користувача платіжних послуг щодо платіжних інструментів та захисту індивідуальних облікових даних;
- повідомлення про неавторизовані або некоректно виконані платіжні операції та їх коригування;
- докази автентифікації (ідентифікації) та виконання платіжних операцій;
- відповідальність провайдера платіжних послуг і платників за неавторизовані платіжні операції;
- відшкодування платіжних операцій, ініційованих одержувачем платежу або через нього;
- запити про компенсацію платіжних операцій, ініційованих одержувачем платежу або через нього.

Авторизація платіжних операцій також є надзвичайно важливою для всіх суб'єктів платіжної інфраструктури, оскільки це стосується питань безпеки й захисту інформації клієнтів платіжної послуги, її надавачів та платіжних систем. Тому платіжна операція може вважатися авторизованою лише за умови, якщо платник дав згоду на її виконання. У свою чергу платіжна операція може бути авторизована платником до або, якщо це обумовлено між платником і його провайдером, після проведення операції. Згода на виконання платіжної операції або серії платіжних операцій має бути надана у такій формі, що узгоджена між платником і надавачем платіжних послуг.

Розглянемо традиційну практику здійснення платіжної операції, якщо у платника є кошти для її проведення. У цьому разі підтвердження наявності грошових коштів надавачем платіжної послуги є необхідною умовою здійснення платіжної операції. Надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунку за запитом надавача платіжних послуг, який випустив картковий платіжний інструмент, повинні підтверджувати наявність необхідної суми на платіжному рахунку платника для виконання карткової платіжної операції. Своєю чергою платник повинен мати право на можливість використовувати сервіси надавачів послуг з ініціації платежів із агрегації фінансової інформації для отримання платіжних послуг.

Потрібно також передбачити обмеження використання платіжного інструменту й доступу провайдерів платіжних послуг до платіжного рахунку клієнта. Це може бути обумовлено в рамковому договорі, а саме провайдер платіжних послуг зберегти за собою право заблокувати платіжний інструмент, наприклад, у зв'язку із загрозою безпеці, підозрами в незаконному або шахрайському використанні платіжного інструменту. Обов'язки користувача платіжних послуг щодо платіжних інструментів та захисту його індивідуальних облікових даних повинні полягати у виконанні умов видачі та використання такого платіжного інструменту. У свою чергу зобов'язання провайдера платіжних послуг щодо платіжних інструментів мають стосуватися всіх можливих заходів безпеки й захисту персональних даних користувача. Вчасне повідомлення клієнта про неавторизовану або некоректно виконану платіжну операцію повинно гарантувати йому компенсацію.

Щодо підтвердження авторизації і виконання платіжних операцій необхідно передбачити наступне: у випадках, якщо користувач платіжних послуг заперечує факт авторизації платіжної операції або стверджує про некоректність виконання платіжної операції, то регулятор має покласти на надавача платіжних послуг відповідальність за доведення того факту, що дана платіжна операція була авторизована, зафіксована, врахована та на її виконання не вплинули технічний збій або інша проблема. Якщо ж платіжна операція буде ініціюватися через надавача послуг з ініціації платежів, то він у межах своєї компетенції повинен довести те саме, що й надавач платіжних послуг.

Провайдер платіжних послуг має нести відповідальність за неавторизовані платіжні операції та відшкодувати платнику суму неавторизованої платіжної операції за винятком підозри шахрайських дій при її проведенні. За неавторизовані платіжні операції відповідальність може бути покладена і на платника. Це стосується випадків, наприклад, втрати або незаконного привласнення платіжного інструменту, невчасного повідомлення або ж неповідомлення про такі факти.

Своєчасне і правильне виконання платіжного доручення розглядається як важливий елемент ефективної платіжної послуги, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності провайдерів платіжних послуг. При отриманні платіжного доручення необхідно передбачити і попередити клієнта про те, що у разі його отримання в неробочий день провайдера платіжних послуг платника таке платіжне доручення вважатиметься отриманим на наступ-

ний робочий день. Провайдеру платіжних послуг доцільно встановлювати час ближче до кінця робочого дня, пізніше якого будь-яке платіжне доручення вважатиметься отриманим на наступний робочий день. За певних умов провайдер платіжних послуг може відмовити у виконанні платіжного доручення, але обов'язково повідомити клієнта про таку відмову і її причини.

Щодо дати валютування та доступності грошових коштів регулятор має встановити такі вимоги до провайдера платіжних послуг, за яких дата зарахування коштів на платіжний рахунок одержувача була не пізніше робочого дня, в який кошти були зараховані на рахунок його провайдера платіжних послуг.

Стосовно відповідальності за виконання платіжних операцій, то тут важливо врегулювати важливі питання, наведені на рис. 3.

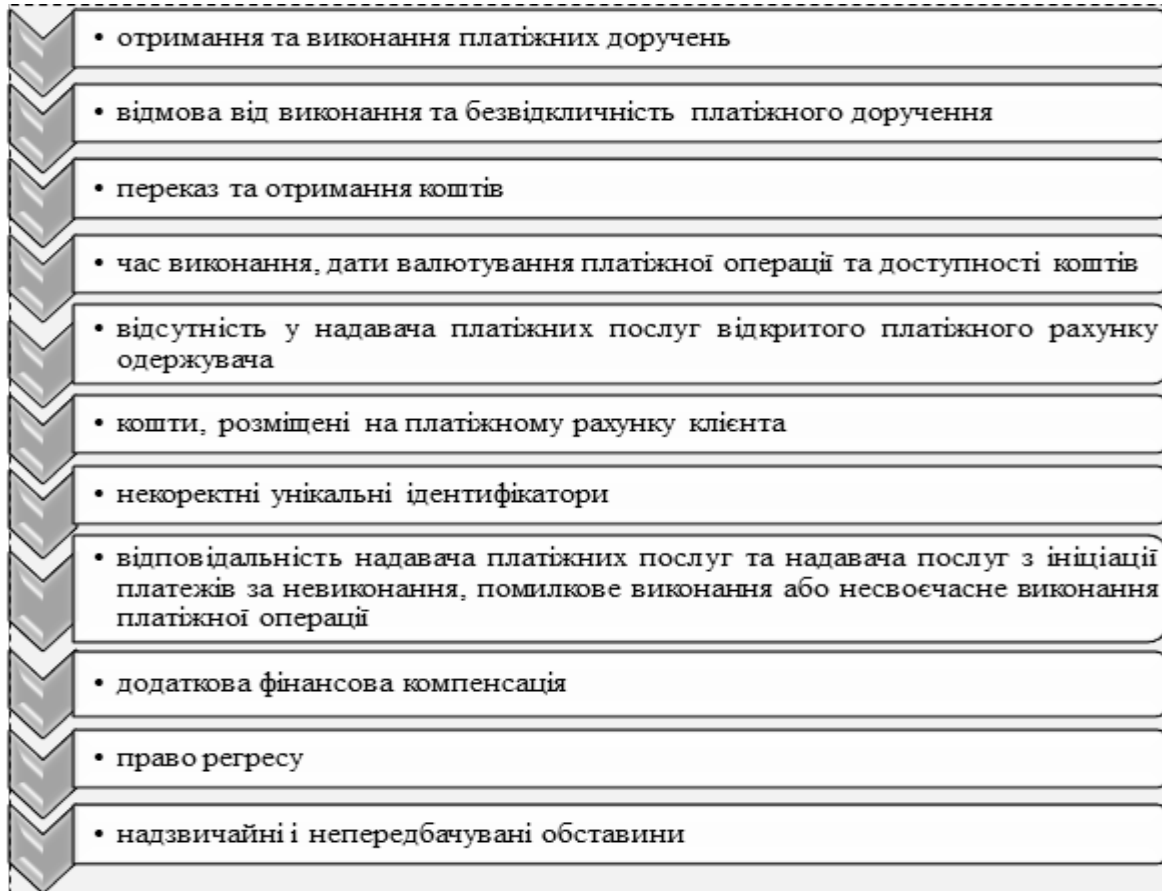

Рис. 3. Критерії встановлення відповідальності за виконання платіжних операцій

Джерело: розроблено автором

Необхідно також передбачити чіткий розподіл відповідальності між клієнтом і провайдером платіжної послуги. Так, якщо унікальний ідентифікатор був некоректно зазначений користувачем платіжних послуг, провайдер платіжних послуг не повинен нести відповідальність за невиконання або помилкове виконання платіжної операції. Така відповідальність повністю перекладається на користувача. Якщо ж платіжна операція була невиконана або виконана помилково, при цьому платіжне доручення ініційовано платником через надавача послуг з ініціації платежів, то тоді надавач платіжних послуг з обслуговування рахунку повинен відшкодувати платникові суму такої платіжної операції та відновити платіжний рахунок до стану, в якому він знаходився б у тому випадку, якщо б ця платіжна операція не була здійснена.

Якщо кілька провайдерів беруть участь у платіжній операції і виникають певні проблеми з її проведенням, необхідно передбачити право регресу. За таких умов відповідальність провайдера платіжних послуг може бути покладена на іншого провайдера (-ів) платіжних послуг, який буде зобов'язаний компенсувати останньому всі понесені витрати, включно з компенсацією за невикористання посиленої автентифікації (ідентифікації) клієнта, що є надзвичайно важливим аспектом при здійсненні будь-якої транзакції. При виникненні надзвичайних і непередбачуваних обставин доцільно чітко окреслити відповідальність сторін

при здійсненні платіжної операції.

Якщо йдеться про захист інформації, ймовірні ризики, врегулювання спорів, то регулятор має розробити питання представлені на рис. 4.

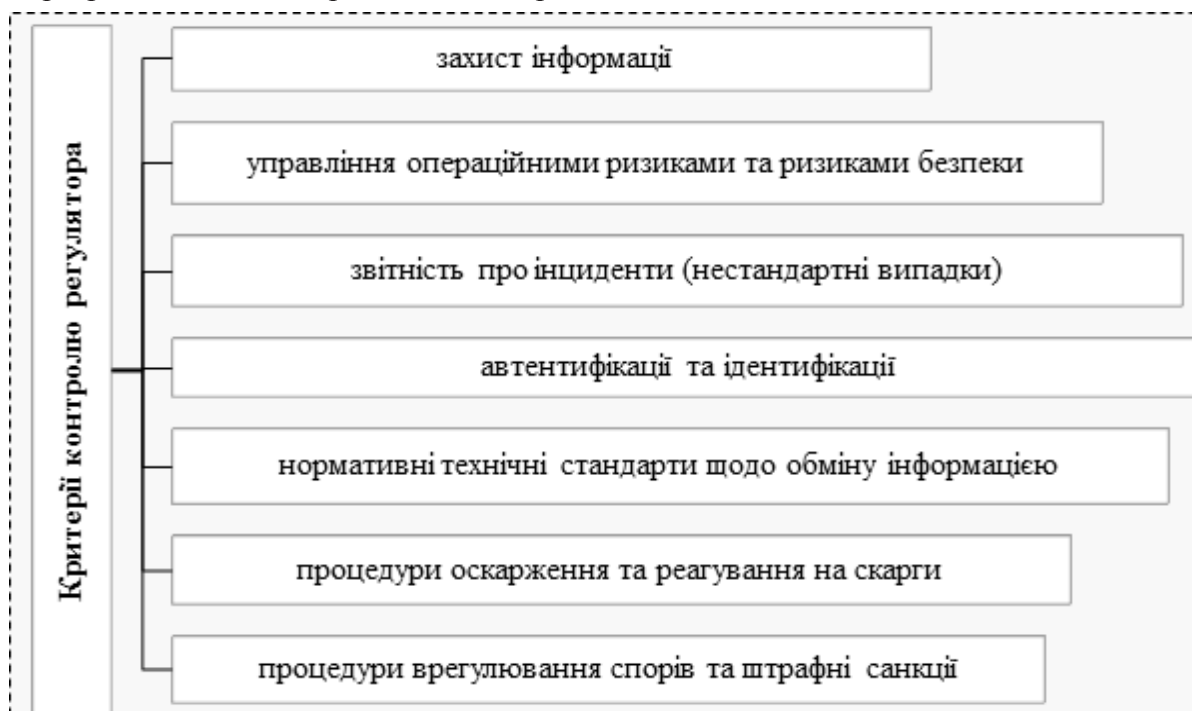

Рис. 4. Критерії контролю регулятора щодо захисту інформації, ймовірних ризиків та врегулювання спорів

Джерело: розроблено автором

Захист персональних даних є надзвичайно важливим при наданні платіжних послуг. Тому провайдери платіжних послуг повинні отримувати доступ до необхідних персональних даних, обробляти та зберігати їх тільки для надання платіжних послуг і лише за згодою клієнта. Інформація щодо обробки персональних даних платіжними системами і провайдерами платіжних послуг з метою запобігання, розслідування та виявлення шахрайства має надаватися клієнтам відповідно до національного законодавства.

У своїй діяльності провайдери платіжних послуг не зможуть оминати різні види ризиків, у тому числі операційні, правові та ризики безпеки, автентифікації (ідентифікації). З метою їх уникнення провайдерам платіжних послуг необхідно вжити заходів щодо зниження і контролю таких ризиків, які виникатимуть при наданні платіжних послуг. Необхідно також розробити й запровадити ефективні методи реагування, зокрема для виявлення та класифікації основних операційних ризиків і ризиків безпеки.

Щодо посиленої автентифікації клієнта, то її доцільно застосовувати при отриманні доступу до свого платіжного рахунку у віддаленому режимі, а також при ініціації платіжної операції в електронному вигляді. У свою чергу на регулятора покладається відповідальність за розробку і затвердження технічних стандартів з автентифікації та обміну інформацією при наданні платіжної послуги. Варто наголосити, що у деяких нормативно-правових актах НБУ не розділяють за смисловим навантаженням терміни «автентифікація» та «ідентифікація», що, на нашу думку, є не зовсім правильним, оскільки вони не є синонімами. Тому, щоб уникнути плутанини, у своїй діяльності регулятору необхідно звернути на це увагу та використовувати наведені терміни в різних смислових значеннях.

Пропонуємо розглядати і робити акцент у професійній діяльності всім учасникам платіжного ринку, зокрема й регулятору, на різновидах визначених нами ризиків, які можуть виникнути при впровадженні концепції «відкритого банкінгу» для оновленої платіжної системи України (рис. 5).

Отже, ймовірними основними ризиками при функціонуванні оновленої платіжної системи країни з використанням концепції відкритих даних і новими його учасниками можуть бути операційні та правові ризики, а також ризики безпеки, серед яких ризики розголошення конфіденційної інформації, кібератак, автентифікації, шахрайських операцій. Усі перелічені ризики пов'язані з обміном інформацією про клієнтів між різними юридичними особами (третіми сторонами). Крім того, банкам та іншим фінансовим організаціям необхідно

передбачити у своїй діяльності витрати на реалізацію і підтримку відкритих API.

Рис. 5. Основні ризики при функціонуванні оновленої платіжної системи країни за принципами «відкритого банкінгу» та з новими її учасниками

Джерело: розроблено автором

За умови оновлення платіжної системи країни для клієнтів постане можливість відкривати рахунки не лише в банках, але і в платіжних установах, небанківських установах (НФУ, небанківська фінансова установа, фінансова установа), а також інших суб'єктів, наприклад, органах державної влади та місцевого самоврядування, які матимуть відповідну ліцензію або дозвіл [3, 4].

Важливим аспектом запровадження нових умов функціонування платіжної системи країни стане можливість платіжним установам, небанківським установам та іншим визначеним законодавством суб'єктам емітувати спеціальні платіжні інструменти (картки), здійснювати еквайринг, а електронним установам – здійснювати випуск і обслуговування електронних грошей [6, 7].

На наше переконання, платіжна система України не може стояти осторонь всеохоплюючої цифровізації та глобалізаційних процесів, але якщо реагувати на них невчасно, ефект від запроваджених нововведень на ринку платіжних послуг не буде таким позитивним і корисним для всіх його учасників. Нині не можливо ігнорувати той факт, що загальносвітова сфера платіжних послуг незворотно рухається до «відкритого банкінгу» (Open API), про що свідчить прийняття і запровадження на території Євросоюзу Другої платіжної директиви (PSD2). Важливо усвідомлювати, що чим раніше будуть проведені зміни в українському платіжному законодавстві, враховуючи сучасний міжнародний і європейський досвід щодо платіжних систем і послуг, тим конкурентнішими стануть процеси в платіжній системі нашої країни, де кінцевим вигодонабувачем буде клієнт [5, 8, 13].

Висновки. У роботі виокремлено основні ризики при функціонуванні оновленої платіжної системи країни за принципами «відкритого банкінгу» та з новими її учасниками. Запропоновано розглядати і фокусувати увагу в професійній діяльності всім учасникам платіжного ринку, зокрема і регулятору, на різновидах визначених ризиків, які можуть виникнути при впровадженні концепції «відкритого банкінгу» в оновленій платіжній системі України.

У рамках запропонованого проєкту розроблено механізм забезпечення успішної роботи провайдера платіжних послуг, який передбачає у тому числі демонополізацію платіжного ринку та співпрацю з іншими провайдерами і регулятором та розглянуто основні проблемні питання щодо отримання необхідної інформації при наданні платіжних послуг, яка має бути прозорою, відкритою та доступною клієнтові, що проводить платежі, а також запропоновано різновиди платіжних інструментів для провайдерів платіжних послуг залежно від обмеженості таких послуг.

Варто зазначити, що надзвичайно важливою залишається роль регулятора в питаннях моніторингу надання необхідної інформації користувачеві платіжної послуги провайдером, що передбачає його вплив на провайдерів платіжних послуг з метою вчасного й доступного надання необхідної інформації клієнтові, а також правила взаємовигідної співпраці між суб'єктами оновленого платіжного ринку і Національним банком України.

У дослідженні розроблено основні аспекти щодо надання необхідної інформації від надавачів платіжних послуг з ініціації платежів і надавачів платіжних послуг, а також механізм урегулювання прав та обов'язків суб'єктів платіжної екосистеми при наданні платіжних послуг, який передбачає врегулювання питань щодо відповідальності між провайдером

платіжних послуг і клієнтом. Запропоновано також основні критерії проведення платіжної операції в оновленій платіжній системі з урахуванням можливих ризиків і заходів безпеки; встановлення відповідальності за виконання платіжних операцій, які допоможуть врегулювати такі важливі питання щодо отримання та виконання платіжних доручень, відмови від виконання і безвідкличність платіжного доручення, переказу та отримання коштів, некоректних унікальних ідентифікаторів, права регресу, надзвичайних і непередбачуваних обставин тощо; контролю регулятора щодо захисту інформації, ймовірних ризиків і врегулювання спорів.

Список літератури

1. Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні : постанова Правління Національного банку України від 28.11.2014 р. № 755 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 16.02.2021)
3. Ситник І. П. Методологічні аспекти функціонування нових суб'єктів платіжної системи України за умов її трансформації. *Приазовський економічний вісник*. 2019. 6 (17). С. 328–333. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-59>.
4. Ситник І. П. Методологічні основи функціонування оновленої платіжної системи України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 4. (66). С. 126–133. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-66-17>.
5. Ситник І. П. Оновлення платіжної системи України як дієвий механізм її подальшої інтеграції у європейський і світовий платіжний простір. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7505>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.79.
6. Ситник І. П. Стратегія трансформаційного розвитку платіжних систем у сучасних координатах парадигми оновленої платіжної системи України. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 42–47. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.1.42.
7. Ситник І. П. Трансформація платіжної системи України та методологічні аспекти її функціонування за нових умов. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Вип. 6 (55). С. 205–210. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/55_2019/40.pdf
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 10.02.2019)
9. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org>. (дата звернення: 11.02.2021).
10. Bazarbash M. FinTech in Financial Inclusion: Machine Learning Applications in Assessing Credit Risk. IMF Working Papers 19/109. 2019. 34 p. URL: <https://ideas.repec.org/p/imf/imfwp/19-109.html> (дата звернення: 15.06.2019).
11. Brown L.H., Davis C.M., Stinneford R.S. Current developments in bank deposits and payment systems. *Business Lawyer*. 2012. Vol. 67. № 2. P. 607–615. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/busl70&div=41&id=&page=>(дата звернення: 11.02.2019).
12. Das R.S. The future of fintech. Financial Management Association International. 2019. Vol. 48 № 4. P. 981–1007 URL: <https://ideas.repec.org/a/bla/finmgt/v48y2019i4p981-1007.html> (дата звернення: 24.02.2020).
13. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market. Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2366&from=EN> (дата звернення: 08.03.2021).
14. EUR-Lex. Access to European Union law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (дата звернення: 20.03.2021)
15. Euro Banking Association : URL: <https://www.abe-eba.eu/> (дата звернення: 10.03.2021).
16. Lagarde C. Central Banking and Fintech: A Brave New World. Innovations: Technology, Governance, Globalization. MIT Press. 2018. Vol. 12. № 1/2. P. 4–8. URL: <https://ideas.repec.org/a/tpr/inntgg/v12y2018i1-2p4-8.html> (дата звернення: 11.02.2021).
17. Omarini A.E. Fintech and the Future of the Payment Landscape: The Mobile Wallet Ecosystem - A Challenge for Retail Banks? International Journal of Financial Research, International Journal of Financial Research. 2018. Vol. 9. № 4. P. 97–116. URL: <https://ideas.repec.org/a/jfr/ijfr11/v9y2018i4p97-116.html> (дата звернення: 26.09.2020).

18. Online banking penetration in selected European markets in 2019. Statista. The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies. URL: <https://www.statista.com/statistics/222286/online-banking-penetration-in-leading-european-countries/> (дата звернення: 26.01.2020).
19. Report on open banking and application programming interfaces. Bank for International Settlements. 2019. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d486.pdf> (дата звернення: 10.12.2020)
20. The future of payments: instant, accessible, ubiquitous. The global provider of secure financial messaging services. URL: <https://www.swift.com/future-of-payments> (дата звернення: 30.06.2020).
21. The Pulse of Fintech 2018. Biannual global analysis of investment in fintech. KPMG International Cooperative. 2018. 58 с. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/07/h1-2018-pulse-of-fintech.pdf> (дата звернення: 05.12.2020).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2014). On approval of the Regulation on supervision (oversight) of payment systems and settlement systems in Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0755500-14#Text>. [In Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrayiny (2001). Law “On Payment Systems and Funds Transfer in Ukraine”. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> [In Ukrainian].
3. Sytnyk, I.P. (2019). Methodological aspects of the functioning of new subjects of the payment system of Ukraine under the condition of its transformation. *Pryazovskyi economic herald*, 2019, 6 (17), 328–333. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-59>. [In Ukrainian].
4. Sytnyk, I.P. (2019). The methodological basis of functioning of the updated payment system of Ukraine. *Scientific View: Economics and Management*, 4 (66), 126–133. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-66-17>. [In Ukrainian].
5. Sytnyk, I.P. (2019). Updating the ukrainian payment system as an active mechanism and further integration in the european and world payment space. *Ефективна економіка*, 12. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7505>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.12.79. [In Ukrainian].
6. Sytnyk, I.P. (2020). Strategy of transformation development of payment systems in modern coordinates of the paradigm of the updated payment system of Ukraine. *Agrosvit*, 1, 42–47. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.1.42. [In Ukrainian].
7. Sytnyk, I.P. (2019). Transformation payment system of Ukraine and methodological aspects of its functioning for the new conditions. *Business Navigator*, 6 (55), 205–210. Retrieved from <http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/552019/40.pdf>. [In Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2014). Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. [In Ukrainian].
9. Bank for International Settlements (2011). Retrieved from : <https://www.bis.org>. [In Ukrainian].
10. Bazarbash, M. (2019). FinTech in Financial Inclusion: Machine Learning Applications in Assessing Credit Risk. IMF Working Papers 19/109, 34. Retrieved from URL: <https://ideas.repec.org/p/imf/imfwpa/19-109.html> [In Ukrainian].
11. Brown, L.H., Davis, C.M., & Stinneford, R.S. (2012). Current developments in bank deposits and payment systems. *Business Lawyer*, 67, 2, 607–615. Retrieved from <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/busl70&div=41&id=&page=>.
12. Das, R.S. (2019). The future of fintech. Financial Management Association International, 48, 4, 981–1007. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/bla/finmgt/v48y2019i4p981-1007.html>.
13. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market. Official Journal of the European Union. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2366&from=EN>.
14. EUR-Lex (2021). Access to European Union law. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.
15. Euro Banking Association (2021). Retrieved from <https://www.abe-eba.eu/>.
16. Lagarde, C. (2018). Central Banking and Fintech: A Brave New World. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*. MIT Press, 12, ½, 4–8. URL: <https://ideas.repec.org/a/tpri/innctg/v12y2018i1-2p4-8.html>.
17. Omarini, A.E. (2018). Fintech and the Future of the Payment Landscape: The Mobile Wallet Ecosystem - A Challenge for Retail Banks? *International Journal of Financial Research*, 9, 4, 97–116. Retrieved from <https://ideas.repec.org/a/jfr/ijfr11/v9y2018i4p97-116.html>.
18. Online banking penetration in selected European markets in 2019. Statista. The Statistics

Portal for Market Data, Market Research and Market Studies. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/222286/online-banking-penetration-in-leading-european-countries/>.

19. Report on open banking and application programming interfaces. Bank for International Settlements. 2019. Retrieved from <https://www.bis.org/bcbs/publ/d486.pdf>.

20. The future of payments: instant, accessible, ubiquitous (2020). The global provider of secure financial messaging services. Retrieved from <https://www.swift.com/future-of-payments>.

21. The Pulse of Fintech (2018). Biannual global analysis of investment in fintech. KPMG International Cooperative. Retrieved from <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2018/07/h1-2018-pulse-of-fintech.pdf>.

УДК 336.71

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-54-58

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Томарович Т. В., PhD здобувач, Університет Банківської справи, м. Львів, Україна

e-mail: tomarovitch@gmail.com

ORCID ID:0000-0002-9984-0987

Азаренкова Г. М., д.е.н., професор, завідувач кафедри Банківського бізнесу та фінансових технологій Навчально-науковий інститут «Каразинський банківський інститут» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

e-mail: g.m.azarenkova@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0003-0101-2989

Анотація. Мета дослідження полягає в удосконаленні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах. В роботі використані такі методи аналізу як зовнішній та внутрішній аналіз, аналіз із застосуванням порівняння, групування факторів, моделювання, а також прийомів графічного та інших методів наукового пізнання економічних явищ

Практична значимість полягає в тому, що за результатами дослідження сформульовані теоретичні та практичні положення, які доведені до пропозицій щодо вдосконалення механізму управління фінансовими потоками банку. Одержані результати можуть бути використані при розробці методичних основ побудови системи управління фінансовими потоками банку.

Ключові слова: банк, управління, механізм управління, фінансові потоки, ризик-менеджмент банку.

CONCEPTUAL FUNDAMENTALS OF THE BANK'S FINANCIAL FLOW MANAGEMENT MECHANISM IN MODERN CONDITIONS

Tomarovyeh Tetiana, PhD student, Banking University, Lviv, Ukraine

e-mail: tomarovitch@gmail.com

ORCID ID:0000-0002-9984-0987

Azarenkova Galina, Doctor of Economics, Professor, Head of Banking Business and Financial Technologies Department of Karazin Banking Institute of the V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

e-mail: g.m.azarenkova@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0003-0101-2989

Abstract. At the current stage of market economy formation in Ukraine, there is a need to form and develop market economy segments in the state banking system. These structures include the banking system. The banking system shall solve not only its internal problems but also promote economic reform as a whole. The efficiency of the banking system changes depends on changes in the financial and economic area of its functioning, so the importance of an orderly and efficient mechanism to manage the bank financial flows is becoming relevant nowadays. Purpose. The study is aimed to improve the theoretical and methodological bases and development of practical recommendations for the improvement of the management mechanism of the bank financial flows in the current circumstances. Such methods of analysis as external and internal analysis, analysis-using comparisons, the grouping of factors, modelling, as well as techniques of graphical and other methods of scientific knowledge of economic phenomena are used in the research. The practical significance is that the results of formulating theoretical and practical provisions are included in proposals to improve the management mechanism of the bank financial flows. The results obtained can be used in the development of methodological bases for creating a system for managing the bank financial flows. Results. The management of the bank financial flow is limited in resources. To increase its efficiency, it is necessary to maintain a balance of income and expenses using a financial planning system, that is, to predict the need for resources for their further use. A characteristic feature of planning in banking institutions, due to the specific nature of their activities, is the absence of losses. Conclusions. We summarized the mechanism for managing the bank financial flows. We described its main stages and components, which are used to achieve the following goals: formation of a sufficient amount of cash flow to carry out activities following customer needs; maintaining constant solvency and financial stability, which is provided by constant internal flows and formation of their reserve; ensuring minimization of losses from borrowed cash flows in the process of cash flow under the influence of external factors. In the future, it is planned to conceptualize the mechanism for managing the bank financial flows in modern conditions, as well as develop proposals for its improvement.

Keywords: bank, management, management mechanism, financial flows, risk management of the bank.

JEL Classification: E580, G210, L510

Постановка задачі. На сучасному етапі становлення ринкової економіки в Україні відчувається необхідність становлення та розвитку сегментів ринкової економіки в банківській системі держави. Ринкова трансформація економіки України неефективна без докорінної перебудови діючих та створення нових структур, функціонування яких було принципово неможливе в умовах командно-адміністративної системи господарювання. До таких структур відноситься і банківська система. Банківська система має вирішувати не тільки свої «внутрішні» проблеми, але й сприяти реформуванню економіки в цілому.

Ефективність змін в банківській системі залежить від змін, які відбуваються у фінансово-економічному просторі її функціонування, тому важливість упорядкованого та ефективного механізму управління фінансовими потоками банку набуває актуальності в сучасних умовах.

На сьогодні існує значна кількість різних теорій стосовно даної проблематики і категорія «механізм управління» набуває достатньо широкого тлумачення. Проте, в нестабільних умовах економічного середовища необхідно удосконалити та поглибити теоретичні і практичні підходи в організації системи та механізму управління грошовими потоками банку.

Тому, саме дослідження концептуальних основ механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах набувають найбільшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи банківського ризик-менеджменту були закладені в працях таких зарубіжних вчених: І. Бланка, Дж. М. Кейнса, Дж. Маршала, Дж. Міля, О. Моргенштерна, Ф. Найт, Дж. Немана, П. Роуза, А. Шапкіна та ін.

Теоретичні і методичні аспекти вітчизняного банківництва описано в працях багатьох вітчизняних вчених-науковців: В.В. Коваленко, Л. О. Примостки, О.І. Барановського, О.Д. Вовчак, А.Я. Кузнецової, Т.С. Смовженко.

Наукові засади руху фінансових потоків описано у роботах вчених: Г. М. Азаренкової, М. І. Деркача, П. Є. Житного, О. В. Кнейслер, О. Майбороди, Р.О Піскунова, Б.В Самородова, О. В. Черевка, С.Є. Шаповалова, І.В. Шкодіної.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на численні публікації з даної проблематики, урахування саме ризик-орієнтовних підходів в управлінні фінансовими потоками банку залишається малодослідженим, що саме і зумовлює актуальність проведення дослідження з даної теми з метою виявлення найбільш суттєвих проблем і визначення конкретних напрямів та пропозицій удосконалення механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах.

Мета дослідження полягає в удосконаленні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах.

Основний матеріал. Підвищення ефективності діяльності банківської системи полягає у проведенні суттєвих якісних і структурних змін на різних рівнях та в усіх її підсистемах з метою мінімізації ризиків, підвищення фінансової стійкості банківського сектору, що в результаті підвищуватиме конкурентоспроможність банківської системи, а на рівні банківського сектору – це організаційно-економічні та правові заходи, спрямовані на зміну внутрішньої структури управління, відносин економічної власності, перебудову бізнес-процесів з метою фінансового оздоровлення, збільшення обсягів наданих послуг, підвищення ефективності діяльності банків, раціонального використання ресурсів [1].

Як зазначає Л. Примостка, специфіка банківської діяльності полягає в тому, що це одна з найбільш регульованих сфер бізнесу. Тому для банківської діяльності важливе значення мають інновації у сфері регулювання та нагляду, які спрямовані на забезпечення фінансової стійкості та надійності банківських систем [2]. Саме від ефективного управління фінансовими потоками банку в залежить успіх вищеперерахованих заходів.

На думку Н. Мельтюхова, управління – функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів [3].

У найширшому розумінні поняття «управління» – це цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт управління за допомогою певної системи методів і технічних засобів з використанням особливої технології для досягнення поставленої мети. Управління в широкому розумінні – це загальна система відносин і явищ управління в природі та суспільстві, у вузькому – це технологічна організація об'єкта управління. Тоді як менеджмент у широкому розумінні – загальні принципи соціального управління; влада і мистецтво управління людьми; у вузькому – управління виробництвом, діяльністю по організації досягнення поставленої мети [4].

Проаналізувавши сутність та особливості управління, варто перейти до тлумачення значення механізму управління. У науковій літературі термін «механізм управління» є досить широко вживаним, однак зміст і структуру його різні науковці і практики трактують по-різному.

Перш за все, враховуючи сутність та природу явища, механізм управління – це система

елементів організаційно-економічного впливу на процес управління [5].

На думку Г. Одінцева, механізм управління – це засіб вирішення суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямовані на досягнення мети [6].

Таким чином, механізм управління - широке поняття, яке охоплює різноманітні інструменти, важелі, засоби, стимули управління.

Охарактеризувавши теоретичну сутність механізму управління, варто визначити характеристику фінансових потоків банку, як економічній категорії, якій присвячено дане дослідження.

На думку О. Горбунова, «фінансовий потік — це потік видатків або доходів компанії протягом певного проміжку часу. Він має початкову і кінцеву точки, інтенсивність (швидкість) та інші характеристики» [7].

Г. Азаренкова розглядає поняття «фінансовий потік» як цілеспрямований рух, зміна (обсягів, типів, форм і видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, що здійснюються спільно з відповідними йому грошовими потоками або без них з урахуванням фактору часу, та відображає ліквідність зазначених фінансових ресурсів [8].

Отже, механізм управління фінансовими потоками банку є алгоритмом дій, які застосовуються з метою досягнення довгострокових цілей в процесі формування та оптимізації процесу управління грошовими потоками банку з метою формування ефективного функціонування банку.

На думку В. Коваленко, ефективність діяльності комерційного банку побудована на ефективній системі управління, що передбачає формування науково обґрунтованої стратегії діяльності банку та методики управління фінансовими потоками банку, з урахуванням антикризових заходів [9].

З точки зору банківської діяльності, фінансовий потік — це рух, зміна або трансформація обсягів, форм, видів і типів фінансових ресурсів банку з урахуванням факторів часу, ризику та ліквідності. При цьому фінансові потоки банку мають різноманітну природу та можуть бути диференційовані за економічним змістом, вартістю, структурою, а також обмежені за обсягом та строками (рис. 1).

Фінансовий потік може бути приналежним до однієї конкретної із груп лише в певному проміжку часу, так як потік та його складові елементи переходять з однієї групи в іншу. Фінансовий потік має низку характеристик, які дозволяють його віднести до кількох класифікаційних груп в конкретний момент часу.

Рис. 1 Класифікація фінансових потоків банку

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Метою управління фінансовими потоками банку є підтримка збалансованості потоків для підтримки фінансової рівноваги банку. Дана мета реалізується завдяки прийняттю управлінських рішень. Таким чином, з метою ефективного та раціонального управління фінансовими потоками банку, необхідно всебічно враховувати цілі управління, ефективно використовувати функції управління, застосовувати методи та важелі в процесі управління фінансовими потоками банку (рис. 2).

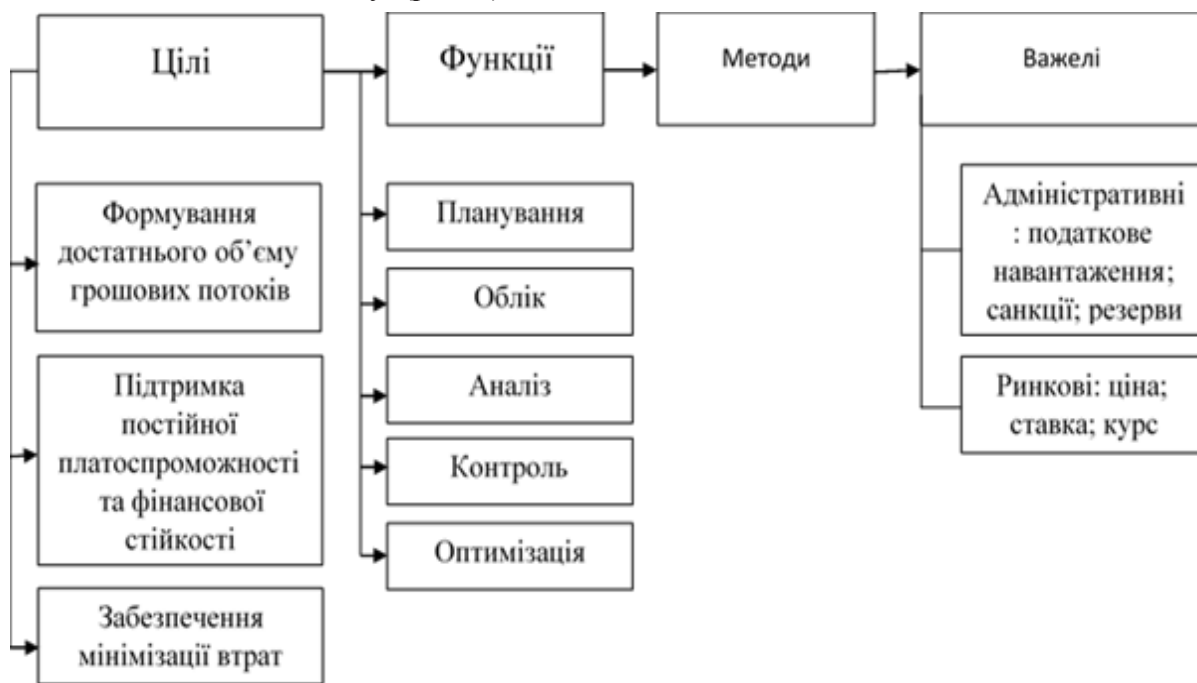

Рис. 2 Механізм управління фінансовими потоками банку

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Таким чином, враховуючи дані схеми механізму управління фінансовими потоками банку, мета управління складається із цілей: формування достатнього об'єму грошових потоків для реалізації діяльності відповідно до потреб клієнтів; підтримка постійної платоспроможності та фінансової стійкості, яка забезпечується за рахунок рівномірного надходження внутрішніх потоків та формування їх резерву; забезпечення мінімізації втрат від залучених грошових потоків у процесі реалізації грошового обігу під впливом зовнішніх факторів [11].

Наведені цілі реалізуються через функції управління, яким відповідають певні методи, що в сукупності формують основні етапи функціонування організаційно-економічної частини механізму управління грошовими потоками банку.

Ураховуючи те, що управління відбувається обмеженими ресурсами, для підвищення його ефективності необхідно дотримання балансу надходжень і витрат, використовуючи систему фінансового планування, тобто прогнозувати потреби в ресурсах для їх подальшого використання. Характерною особливістю планування у банківських установах, які обумовлені специфікою їх діяльності, є відсутність збитковості [11].

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

1. Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно змістовного наповнення понять «управління», «механізм управління», «фінансові потоки» дає змогу всебічно охарактеризувати ключові теоретичні бази в сфері механізму управління фінансовими потоками банку.

2. Спираючись на теоретичні знання та проведені дослідження, наведено детальну характеристику та класифікацію фінансових потоків банку.

3. Узагальнено механізм управління фінансовими потоками банку. Охарактеризовано його основні етапи та складові частини, які використовуються задля досягнення цілей: формування достатнього об'єму грошових потоків для реалізації діяльності відповідно до потреб клієнтів; підтримка постійної платоспроможності та фінансової стійкості, яка забезпечується за рахунок рівномірного надходження внутрішніх потоків та формування їх резерву; забезпечення мінімізації втрат від залучених грошових потоків у процесі реалізації грошового обігу під впливом зовнішніх факторів

У перспективі планується концептуальних основ механізму управління фінансовими потоками банку в сучасних умовах, а також розробити пропозиції щодо його удосконалення.

Список літератури

1. Гасюк М. О. Трансформація банківської системи України в умовах руху іноземного капіталу: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.08 / Гасюк Марія Олександрівна. К., 2015. 243 с.
2. Примостка Л.О. Інноваційний розвиток сучасного банківництва. *Фінанси, облік і аудит*. 2015. №1(25). С. 115-126.
3. Мельтюхова Н. М. Управління. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : Вид-во НАДУ, 2010. 722 с.
4. Приживара С. В. Управління як специфічний вид діяльності *Державне будівництво*. 2012. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf>.
5. Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк, 2001. С. 279.
6. Державне управління і менеджмент: Навчальний посібник у таблицях і схемах / Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцевої. Харків: ХарРІДУ УАДУ, 2002. 492 с.
7. Горбунов А.Р. Управление финансовыми потоками. Проект «Сборка холдинга». М. : Издательство «Глобус», 2004. 240 с.
8. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин : монографія/ Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. 328 с.
9. Коваленко В.В., Коренева О.Г. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції. *Economics and Management: Challenges and Perspectives: Collection of scientific articles*. «East West» Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015. С. 140– 145.
10. Кот О. В., Герасименко Н.В. Фінансові потоки у механізмі функціонування банку. *Інноваційна економіка*. 2014. № 4. С. 294-299.
11. Киця Д. К. Механізм управління грошовими потоками банку. *Управління розвитком*. 2014. № 2. С. 137-141.

References

1. Gasyuk, M.O. (2015). Transformation of the banking system of Ukraine in terms of foreign capital: dis. Candidate of Economics. Sciences: 08.00.08 / Gasyuk Maria Alexandrovna. K., 243 p.
2. Primostka, L.O. (2015). Innovation development of modern banking. *Finansi, oblik I audit*, (25), 115-126. [In Ukrainian]
3. Meltyukhova, N.M. (2010) Management. Encyclopedic Dictionary of Public Administration / compiled by: Yu. P. Surmin, V.D. Bakumenko, A.M. Mikhnenko, etc. ; for order. Yu. V. Kovbasyuk, V.P. Troshchynsky, Yu. P. Surmin. K. : NAPA Publishing House . [In Ukrainian].
4. Pryzhyvara, S.V. (2012). Management as a specific type of activity. *State construction*, 1. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-1/doc/1/07.pdf>. [In Ukrainian].
5. Astapova G.V., Astapova E.A., Loiko D.P. (2001). Organizational and economic mechanism of corporate governance in modern conditions of reforming the economy of Ukraine .Donetsk, [In Ukrainian].
6. Public administration and management: Textbook in tables and diagrams (2002). G.S. Odintsova, G.I. Mostovy, O. Yu. Amosov, etc. ; For the general ed. Dr. Econ. Sciences, Prof. G.S. Odintsova. Kharkiv: HarRIDU UADU. [In Ukrainian].
7. Gorbunov, A.R. (2004). Financial flow management. Project «Assembly of the holding». Moscow: Globus Publishing House [in Russian.]
8. Azarenkova, G.M. (2006). Financial flows in the system of economic relations: a monograph. H. : VD «INZHEK» [In Ukrainian].
9. Kovalenko V.V., Koreneva O.G. (2015). The efficiency of the banking system in conditions of global competition. *Economics and Management: Challenges and Perspectives: Collection of scientific articles*. “East West” Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 140– 145. [In Ukrainian].
10. Kot, O.V., Gerasimenko N.V. (2014). Financial flows in the mechanism of functioning of the bank. *Innovative economy*, 4, Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_4_51
11. Kitsya, D.K. (2014). The mechanism of cash flow management of the bank. *Development Management*, 2, 137-141.

УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН В УКРАЇНІ

Мамонтова І.В., здобувач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: erenem84@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0986-2152

Анотація. Метою статті є узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду у контексті впровадження та розвитку спеціальних (вільних) економічних зон. Основними методами дослідження стали системний підхід та аналіз щодо необхідності, умов, особливостей та можливостей впровадження спеціальних економічних зон у практику функціонування економіки. Запропоновано критерії класифікації спеціальних економічних зон – територіально-галузеві, що принципово змінює підходи до побудови спеціальних економічних зон та застосування в них комплексу фінансових важелів, що є для них (зон) характерним. Практичне значення сформульованих підходів до впровадження СЕЗ на певних територіях повинне сприяти подоланню негативних економічних явищ в Україні.

Ключові слова: спеціальні економічні зони, класифікація, критерій, концептуальні положення, система показників оцінювання впровадження зон.

CONDITIONS FOR THE INTRODUCTION OF SPECIAL ECONOMIC ZONES IN UKRAINE

Mamontova Iryna, candidate of the Department of Financial Management and Stock Market, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine
e-mail: erenem84@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0986-2152

Abstract. The purpose of the article is to summarize domestic and foreign experience in the context of the introduction and development of special (free) economic zones. Terminological differences in the use of the terms free economic zone, special economic zone are given. The main goals of functioning of special economic zones are formulated. This statistical material confirms the hypothesis of the effectiveness of the introduction of special economic zones in the economy, if there are certain conditions, namely: long-term operation of such zones, the use of financial leverage in special economic zones, examination of the feasibility of zones, definition of criteria. The main research methods were a systematic approach and analysis of the need, conditions, features and opportunities for the introduction of special economic zones in the practice of the Ukrainian economy. Shortcomings in the functioning of special economic zones in Ukraine have been identified.

The criteria for classification of special economic zones - territorial and sectoral, which fundamentally changes the approaches to the construction of special economic zones and the use of a set of financial levers that are characteristic of them (zones). The system of indicators for carrying out examination concerning an estimation of expediency of creation of SEZ on six groups is offered: indicators of development of business; industrial development indicators; indicators of agricultural sector development; indicators of investment capacity; indicators of innovative development; labor market development indicators. Depending on the purpose of the SEZ, such groups can be expanded or reduced. The practical significance of the formulated approaches to the implementation of SEZs in certain territories should contribute to overcoming the negative economic phenomena in Ukraine.

Keywords: special economic zones, classification, criterion, conceptual provisions, system of indicators for evaluating the implementation of zones.

JEL Classification: H110, H220

Постановка задачі. Сьогодні світова економіка переживає складні часи, які обумовлені спадом виробництва (чинник пандемії), зміною векторів розвитку (екологізація економік, орієнтація на зелену енергетику, підвищення вимог щодо екологічних складових виробництв не тільки сугубо підприємств промислового сектору, але й сільського господарства, сфери послуг і т.і.), напруженістю у соціальній сфері (чинник старіння населення та соціальні протести проти підвищення пенсійного віку, зростання безробіття, зниження кваліфікаційного рівня працівників), процесами діджиталізації (переорієнтація виробництва та впровадження штучного інтелекту, прискорення руху фінансових потоків і т.і.).

Економічні процеси в Україні ускладнюються ще й втратою потужних промислових територій та бойовими діями на сході. Уряди країн намагаються подолати негативні тенденції різними шляхами, одним з яких є впровадження спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) із застосуванням в них системи певних фінансових важелів. Як вказує досвід, така позиція має економічний сенс особливо у довгостроковій перспективі. Разом з тим, в Україні

ця можливість не використовується (наголосимо, що при формальному існуванні спеціальних (вільних) економічних зон [1, 2], вони не працюють, у тому числі в силу скасування податкових пільг). Періодично в суспільстві викає інтерес до цієї проблематики, але до наступного часу більш конкретно ця проблема не розглядається. Зауважимо, що у 2020 р. проводилося соціологічне опитування щодо створення такої спеціальної економічної зони на Донбасі, й при позитивному результаті, подальших кроків не зроблено [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз низки публікацій вітчизняних та зарубіжних дослідників та практиків доводить, що функціонування спеціальних (вільних) економічних зон суттєво сприяє зростанню економіки як у тих регіонах, де вони впроваджені, так й позитивно впливає на економіку в цілому [4, 5, 6]. Це виявляється не тільки в припливі іноземних інвестицій, а й, що з нашої точки зору більш важливо, використання внутрішніх інвестицій. Разом з тим, у функціонуванні вільних економічних зон існують певні проблеми. До таких проблем можна віднести: законодавчі обмеження щодо територіального критерію впровадження СЕЗ, наявність зловживань з боку суб'єктів господарювання, які працюють у СЕЗ, застосування стандартних фінансових важелів щодо суб'єктів СЕЗ та ін.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як показують аналітичні дослідження питання щодо впровадження спеціальних економічних зон, визначення критеріїв та системи показників щодо оцінки доцільності такого впровадження не знайшли свого вирішення.

Мета дослідження. Враховуючи вище наведене метою статті визначено узагальнення досвіду функціонування СЕЗ, де їх впровадження мало позитивний досвід, та розробка на цій основі критеріїв щодо впровадження СЕЗ в українську економіку.

Основний матеріал. Спеціальні або вільні економічні зони мають давню історію, але активне їх впровадження у економічну систему країн припадає на кінець 20 ст. та початок 21 ст. Різна спрямованість зусиль урядів на встановлення або підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання на певних територіях призвела до появи, на перший погляд однопорядкових термінів, а саме: спеціальна зона та вільна зона, що знайшло своє відображення у більшості законодавчих актів. З нашої точки зору це не є вадою таких законодавчих актів, але вважаємо за потрібне зауважити: під вільною економічною зоною, як правило, розуміють зону, де існують особливі економічні відносини відносно умов господарювання СПД й як правило це особливий митний режим та особливий режим оподаткування діяльності. До спеціальної економічної зони належать такі територіальні одиниці, де існують не тільки особливий митний режим та особливий режим оподаткування, але й умови входження у таку зону – виконання певних умов, наприклад, внесення інвестицій, виконання умов господарювання та ін. Можливим є поєднання таких видів зон при їх законодавчому закріпленні (що, власне, присутнє у законодавстві України). Головним завданням створення таких зон є активізація підприємницької діяльності на певній території або галузі (кластеру), відмінною рисою є використання системи фінансових важелів. На сьогодні існує розмаїття підходів щодо визначення сутності та складу фінансових важелів, які спроможні суттєво впливати на діяльність суб'єктів господарювання з точки зору задоволення потреби у економії зусиль (як матеріальних, так й людських, часових) для досягнення ефекту. Грунтуючись на результатах функціонування СЕЗ в різних країнах, відзначимо наступні основні економіко-соціальні цілі, згідно з якими економічні зони можуть створюватися: збільшення обсягів залучення прямих іноземних інвестицій; поборення безробіття та створення робочих місць; підвищення рівня об'єктів експорту та його диверсифікація; структурні трансформації та економічне зростання, в тому числі за рахунок розвитку нових видів діяльності та підвищення ефективності виробничої структури.

Щодо залучення іноземних інвестицій (ПІІ), то на частку зон в Китаї припадає близько 80% загального обсягу припливу прямих іноземних інвестицій, у середньому програма СЕЗ підвищила рівень ПІІ на душу населення на 21,7%, а темп росту прямих іноземних інвестицій – на 6,9%. [7] Разом з тим, за даними аналізу у період активного функціонування СЕЗ в Україні заплановані пропорції залучення іноземного капіталу склали 72,7:27,3, де вагома частка припадала за іноземні інвестиції. Фактично ці пропорції станом на 01.01.2008 р. склали 25,3:74,3 на користь внутрішніх інвестицій. Більш наочно дані представлені у табл. 1.

Щодо створення робочих місць, то світовий досвід вказує, що в малих країнах з населенням менше 5 млн осіб (таких, наприклад, як Маврикій, Сейшельські Острови, Ямайка) економічні зони в більшій мірі сприяють зайнятості, ніж в великих країнах [9]. Досвід України також у цьому напрямку є позитивним.

Щодо сприяння економічному зростанню, то спеціальні економічні зони, створені в 1970-1980 рр. в Китаї, Сінгапурі, Гонконгу, Тайвані і Південній Кореї, сприяли їх промислово-му розвитку і стрімкому економічному зростанню. Республіка Корея, зокрема, є прикладом країни, де створення зон в 1970-х роках ініціювало початок реформ, спрямованих на структурну перебудову всієї економіки.

Таблиця 1

Надходження інвестицій у СЕЗ регіонів Причорномор'я на 01.01.2008р., тис. дол. США

	Загальний обсяг інвестицій		Із загального обсягу - іноземні інвестиції		Із загального обсягу - українські інвестиції	
	передбачено	фактично	передбачено	фактично	передбачено	фактично
Регіони Причорномор'я	793 231,10	326 531,40	576 443,00	82 737,50	216 788,10	243 793,90
у % до загального обсягу	100,0		72,7	25,3	27,3	74,7
% виконання	41,2		14,4		112,5	
у тому числі: Одеська обл.	476802,0	41161,1	450625,6	10829,3	26176,4	30331,8
у % до загального обсягу	100,0		94,5	26,3	5,5	73,7
% виконання	8,6		2,4		115,9	
Миколаївська обл.	39433,1	55961,8	1452,9	1452,9	37980,2	54508,9
у % до загального обсягу	100,0		3,7	2,6	96,3	97,4
% виконання	141,9		100,0		143,5	

Джерело: розраховано за даними [8]

Як результат, вже через десять років майже 35% загального обсягу використовуваного підприємствами-резидентами спеціальних економічних зон обладнання було придбано на місцевому рівні. Позитивним є й досвід Китаю, який обігнав США та Японію за темпами економічного зростання [10]. Нажаль, українська економіка не демонструвала стійкого економічного зростання, хоча за деякими показниками окремих зон таке зростання відбувалося.

Узагальнення досвіду функціонування СЕЗ інших держав та України дозволило сформулювати недоліки, що вимагають виправлення: створення СЕЗ переважно на довгострокову перспективу; відсутність жорсткого контролю за цільовим використанням податкових пільг інвесторами; передчасне припинення податкових пільг; відсутність системи державних гарантій захисту інвестицій; недосконалість законодавства щодо СЕЗ.

Враховуючи напрацювання у цьому напрямку пропонується запровадити концептуальні положення щодо створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні, основною метою функціонування яких стане залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій для підвищення ефективності функціонування країни у цілому. Основними критеріями запровадження таких зон повинен стати територіально-галузевий критерій, який надасть можливості розвитку не тільки окремим господарським одиницям, але й створення кластерів. Необхідним є проведення експертизи для оцінки доцільності створення СЕЗ із застосування системи показників розвитку територіальної одиниці за шістьма групами: показники розвитку підприємництва; показники розвитку промисловості; показники розвитку агросектору; показники інвестиційної спроможності; показники інноваційного розвитку; показники розвитку ринку праці.

Висновки. Аналіз показників рейтингу та напрямів діяльності свідчить, що тільки у поєднанні фінансових важелів, які можуть бути об'єднані у пакети, законодавчо-адміністративної підтримки та інших складових таких, як маркетингові заходи, діджиталізація багатьох процесів, соціальних чинників (у тому числі гендерні процеси) та ін. стає можливим не тільки залученні інвестицій, але й забезпечення економічного зростання у майбутньому. Запропоновані критерії та система показників можуть стати інструментами, які дозволять обґрунтувати доцільність впровадження СЕЗ у певному регіоні (території) та оцінити потенційну ефективність функціонування СПД у СЕЗ.

Список літератури

1. Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні. Стан: Втратив чинність. Ідентифікатор: 167-94-п. URL:<https://zakon.rada.gov.ua> > ...(дата звернення 15.01.2021)
2. Закон України Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон. чинна редакція станом на 2006 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua> ...(дата звернення 15.01.2021)
3. Идея свободных экономических зон: зачем они Украине. URL:<https://ru.slovoidilo.ua> > aleksandr-radchuk > jekonomika(дата звернення 10.02.2021)
4. Ковальчук Т. Вільні економічні зони: магніти, що притягують злочинність у сфері інтелектуальної власності? URL:<https://voxukraine.org> > vilni-(дата звернення 10.02.2021)
5. Дроботюк О. В. Роль спеціальних економічних зон у політиці реформ та відкритості КНР. URL: <https://sinologist.com.ua> > dro...(дата звернення 10.02.2021)
6. Го Шухун Еволюція розвитку вільних економічних зон у Китаї. URL:<http://jeej.wunu.edu.ua> > view7.5.(дата звернення 10.02.2021)
7. Д. З. Цзэн, 2010 г. (ред.) Создание двигателей для обеспечения роста и конкурентоспособности в Китае: опыт работы со специальными экономическими зонами и промышленными кластерами, Всемирный банк, Вашингтон, ОК. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2501/564470PUB0buil10Box349496B01PUBLIC1.pdf;sequence=1> (дата звернення 20.10.2021)
8. Статистичний бюлетень «Надходження та освоєння інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях пріоритетного розвитку України за інвестиційними проєктами у 2008 році. Державний комітет статистики України (Відповідальний за випуск Н.Г. Луценко). Київ, 2009.
9. Група організацій Всемирного банку (2020). *Special economic zone : performance, lessons learned, and implication for zone development* URL:<<http://documents.vsemirnyjbank.org/curated/ru/343901468330977533/Special-economic-zone-performance-lessons-learned-and-implication-for-zone-development>> (дата звернення 07.01.2021)
10. Офіційний сайт Світового банку (2020). *Головна сторінка* URL:<<https://www.vsemirnyjbank.org>>(дата звернення 07.01.2021)

References

1. Pro Konceptiju stvorennja specialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon v Ukrajinі.(1994) Stan: Vtratyv chynnistj. Identyfikator: 167-94-p. URL:<https://zakon.rada.gov.ua> > [In Ukrainian].
2. Zakon Ukrajinjy Pro zaghaljni zasady stvorennja i funkcionuvannja specialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zon.(2014) chynna redakcija stanom na 2006 r. URL:<https://zakon.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
3. Ydeja svobodnykh ekonomycheskykh zon: zachem ony Ukrayne (2020). URL:<https://ru.slovoidilo.ua> > aleksandr-radchuk > jekonomika [In Russian].
4. Kovaljchuk T. (2020)Viljni ekonomichni zony: maghnity, shho prytjaghujutj zlochynnistj u sferi intelektualnoji vlasnosti? URL:<https://voxukraine.org> > vilni[In Ukrainian].
5. Drobotjuk O. V. (2018)Rolj specialnykh ekonomichnykh zon u polityci reform ta vidkrytosti KNR. URL: <https://sinologist.com.ua> > dro[In Ukrainian].
6. Gho Shukhun (2017) Evoljucija rozvytku vilnykh ekonomichnykh zon u Kytaji. URL:<http://jeej.wunu.edu.ua> > view7.5. [In Ukrainian].
7. D. Z. Czэн, (2010) gh. (red.) Sozdanye dvyghatelej dlja obespechenija rosta y konkurentosposobnosti v Kytae: opit raboti so specyalnimy ekonomycheskymy zonamy y promishlennimy klasteramy, Vsemyrnij bank, Vashynghton, OK. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2501/564470PUB0buil10Box349496B01PUBLIC1.pdf;sequence=1/>[In Russian].
8. Statystychnyj bjuletenj.(2009) «Nadkhodzhennja ta osvojennja investycij u specialnykh (vilnykh) ekonomichnykh zonakh ta na terytorijakh priorytetnogo rozvytku Ukrajinjy za investycijnymy proektamy u 2008 rociDerzhavnyj komitet statystyky Ukrajinjy (Vidpovidaljnij za vypusk N.Gh. Lucenko). Kyjiv, 2009. [In Ukrainian].
9. Ghruppa orghanyzacyj Vsemyrnogho banka (2020). *Special economic zone : performance, lessons learned, and implication for zone development* URL:<<http://documents.vsemirnyjbank.org/curated/ru/343901468330977533/Special-economic-zone-performance-lessons-learned-and-implication-for-zone-development>> [In Russian].
10. Oficijnyj sajt Svitovogho banku (2020). *Gholovna storinka* URL:<<https://www.vsemirnyjbank.org>>[In Ukrainian].

~ МЕНЕДЖМЕНТ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ~

УДК 636.4.033: 656.135

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-63-69

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНОГО
ПІДПРИЄМСТВА

Мороз М. М., доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри транспортних технологій, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна
e-mail: mykolaimoroz@gmail.com
ORCID ID: 0000 0003 1639 4713

Труніна І. М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна
e-mail: truninairina0@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7416

Мороз О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна
e-mail: alena.mrz@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4383-1544

***Анотація.** Мета статті полягає у формуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо оптимізації логістичної діяльності переробного підприємства сільськогосподарської продукції.*

***Методика.** Запропоновано напрями формування транспортно-логістичного процесу на підприємстві на основі прогнозування обсягу перевезень підприємства за допомогою «моделі розвитку».*

***Результати.** Визначено особливості транспортно-логістичного процесу переробного підприємства. Проведено оцінку економічної ефективності оптимізаційних напрямів.*

***Практична значимість.** Отримані результати дослідження можуть бути використані переробними підприємствами для оптимізації логістичної діяльності шляхом розробки транспортно-технологічних схем механізації навантажувально-розвантажувальних робіт та вибору найбільш ефективних маршрутів доставки продукції до замовників.*

***Ключові слова:** логістика, переробне підприємство, транспортний процес, ефективність.*

OPTIMIZATION OF LOGISTICS ACTIVITY OF PROCESSING ENTERPRISE

Moroz Mykola, Doctor of Engineering, Professor, Transport technologies Department Head, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine
e-mail: mykolaimoroz@gmail.com
ORCID ID: 0000 0003 1639 4713

Trunina Iryna, Doctor of Sciences (Economics), Professor, Business administration, marketing and tourism Department Head, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine
e-mail: truninairina0@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7416

Moroz Olena, PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Administration, Marketing and Tourism Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University Kremenchuk, Ukraine
e-mail: alena.mrz@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4383-1544

***Abstract.** The purpose of the article is to form theoretical principles and practical recommendations for optimizing the logistics activities of the processing enterprise of agricultural products.*

***Method.** The directions of formation of transport and logistics process at the enterprise on the basis of forecasting of volume of transportations of the enterprise by means of «development model» are offered.*

***Results.** The peculiarities of the transport and logistics process of the processing enterprise are determined. The most effective way to increase efficiency and productivity, which does not require significant costs - is the introduction of logistics concepts in production. One of the conditions for the effective formation and implementation of logistics processes in the provision of freight traffic is to take into account the systemic relationship between the individual links of technological and management subsystems of transport services. In order to be able to sell granulated sugar of their own production, local producers are invited to calculate possible options for delivery routes and choose the best option, as well as offer packaging technology, purchase of loading and*

unloading equipment and a suitable brand of rolling stock. The assessment of economic efficiency of optimization directions is carried out.

Scientific novelty was further developed by theoretical provisions and methodological support for optimizing the logistics activities of the enterprise for processing agricultural products.

Practical importance. The obtained research results can be used by processing enterprises to optimize logistics activities by developing transport and technological schemes of mechanization of loading and unloading operations and selection of the most effective routes for delivery of products to customers; forecasting the volume of traffic for future periods using a mathematical model of development; implementation of economic justification of design decisions.

Keywords: logistics, processing enterprise, transport process, efficiency.

JEL Classification: L920, C530.

Постановка проблеми. Транспортне забезпечення виробничого процесу переробного підприємства є надзвичайно важливим питанням, проте підприємства, основна діяльність яких є виробництво продукції не завжди приділяють достатньо уваги організації процесу транспортування вантажів, їх плануванню та методам вдосконалення логістичної діяльності. Тому питання оптимізації логістики та розрахунку техніко-економічних показників перевезення є актуальним. Це дозволить визначити вузькі місця транспортних перевезень на даний момент, встановити норми цих показників та розробити заходи по їх досягненню.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Специфікою сільськогосподарського виробництва є сезонність, нерівномірність і інтенсивність обсягів перевезень вантажів, обмеженість в часі на виконання сівби, збиральних, перевантажувальних і транспортних робіт. Різницею в проведенні весняних і осінніх робіт, окрім завдань, що виконуються – є кількість транспортних засобів, які повинні вчасно зібрати і доставити врожай вміст зберігання чи переробки.

Найефективнішим напрямом підвищення ефективності і продуктивності, що не потребує значних витрат – є впровадження на виробництві логістичних концепцій. Наприклад, та, що орієнтується на виконання замовлень без затримок – «точно в термін». Ця концепція характеризується скороченням запасів, оптимізацію транспортних маршрутів за рахунок використання логістики, і це дає змогу, шляхом узгодження дій всіх учасників логістичних процесів, зменшити собівартість продукції, підвищити оборотність капіталу та використати вивільнені кошти на інші цілі виробництва. З зазначеного видно, що фактор часу, вартість і якість продукції є головними у визначенні успіху функціонування будь-якого виробництва в сучасних умовах. В свою чергу час логістичного циклу, логістичні витрати, рівень технічного обслуговування, надійність поставок можна розглядати як критерії оцінки ефективності логістичного управління на підприємстві [7, с. 150].

Однією із умов ефективного формування і реалізації логістичних процесів в забезпеченні вантажоруху – є врахування системного взаємозв'язку між окремими ланками технологічних і управлінських підсистем транспортного обслуговування.

Ряд відомих науковців і дослідників присвятили свої дослідження проблемам економічної і логістичної ефективності організації перевезень вантажів сільськогосподарської продукції. Серед них: О.Г. Михайленко, В.К. Збарський, В.І. Мацибора, А.А. Чалий, Л.М. Степасюк, С.М. Рогач, Т.А. Гуцул, Н.М. Суліма, В.І. Котелянець, І.Ю. Глухова, А.Г. Кравцов [1-5]. Зазначені в їх роботах логістичні підходи при транспортуванні вантажів, висновки й рекомендації займають важливе місце в теорії транспортної логістики.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поряд із цим процесом оптимізації логістичної діяльності підприємств з переробки сільськогосподарської продукції з метою підвищення економічної ефективності потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Мета дослідження. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яке полягає у формуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо оптимізації логістичної діяльності переробного підприємства сільськогосподарської продукції.

Основний матеріал. Важливим завданням для загального економічного зростання країни – є виявлення та вивчення особливостей надання транспортно-логістичних послуг, розробка та впровадження більш ефективних послуг в обслуговуванні специфічної і складної галузі народного господарства, якою є аграрна. Для визначення і обґрунтування шляхів удосконалення транспортного обслуговування сільськогосподарських виробників необхідно провести аналіз сучасного стану організації і управління логістичною діяльністю підприємств.

Минулі роки досліджуване підприємство ТОВ «Олександрійський цукровий завод» реалізовувало свою продукцію за кордон залізничними та водними шляхами, але у зв'язку зі зменшенням закупівельної вартості та збільшенням витрат на логістику така діяльність стала економічно невигідною. Зараз підприємство вибудовує можливість реалізації продукції на місцевому ринку.

На сьогоднішній день постала потреба в перевезенні цукру-піску до підприємств харчової промисловості, раніше продукція збувалась за кордон, але зі зміною економічної ситуації та погіршення ринкових умов на фоні пандемії поставка продукції іноземним підприємствам

стало економічно не вигідним.

Підприємство ТОВ «Олександрійський цукровий завод» минулі роки свою продукцію за кордон, залізничним та водним видом транспорту, а цех транспортних засобів та навантажувально-розвантажувальних засобів займався організацією внутрішньогосподарських перевезень та поставкою дрібних відправлень замовникам. Проте зі зміною економічних умов, а саме незначною різницею закупівельної вартості цукру в Україні та за кордоном, зростанням розміру транспортно-логістичних витрат та особливостей умов співпраці в період пандемії, основним пріоритетним напрямком збуту продукції став вітчизняний ринок. Отже перед підприємством постала проблема можливості доставки власної продукції до місцевих товаровиробників. Підвищення ефективності та якості надання транспортних послуг дасть змогу покращити його конкурентоспроможність і сприятиме розвитку внутрішнього виробництва та торгівлі. [8, с. 30]

Для можливості збуту цукру-піску власного виробництва місцевим товаровиробникам пропонується розрахувати можливі варіанти розвізних маршрутів та обрати найкращий варіант, також запропонувати технологію пакетування вантажів, придбання навантажувально-розвантажувального засобу та підходящої марки рухомого складу.

Одним з ключових параметрів для оптимізації процесу пов'язаного з транспортуванням, навантажувально-розвантажувальних робіт та наступним складуванням, є вантажна одиниця – деяка кількість товарів, які навантажуються, транспортуються, відвантажують та зберігають, як єдину масу, і котра своїми параметрами зв'язує технологічні процеси на різних ділянках логістичного ланцюга в єдине ціле [9, с. 79]. Правильно сформована вантажна одиниця дозволяє забезпечити: високий ступінь збереження вантажів; порівняно низькі затрати праці; ефективність виконання навантажувально-розвантажувальних робіт за рахунок їх комплексної механізації та автоматизації; можливість перевантаження без розформування; безпека виконання складських робіт [10].

Тому запропоновано розв'язання цієї задачі шляхом придбання нового рухомого складу, а саме автомобіля DAFXF-95 з напівприцепом марки Shcmitz вантажопідйомність якого складає 20 т, що дозволить доставляти декілька укрупнених партій до замовників.

Задля скорочення часу навантажувально-розвантажувальних робіт, а відповідно і скорочення часу доставки пропонується метод укрупнення вантажної одиниці шляхом створення транспортного пакета на піддоні, а для його завантаження придбати вилковий електронавантажувач Jungheinrich EFG – 218K.

Відповідно знаючи попередні розміри замовлень підприємств було розроблено шість варіантів розвізних маршрутів та обрано найбільш підходящий на основі техніко економічних показників (табл. 1).

Таблиця 1

Варіанти розвезення вантажу та показники роботи рухомого складу

Варіант (маршрут)	P_o , ткм	l_m , км	β	l_{ro} , км
Варіант 1 (1-2-3)	231,5	24,4	0,64	15,6
Варіант 2 (3-2-1)	252,9	24,6	0,59	14,4
Варіант 3 (1-3-2)	220,2	22,5	0,63	14,2
Варіант 4 (2-3-1)	220,2	23,6	0,57	13,4
Варіант 5 (3-1-2)	218,6	22,1	0,62	13,8
Варіант 6 (2-1-3)	234,9	23,2	0,62	14,4

Джерело: складено автором

Таким варіантом став маршрут під розрахунковим номером 5, оскільки він має найменшу довжину маршруту (22,1 км) та довжину пробігу з вантажем (13,8 км), при цьому коефіцієнт використання вантажопідйомності складає 0,62.

Прогноз обсягу перевезень автотранспортного підприємства виконуємо за допомогою моделі «розвитку» за звітними даними, наведеними, у таблиці 2.

Таблиця 2

Звітні дані підприємства

Номер року (t)	1	2	3	4	5
Обсяг перевезень цукру (Q), тис. т.	21,2	20,3	23	29,7	37

Знаходимо значення тренда, вирішивши рівняння.

$$Q = a_0 + a_1 \cdot t, \tag{1}$$

Для цього необхідно визначити коефіцієнти a_0, a_1 , які знаходять за допомогою вирішення системи рівнянь.

Показники, які необхідні для розрахунку коефіцієнтів a_0, a_1 , подано у таблиці 3.

Система рівнянь має наступний вигляд:

$$\begin{cases} 5 \cdot a_0 + 15 \cdot a_1 = 131,2 \\ 15 \cdot a_0 + 55 \cdot a_1 = 434,6 \end{cases} \tag{2}$$

Таблиця 3

Показники для розрахунку коефіцієнтів моделі

№ п/п	Позначення показника										
	t_i	Q_i	t_i^2	t_i^3	t_i^4	$Q_i \cdot t_i$	$Q_i \cdot t_i^2$	Q_{np}'	Q_{nap}'	$ Q_i - Q_{np}' $	$ Q_i - Q_{nap}' $
1	1	21,2	1	1	1	21,2	21,2	18	21	3,2	0,2
2	2	20,3	4	8	16	40,6	81,2	22,1	20,9	1,8	0,6
3	3	23	9	27	81	69	207	26,2	23,8	3,2	0,8
4	4	29,7	16	64	256	118,8	475,2	30,3	29,7	0,6	0
5	5	37	25	125	625	185	925	34,4	38,6	2,6	1,6
Σ	15	131,2	55	255	979	434,6	1709,6	131	134	11,4	3,2

Джерело: складено автором

Рішенням цієї системи будуть значення коефіцієнтів $a_0=13,9, a_1=4,1$, а рівняння тренду буде таким:

$$Q^{np} = 13,9 + 4,1 \cdot t \tag{3}$$

Знаходимо значення обсягу перевезень за лінійною моделлю і будемо відповідний графік (рис. 1):

$$\begin{aligned} Q^{np}(t_1) &= 13,9 + 4,1 \cdot 1 = 18 \text{ тис. т} \\ Q^{np}(t_2) &= 13,9 + 4,1 \cdot 2 = 22,1 \text{ тис. т} \\ Q^{np}(t_3) &= 13,9 + 4,1 \cdot 3 = 26,2 \text{ тис. т} \\ Q^{np}(t_4) &= 13,9 + 4,1 \cdot 4 = 30,3 \text{ тис. т} \\ Q^{np}(t_5) &= 13,9 + 4,1 \cdot 5 = 34,4 \text{ тис. т} \end{aligned} \tag{4}$$

Значення коефіцієнтів дорівнює $b_0=24,1; b_1=-4,6; b_2=1,5$, а рівняння тренду буде таким:

$$Q^{nap} = 24,1 - 4,6 \cdot t + 1,5 \cdot t^2 \tag{5}$$

Знаходимо значення обсягу перевезень за квадратичною моделлю і будемо відповідний графік (рис. 1):

$$Q^{nap}(t_1) = 24,1 - 4,6 \cdot 1 + 1,5 \cdot 1^2 = 21 \text{ тис. т}$$

$$Q^{nap}(t_2) = 24,1 - 4,6 \cdot 2 + 1,5 \cdot 2^2 = 20,9 \text{ тис. т}$$

$$Q^{nap}(t_3) = 24,1 - 4,6 \cdot 3 + 1,5 \cdot 3^2 = 23,8 \text{ тис. т}$$

$$Q^{nap}(t_4) = 24,1 - 4,6 \cdot 4 + 1,5 \cdot 4^2 = 29,7 \text{ тис. т}$$

$$Q^{nap}(t_5) = 24,1 - 4,6 \cdot 5 + 1,5 \cdot 5^2 = 38,6 \text{ тис. т}$$

Визначаємо середню помилку апроксимації для обох моделей:

$$\varepsilon^{np} = \frac{|21,2 - 18| + |20,3 - 21,1| + |23 - 26,2| + |29,7 - 30,3| + |37 - 34,4|}{5} = 2,28$$

$$\varepsilon^{par} = \frac{|21,2 - 21| + |20,3 - 20,9| + |23 - 23,8| + |29,7 - 29,7| + |37 - 38,6|}{5} = 0,64$$

На підставі середньої помилки апроксимації обираємо найбільш підходящу для прогнозування модель. Цією моделлю буде та модель, яка має найменшу помилку апроксимації. В нашому випадку такою моделлю є параболічна функція (рис. 1). За квадратичною «моделлю розвитку» знаходимо прогнозне значення обсягу перевезень у $p+1$ році:

$$Q^{nap}(t_6) = 24,1 - 4,6 \cdot 6 + 1,5 \cdot 6^2 = 50,5 \text{ тис. т}$$

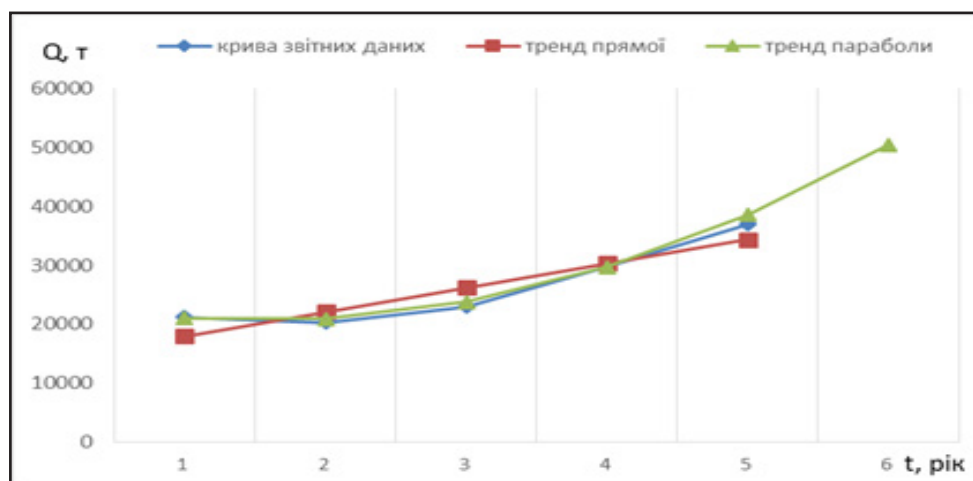

Рис. 1 Графічне відображення трендів

Отже, згідно розрахунків прогнозоване значення перевезень у наступному році збільшиться на 26%, та становитиме 50,5 тис.т.

На основі розрахованих техніко-експлуатаційних показників розраховано економічні показники, які допомагають зрозуміти наскільки проект є рентабельним та який період повинен пройти, щоб вкладені кошти окупилися. Результати розрахунків наведено в табл. 4.

Таблиця 4

Зведені економічні показники проекту

Показник	Значення показника
Фонд оплати праці основних виробничих робітників, грн	35399,30
Відрахування на соціальні заходи, грн	7787,68
Разом, ФОП з відрахуваннями, грн	43186,98

Витрати на паливно-мастильні та інші експлуатаційні матеріали, грн	158135,67
Витрати на ТО і ПР (на матеріали та запасні частини на ТО і ПР)	610,57
Витрати на ремонт і відновлення шин, грн на ремонт/відновлення шин-шшина автомобільних шин	9790,51
Амортизаційні відрахування на відновлення рухомого складу, грн	406895,33
Загальногосподарські витрати, грн	92790,16
Загальні витрати, грн	711409,22
Дохід від реалізації транспортних послуг, грн	952287
Балансовий прибуток, грн	240877,78
Чистий прибуток, грн	197519,77
Термін окупності капітальних вкладень на придбання РС, роки	3,4
Термін окупності капітальних вкладень на придбання НРМ, роки	5,2

Джерело: складено автором

З проведених розрахунків у даному розділі можна виділити наступне:

термін окупності інвестицій з організації механізації процесу навантаження-розвантаження складає 5,2 роки, при цьому економічний ефект від впровадження цих заходів складе 48 млн. грн, а скорочення часу простоїв під навантаженням-розвантаженням і відповідно зменшення часу доставки дозволить отримати ефект у 1345 авто.-год;

згідно кошторису витрат найбільшу частку витрат складає амортизаційні відрахування на відновлення рухомого складу (57,2%) та витрати на паливо-мастильні матеріали (22,2); чистий дохід від перевезень виконаних на даному маршруті складатиме 197119,77 грн;

термін окупності капітальних вкладень на придбання рухомого складу складає 3,4 роки, а рентабельність капітальних вкладень сягає 10%, це означає, що проект можна вважати рентабельним, оскільки рентабельність не є нижчою від середньої дохідної ставки депозитів у банках країни.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна стверджувати, що механізація навантажувально-розвантажувальних робіт, придбання навантажувально-розвантажувального механізму та транспортного засобу з напівприцепом при наявності довготривалих вантажних перевезень можливе і у довгостроковому плані вигідне, а враховуючи, що основною діяльністю даного підприємства є виготовлення і збут цукру-піску, можливість доставки власним рухомим складом робить підприємство більш привабливим для замовників, на відміну від конкурентів.

Отримані результати дослідження можуть бути використані переробними підприємствами для розробки транспортно-технологічних схем механізації навантажувально-розвантажувальних робіт; розроблення найбільш ефективних маршрутів доставки продукції до замовників; прогнозування обсягів перевезень на майбутні періоди за допомогою математичної моделі розвитку; виконання економічного обґрунтування проектних рішень.

Список літератури

1. Михайленко О.Г. Місце та роль сільського господарства в національній економіці. *Економічний простір: Збірник наукових праць*. Дніпро. 2014. № 82. С. 104-115.
2. Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А., Степасюк Л.М. Економіка сільського господарства. К. Каравела. 2009. 264 с.
3. Котелянець В.І. Транспортний фактор в АПК. К. ІАЕ. 1999. 28 с.
4. Глухова І.Ю. Транспортна агрологістика – один з напрямів інноваційного управління на сільськогосподарських підприємствах. ПДТУ. Маріуполь. 2011. Т. 1. С. 167-172.
5. Кравцов А.Г. Аналіз перспектив впровадження логістичних підходів у сферу АПК. *Вісник ХНТУСГ*. 2013. Вип. 136. С. 272-278.
6. Труніна І. М. Забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності. Монографія. Харків: Видавництво Точка. 2013. 436 с.
7. Корінь М.В. Логістика та її роль в забезпеченні ефективної діяльності підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 35. С. 148-152.
8. Труніна І. М., Латишев К. О. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств транспортної інфраструктури. *Вісник Кременчуцького національного університе-*

ту імені Михайла Остроградського. 2020. №. 5-6. С. 24-30.

9. Шраменко Н. Ю., Мороз М. М. Формування раціональної технології транспортно-експедиційного обслуговування вантажовласників у міському сполученні. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2015. №. 2. С. 77-81.

10. Markevych, A., Shramenko, N., Moroz, M. Development of technology of urban forwarding service of small consignment customers. *Norwegian Journal of Development of the International Science*. 2021. 58-1.

References

1. Mykhaylenko O.H. (2016) Mistse ta rol' sil's'koho hospodarstva v natsional'niy ekonomitsi [The place and role of agriculture in the national economy]. *Ekonomichnyy prostir: Zbirnyk naukovykh prats'*. Dnipro. [In Ukrainian].

2. Zbars'kyy V.K., Matsybora V.I., Chalyy A.A., Stepasyuk L.M. (2009) Ekonomika sil's'koho hospodarstva [Agricultural economics]. K. Karavela. [In Ukrainian].

3. Kotelyanets V.I. (1999) Transportnyy faktor v APK [Transport factor in agriculture] K. IAE. [In Ukrainian].

4. Hlukhova I.YU. (2011) Transportna ahrolohistyka – odyz z napryamiv innovatsiynoho upravlinnya na sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstvakh [Transport agrologistics is one of the directions of innovation management at agricultural enterprises] PDTU, 1, 167-172. [In Ukrainian].

5. Kravtsov A.H. (2013) Analiz perspektyv uprovadzhennya lohistychnykh pidkhdodiv u sferu APK [Analysis of prospects for the introduction of logistics approaches in the field of agriculture]. *Visnyk KHNTUSH*, 136, 272-278. [In Ukrainian].

6. Trunina I. M. (2013) Zabezpechennya konkurentospromozhnosti sub"yektiv pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti [Ensuring the competitiveness of business entities]. Monohrafiya. Kharkiv: Vydavnytstvo Tochka. [In Ukrainian].

7. Korin' M.V. (2011) Lohistyka ta yiyi rol' v zabezpechenni efektyvnoyi diyal'nosti pidpryyemstv [Logistics and its role in ensuring the efficient operation of enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 35, 148-152. [In Ukrainian].

8. Trunina I. M., Latyshev K. O. (2020) Problemy zabezpechennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstv transportnoyi infrastruktury [Problems of ensuring the competitiveness of transport infrastructure enterprises]. *Visnyk Kremenchuts'koho natsional'noho universytetu imeni Mykhayla Ostrohrads'koho*, 5-6, 24-30. [In Ukrainian].

9. Shramenko N. YU., Moroz M. M. (2015) Formuvannya ratsional'noyi tekhnolohiyi transportno-ekspedytsiynoho obsluhovuvannya vantazhovlasnykiv u mis'komu spoluchenni [Formation of rational technology of transport-forwarding service of cargo owners in city communication]. *Visnyk Kremenchuts'koho natsional'noho universytetu imeni Mykhayla Ostrohrads'koho*, 2, 77-81. [In Ukrainian].

10. Markevych, A., Shramenko, N., & Moroz, M. (2021). Development of technology of urban forwarding service of small consignment customers. *Norwegian Journal of Development of the International Science*, (58-1).

УДК 330.322

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-70-76

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Мітал О.Г., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри індустрії гостинності та сталого розвитку, Таврійський національний університет м. Київ, Україна
e-mail: mital2006@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4101-3081

Ладонько Л.С., доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління, Київський національний торговельно-економічний університет м.Київ, Україна
e-mail: ladonkoluda@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5982-7684

Калінько І.В., кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри загальноекономічних дисциплін ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж», м. Київ, Україна
e-mail: kalinko_ira@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6937-9683

***Анотація.** Моделювання інвестиційного середовища приймаючою країною є важливим елементом розробки державної політики заохочення та регулювання прямого іноземного капіталу і є одним зі складників процесу моделювання інвестиційного середовища країни. У статті сформовано механізм регулювання залучення іноземних інвестицій. Проаналізовано основні принципи організації державного управління інвестиційними процесами на рівні регіонів. Визначено механізми державного та регіонального управління інвестиційними процесами в Україні. Досліджено інвестиційні процеси в Україні та узагальнити фактори їх активізації та впливу на розвиток виробничого потенціалу країни. Запропоновано удосконалений механізм залучення іноземних інвестицій, що спрямований на створення сприятливого інвестиційного клімату й підвищення інвестиційної активності.*

***Ключові слова:** галузь, державне управління, інвестиційна політика, іноземного інвестування, механізм регулювання.*

WAYS TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF MECHANISM TO ENSURE PUBLIC POLICY TO ATTRACT FOREIGN INVESTMENT IN REGIONAL DEVELOPMENT

Mital Olena, PhD in Economics, Associate Professor of Hospitality and Sustainable Development, Taurida National University, Kyiv, Ukraine
e-mail: mital2006@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4101-3081

Ladonko Liudmila, Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Public Administration, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
e-mail: ladonkoluda@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5982-7684

Kalinko Irina, Ph.D in Technical Sciences, Associate Professor of the Department of General Economic Disciplines, Financial-Legal College, Kyiv, Ukraine
e-mail: kalinko_ira@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6937-9683

***Abstract.** The article is devoted to the study of investment policy of Ukraine, which in each region of Ukraine has its own characteristics, which are due to the following factors: economic and social policy pursued in the region; the magnitude of the available production potential; geopolitical location; natural and climatic conditions; attractiveness of the region for foreign investment. Modeling of the investment environment of the host country is an important element in the development of state policy to encourage and regulate foreign direct capital and is one of the components of the process of modeling the investment environment of the country. The article forms a mechanism for regulating the attraction of foreign investment. The basic principles of organization of state management of investment processes at the regional level are analyzed. Mechanisms of state and regional management of investment processes in Ukraine are determined. The investment processes in Ukraine are studied and the factors*

of their activation and influence on the development of the country's production potential are generalized. An improved mechanism for attracting foreign investment is proposed, which is aimed at creating a favorable investment climate and increasing investment activity. The basis of this mechanism is an economic and organizational unit based on a sound conceptual framework and strategy for attracting foreign investment, a system of tax benefits, prioritization of foreign investment, expanding opportunities for foreign investors in the privatization process and the creation of joint ventures.

Keywords: industry, public administration, investment policy, foreign investment, regulatory mechanism.

JEL Classification: R100, K200, G300.

Постановка проблеми. Глибока соціально-економічна трансформація, яка відбувається в Україні, знов поставила комплекс теоретичних та практичних питань про вдосконалення державної економічної політики в процесі іноземного інвестування. Світова історія свідчить, що якими б розповсюдженими не були засоби ринкової саморегуляції, якою б високою не була частка приватного сектора в економіці, держава виступає далеко не другорядним, а ключовим фактором соціально-економічної динаміки. Ситуація ускладнюється тим, що в рамках просування постіндустріальної стадії розвитку національна економіка зазнає ринкових перетворень, які обтяжені кризовою ситуацією. За цих обставин особливого значення набуває фактор дієздатності держави, що проявляється у розробці та реалізації спільного використання інвестицій, тобто у наявності в країні державної інвестиційної стратегії, яка виходить з того, що органічне сполучення іноземного капіталу з національними ресурсами передбачає оптимізацію міжнародних інвестиційних потоків

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема прямого іноземного інвестування знайшла відображення у працях провідних українських учених, зокрема Л. Борщ, В. Волошина, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, В. Гейця, Б. Губського, Б. Данилишина, І. Дихніч, В. Загорського, С. Захаріна, Т. Затонацької, В. Кузнецова, Д. Лук'яненко, А. Мерзляка, В. Осецького, А. Пересади, А. Поручника, С. Реверчука, О. Рогача, А. Румянцева, С. Теслі, Н. Свірідової, А. Сухорукова, І. Ткачук, М. Туріянської, В. Федоренка, А. Філіпенка, М. Чумаченка та ін.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ключовим завданням дослідження є формування пропозицій щодо стимулювання іноземного інвестування та створення умов для подальшого збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій.

Мета дослідження. Ціль даного дослідження полягає у визначенні складових організаційно-економічного механізму залучення іноземних інвестицій, а також ефективної інвестиційної політики, та обґрунтуванні напрямів формування сучасного механізму залучення іноземних інвестицій в Україні.

Основний матеріал. Збільшення обсягів та оптимізація структури іноземного інвестування можливі лише за умов підвищення привабливості інвестиційного середовища і створення відповідно до ринкових засад механізму взаємодії іноземного інвестора й органів державної влади. Моделювання інвестиційного середовища приймаючою країною є важливим елементом розробки державної політики заохочення та регулювання прямого іноземного капіталу і є одним зі складників процесу моделювання інвестиційного середовища країни. [1, с. 132].

Головна мета механізму залучення іноземних інвестиційних ресурсів – досягнення стабільного економічного розвитку за рахунок залучення іноземних інвестиційних ресурсів на основі диверсифікації джерел фінансування в умовах невизначеності і мінливості зовнішнього середовища.

Спираючись на працю [2, с. 456], наведемо зміст вказаних важелів, які становлять структурну організаційно-економічного механізму залучення іноземних інвестицій в економіку України (табл. 1).

Структура організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій в Україну має основні взаємопов'язані та взаємодоповнювані складники механізму – державне регулювання іноземних інвестицій і ринковий механізм саморегуляції економіки, які за допомогою політико-правових, економічних, організаційних та інформаційних важелів формують у країні сприятливе інвестиційне середовище. Ефективне використання цих важелів впливає на надходження до країни прямих іноземних інвестицій.

Наведений механізм залучення іноземних інвестицій спрямований на створення сприятливого інвестиційного клімату й підвищення інвестиційної активності. Основою даного механізму є економіко-організаційний блок, що базується на обґрунтованій концептуальній основі й стратегії залучення іноземних інвестицій, системі пільг в оподатковуванні, визначенні пріоритетних напрямків використання іноземних інвестицій, розширенні можливостей участі іноземних інвесторів у процесі приватизації і створенні загальних підприємств [1, с. 137].

Складові організаційно-економічного механізму залучення іноземних інвестицій
в економіку України

№	Складові	Зміст та стан складової
1	Політично-правова складова	політична стабільність, курс на демократизацію, дієве та передбачуване законодавство, прозорий захист прав іноземних інвесторів, розвинена судова система, дієва зовнішньополітична діяльність. Політичне середовище механізму залучення ПІІ в Україні тривалий час було не зовсім привабливим для продуктивного розвитку іноземного інвестування. Постійні зміни в суспільстві, що ведуть до перерозподілу власності, часті зміни в структурі діяльності КМУ та численні перестановки в інститутах влади, як і багато інших подій політичного характеру, негативно впливають на мотивацію іноземних інвесторів. Через часту змінюваність уряд керується коротко- або середньостроковими цілями і не в змозі достатньо приділяти увагу довгостроковій інвестиційній політиці, що у край негативно сприймається іноземними інвесторами.
2	Економічна складова	стабільність макроекономічних показників, сприятлива податкова система, розвинений фондовий ринок, дієвий кредитний механізм, надійне страхування ПІІ, сприятливий митний режим. В економічному блоці залучення ПІІ Україна має ряд негативних моментів: недосконала податкова система; бюрократичні недоліки та легітимна невизначеність у процесі приватизації; недостатня розвиненість фондового ринку і наявність малої кількості фінансових інструментів на ньому; відсутність соціально й економічно ефективної приватизації та ефективного закону про приватизацію землі; обіг на внутрішньому ринку грошових одиниць західних країн; брак правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу; обмежені канали репатріації прибутку (в основному через вивезення виготовленої продукції видобувних і сировинних галузей, що мають попит на світових ринках) тощо.
3	Організаційна складова	прозорий порядок реєстрації, злагоджена система державних органів, розвинена виробнича інфраструктура, сприятлива соціальна інфраструктура, створення єдиного регулятивного органу, підготовленість кваліфікованих кадрів. Існує на різних стадіях інвестиційного процесу: пошук, узгодження, практична реалізація, і на всіх цих стадіях найбільше відчуваються обмеження в отриманні необхідної інформації, нетипові для міжнародної практики труднощі, проблеми з багатоступінчастим, не стандартизованим порядком реєстрації інвестицій і підприємств, численні ліцензії, квоти, мита, податки, громіздка система оподаткування, уже згадане слабке функціонування вторинного ринку цінних паперів, нестача кваліфікованих експертів, аудиторів, консультантів і недостатність державних гарантій захисту інвестицій. Динаміці ефективного регулювання прямого іноземного інвестування перешкоджає специфіка національного менталітету. Через не адаптованість підприємств до функціонування в конкурентному середовищі, їхнє керівництво подеколи намагається уникнути ПІІ, оскільки це пов'язано зі зміною власності та закономірним звільненням частини працівників.
4	Інформаційна складова	доступність отримання інформації щодо: країни в цілому пріоритетних галузей підприємств наявних проектів пріоритетних регіонів. Потенційний інвестор повинен отримати необхідну для прийняття його рішення інформацію саме в тій формі і через ті канали, які для нього є найбільш прийнятними. Від представників місцевої влади залежить ступінь поширення інформації про відповідний регіон, зокрема його конкурентні переваги, особливості тощо. Важливе значення в цьому відношенні має й лобювання інтересів регіону на всіх управлінських рівнях. Залишається нерозв'язаною проблема забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про чинне законодавство щодо іноземних інвестицій.

5	Якісне надання консультативних послуг	Сучасних інвесторів, які вивчають можливості та перспективи прямого інвестування, цікавлять також характеристики внутрішнього ринку країни-одержувача ПІІ (місткість місцевого ринку, відносні добробут або купівельна спроможність населення та потенціал зростання цих показників, доступ до ринку, забезпеченість інфраструктурними службами підтримки), ресурсна база, заробітної плати, торговельна політика, наявність пільг для іноземних інвесторів, ступінь впливу держави (її ефективність і доречність) на процес вкладення ПІІ у країну та ступінь урегульованості цього процесу.
---	---------------------------------------	---

Джерело: розроблено авторами на основі [1,2,3]

Для подальшого покращення інвестиційного клімату України актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату як основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено [4]:

1. На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

2. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

3. Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. Вирішенню проблемних питань інвесторів покликані сприяти комісії із сприяння досудовому врегулюванню спорів з інвесторами, які можуть створюватися органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як тимчасові консультативно-дорадчі органи з метою сприяння досудовому врегулюванню спорів між інвестором і органом виконавчої влади (місцевого самоврядування), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1024 “Про заходи щодо вдосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами”.

4. Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

5. З метою спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації 31.05.2016 прийнято Закон України № 1390-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов’язковості державної реєстрації іноземних інвестицій».

6. 23.05.2017 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар’єрів для залучення іноземних інвестицій». Законом врегульовано базові аспекти оформлення дозволу на застосування праці іноземців та посвідки на тимчасове проживання, що спростить залучення іноземних менеджерів та іноземних кваліфікованих працівників, що необхідно на перших етапах розвитку дочірнього підприємства в Україні. Також, Законом надається право отримувати посвідку на тимчасове проживання в Україні іноземним інвесторам, які мають істотну участь в українських підприємствах, але не працевлаштовані на підприємстві.

7. 26.05.2017 Україною була підписана Угоду про заохочення та захист інвестицій між Україною та Фондом Міжнародного розвитку ОПЕК. Угода передбачає надання режиму найбільшого сприяння щодо розпорядження інвестиціями та прогнозовано сприятиме збільшенню обсягів іноземних інвестицій в ключові галузі економіки України.

8. Також, здійснюються кроки, що сприятимуть стабільному розвитку економіки України та активізації інвестиційної діяльності. Так 15 березня 2017 року Першим віце-прем’єр-міністром України – Міністром економічного розвитку і торгівлі України було підписано Угоду між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства, відповідних рекомендацій та процедурних рішень Ради ОЕСР. Приєднання України до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства та набуття членства в Інвестиційному комітеті ОЕСР надасть такі суттєві переваги для країни, а саме:

- свідчитиме про запровадження Україною міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності;
- сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій шляхом усунення обмежень щодо секторів, в яких іноземне інвестування заборонено та забезпечення національного режи-

му для транснаціональних корпорації (ТНК) відповідно до системи розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК із країнами, що приймають їхні інвестиції;

- сприятиме поліпшенню конкурентного середовища та впливу на впровадження та розповсюдження інновацій;

- сприятиме реалізації принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу згідно з керівними принципами ОЕСР щодо ведення відповідального бізнесу.

9. Ще одним із інструментів, що дозволить залучити в державний сектор економіки додаткові інвестиційні ресурси та сприятиме розвитку партнерських відносин держави та бізнесу, є державно-приватне партнерство (ДПП), яке сьогодні в умовах розвитку економіки нашої країни є актуальною формою співробітництва між державними та приватними партнерами, нагальною вимогою сьогодення. Впровадження механізму ДПП сприятиме реалізації державної політики, орієнтованої на міжнародні стандарти та чітко спрямованої на підвищення соціальних стандартів життя населення. Основними перевагами використання механізму ДПП для держави та суспільства, зокрема, є:

- підвищення якості та своєчасності надання публічних послуг;

- підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

- залучення додаткових фінансових ресурсів у створення/модернізацію інфраструктурних об'єктів;

- підвищення зайнятості населення, стимулювання економічного зростання з широким використанням інновацій та сучасних технологій.

Спостерігається позитивна тенденція на державному та регіональному рівнях застосування механізму ДПП. Так, наказом Міністерства енергетики та захисту довкілля від 03.11.2017 № 684 прийнято рішення про здійснення ДПП щодо проекту «Енергетичний міст «Україна – ЄС». Наказом Міністерства енергетики та захисту довкілля від 30.07.2018 № 404 було утворено комісію з питань проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП щодо проекту «Енергетичний міст «Україна – ЄС».

10. Указом Президента України від 29 серпня 2016 року № 365/2016 затверджено положення про Національну інвестиційну раду, яка є консультативно-дорадчим органом при Президенті України.

Основними завданнями Ради є [5]:

- розроблення пропозицій щодо стимулювання та розвитку інвестиційної діяльності в Україні, формування привабливого інвестиційного іміджу України, у тому числі з урахуванням найкращої міжнародної практики;

- сприяння формуванню основних напрямів державної політики щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні;

- напрацювання пропозицій щодо стратегічних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу України, стимулювання іноземних та національних інвестицій в розвиток економіки держави;

- вивчення ініціатив та потенційних пропозицій щодо інвестиційних проектів, а також практики взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності з державними органами;

- аналіз та узагальнення проблем, які перешкоджають інвестуванню в економіку України, підготовка пропозицій щодо шляхів їх вирішення, зокрема щодо заходів зі сприяння захисту прав інвесторів;

- участь в опрацюванні проектів актів законодавства з питань інвестиційної діяльності.

10. Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 740 створено державну установу «Офіс із залучення та підтримки інвестицій», що належить до сфери управління Господарсько-фінансового департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України. Згідно з Положенням, основними завданнями Офісу є [6]:

1) створення механізму підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» для забезпечення ефективності взаємодії з інвесторами, які діють в Україні, та активного залучення інвестицій, а також забезпечення співпраці державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованої на створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні;

2) сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з метою вирішення проблемних питань, що виникають під час здійснення інвестицій в економіку України;

3) підготовка пропозицій щодо формування і реалізації інвестиційного потенціалу України, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного клімату в Україні, забезпечення захисту прав інвесторів; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації інвестиційних проектів; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо взаємодії з інвесторами; удосконалення нормативно-правової бази з відповідних питань.

4) створює та забезпечує функціонування за участю державних органів та органів місцевого самоврядування, відповідних суб'єктів господарювання, інших заінтересованих сторін інтерактивного відкритого інформаційного ресурсу щодо інвестиційного потенціалу та ін-

вестиційної діяльності в Україні;

5) розглядає звернення іноземних інвесторів щодо їх супроводу для здійснення інвестицій в Україні та забезпечує такий супровід;

6) звертається із запитом до державних органів, органів місцевого самоврядування, відповідних суб'єктів господарювання, інших заінтересованих сторін з питань здійснення інвестицій іноземними інвесторами, супровід яких здійснюється Офісом;

7) збирає, опрацьовує та систематизує інформацію про результати своєї діяльності;

8) щокварталу публікує в засобах масової інформації та/або на веб-сайті Офісу звіти про результати своєї діяльності;

9) подає в разі потреби Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до актів законодавства з метою покращення умов інвестиційної діяльності в Україні;

10) виконує інші завдання відповідно до доручень Прем'єр-міністра України та рішень Кабінету Міністрів України, що спрямовані на забезпечення здійснення їх повноважень у сфері інвестиційної діяльності.

Координатором Офісу є Урядовий уповноважений з питань інвестицій, обов'язки якого покладено на Першого заступника Міністра фінансів України.

Отже, узагальнюючи дане питання, можна констатувати, що створення й ефективне функціонування механізму залучення іноземного капіталу з метою забезпечення соціально-економічного розвитку України повинне спиратися на такі процеси [7]:

- виділення й облік переваг і недоліків напрямків залучення іноземних фінансових коштів;
- прогнозована оцінка (з подальшим її уточненням) необхідних для України або її окремих регіонів обсягів іноземних інвестицій за основними напрямках їхнього використання;
- узагальнення існуючих в інших країнах систем залучення іноземних інвестицій у розвиток (реформування) національних або регіональних економік і їхніх провідних секторів з метою можливого використання в Україні ефективно діючих аспектів таких систем;
- змістовно-елементне обґрунтування комплексного механізму залучення інвестицій.

Повністю погоджуємося із автором у тому, що упроваджений за даною схемою сучасний механізм залучення іноземного капіталу може бути ефективним в Україні і її регіонах для фінансового забезпечення структурної трансформації.

Висновки. Узагальнення наукових засад щодо сутності та значення іноземного інвестування у соціально-економічному розвитку держави дало змогу зробити наступні висновки. Надходження іноземних інвестицій поліпшує стан та ефективність національного господарства, сприяє залученню інноваційних технологій, створенню нових робочих місць, нарощуванню експортного потенціалу, використанню ресурсів, налагодженню економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами тощо.

Розвитку іноземного інвестування сприяли такі чинники, як: поява міжнародних корпорацій, що можуть забезпечити вільне переміщення капіталу; транснаціоналізація економічних процесів у світі; розвиток глобального фінансового ринку, завдяки чому стрімко зростає значення й цінність іноземних інвестицій.

Оскільки іноземне інвестування може справляти як позитивні, так і негативні наслідки на країну-отримувача прямих іноземних інвестицій, то небезпека прямих іноземних інвестицій має бути цілком підконтрольною суб'єктам державної економічної політики на всіх етапах залучення іноземного капіталу – від питань розподілу власності до антимонопольної корекції.

Список літератури

1. Дихнич І. В. Правові аспекти організаційно-економічної моделі залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Сучасні питання економіки і права*. 2011. Вип. 2. С. 131-138.
2. Тесля С. Організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. Вип. 19. С. 454-459.
3. Захарін С.В. Механізм державного регулювання іноземного інвестування. Інститут економіки НАН України. К., 2003. 162 с.
4. Інвестиційний клімат в Україні. Аналітична доповідь. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/%D1%96%D0%BD%D0%B2_%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%82_2018.pdf (дата звернення 02.05.2021)
5. Положення про Національну інвестиційну раду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365/2016#n12> (дата звернення 28.04.2021)
6. Положення про Офіс із залучення та підтримки інвестицій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2016-%D0%BF#n9> (дата звернення 20.04.2021)
7. Левицький Р.І. Комплексний механізм залучення іноземних інвестицій. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Duur/2009_1/a/1_2009_9.pdf. (дата звернення 23.04.2021).

References

1. Dykhnych, I. V. (2011) Legal aspects of the organizational and economic model of attracting foreign investment into the economy of Ukraine. *Modern issues of economics and law*, 2 , 131-138. [In Ukrainian].
2. Teslia, S. (2009) Organizational and economic mechanism for attracting foreign direct investment into the economy of Ukraine. *Formation of a market economy in Ukraine*, 19, 454-459. [In Ukrainian].
3. Zakharin, S.V. (2003) Mechanism of state regulation of foreign investment. Instytut ekonomiky NAN Ukrainy. Kiev [In Ukrainian].
4. Investment climate in Ukraine. Analytical report. Retried from: file:///C:/Users/user/Desktop/%D1%96%D0%BD%D0%B2_%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%82_2018.pdf [In Ukrainian].
5. Regulations on the National Investment Council. Retried from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365/2016#n12> [In Ukrainian].
6. Regulations on the Office for Attracting and Supporting Investments. Retried from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2016-%D0%BF#n9> [In Ukrainian].
7. Levytskyi R.I. A comprehensive mechanism for attracting foreign investment. Retried from: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Duur/2009_1/a/1_2009_9.pdf. [In Ukrainian].

~ ЕКОНОМІЧНА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ ~

УДК 351.9 : 330.341.2 : 330.34 : 631.155 (477)

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-77-85

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: СУЧАСНІ АСПЕКТИ

Дзюрах Ю. М., доктор філософії з публічного управління та адміністрування, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

e-mail: yriu.dziurakh@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-7131-7468

Другов О. О., д.е.н., професор, професор кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

e-mail: oleksiy.druhov@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1987-187X

Анотація. Мета дослідження полягає у розгляді інвестиційного розвитку сільського господарства України, його державне регулювання повинно здійснюватися комплексно на засадах стратегічних напрямків державної інвестиційної політики та регіональних інвестиційних ініціатив. Методика дослідження полягає у вивченні адаптації методології державного управління в сфері інвестиційної політики відповідно до сучасних вимог, що надасть можливість прискорити реформування державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві та здійснити відчутний поступ в активізації інвестиційної привабливості у сфері сільського господарства України. Результати дослідження свідчать, що економіка України має історичний досвід у розробці засобів стимулювання інвестиційної діяльності. Державне регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві в Україні знаходиться у відносно нестабільному стані, як через коливання макроекономічних показників, так і через часті зміни пріоритетів державного регулювання. У статті розкрито основні напрями вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві, зокрема: формування цілісної системи такого регулювання, що забезпечує злагоджене функціонування низки його механізмів та інструментів. В рамках запровадження такої системи встановлюється інституційна та організаційна модель державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві. З метою імплементації наведеної моделі, у контексті рекомендаційних пропозицій, в Україні необхідно удосконалити нормативно-правові умови регулювання інвестиційних потоків, забезпечити баланс взаємовідносин держави та приватного інвестора в системі державно-приватного партнерства, підвищити привабливість України для вкладень національного й іноземного капіталу в розвиток сільського господарства. Практична значущість дослідження. Для поліпшення інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності економіки України в сфері інвестиційної діяльності в сільському господарстві необхідно розробити та впровадити системну стратегію залучення та спрямування інвестицій, яка має ґрунтуватися на загальній стратегії економічного розвитку, орієнтованій на розкриття конкурентних переваг країни. Слід забезпечити високоякісний теоретико-методологічний супровід цього процесу. Важливим є формування системи законодавства, яке забезпечить державні гарантії захисту вітчизняних та іноземних інвестицій протягом тривалого часу, унормування питання щодо страхування інвестиційних ризиків.

Ключові слова: розвиток, сільське господарство, модель державного регулювання, інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна активність.

STATE REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN AGRICULTURE: MODERN ASPECTS

Dziurakh Yuriy, PhD (Public Administration), Lecturer at the Department of Administrative and Financial Management, L'viv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

e-mail: yriu.dziurakh@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-7131-7468

Drugov Oleksiy, Doctor of economic sciences, professor, Professor at the Department of Administrative and Financial Management, Lviv, Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

e-mail: oleksiy.druhov@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1987-187X

Abstract. The purpose of the study is to consider the investment development of agriculture in Ukraine, its state regulation should

be carried out comprehensively on the basis of strategic directions of state investment policy and regional investment initiatives. The research methodology is to study the adaptation of public administration methodology in the field of investment policy in accordance with modern requirements, which will accelerate the reform of state regulation of investment activities in agriculture and make significant progress in enhancing investment attractiveness in agriculture in Ukraine. The results of the study show that the economy of Ukraine has historical experience in developing means to stimulate investment activity. State regulation of investment activity in agriculture in Ukraine is in a relatively unstable state, both due to fluctuations in macroeconomic indicators and due to frequent changes in the priorities of state regulation. The article reveals the main directions of improving the state regulation of investment activities in agriculture, in particular: the formation of a holistic system of such regulation that ensures the smooth functioning of a number of its mechanisms and tools. As part of the introduction of such a system, an institutional and organizational model of state regulation of investment activity in agriculture is established. In order to implement this model, in the context of recommendations, Ukraine needs to improve the regulatory conditions for regulating investment flows, ensure the balance of relations between the state and private investor in the public-private partnership, increase Ukraine's attractiveness for national and foreign capital investment in agriculture. Practical significance of the study. To improve the investment climate and increase the competitiveness of Ukraine's economy in the field of investment in agriculture, it is necessary to develop and implement a systematic strategy for attracting and directing investment, which should be based on the overall economic development strategy. It is necessary to provide high-quality theoretical and methodological support for this process. It is important to form a system of legislation that will provide state guarantees for the protection of domestic and foreign investments for a long time, standardization of the issue of investment risk insurance.

Keywords: development, agriculture, model of state regulation, investments, investment activity, investment activity.

JEL Classification: M120, P240.

Постановка проблеми. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві передбачає визначення напрямків розвитку механізму стимулювання інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств. Постає об'єктивна необхідність обґрунтування та розробки інституційно-організаційної моделі державного регулювання інвестиційного розвитку сільського господарства України. Адаптація методології державного управління в сфері інвестиційної політики відповідно до сучасних вимог надасть можливість прискорити реформування державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві, здійснити відчутний поступ в активізації інвестиційної привабливості у сфері сільського господарства України.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальні аспекти дослідження процесів інвестиційної діяльності, державного її регулювання, широко представлено в працях українських і зарубіжних учених, а саме: Цимбалюк І.О., Лугова М.С., Почерніна Н.В., Федорчак О.В., Гоблик В.В. та ін. Огляд результатів проведених науковцями досліджень дозволяє зробити висновок про недостатню обґрунтованість наукових підходів до державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві.

Мета статті. Інвестиційний розвиток сільського господарства України, його державне регулювання повинно здійснюватися комплексно на засадах стратегічних напрямків державної інвестиційної політики та регіональних інвестиційних ініціатив.

Вітчизняна економіка має певний історичний досвід у розробці засобів стимулювання інвестиційної діяльності, проте їх результати не можна вважати доречними, оскільки враховано низку позитивних факторів корупції, слабку структуру та систематичне прийняття рішень відповідними публічними органами. Крім того, державне регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві в Україні знаходиться у відносно нестабільному стані, як через коливання макроекономічних показників, так і через часті зміни пріоритетів державного регулювання. Саме тому актуальними питаннями є теоретичне та методологічне обґрунтування процесу державного регулювання інвестиційної діяльності, що включає розробку певних стандартів та підходів до запровадження інвестиційних стимулів; розробка напрямків вдосконалення організаційних та інституційних основ державного регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві.

Основний матеріал. Питання розвитку та удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності, у тому числі у сфері сільського господарства, були предметом наукових досліджень ряду авторів. Цимбалюк І.О. та Лугова М.С. [8] досліджували особливості залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки, тенденції та динаміку зміни інвестиційної діяльності. Важливим напрямком державної підтримки розвитку інвестицій в агросекторі автори вважають імплементацію європейських ініціатив у сфері аграрної політики.

Напрямами удосконалення комплексного механізму державного управління інвестиціями в регіональній парадигмі, передумови для забезпечення інвестиційної підтримки аграріїв на місцевому рівні досліджувала та передумови розвитку системи інституційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні досліджували Почерніна Н.В. [6] та Федорчак О.В. [7].

Кращі практики зарубіжного досвіду у сфері державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві були проаналізовані Гоблик В.В. [2]. Автор схиляється-

ся до думки, що Україна має позитивні передумови для наслідування європейської моделі стимулювання інвестиційної активності. При цьому, найбільш оптимальним, на його думку є підхід селекційного комбінування кращих світових практик, які зарекомендували себе на території скандинавських країн (Швеція, Нідерланди, Норвегія).

Науковцями було проаналізовано основні фактори інвестиційного розвитку аграріїв, визначено сильні та слабкі сторони державного механізму інституційного та правового сприяння залученню іноземних інвестицій в агросектор України.

До основних проблемних питань, які гальмують реалізацію перспективних напрямів розвитку інвестиційної діяльності сільського господарства, належать:

- відсутність чітко визначеної стратегії розвитку сільського господарства, що відтворює загальний стан економічної політики держави, включно із невизначеністю її інвестиційного аспекту;

- низький рівень нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності, що доповнюється відсутністю належного рівня захисту приватних прав інвесторів;

- неякісна координація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування у сфері інвестиційних відносин;

- неналежний розвиток джерел залучення коштів для проектного фінансування сільськогосподарського виробництва;

- відсутність системи стимулювання розвитку підприємницьких ініціатив у сільському господарстві.

Державне регулювання будь-якої сфери економіки являє собою діяльність держави за допомогою спеціальних державних органів – органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. За змістовим наповненням ця діяльність має характер управлінського формального впливу через організування виконання законів, здійснення управлінських функцій тощо. Вона спрямована на комплексний соціально-економічний та культурний розвиток держави, її окремих територій, забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя тощо. Державне регулювання у сфері інвестиційної діяльності передбачає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційного процесу [9].

Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики та визначається показниками економічного та соціального розвитку України, державними та регіональними програмами економічного розвитку, державним та місцевими бюджетами, а також обсягом державних коштів на передбачену в них інвестиційну діяльність.

Політика державного регулювання інвестиційного розвитку агросектору в різних регіонах та країнах світу є мультиформатною, що враховує можливість використання різних засобів фінансового та не фінансового стимулювання сільськогосподарських виробників [3]. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найважливіші для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадженні винаходів, в агропромисловому комплексі, у виробництві будівельних матеріалів, у галузі освіти, культури, охорони навколишнього середовища і здоров'я. Забезпечення умов для інвестування здійснюється за допомогою [4]:

- системи податків з диференціюванням суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг. З метою регулювання інвестиційного попиту Верховна Рада України може вводити диференційований податок на інвестиції;

- проведення кредитної та амортизаційної політики, зокрема шляхом прискореною амортизацією основних фондів. Пільги по амортизації можуть встановлюватися диференційовано для окремих галузей економіки, елементів основних фондів, видів устаткування;

- подання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;

- антимонопольних заходів;

- роздержавлення й приватизації власності;

- визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;

- державних норм і стандартів, ліцензування окремих видів робіт та експертизи інвестиційних проектів у питаннях додержання екологічних та санітарно-гігієнічних вимог, що здійснюються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Останні засоби варто використовувати безперервно (незалежно від економічної ситуації), оскільки вони спрямовані на підвищення якості розроблення та виконання інвестиційних проектів і програм.

Держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів, включно й господарських об'єднань. Державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної

діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. У разі прийняття державними чи іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані суб'єктам інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами. Ніхто не має права обмежувати права інвесторів у виборі об'єктів інвестування, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

Державна інвестиційна політика України на сучасному етапі її розвитку передбачає такі пріоритетні напрями використання державних та недержавних джерел фінансування [5]:

- розвиток та модернізація паливно-енергетичного комплексу, створення власної бази й інфраструктури енергоносіїв, упровадження енергоощадних технологій;
- структурна перебудова економіки, обґрунтована конверсія виробництва;
- розвиток інфраструктурних галузей з використанням інноваційних проєктів;
- реконструкція й створення нових, екологічно чистих та імпорто-замінювальних виробництв;
- інвестування галузей і виробництв, які сприяють розширенню конкурентного середовища, розвитку приватного підприємництва, а також виробництв, де можливе їх ефективне перепрофілювання, санація чи вертикальне злиття.

Грунтуючись на вище сказаному, можна констатувати, що концепцію інноваційного та інвестиційного розвитку України можна успішно реалізувати в цих сферах, з акцентом на інтеграцію наукового, виробничого та фінансового капіталу в структуру бізнес-асоціацій. Однак у нашій країні досі не існує механізму підтримки та заохочення утворення таких асоціацій.

Спільні програми досліджень та розробок за участю державних установ та університетів можуть посилити економічний потенціал економічних одиниць, особливо в аграрному секторі. Держава може фінансувати частину інвестиційних проєктів за чітким планом, визначати що і коли повинні робити урядовці, щоб забезпечити реалізацію проєкту як венчурної компанії. Держава може взяти на себе роль, яка спрямована не на безпосередню участь у проєкті, а на виконання робіт, без яких проєкт не може бути достатньо прибутковим. Наприклад, може бути створена необхідна інфраструктура (будівництво доріг, облаштування громадського транспорту, зв'язок, будівництво аеропорту чи залізничного вокзалу, забезпечення відповідності екологічним вимогам тощо).

Сільське господарство є доволі чутливим до ситуації на національному та міжнародному ринках сировини, що підкреслює важливість розвитку наукових засад у сфері інвестиційного стимулювання як невід'ємних елементів механізму державного регулювання економіки. Водночас наукова та науково-технічна діяльність характеризуються великою невизначеністю. Проведення досліджень і розробок потребують значних інвестицій, які повинні мати особливі властивості. Мова йде про необхідність узгодження багатьох невизначених аспектів майбутньої інвестиційної угоди, що формує додаткові адміністративні витрати, пов'язані із укладанням договорів.

На привабливість іноземних інвестицій в сільське господарство в Україні впливають як позитивні, так і негативні фактори. Позитивним є наступні:

- прийнятий в Україні Закон «Про режим іноземного інвестування» та інших нормативно-правових актів;
- наявність значних родючих земель в Україні та хороші кліматичні умови;
- дешева робоча сила та значна кількість досвідчених працівників сільського господарства;
- можливість виробляти та продавати конкурентоспроможну екологічно чисту сільськогосподарську продукцію та високоякісні продукти харчування;
- можливість експорту сільськогосподарської продукції за межі України.

До негативних факторів належать:

- нестабільність законодавства щодо регулювання цивільних, господарських, аграрних і податкових відносин, яким визначаються гарантії пільг і переваг, що надаються іноземним інвесторам;
- не виправдане надання іноземним інвесторам пільг і переваг у здійсненні інвестиційної діяльності в обсягах, що перевищують обсяги пільг і переваг для вітчизняних інвесторів, і створення нерівних умов інвестування, які спричиняють шкоду державі і вітчизняним інвесторам;
- недостатньо врегульоване питання виділення та обігу землі;
- удосконалена система нарахування та стягнення податків і зборів, ускладнена і що накладає помітне навантаження на підприємницьку діяльність. Більш того, недосконалим є механізм повернення ПДВ експортерам, а також застосування спеціальних податкових режимів [10].

Для підвищення конкурентоспроможності сільського господарства слід створити національну інноваційну модель розвитку галузі на основі комплексного поєднання науки, науко-

вого обслуговування та інноваційної інфраструктури. Управління інноваційною діяльністю в АПК повинно охоплювати блок управління (управління агропромисловим виробництвом, науково-технічним прогресом та інноваційним процесом), аграрну науку, інформаційно-консультативну діяльність та освоєння інновацій на сільськогосподарських підприємствах. Необхідно наголосити, що сільське господарство у силу своєї специфіки неспроможне ефективно функціонувати без державної підтримки: нормативно – законодавчого забезпечення, яке фактично становить основу для подальшого розвитку; бюджетної підтримки; розумної цінової політики на продовольчі товари; фінансово – кредитного забезпечення та податкового регулювання основної діяльності; аграрної інфраструктури; стандартизації якості сировини та готової продукції; моніторингу аграрного ринку та відповідних маркетингових стратегій підвищення конкурентоспроможності. Державної підтримки потребує продукція, виробництво якої є невивідним або маловивідним для виробників [1].

Можна констатувати, що розглянувши і визначивши характеристики державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві України, доходимо висновку, що для поліпшення інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності економіки України в сфері інвестиційної діяльності в сільському господарстві необхідно розробити та впровадити системну стратегію залучення та спрямування інвестицій, яка має ґрунтуватися на загальній стратегії економічного розвитку, орієнтованій на розкриття конкурентних переваг країни. Що стосується державного регулювання інвестиційної діяльності в сільське господарство, слід забезпечити високоякісний теоретико-методологічний супровід цього процесу.

Здійснений аналіз досвіду державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві окремих зарубіжних країн дає змогу сформулювати декілька суттєвих рекомендацій щодо можливостей його застосування в Україні:

- попри посилення тенденції до зменшення такого регулювання воно залишається важливим чинником розвитку всієї економіки та сільського господарства зокрема, формуючи стратегічні перспективи модернізації галузі та всього суспільства;

- сприятливий клімат залучення інвестицій у сільське господарство формується насамперед за допомогою інституційного механізму, який передбачає нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності включно із захистом права приватної власності, а також належною організацією діяльності управлінських структур, дотримання ними вимог публічного управління;

- у державному регулюванні інвестиційної діяльності в сільському господарстві розвинених країн широко використано заходи економічного та фінансового стимулювання інвестиційних процесів (дотаційне фінансування для сільськогосподарських виробників, державне замовлення сільськогосподарської продукції фінансування експортних операцій тощо).

- забезпечується державне сприяння розвитку сучасних технологій у сільському господарстві, що ґрунтується на підтримці передових досягнень науки. Прикладом цього може бути кластерний підхід, що реалізує комплексне використання сільського господарства регіону. У сучасних умовах механізми кластерного розвитку в сільському господарстві є однією з найпривабливіших інвестиційних ініціатив, які можуть використовувати місцеві органи державної влади для покращення інвестиційного клімату.

- сучасні засоби державного регулювання інвестиційної діяльності сільського господарства містять інструментарій публічного управління, зокрема використання потенціалу державно-приватного партнерства, залучення до виконання управлінських функцій інституцій громадянського суспільства та місцевого самоврядування та забезпечення відкритої публічної комунікації з усіма учасниками процесу.

Нормативно-правове забезпечення створення та функціонування державних установ у сфері інвестицій у сільське господарство є необхідним елементом державного регулювання інвестиційних процесів. Слід зазначити, що правова система в сучасних умовах містить досить великий перелік законодавчих актів, але більшість з них недостатньо систематизовані. Основною проблемою є недоліки в роботі органів виконавчої та судової влади, що компенсують позитивні наслідки впровадження демократичних норм міжнародного права в процеси регулювання інвестиційного розвитку. Це вимагає подальшого розвитку та вдосконалення законодавчої бази функціонування системи державного регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві та забезпечення її практичного впровадження.

Принципи державного регулювання сільського господарства, як правило, відображені в чинній правовій системі: одні з них безпосередньо зафіксовані в правовій нормі; інші потрібно виводити із загального напрямку правового регулювання взаємин суб'єктів; треті закріплені в локальному законодавстві; четверті хоча й не дістали конкретного відображення в законодавстві, але є такими, що проймають систему законів і норм.

Одним із цих принципів є створення рівних умов для розвитку всіх форм власності. Законодавство встановлює як рівність суб'єктів права власності, так і рівність форм управління, організованих на основі різних форм власності.

Усі суб'єкти сільськогосподарського виробництва мають право вигідно здійснювати виробничу діяльність, що є принципом свободи підприємництва. Однак підприємництво пропонує не лише незалежну практичну реалізацію цілей сільськогосподарських товаровиробників, але також визначення певних прав та обов'язків цих виробників, а також визначення статусу уряду та адміністрації у сфері сільськогосподарської діяльності.

Велике значення мають принципи законності, поєднання галузевого та територіального розвитку, єдності та диференціації в підході до сільськогосподарських одиниць, взаємодії та координації всіх підприємств агропромислового комплексу, а також принцип досягнення результатів у сільськогосподарське виробництво. Вони не є вичерпними через розвиток як аграрного сектору економіки загалом, так і системи державного регулювання сільського господарства зокрема.

Без формування та дотримання основних правових умов, необхідних для здійснення інвестиційного процесу в сільському господарстві, робляться всі спроби активізувати інвестиційний процес шляхом цілеспрямованого регулювання інвестиційних потоків, включаючи безпосереднє фінансування інвестиційних проєктів, державні гарантії, пільгових кредитів та інших заходів, будуть неефективними.

Зростання масштабів і ускладнення сільськогосподарського виробництва, якісні зміни в економіці та радикальні зміни в організації сільського господарства вимагають систематичного, всебічного аналізу державного адміністративного апарату в цій сфері, прийнятті необхідних регуляторних заходів.

В умовах низки труднощів у реалізації державної інвестиційної політики у сільському господарстві досить гостро стоїть проблема оптимізації публічного управління інвестиційними процесами відповідно до вимог ринкових умов та глобальних викликів. Темпи макроекономічного динамізму та глобальні виклики сьогодення можуть загрожувати світовій економічній кризі, створюючи нові умови для перегляду перспектив розвитку України на товарних ринках сільськогосподарської продукції. У цьому руслі поточний напрямок розвитку аграрної економіки, обраний Україною, несе ризики, які в довгостроковій перспективі можуть призвести до великої фінансово-економічної кризи у всіх секторах економічного комплексу, зокрема і в сільському господарстві.

Тому пошук та наукове обґрунтування напрямів вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві мають враховувати насамперед інноваційні перспективи, впровадження сучасних стандартів у способи організації праці в сільському господарстві, розвиток сучасних агротехнологій тощо.

З метою визначення напрямів подальшого розвитку державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві було обґрунтовано та розроблено інституційно-організаційну модель державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві (рис. 1).

Наведену модель сформовано на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду державного регулювання інвестиційної діяльності. Вона враховує кращі світові практики інвестиційного регулювання, а також враховує перспективи розвитку інвестиційної діяльності в Україні у найближчому майбутньому. Варто розкрити детальніше зміст окремих складових цієї моделі.

Суб'єкти та об'єкти моделі активізації інвестиційної активності в сільському господарстві є елементами першого порядку, що визначають власне її функціональний зміст. Суб'єктами є безпосередньо органи державного регулювання інвестиційних процесів. Об'єктами є процеси державного впливу з боку органів державної влади на інвестиційну активність та розвиток підприємницьких ініціатив у сільському господарстві.

Зв'язки між окремими елементами позначено суцільними та пунктирними лініями, якими відображають відповідно відносини координації або підпорядкування між складовими моделі. Суб'єкти механізму державного регулювання інвестиційних процесів функціонують на основі відповідного нормативного та методологічного забезпечення. Наведений підхід в цьому аспекті відрізняється від наявних нині у наукових джерелах поглядів тим, що акцентовано увагу на методології управління суб'єктами моделі.

Класична ідея створення механізму державного регулювання інвестицій базується на визначенні лише нормативної складової, що регулює дії основних його елементів. Однак методологічне забезпечення державного регулювання зазвичай розглядається як окремий механізм, а не безпосередньо включається в модель інвестиційної політики. Ми вважаємо цей підхід дещо застарілим, оскільки процеси державного регулювання в інвестиційній сфері вимагають формування відповідної методології та розробки системи правил державного публічного адміністрування.

Теоретико-методологічне обґрунтування процесу державного регулювання інвестиційних процесів передбачає вироблення певних стандартів та підходів до запровадження заходів інвестиційного стимулювання. Варто зауважити, що в поточній моделі державного регулювання інвестиційної діяльності України цей елемент є присутнім, однак бракує його нау-

кового обґрунтування. Стандарти публічного адміністрування та професійної етики держслужбовців перебувають на етапі формування. В сучасній світовій практиці інвестиційного регулювання значного поширення набули стандарти проектного менеджменту РМВОК, які розробила та постійно удосконалює міжнародна організація Project Management Institute [11].

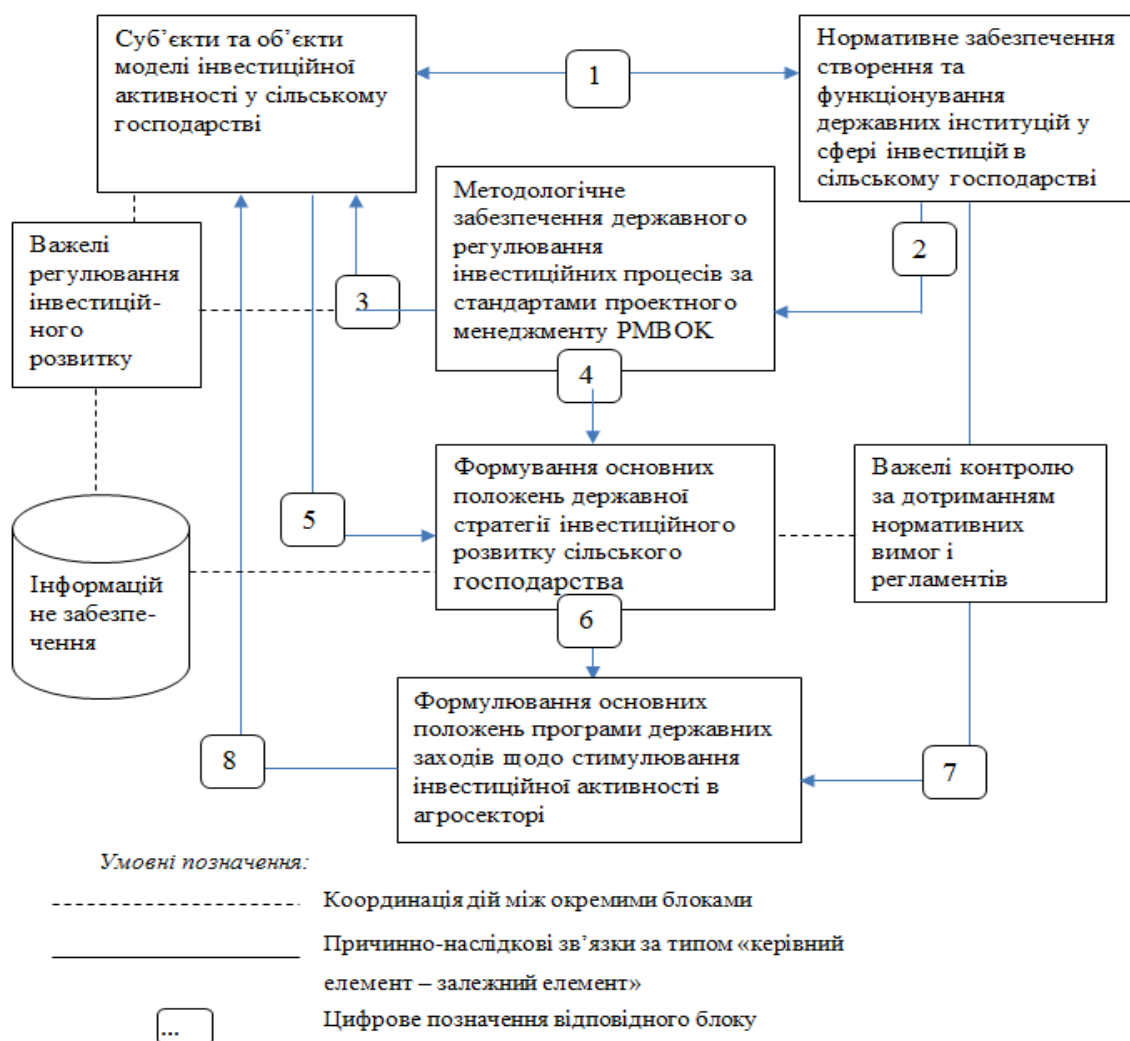

Рис.1. Інституційно-організаційна модель державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві

Джерело: розробка авторів

Перспективним напрямком удосконалення методології державного регулювання інвестиційної діяльності в галузі сільського господарства могло б бути запровадження програм з підготовки фахівців державної служби з управління інвестиційними проектами. Вони могли б надавати кваліфіковану консультативну підтримку тим сільськогосподарським підприємствам, які прагнуть максимально ефективно використати ресурси у фінансуванні інвестиційних проектів. Наразі спроби надання кваліфікованої консультативної підтримки у сфері проектного менеджменту зроблено у програмі Європейського банку реконструкції та розвитку, який з 2018 року запровадив в Україні створення аутсорсингової платформи, яка дозволяє підприємствам малого та середнього бізнесу отримати кваліфіковану інформаційну підтримку під час планування та реалізації інвестиційних проектів.

Також адаптація методології державного управління в сфері інвестиційної політики відповідно до вимог проектного менеджменту дала б можливість прискорити реформування державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві, здійснити якісний ривок у зростанні професійного рівня працівників апарату державної служби. До-

волі ефективним могло б стати створення регіональних центрів інформаційного сприяння сільськогосподарським підприємства у сфері імплементації інвестиційних проектів та програм.

Висновки. За результатами дослідження розкриті основні напрями вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві, зокрема: формування цілісної системи такого регулювання, що забезпечує злагоджене функціонування низки його механізмів та інструментів. В рамках запровадження такої системи встановлюється інституційна та організаційна модель державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві. З метою імплементації наведеної моделі, у контексті рекомендаційних пропозицій, в Україні необхідно удосконалити нормативно-правові умови регулювання інвестиційних потоків, забезпечити баланс взаємовідносин держави та приватного інвестора в системі державно-приватного партнерства, підвищити привабливість України для вкладень національного й іноземного капіталу в розвиток сільського господарства.

Адаптація методології державного управління в сфері інвестиційної політики відповідно до сучасних вимог надасть можливість прискорити реформування державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві, здійснити відчутний поступ в активізації інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства України.

Важливим є формування системи законодавства, яке забезпечить державні гарантії захисту вітчизняних та іноземних інвестицій протягом тривалого часу, унормування питання щодо страхування інвестиційних ризиків.

Список літератури

1. Галанець В.В. Державна підтримка в контексті забезпечення конкурентоспроможності сільського господарств. Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, аспірантів та студентів (24 листопада 2017 р., Україна, м. Львів) «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти». ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Інститут економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», Науково-навчальний комплекс «Економ освіта»; відп. за вип. О. Б. Цісінська. Львів, 2017. С. 153-155.
2. Гоблик В. В. Інституційно-правові аспекти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах у контексті європейської інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 3. С. 19–22.
3. Дзюрах Ю.М. Державне регулювання інвестицій у сільському господарстві: зарубіжний досвід та можливості його імплементації в Україні. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1. С. 220–231.
4. Кукса І.М. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності АПК. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2013. №11. С. 43-50
5. Патица Н.І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України: сучасний стан та вплив на його розвиток. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 26-32
6. Почерніна Н.В. Інституційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. *Зб. наук. пр. Таврійського держ. агротехнол. ун-ту. Сер. «Економічні науки»*. 2013. № 1(3). С. 192 – 199.
7. Федорчак О.В. Державне управління інвестиційною діяльністю на регіональному рівні в Україні: проблеми та напрями вдосконалення. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. №2. С. 102-107.
8. Цидбалюк І. О., Лугова М. С. Стан та перспективи активізації інвестиційної діяльності в Україні та її регіонах. *Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки: Міжнар. зб. наук. праць*. Вип. 2 (18) / відп. ред. І. Б. Садовська. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2018. С. 125–134.
9. Gale F. China's Foreign Agriculture Investments. *Economic Information*. 2018. Issue 192. URL: https://www.researchgate.net/publication/324984953..China's_Foreign_Agriculture_Investments (Дата звернення 23.02.2021).
10. Supporting responsible investments in agriculture and food systems. URL: <http://www.fao.org/3/a-i6820e.pdf>. (Дата звернення 23.02.2021).
11. Meet the Demands. Certification Maintenance. Project Management Institute. URL: <https://www.pmi.org/> (Дата звернення 23.02.2021).

References

1. Halanets, V.V. (2017). State support in the context of ensuring the competitiveness of agriculture. Proceedings of the II International scientific-practical Internet conference of young scientists, graduate students and students (November 24, 2017, Ukraine, Lviv) «Transformation

processes in the economy of Ukraine : global and regional aspects».SU «Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishny of the National Academy of Sciences of Ukraine», Institute of Economics and Management of Lviv Polytechnic National University, Economic Education Research and Training Complex; by O.B. Tsisinskaya. Lviv, 153-155. [in Ukrainian].

2. Goblyk, V.V. (2015). Institutional and legal aspects of the development of foreign economic relations in cross-border regions in the context of European integration. *Investments: practice and experience*, 3, 9–22. [in Ukrainian].

3. Dziurakh, Yu. M. (2019). State regulation of investments in agriculture: foreign experience and possibilities of its implementation in Ukraine. *Efficiency of public administration*, 1, 220–231. [in Ukrainian].

4. Kuksa, I. M. (2013). Foreign experience of state regulation of innovation activity of agro-industrial complex. *World Economy and International Economic Relations*, 11, 43-50. [in Ukrainian].

5. Patyka, N. I. (2018). Foreign investments in agriculture of Ukraine: current status and impact on its development. *Investments: practice and experience*, 5, 26-32. [in Ukrainian].

6. Pochernina, H. V. (2013). Institutional support of innovation and investment activity in Ukraine. *Scientific bulletin of Tavriya state Agrotechnological University*, 1(3), pp. 192-199. [in Ukrainian].

7. Fedorchak, O. V. (2017). Public management of investment activity at the regional level in Ukraine: problems and directions of improvement. *Actual problems of public administration*, 2, 102-107. [in Ukrainian].

8. Tsymbalyuk, I.O., Lugova, M.S. (2018). Status and prospects of intensification of investment activity in Ukraine and its regions. Accounting, economics, management: scientific notes: International. Book of Science. wash. 2 (18). by I.B. Sadovska. Lutsk: RVV Lutsk NTU [in Ukrainian].

9. Gale, F., Gooch, E. (2018). China's Foreign Agriculture Investments. Economic Information Bulletin Number, 192. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/324984953_China's_Foreign_Agriculture_Investments

10. Supporting responsible investments in agriculture and food systems / Overview of the fao umbrella programme. Retrieved from <http://www.fao.org/3/a-i6820e.pdf>

11. Meet the Demands. Certification Maintenance. Project Management Institute. Retrieved from:<https://www.pmi.org/>

~ АНАЛІЗ, АУДИТ, ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ~

УДК 657

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-86-92

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Цебень Р.Л., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна
e-mail: tsrl@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4202-9779

***Анотація.** У статті досліджено проблемні питання інвентаризації основних засобів в електроенергетичних підприємствах України. Акцентовано увагу на корисності інвентаризаційної процедури під час прийняття управлінських рішень. Розглянуто галузеві особливості основних засобів електроенергетичних підприємств. Проаналізовано критерії технічного стану розподільчих мереж. Встановлено доцільність подальшого розвитку моніторингу технічного стану електричних мереж. Виявлено спільні ознаки інвентаризаційної процедури та моніторингу технічного стану електричних мереж електроенергетичних компаній. Запропоновано інтегрований підхід до інвентаризації основних засобів електроенергетичних підприємств. Виділено переваги інтегрованого підходу інвентаризації розподільчих мереж.*

***Ключові слова:** інвентаризація, моніторинг технічного стану розподільчих мереж, інтегрований підхід, релевантна інформація, електричні мережі.*

INTEGRATED APPROACH TO INVENTORY OF FIXED ASSETS IN ELECTRIC POWER ENTERPRISES OF UKRAINE

Tseben Ruslan, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Accounting, Auditing and Taxation, Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine
e-mail: tsrl@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4202-9779

***Abstract.** The article investigates the problematic issues of inventory of fixed assets in electric power enterprises of Ukraine. Researchers' approaches to the tasks and essence of inventory are analyzed. The requirements of normative acts to the purpose of conducting the inventory are highlighted. It was found that the information obtained during the inventory should be relevant, useful in making management decisions. The branch features of fixed assets of electric power enterprises are considered. The main activity of the regional electric power enterprise is the distribution of electric energy on the territory of the respective region within the location of the distribution system in accordance with the license issued by the National Commission for State Regulation of Energy and Utilities. It is found out that the production fixed assets of electric power enterprises include power lines, transformer substations, industrial buildings, vehicles, machinery and equipment. Ensuring the efficient operation of distribution networks is a priority of the electricity market. It was found that the assessment of the technical condition of electrical networks is carried out in the process of their maintenance - inspections, tests and measurements, etc. Criteria of technical condition of distribution networks are analyzed. The following qualitative criteria are used to determine the technical condition of the object: good technical condition; satisfactory technical condition, unsatisfactory technical condition, unusable technical condition. The common features of the inventory procedure and monitoring of the technical condition of electric networks of electric power companies are revealed. An integrated approach to the inventory of fixed assets of electricity companies, which will provide timely and accurate information on the state of distribution networks to ensure the impact on the formation of investments in fixed assets. The advantages of an integrated approach to the inventory of distribution networks.*

***Keywords:** inventory, monitoring of technical condition of distribution networks, integrated approach, relevant information, electrical networks.*

JEL Classification: M410.

Постановка проблеми. Інвентаризація походить від латинського слова *invenire*, що означає виявляти, знаходити. Інвентаризація зародилася і почала розвиватися в процесі розвитку людської цивілізації, разом із виникненням обліку. Палій В.Ф. та Соколов Я.В. зазначають, інвентаризація була одним з перших прийомів господарського обліку [1, с.6]. З розвитком світових економічних відносин поступово ускладнювалися підходи до суті, завдань, порядку проведення інвентаризації.

Сучасні автори в переважній більшості акцентують увагу на теоретичному та практичному обґрунтуванні інвентаризації як елементу методу бухгалтерського обліку та контрольної функції за збереженням майна.

Розвиток бухгалтерського обліку як науки обумовлює необхідність розвитку її методоло-

гії та вимагає додаткових досліджень теоретичних та практичних аспектів інвентаризації.

Аналіз останніх досліджень. Різним аспектам розвитку інвентаризації приділяли увагу такі вчені як Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Кужельний М.В., Маздоров В.А., Метьюс М.Р., Палій В.Ф., Перера М.Х.Б., Соколов Я.В. та ін. В процесі еволюції господарського обліку поступово сформувалися завдання інвентаризації, а саме, визначення майна яким володіє власник; забезпечення збереження наявного майна; підтвердження залишків цінностей перед складанням річного балансу; оцінка і переоцінка активів та зобов'язань підприємства; підтвердження інформації, яка міститься документальних записах; використання як методичного прийому аудиту; забезпечення достовірності реєстрації фактів господарської діяльності для цілей управління підприємством.

Інвентаризація в сучасних умовах розглядається науковцями як:

- спосіб контролю фактичної наявності товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, стану розрахунків та його відповідності даним бухгалтерського обліку та одну й ту саму дату [2, с.17];

- перевірка об'єктів в натурі органолептичним шляхом [22, с.58];

- перевірка фактичної наявності цінностей [3, с.142];

- сукупність обліково-аналітичних, товарознавчих, юридичних та інших органолептичних процедур фактичного стану об'єктів щодо відповідності їх кількісним та якісним характеристикам [4, с.121];

- спосіб виявлення (з подальшим обліком) господарських засобів, не оформлених поточною документацією, для забезпечення достовірності показників обліку і контролю [5, с.226].

Інформація, отримана в результаті інвентаризаційної процедури має бути корисною для прийняття адекватних управлінських рішень, тобто бути релевантною.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеними раніше частинами загальної проблеми є дослідження галузевих аспектів теорії та практики інвентаризації в електроенергетичних підприємствах України з метою прийняття управлінських рішень.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження теорії та практики інвентаризації в електроенергетичних підприємствах України

Основний матеріал. Височан О.С. окрім традиційних інформаційної, контрольної, соціальної та виховної функцій інвентаризації, виділяє організаційно-допоміжну її функцію, яка полягає в забезпеченні умов для максимально-ефективного зберігання та використання суб'єктом господарювання власних ресурсів, виявленні недоліків в умовах зберігання та механізмі використання майна, інших цінностей, напрацювання рекомендацій щодо їх усунення. Зазначена функція висуває додаткові вимоги до членів інвентаризаційної комісії, які повинні володіти спеціальними навиками та мати професійний досвід і кваліфікацію для технічного аналізу стану й середовища зберігання цінностей підприємства [6, с.50].

Павелко О.В. розглядає управлінську функцію інвентаризації, яка полягає в прийнятті управлінських рішень на підставі достовірної інформації [7, с. 62]. Бухгалтерський облік як система функціонує з метою надання користувачам необхідної інформації для прийняття управлінських рішень, тому, управлінська функція інвентаризації впливає з сутності бухгалтерського обліку як процесу виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Зміст інвентаризації можна розкрити через мету, яку вона повинна вирішувати. Узагальнюючи мету інвентаризації, яка пропонується в економічній літературі М.Я. Дем'яненко, В.В. Чудовець визначають її ієрархічну послідовність наступним чином:

- забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності;

- збереження майна підприємства;

- встановлення відхилень облікових даних від фактичної наявності господарських засобів;

- виявлення фактичної наявності і стану об'єкта, що перевіряється [8, с. 48].

Крім того, відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 № 879 метою інвентаризації є:

- виявлення активів, які частково втратили свою первісну якість та споживчу властивість, застарілих, а також матеріальних та нематеріальних активів, що не використовуються, невикористаних сум забезпечення;

- виявлення активів і зобов'язань, які не відповідають критеріям визнання [9].

Інформація, отримана в результаті інвентаризаційної процедури має бути корисною для прийняття адекватних управлінських рішень, тобто бути релевантною. Хендрексен Є. С. під релевантністю облікової інформації розуміє певну бажану характеристику інформації, що може впливати на рішення користувачів, тобто визначати управлінські та інвестиційні рішення. Релевантність передбачає, що інформація повинна мати прямий стосунок або вигідне застосування в діях, для яких вона призначалася, щоб забезпечити одержання бажано-

го результату, тобто вона має бути доречною [10, с. 90].

На прийняття управлінських рішень впливають в тому числі галузеві особливості діяльності підприємств. Так, основним видом діяльності обласного електроенергетичного підприємства є розподіл електричної енергії на території відповідної області в межах розташування системи розподілу відповідно до ліцензії, виданої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Електрична мережа або електромережа – взаємозв’язана мережа, призначена для постачання та розподілу електричної енергії від постачальників до кінцевих споживачів. Вона складається з генеруючих станцій, високовольтних ліній електропередач та розподільчих ліній, які доставляють електроенергію до розподільчих пристроїв підстанцій, ввідних пристроїв, ввідно-розподільних пристроїв, та головних розподільних щитів.

До виробничих основних засобів електроенергетичних підприємств відносяться лінії електропередачі, трансформаторні підстанції, будівлі виробничого призначення, транспортні засоби, машини та устаткування.

Пошук нових форм та методів управління, створення умов для забезпечення ефективної роботи розподільчих електричних мереж є пріоритетом суб’єктів електроенергетичного ринку. Тому актуальним є подальший розвиток відповідних інформаційних систем моніторингу технічного стану розподільчих мереж.

В основі існуючої системи моніторингу технічного стану електричних мереж покладено нормативно-правові акти Міненерго, а саме, Оцінка технічного стану повітряних ліній електропередавання напругою від 35 до 750 кВ : методичні вказівки у двох частинах : СОУ-Н ЕЕ 20.571:2007, Методичні вказівки з обліку та аналізу в енергосистемах технічного стану розподільчих мереж напругою 0,38-20 кВ з повітряними лініями електропередачі: СОУ-Н МПЕ 40.1.20.576:2005 та ін.

Оцінка технічного стану електричних мереж здійснюється в процесі їх технічного обслуговування – оглядів, перевірок, іспитів і вимірів тощо та полягає у визначенні значень показників технічних параметрів об’єктів з виявленням місць, типів, кількості дефектів і пошкоджень і причин їх появи, що впливають на здатність об’єкта виконувати свої функції в забезпеченні технологічного процесу. Схематично моніторинг технічного стану розподільчих мереж відображений на рис. 1.

Рис. 1. Моніторинг технічного стану електричних мереж

Джерело: узагальнено автором за даними [11]

Для визначення технічного стану об’єкта використовуються такі якісні критерії: добрий технічний стан; задовільний технічний стан, незадовільний технічний стан, непридатний до

експлуатації технічний стан (рис. 2).

Система моніторингу технічного стану електричних мереж здійснюється паралельно з іншим контрольним заходом – інвентаризацією в бухгалтерському обліку і ці контрольні заходи мають спільні ознаки.

По перше, інвентаризація є обов’язковою перед складанням річної фінансової звітності. У відповідності до Методичних вказівок з обліку та аналізу в енергосистемах технічного стану розподільних мереж інформація про технічний стан об’єктів станом на 31 грудня звітного року надається енергопостачальною компанією до Мінпаливенерго за формою 56-енерго «Звіт щодо оцінки технічного стану об’єктів електричних розподільчих мереж».

По друге, відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань від 02.09.2014 № 879 суцільною інвентаризацією охоплюються всі види активів підприємства незалежно від їх місцезнаходження, у тому числі які перебувають на реконструкції, модернізації, консервації, у ремонті, запасі або резерві незалежно від технічного стану [9].

Згідно статті 50 Закону України «Про ринок електричної енергії» оператори систем розподілу розробляють та подають на затвердження Регулятору інвестиційні програми, плани розвитку систем розподілу на наступні п’ять років з урахуванням плану розвитку системи передачі на наступні 10 років [12], що передбачає необхідність суцільного моніторингу технічного стану електричних мереж.

По третє, подібні проблеми виникають під час технічного огляду об’єктів. Так, об’єктивною проблемою, яка існує при перевірці стану і оцінки активів підприємства, зокрема основних засобів, є достатня складність визначення їх реальної залишкової вартості та зносу. В цьому випадку доцільно при здійсненні інвентаризації визначати процент зносу того чи іншого об’єкта основних засобів, виходячи із дослідження інвентаризаційною комісією його фактичного технічного стану в цілому, його конструктивних елементів та строку служби. Отримані таким чином дані про процент зносу основних засобів є необхідною підставою та основою для подальшого визначення справедливої вартості таких об’єктів компетентними спеціалістами [8, с.91].

Рис. 2. Визначення технічного стану розподільчих мереж

Джерело: узагальнено автором за даними [11]

По четверте, як і процедури моніторингу технічного стану розподільчих мереж, процеду-

ри інвентаризації розглядають як такі, що поєднують прийоми кількісного визначення величини об'єкта, встановлюють якісні параметри і характеристики його стану та подальшого отримання реальної вартості цього об'єкта [13, с. 134-135].

З метою дослідження спільних ознак інвентаризації основних засобів та системи моніторингу розподільчих мереж ми використали визначення інвентаризації сформульоване С.В. Бардашем, а саме, під інвентаризацією слід розуміти перевірку та оцінку фактичної наявності об'єкта контролю, якому притаманний комплекс наступних господарсько-правових ознак: наявність розпорядчого документа; здійснення дій колегіальним органом; встановлення кількісних і якісних характеристик об'єкта; реєстрація та оцінка фактів, нормативно-правове регулювання, рахункова та бухгалтерська обробка документів; узагальнення та реалізація результатів; прийняття рішень» [14].

Таблиця 1

Спільні ознаки інвентаризації та моніторингу технічного стану розподільчих мереж

Ознака	Інвентаризація	Система моніторингу розподільчих мереж
Наявність розпорядчого документа	Наказ на проведення інвентаризації	Розпорядження керівника
Здійснення дій колегіальним органом	так	так
Встановлення кількісних та якісних характеристик об'єкта	так	так
Реєстрація та оцінка фактів	Інвентаризаційні описи	Листки оглядів
Нормативно-правове регулювання	Наявне	Наявне
Рахункова та бухгалтерська обробка документів	так	журнал дефектів
Узагальнення та реалізація результатів	Протоколи розбіжностей	Відповідно до критеріїв оцінки технічного стану розподільчих мереж
Прийняття рішень	Утримання з матеріально-відповідальних осіб, списання непридатних об'єктів	Розробка перспективних планів інвестування

Джерело: узагальнено автором за даними [11; 14]

Наявність спільних ознак зазначених контрольних заходів свідчить про необхідність, можливість та доцільність їх інтеграції в єдину систему контрольних заходів. Інтегрований підхід дозволить отримувати своєчасну та точну інформацію про стан розподільчих мереж для забезпечення впливу на формування інвестицій в основні засоби.

Нами виділено переваги інтегрованого підходу інвентаризації розподільчих мереж:

- приведення даних бухгалтерського обліку у відповідність з реальною наявністю, станом, оцінкою об'єктів основних засобів;
- належне планування контрольного заходу та дотримання порядку його проведення;
- створення колегіального органу з представників бухгалтерії, інженерно-технічного та лінійного персоналу для належної оцінки наявності та технічного стану електричних мереж;
- застосування показників технічної оцінки стану розподільчих мереж, функціонально-вартісного аналізу та елементів бухгалтерського інжинірингу для обґрунтування необхідності інвестицій в розподільчі мережі;
- належне документальне оформлення результатів проведених оглядів, перевірок, іспитів, вимірів, звірок;
- формування єдиної інформаційної системи бухгалтерського обліку та контролю техніч-

ного стану електричних мереж з можливістю подальшого уточнення, коригування облікових даних;

– належне методичне забезпечення контрольного заходу через розробку науково обґрунтованої методики його проведення та затвердження в обліковій політиці;

– забезпечення дотримання вимог до достовірності оцінки основних засобів, і відповідно, підвищення якості фінансової звітності;

– зменшення ризику формального проведення інвентаризації.

Висновки. Специфіка діяльності сучасного електроенергетичного підприємства потребує нових підходів до проведення інвентаризації. Результати дослідження показують, що ефективність інвентаризаційної роботи в електроенергетичних підприємствах України можна підвищити за рахунок інтеграції з системою моніторингу розподільчих мереж, що дозволить отримати не тільки загальну інформацію щодо активів та зобов'язань, а й проводити планування обсягу необхідних інвестицій у виробничі основні засоби. Інтегрована система інвентаризації потребує впровадження відповідних інформаційних систем, що доцільно детально розглянути в подальших дослідженнях.

Список літератури

1. Палий В.Ф., Соколов Я.В. Введение в теорию бухгалтерского учета. М. Финансы, 1979. 303с.
2. Вітвицька Н.С., Кузьмінська О.Е. Контроль і ревізія. К. КНЕУ, 2000. 166 с.
3. Бутинець Ф.Ф., Лайчук С.М., Олейник О.В., М.М. Шмигун М.М. Організація бухгалтерського обліку: Підручник. За ред. Ф.Ф. Бутинця. Житомир. Рута, 2002. 592 с.
4. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для вузів. К. Знання, 2000. 692 с.
5. Грабова Н.Н., Добровский В.Н. Бухгалтерский учёт в производственных и торговых предприятиях 2000: Учебное пособие для вузов. Под ред. М.В. Кужельного. К. А.С.К., 2000. 624 с.
6. Височан О.С., Височан О.О. Інвентаризація: сутність, класифікація, принципи, функції та завдання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22(1). С. 48-52.
7. Павелко О.В. Інвентаризація, рахунки та подвійний запис як важелі впливу на облік фінансових результатів будівельних підприємств. *Вісник НУБГП. Серія «Економічні науки»*. 2019. №86. Т2. С.55-71.
8. Дем'яненко М.Я., Чудовець В.В. Інвентаризація в системі бухгалтерського обліку (питання теорії та практики): монографія. К. ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2008. 267с.
9. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань від 02.09.2014 № 879 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 01.04.2021)
10. Хендриксен Э., Ван Бреда М. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. Под ред. проф. Я.В. Соколова. М.: Финансы и статистика, 2000. 576с
11. Методичні вказівки з обліку та аналізу в енергосистемах технічного стану розподільних мереж напругою 0,38-20 кВ / URL: <https://forca.com.ua/instrukcii/rospodilni-merezhi/metodichni-vkazivki-z-obliku-ta-analizu-v-energosisistemah-tehnichnogo-stanu-rozpodilnih-merezh.html> (дата звернення 01.04.2021).
12. Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 №2019-VIII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 01.04.2021).
13. Корягін М.В., Куцик П.О. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку: монографія. Львів. ЛКА, 2015. 239 с.
14. Бардаш С.В. Інвентаризація при аудиті виробничих запасів. Республіканська науково-практична конференція з аудиту” Удосконалення національних нормативів аудиту”. Житомир. ЖІТІ, 2000. С.108-111.

References

1. Palyj V.F., Sokolov Ya.V. (1979) *Vvedeniye v teoryiu bukhgalterskoho ucheta* [Introduction to accounting theory]. М. *Fynansy*. [In Russian].
2. Vitvyts'ka N.S., Kuz'mins'ka O.E. (2000) *Kontrol' i reviziia* [Control and audit]. К. KNEU. [In Ukrainian].
3. F.F. Butynets', S.M. Lajchuk, O.V. Olejnyk, M.M. Shmyhun; Za red. F.F. Butyntsia (2002) *Orhanizatsiia bukhgalters'koho obliku* [Organization of accounting]. *Zhytomyr. Ruta*. [In Ukrainian].
4. Bilukha M.T. (2000) *Teoriia bukhgalters'koho obliku* [Accounting theory] К. Znannia. [In Ukrainian].
5. Hrabova N.N., Dobrovskij V.N. (2000) *Bukhgalterskyj uchiot v proyzvodstvennykh y*

torhovykh predpriyatiakh [Accounting in industrial and commercial enterprises]. K. A.S.K. [In Russian].

6. Vysochan O.S., Vysochan O.O. (2018) *Inventaryzatsiia: sutnist', klasyfikatsiia, pryntsyipy, funktsii ta zavdannia* [Inventory: essence, classification, principles, functions and tasks] *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriia : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. 22, 48-52. [In Ukrainian].

7. Pavelko O.V. (2019) *Inventaryzatsiia, rakhunky ta podvijnyy zapys iak vazheli vplyvu na oblik finansovykh rezul'tativ budivel'nykh pidpriemstv* [Inventory, accounts and double entry as levers of influence on the accounting of financial results of construction enterprises]. *Visnyk NUVHP. Seriia «Ekonomichni nauky»*. 86, 2, 55-71. [In Ukrainian].

8. Dem'ianenko M.Ya., V.V. Chudovets' (2008) *Inventaryzatsiia v systemi bukhhalters'koho obliku (pytannia teorii ta praktyky)* [Inventory in the accounting system (questions of theory and practice)]. K. NNTs "Instytut ahrarnoi ekonomiky". [In Ukrainian].

9. *Polozhennia pro inventaryzatsiiu aktyviv ta zobov'iazan'* (2014) [Regulations on inventory of assets and liabilities] / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (accessed April 1, 2021) [In Ukrainian].

10. Khendryksen E., Van Breda M. (2000) *Teoriya bukhhalterskoho ucheta* [Accounting theory]. M. Finance and statistics. [In Russian].

11. *Metodychni vказivky z obliku ta analizu v enerhosystemakh tekhnichnoho stanu rozpodil'nykh merezh napruhoiu 0,38-20 kV* [Methodical instructions on accounting and analysis in power systems of technical condition of distribution networks with voltage of 0,38-20 kV] / URL: <https://forca.com.ua/instrukcii/rospodilni-merezhi/metodychni-vkazivki-z-obliku-ta-analizu-v-energosityemah-tehnichnogo-stanu-rozpodilnih-merezh.html> (accessed April 1, 2021). [In Ukrainian].

12. *Zakon Ukrainy «Pro rynek elektrychnoi enerhii vid 13.04.2017 №2019-VIII* [About the electricity market] / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#> (accessed April 1, 2021) [In Ukrainian].

13. Koriahin M.V., Kutsyk P.O. (2015) *Kontseptual'nyy rozvytok metodolohii bukhhalters'koho obliku: monohrafiia* [conceptual development of accounting methodology]. L'viv. LKA. [In Ukrainian].

14. Bardash S.V. (2000) *Inventaryzatsiia pry audyti vyrobnychkykh zapasiv*. [Inventory during the audit of inventories]. *Respublikanska naukovo-praktychna konferentsiia z audytu "Udoskonalennia natsional'nykh normatyviv audytu"*. Zhytomyr. ZhITI, 108-111. [In Ukrainian].

~ ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ~

УДК 330.4; 330.5

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-93-99

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ЗА ДОПОМОГОЮ МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ

Шинкаренко В. М., кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: shinkarenko.v.n@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4388-3494

Шинкаренко Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: shinkar@te.net.ua
ORCID ID: 0000-0003-3819-9003

Воропай Н. Л., старший викладач кафедри математичних методів аналізу економіки, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: natboris@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8226-447X

***Анотація.** Метою статті є дослідження інфляційних процесів в Україні на підґрунті аналізу динаміки річного індексу споживчих цін. У зв'язку з кризовими явищами в економіці проблема стримування надмірного зростання цін стає найважливішою умовою реалізації соціально-економічної та грошово-кредитної політики держави. Досліджується вплив на зростання індексу споживчих цін наступних макроекономічних показників: обсяг валового внутрішнього продукту, курс гривні по відношенню до долара США, розмір середньої заробітної плати в Україні. Із використанням прикладних пакетів обґрунтовано, що динаміка індексу споживчих цін характеризується випадковою складовою і не може бути апроксимованою елементарними функціями, що залежать лише від часу. За допомогою електронних таблиць MS EXCEL побудовано математичну модель у вигляді множинного рівняння регресії. На підґрунті побудованої моделі доведено, що найбільше впливає на зростання індексу споживчих цін підвищення курсу національної валюти. Результати дослідження можуть бути використані при прогнозуванні річного рівня інфляції на наступний період. Обчислення індексу споживчих цін на 2021 рік на основі побудованої моделі показало статистично надійний результат.*

***Ключові слова:** індекс споживчих цін, множинне рівняння регресії, рівень інфляції.*

RESEARCH OF INFLATION PROCESSES IN UKRAINE USING MATHEMATICAL AND STATISTICAL METHODS

Shinkarenko Volodymyr, PhD of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor of the Department of Mathematical Methods of Economic Analysis, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: shinkarenko.v.n@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4388-3494

Shynkarenko Larysa, PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Management, International Humanities University, Odessa, Ukraine
e-mail: shinkar@te.net.ua
ORCID ID: 0000-0003-3819-9003

Voropai Natalia, Senior Lecturer of the Department of Mathematical Methods of Economic Analysis, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: natboris@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-8226-447X

***Abstract.** The aim of the article is to study inflationary processes in Ukraine based on the analysis of the dynamics of the annual consumer price index. Due to the crisis in the economy, the problem of curbing excessive price increases is becoming an important condition for the implementation of socio-economic and monetary policy of the state. The influence of the following macroeconomic indicators on the growth of the consumer price index is studied: the volume of gross domestic product, the exchange rate of the hryvnia against the US dollar, the size of the average wage in Ukraine. The main statistical characteristics of each indicator*

for the studied period are found. The growth rates of factors are calculated and their graphs are constructed. Using application packages, it is substantiated that the dynamics of the consumer price index is characterized by a random component and cannot be approximated by elementary functions that depend only on time. Using spreadsheets MS EXCEL built a mathematical model in the form of a multiple regression equation. The adequacy of the model was checked using Fisher's criteria and finding the multiple correlation coefficient, the significance of the parameters according to Student's criterion. Due to the different sizes of the studied variables, the power function was used, which allowed to consider the growth rates of the traits. Based on the built model, it is proved that the growth of the national currency rate has the greatest impact on the growth of the consumer price index. The results of the study can be used to predict the annual inflation rate for the next period. Also, the regression equation can be used to calculate the hryvnia exchange rate, which will provide the desired level of inflation. The calculation of the consumer price index for 2021 on the basis of the built model showed a statistically reliable result.

Keywords: consumer price index, multiple regression equation, inflation rate.

JEL Classification: E310, C540.

Постановка проблеми. Пандемія коронавірусу та карантинні обмеження, що спрямовані для її стримування, негативно вплинули на світову економіку. За даними з доповіді ООН «Світовий економічний стан і перспективи», в 2020 році світова економіка скоротилася на 4,3%, що більш ніж в 2,5 рази перевершило негативні показники світової фінансової кризи 2009 року. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш, виступаючи на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, який в 2021 році проходив в онлайн-форматі зазначив: «Ми переживаємо найважчу кризу в області світової охорони здоров'я та економіки за останні 90 років. Зараз нам, як ніколи, необхідні інвестиції в здорове і стійке майбутнє, де людина буде поставлена в самий центр всієї соціально-економічної парадигми сучасного світу» [1].

Негативні наслідки спіткали і українську економіку. За даними Державної служби статистики [2] фізичний обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) України скоротився в 2020 році на 4%. На сучасному етапі однією з найбільш актуальних стає проблема стримування надмірного зростання цін. У макроекономічній ситуації, що склалася в Україні, називають стагфляцією. Стагфляція характеризується зростанням цін при кризових явищах в економіці. Здійснення заходів з підтримки сталого рівня інфляції стає найважливішою умовою реалізації грошово-кредитної політики держави.

В роботі інфляційні процеси досліджуються на основі річного індексу споживчих цін (ІСЦ) в Україні за період з 2002 по 2020 роки за даними Офіційного сайту Державної служби статистики [2]. Індекс споживчих цін демонструє загальний рівень інфляції в економіці і є індикатором рівня життя населення та соціально-економічного розвитку. ІСЦ займає центральне місце в системі показників статистики цін і розраховується в Україні, починаючи з серпня 1991 р., в рамках програми опрацювання ряду макроекономічних показників, основаних на міжнародних стандартах. ІСЦ став важливим економічним показником з часу його запровадження. Значення ІСЦ важко переоцінити, оскільки він прямо чи непрямо впливає на рівень життя населення країни [3]. Для стримування надмірного зростання цін необхідно мати математичне моделювання рівня інфляції на основі наукового аналізу динаміки вартості товарів і послуг, обсягу ВВП, курсової вартості вітчизняної валюти, рівня заробітної плати та інших макроекономічних чинників.

Аналіз останніх досліджень. Зважаючи на вплив інфляції на суспільно-політичне та економічне життя, різні аспекти його дослідження викладено у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Моделюванням інфляційних процесів займалися такі вітчизняні вчені: Є. Алімпієв, В. Геєць, С. Герасименко, А. Головач, А. Гриценко, А. Єріна, І. Іванов, Н. Ковтун, Н. Костіна, Р. Кулінич, Г. Купалова, Р. Моторин та інші, а також зарубіжні: І. Белявський, Е. Герде, І. Єлісеєва, А. Маковей, О. Кунін, Н. Рязов, М. Сарел, Л. Скутару та інші. Взаємозв'язок зростання споживчих цін та інфляційних очікувань в Україні досліджено в роботі Д. Хохич [4]. У праці Т. Гітіса [5] піднімається проблема впливу зростання споживчих цін на рівень доходів населення. У статті М. Кужелева [6] розглядається вплив інфляції та інших інструментів монетарної політики на ключові економічні показники в Україні в періоди стабільності та кризи. У роботах румунських вчених А. Маковей та Г. Скутару [7], [8] досліджено вплив індексу споживчих цін на економічне зростання Румунії на підґрунті річних даних 1991–2018 рр. та запропоновано використовувати модель нелінійної регресії.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати дослідження показують щільний взаємозв'язок індексу споживчих цін (ІСЦ) та валового внутрішнього продукту (ВВП). Аналіз динаміки індексу споживчих цін в Україні на протязі 2010-2020 років та вплив макроекономічних показників на ІСЦ у роботах вітчизняних науковців не проводився.

Основний матеріал. Інфляційні процеси досліджуються на основі наступних макроекономічних показників: річного індексу споживчих цін в Україні (ІСЦ), щорічного обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП), обчисленого у доларах США, курсу гривні по відношенню до долара США (КГ) та рівня середньої заробітної плати (ЗП), перерахованої у доларах США за період з 2002 по 2020 рік. Масив даних складено на основі звітів Держав-

ної служби статистики України [2] та Національного банку України [9]. Отриманий масив даних наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Деякі макроекономічні показники в Україні за 2002 – 2020 рр.

Роки	ІСЦ, %	ВВП, млн. \$	КГ, грн.1\$	ЗП, \$	Темп зростання			
					ІСЦ	ВВП	КГ	ЗП
2002	99,4	59286	5,29	70,59	-	-	-	-
2003	108,2	50133	5,33	86,74	1,082	1,183	0,992	1,229
2004	112,3	64883	5,32	111,02	1,123	1,294	0,997	1,280
2005	110,3	86142	5,12	157,3	1,103	1,328	0,963	1,417
2006	111,6	107753	5,05	206,51	1,116	1,251	0,985	1,313
2007	116,6	142719	5,05	267,87	1,166	1,325	1,000	1,297
2008	122,3	179992	5,27	343,43	1,223	1,261	1,043	1,282
2009	112,3	117228	7,79	245,05	1,123	0,651	1,479	0,714
2010	109,1	136419	7,94	283,12	1,091	1,164	1,019	1,155
2011	104,6	163160	7,97	331,24	1,046	1,196	1,004	1,170
2012	99,8	175781	7,99	379,42	0,998	1,077	1,003	1,145
2013	100,5	183310	7,99	409,59	1,005	1,043	1,000	1,080
2014	124,9	131805	11,89	292,32	1,249	0,719	1,487	0,714
2015	143,3	90615	21,84	162,60	1,433	0,687	1,838	0,556
2016	112,4	93270	25,55	203,02	1,124	1,029	1,170	1,249
2017	113,7	112154	26,60	267,16	1,137	1,202	1,041	1,316
2018	109,8	130832	27,20	325,99	1,098	1,167	1,023	1,220
2019	104,1	153781	25,85	406,40	1,041	1,175	0,950	1,247
2020	105,0	155568	26,96	430,21	1,050	1,012	1,043	1,059

Джерело: складено авторами на основі [2], [9]

Для побудови моделі і прогнозування рівня інфляції, спочатку знаходимо основні статистичні характеристики динамічних рядів, що досліджуються. Вони наведені в таблиці 2.

Числові характеристики ряду ІСЦ показують, що за досліджуваний період індекс споживчих цін коливався в інтервалі від 99,4% до 143,3%. Середнє квадратичне відхилення 6,63 показує, що варіація індексу споживчих цін за досліджуваний період досить невелика. Характеристики ряду ВВП показують, що за досліджуваний період обсяг валового внутрішнього продукту поступово зростав від 50133 млн. доларів США до 183310 млн. доларів США. Середнє квадратичне відхилення 32130,572 вказує на відсутність аномальних значень показника за винятком окремих років.

Таблиця 2.

Характеристики динамічних рядів за 2002 – 2020 рр.

Ознака	Середнє значення	Середнє відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
ІСЦ	112,3	6,630	99,4	143,3
ВВП	126419,1	32130,572	50133	183310
КГ	13,2	8,344	5,05	27,20
ЗП	272,7	83,025	70,59	430,21

Джерело: складено авторами на основі [2], [9]

Статистика ряду КГ показує поступове знецінення курсу національної валюти від 5,05 до 27,2 за долар США. Середнє квадратичне відхилення 8,344 показує, що стрибки курсу

гривні в деякі роки були досить підступними. Числові характеристики ряду ЗП показують, що середня заробітна плата в Україні поступово зростала від 70,59 доларів США до 430,21 доларів США. Середнє квадратичне відхилення 83,025 вказує, що зростання показника відбувалося поступово.

Для наочного відображення динаміки індексу споживчих цін в Україні на протязі 2002 – 2020 років побудовано діаграму показника (Рис. 1).

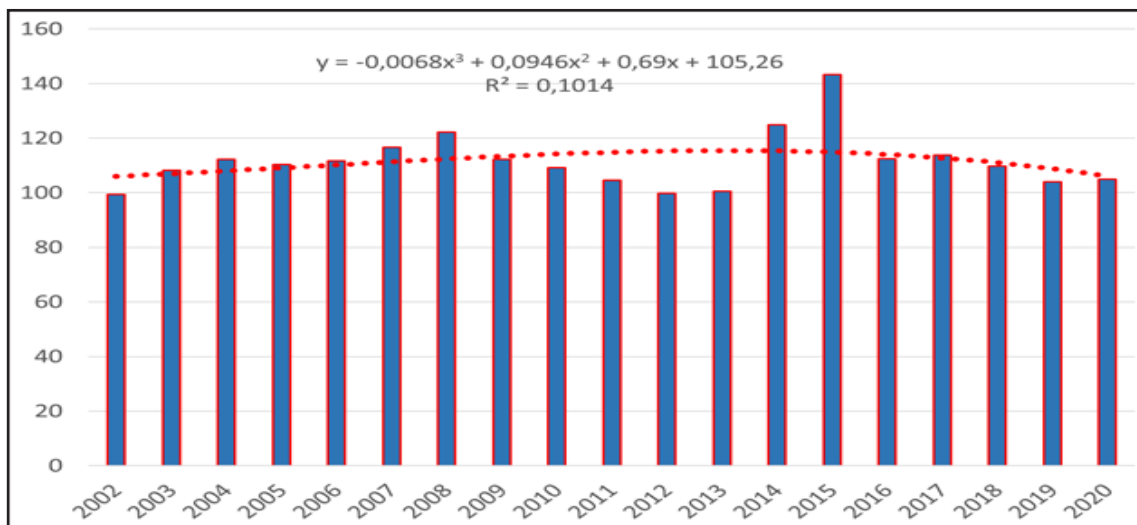

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін в Україні за 2002 – 2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі [2], [9]

Побудоване рівняння тренда показує, що прогнозування ІСЦ за допомогою стандартних методів прогнозування часових рядів не можливе, оскільки дуже малий коефіцієнт кореляції. Ряд не має ні трендової, ні сезонної складової, тому для здійснення адекватного прогнозу потрібно виявити фактори, що найбільше впливають на динаміку ІСЦ.

Оскільки обрані для моделі показники мають принципово різні виміри, неможливо побудувати функцію, що вірно відобразить вплив ВВП, КГ та ЗП на ІСЦ. В таких випадках потрібно здійснити стандартизацію даних. Методи стандартизації факторів дослідження детально описані у роботах [10], [11]. Також застосовується методика усунення різного виміру, що ґрунтується на порівнянні темпів зростання часових рядів (наприклад [12], [13]). Саме таку ми використали у роботі для аналізу інфляційних процесів.

При моделюванні взаємозв'язків у динамічних рядах широко використовуються відносні величини. Це пов'язано з їх більшою еластичністю у часі порівняно з абсолютними величинами. Окрім того, це допомагає виключити мультиколінеарність та автокореляцію залишків. Вважатимемо, що ІСЦ моделюється функцією типу Кобба-Дугласа-Тінбергена [14]:

$$I = \gamma \cdot Q^{\alpha} \cdot G^{\beta} \cdot K^{\lambda} \cdot e^{\mu t}, \quad (1)$$

де I – індекс споживчих цін (%), Q – ВВП (млн. доларів США), G – курс гривні (доларів США), K – розмір середньої заробітної плати (доларів США). Параметри α , β , λ та μ – коефіцієнти еластичності: α характеризує приріст ІСЦ на одиницю приросту ВВП при незмінних КГ та ЗП, β – приріст ІСЦ на одиницю приросту КГ при незмінних ВВП та ЗП, λ – приріст ІСЦ на одиницю приросту ЗП при незмінних ВВП та КГ, μ – приріст ІСЦ за рахунок факторів, що не включено до моделі. Застосувавши до функції Кобба-Дугласа-Тінбергена логарифмічне диференціювання, враховуючи, що кожен фактор залежить від часу, дістанемо лінійну модель, яка описує взаємозв'язок темпів зростання:

$$i = \mu + \alpha \cdot q + \beta \cdot g + \lambda \cdot k, \quad (2)$$

де i , q , g , k – темпи зростання відповідно ІСЦ, ВВП, КГ та ЗП. Всюди надалі під темпом зростання показника розумітимемо відношення наступного його рівня до попереднього. Відмітимо, що такий підхід дозволяє уникнути приведення показників до однієї розмірності. В табл. 1 наведено темпи зростання кожного із досліджуваних показників.

Для визначення загальної тенденції поведінки часових рядів за допомогою електронних

таблиць MS EXCEL побудовано діаграму, що відображає динаміку темпів зростання індексу споживчих цін, валового внутрішнього продукту, курсу гривні та середньої заробітної плати (Рис. 2).

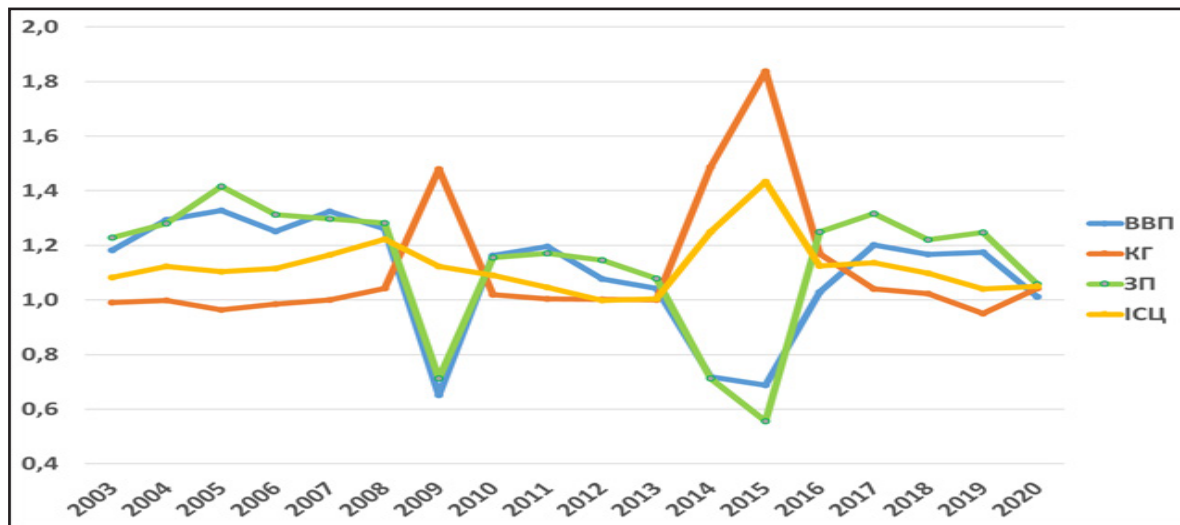

Рис. 2. Темпи зростання ІСЦ, ВВП, КГ та ЗП в Україні за 2003 – 2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі [2], [9]

Аналіз побудованих трендових ліній свідчить про те, що коливання рівня індексу споживчих цін щільно пов’язано із поведінкою обсягу валового внутрішнього продукту, курсу гривні та середньої заробітної плати. Для підтвердження гіпотези про наявність щільного зв’язку між зазначеними факторами, обчислимо за допомогою команди «КОРРЕЛЯЦІЯ» пакету «АНАЛІЗ ДАННИХ» електронних таблиць MS Excel коефіцієнти кореляції між показниками. Отримані коефіцієнти наведено у табл. 3.

Таблиця 3.

Кореляційна матриця ІСЦ, ВВП, КГ та ЗП

	ІСЦ	ВВП	КГ	ЗП
ІСЦ	1	-0,43485	0,790091	-0,54429
ВВП	-0,43485	1	-0,87949	-0,87949
КГ	0,790091	-0,87949	1	-0,91172
ЗП	-0,54429	0,954285	-0,91172	1

Джерело: складено авторами на основі [2], [9]

Обчислені коефіцієнти дозволяють дійти висновку, що на темп зростання індексу споживчих цін найбільш впливає коливання курсу гривні (знецінення гривні на 1% приводе до зростання ІСЦ на 0,79%). Вплив темпів зростання обсягу валового внутрішнього продукту та середньої заробітної плати є помірним та від’ємним, тобто підвищення темпу зростання ВВП на 1% призведе до зниження ІСЦ на 0,43%, наслідком збільшення темпу зростання ЗП на 1% є зменшення ІСЦ на 0,54%.

За допомогою команди «РЕГРЕССИЯ» пакету «АНАЛІЗ ДАННИХ» електронних таблиць MS Excel побудовано рівняння регресії

$$i = -0,335 + 0,545 \cdot q + 0,764 \cdot g + 0,007 \cdot k, \tag{3}$$

де i , q , g , k — темпи зростання відповідно ІСЦ, ВВП, КГ та ЗП. Рівняння має добрі статистичні показники кореляційно-регресійного аналізу. Множинний коефіцієнт кореляції $R = 0,961$ показує, що обсяг ВВП, курс гривні та середній розмір заробітної плати безпосередньо впливають на зміну ІСЦ (охоплюють біля 96% впливових факторів). Стандартна похибка регресії $Sy = 0,031$ досить мала, що вказує на відповідність моделі економічному процесу. Розрахункове значення F-критерію $F = 55,766$, його значущість $F = 4,97E-08$. Обчислене значення значно менше, ніж 0,01, тому з 99% рівнем надійності можливо стверджувати, згідно

критерію Фішера, побудована модель адекватна емпіричним даним.

Перевіримо надійність кожного із коефіцієнтів побудованого рівняння: для першого коефіцієнта $t_1 = 4,564$, $p_1 = 0,0004 < 0,005$, тому, згідно критерію Стьюдента, коефіцієнт статистично надійний з рівнем 99%, для другого коефіцієнта $t_2 = 0,077$, $p_2 = 9,89E-08 < 0,005$, тому, за критерієм Стьюдента, коефіцієнт статистично надійний з рівнем 99%, для третього коефіцієнта значення $t_3 = 0,124$, $p_3 = 0,957 > 0,005$, тому коефіцієнт не є статистично надійним з рівнем 99%, Вірогідніше, проблема виникла внаслідок щільного зв'язку між факторами ВВП та ЗП.

Для перевірки надійності побудованої моделі обчислимо індекс споживчих цін на 2021 рік, використовуючи дані про валовий внутрішній продукт, курс гривні та середню заробітну плату, що наведені в Державному Бюджеті України на 2021 рік [15]. Згідно бюджету зростання ВВП складає 4,6%. Курс гривні закладено 29,1 грн. за 1 долар США, зростання до попереднього періоду 7,9%. Середня заробітна плата на кінець 2021 року прогнозується 13635 грн., що за курсом 29,1 грн. складає 468,56 \$, зростання до 2020 року складає 8,9%. Обчислимо прогнозоване значення ІСЦ:

$$I = -0,335 + 0,545 \cdot 1,046 + 0,764 \cdot 1,079 + 0,007 \cdot 1,089 = 1,069 \quad (4)$$

Обчислене значення показує, що індекс споживчих цін у 2021 році зросте на 6,9% у порівнянні з 2020 роком. Згідно Державному Бюджеті України на 2021 рік зростання ІСЦ складе 7,3%. Відносна похибка прогнозованого значення ІСЦ складає 5,4%, що є припустимим для аналізу впливу факторів на рівень інфляції в Україні.

Висновки. Побудована математична модель залежності зростання індексу соціальних цін від зростання щорічного обсягу валового внутрішнього продукту, курсу гривні та рівня середньої заробітної плати є адекватною та надійною. За допомогою рівняння регресії можливо оцінити вплив факторів на зміну ІСЦ та обчислити прогнозовані значення індексу соціальних цін.

Обробка масиву індексу споживчих цін за допомогою прикладних програм довела, що показник характеризується випадковою складовою і не може бути апроксимований елементарними функціями.

Прогнозування показника на кінець 2021 року показало, що, незважаючи на кризу в економіці, пов'язану з пандемією COVID-19, немає суттєвих причин для значного збільшення рівня інфляції.

Для більш детального вивчення причин зростання індексу споживчих цін слід розглянути зміну величини окремих його складових (продовольчих, непродовольчих, послуг та інших груп товарів), взаємозв'язок показника з аналогічним показником у сусідніх країнах (зростання цін на світовому ринку), вплив державного боргу на рівень інфляції в країні.

Список літератури

1. Гутерріш А. Світовий економічний стан і перспективи // Доповідь ООН URL: <https://www.unn.com.ua/ru/news/1913881-gensek-oon-zayaviv-scho-svit-perebuyaye-u-naygirshiy-ekonomichniy-krizi-za-100-rokiv> (дата звернення: 05.05.2021)
2. Офіційний Сайт Служби Статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.05.2021)
3. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність. Посібник. За редакцією Ю.М. Остапчука, 2006. 56 с. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/13/posibnyuk.pdf> (дата звернення: 05.05.2021)
4. Хохич Д.М. Взаємовплив зростання споживчих цін та інфляційних очікувань в Україні. *Фінанси України*, № 4, 2020. С. 64-81.
5. Гітіс Т.П., Чемерис Є.Т., Антонова В. І., Носаньова А С. Дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні. *Економічний вісник Донбасу* № 1(59), 2020. С. 116-122
6. M. Kuzheliev, D. Zherlitsyn, I. Rekunenکو, A. Nechyporenko, G. Nemsadze (2020) The Impact of inflation argeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems* V.15(2), 94-104
7. A.G. Macovei, L. Scutaru, The impact of inward FDI on trade: evidence from Romania, in *Academic Research International* (2016), Vol. 1 of 7(4), pp. 95-105
8. A.G. Macovei, Impact of the consumer price index on Gross Domestic Product in Romania, in *Ecoforum* (2020), Vol. 9 of 2(22)
9. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (дата звернення: 05.05.2021)
10. V. Shinkarenko, M. Matskul, D. Linok. Investment attractiveness modeling using multidimensional statistical analysis, in *CEUR Workshop Proceedings* (2019), Vol. 73 of 2422,

pp. 147–156

11. Shinkarenko, V., Matskul, M., Linok, D.: Investment attractiveness modeling using multidimensional statistical analysis methods. SHS Web of Conferences. 65, 04007 (2019). <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196504007>
12. Y. Kozak, V. Matskul, T. Shengelia, Mathematical methods and models for master of economics. Practical applications (2017)
13. V. Shinkarenko, A. Hostryk, L. Shynkarenko, L. Dolinskyi. A Forecasting the consumer price index using time series model. SHS Web of Conferences 107, 10002 (2021). <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110710002>
14. Янковий О.Г., Янковий В.О. Оптимізація фондоозброєності на промислових підприємствах за допомогою виробничих функцій. *Економіка України*. № 11-12, 2019. С. 34-48.
15. Державний Бюджеті України на 2021 рік. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Бюджет2021.pdf> (дата звернення: 05.05.2021)

References

1. Guterres A. (2021) World economic situation and prospects. UN Report. Retrieved from <https://www.unn.com.ua/ru/news/1913881-gensek-oon-zayaviv-scho-svit-perebuyaye-unaugirshiy-ekonomichniy-krizi-za-100-rokiv> [in Ukr.].
2. State Statistics Service of Ukraine (2021). Official web-site. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Consumer price index: perception and reality. Retrieved from <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/13/posibnyk.pdf> [in Ukrainian].
4. D. Khokhych (2020) Interaction of consumer prices growth dynamics and inflation expectations in Ukraine. *Finansy Ukrainy*. № 4, 64-81. [in Ukrainian].
5. Gitis T. P., Chemerys Ye. T., Antonova V. I., Nosanyova A. S., (2020) Study of the Current Level of Social Protection of the Population in Ukraine. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*. № 1(59). 116-122 [in Ukrainian].
6. M. Kuzheliev, D. Zherlitsyn, I. Rekunenko, A. Nechyporenko, G. Nemsadze, (2020) The Impact of inflation argeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems* V.15(2), 94-104.
7. A.G. Macovei, L. Scutaru, (2016) The impact of inward FDI on trade: evidence from Romania, Academic Research International, Vol. 1 of 7(4), 95-105.
8. A.G. Macovei, (2020) Impact of the consumer price index on Gross Domestic Product in Romania, Ecoforum, Vol. 9 of 2(22).
9. National Bank of Ukraine (2020). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua> [in Ukr.].
10. V. Shinkarenko, M. Matskul, D. Linok. Investment attractiveness modeling using multidimensional statistical analysis, in CEUR Workshop Proceedings (2019), Vol. 73 of 2422, pp. 147–156.
11. Shinkarenko, V., Matskul, M., Linok, D.: Investment attractiveness modeling using multidimensional statistical analysis methods. SHS Web of Conferences. 65, 04007 (2019). <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196504007>.
12. Y. Kozak, V. Matskul, T. Shengelia, Mathematical methods and models for master of economics. Practical applications (2017).
13. V. Shinkarenko, A. Hostryk, L. Shynkarenko, L. Dolinskyi. A Forecasting the consumer price index using time series model. SHS Web of Conferences 107, 10002 (2021). <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110710002>.
14. A. Yankovoy, V. Yankovoy, (2019) Optimization of the capital-labor ratio of industrial enterprises using production functions. *Економіка України*. № 11-12, 34-48. [in Ukrainian].
15. Official web-site of the Ministry of Finance of Ukraine (2021). Retrieved from <https://mof.gov.ua/storage/files/Бюджет2021.pdf> [in Ukrainian].

~ ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ~

УДК 338.48

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-100-107

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ БРЕНДУ В ПРОСУВАННІ МІСТА ОДЕСИ ЯК ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ

Нечева Н. В., кандидат економічних наук, старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: Nata_1989-08@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-6869-3219

Шикіна О. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: katzchen.gusyeva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5294-3367

Ярмоменко С. Г., кандидат географічних наук, доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: syaromenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3750-825X

***Анотація.** Метою статті є аналіз сучасного використання елементів брендингу в просуванні м. Одеса як туристичної дестинації. Виклики останніх років, такі як фінансова криза, нестабільна політична ситуація, пандемія Covid-19 роблять значимість туристичного бренду міста Одеси вельми актуальною. Крім вищенаведеного Одеський регіон стикається з великою конкуренцією на ринку внутрішнього туризму; наявністю великої альтернативної пропозиції відпочинку у інших регіонах країни; більш лояльним підходом до цінової політики; потребою виявлення інноваційних складових туристичного продукту для підвищення туристичної привабливості. Досліджено, що цінність туристичного бренду для Одеси полягає у: реалізації споживчих емоційних та функціональних очікувань від споживання туристичних продуктів; забезпеченні диференціації мультикорисностей туристичних ресурсів та споживчих характеристик туристичних продуктів; виконанні функції так званої бізнес-карти щодо підвищення туристичної привабливості міста і т.д. В рамках маркетингової стратегії було запропоновано позиціонувати Одесу як місто, в якому особа (турист) може комфортно генерувати ідеї, думати, творити, знаходити нестандартні рішення. Це знайшло вираження в бренд-концепціях.*

***Ключові слова:** бренд, брендинг, імідж, туристична дестинація, бренд туристичної дестинації, імідж території, бренд Одеси.*

USE OF BRANDING ELEMENTS IN THE PROMOTION THE CITY OF ODESSA AS A TOURIST DESTINATION

Niecheva Nataliia, Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of the Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: Nata_1989-08@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-6869-3219

Shykina Olga, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: katzchen.gusyeva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5294-3367

Iaromenko Sergii, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: syaromenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3750-825X

***Abstract.** The purpose of the article is to analyze the modern use of branding elements in the promotion of Odessa as a tourist destination. Challenges of recent years, such as the financial crisis, the unstable political situation, the Covid-19 pandemic make the importance of the tourist brand of the city of Odesa very relevant. In addition to the above, the Odesa region faces strong competition in the domestic tourism market; availability of a large alternative offer of recreation in other regions of the*

country; a more loyal approach to pricing policy; the need to identify innovative components of the tourist product to increase tourist attractiveness. It is investigated that the value of a tourist brand for Odessa lies in: realization of consumer emotional and functional expectations from consumption of tourist products; ensuring differentiation of multicore tourist resources and consumer characteristics of tourist products; performing the function of the so-called Business Map to increase the tourist attractiveness of the city; integration of tourist attractiveness of Odessa, as it summarizes the institutional-organizational, innovative-technological and cultural-mental foundations of the development of tourist resources of the territory regarding their compliance with consumer expectations; the determining influence of the value of a tourist brand on the socio-economic value of a tourist product, that is, a tourist brand represents the symbolic value of tourist products.

So, the tourist brand of Odessa can be used as a tool to increase tourist attractiveness based on strengthening emotional perception and attachment. Since the tourist brand is only part of the policy of propaganda of the tourism industry of Odessa, to achieve its goal, which is to increase the image of the territory and increase the number of tourist arrivals, it is necessary to use an innovative approach and introduce modern marketing means of promotion, that is, to develop and implement a strategic plan for tourist branding of the city.

As part of the marketing strategy, it was proposed to position Odesa as a place where a person (tourist) can comfortably generate ideas, think, create, find non-standard solutions. This is reflected in brand concepts.

Keywords: consumer price index, multiple regression equation, inflation rate.

JEL Classification: L830, M310.

Постановка проблеми. Актуальність потреби формування туристичного бренду міста Одеси викликана посиленням конкуренції з боку західних регіонів України, що виражається у збільшенні пропозиції за більш доступною ціною, а також необхідністю пошуку інноваційних складових туристичного продукту для підвищення туристичної привабливості. Позиціонування, брендинг території або туристичної дестинації має важливе значення для формування образу території для туристів, а також є важливим елементом у створенні та поширенні сувенірної продукції, є складовою маркетингових комунікацій на ринку туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень. У зв'язку зі зростаючим значенням брендингу туристичних дестинацій розширюються наукові дослідження таких учених, як Schmidt, K., Ludlow, Ch. [1], Чорна Н. М., Мартинова Л. Б. [2, с.116], Аніпко Н. П., Смик О. С. та Капу Х. І. [3, с. 58], Holt, D.V. [11], Shang, W., Yuan, Q., Chen, N. [12], Ooi, C.-S., Pedersen, J.S. [13] та інших.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах ринкової економіки зростає необхідність наукових розробок окремих аспектів створення бренду туристичних дестинацій для їх просування на туристичному ринку. Потрібні також методологічні основи та концепції покращення бренду туристичних дестинацій.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз сучасного використання елементів брендингу в просуванні м. Одеса як туристичної дестинації.

Основний матеріал. Поняття «бренд» та «брендинг» отримали широке розповсюдження через необхідність ідентифікувати товари серед безлічі схожих товарів конкурентів. Брендінг спирається значною мірою на рекламу та зв'язок із громадськістю. Саме вони дають змогу встановити зв'язок між брендом та аудиторією, орієнтуючись на поняття довгострокової стратегії та виокремлення певного стилю життя цільової аудиторії, що пов'язується з трендом [1]. Сьогодні брендинг перетворився на чинник конкурентоспроможності, і тільки сильний бренд здатний привернути увагу інвесторів, партнерів та туристів.

Брендинг території слід позначити в якості узагальнюючого терміна, що включає в себе: національний, страновой, регіональний і городской брендинг. Бренд території визначається як символічна конструкція, призначена для створення «додаткових» смислів або значень території, під ним розуміються знаки, що ідентифікують території і викликають певні асоціації, брендинг територій відноситься до діяльності з розвитку регіонів, міст або місцевих громад, як правило, з метою запуску позитивних асоціацій та відмінностей території від інших [2].

Під брендом міста Одеси слід розуміти сукупність факторів, що відображають неповторні і оригінальні характеристики міста, які широко відомі і користуються стабільним попитом споживачів. Бренд Одеси формується на основі яскраво вираженого позитивного іміджу міста, він є вищим проявом емоційних вражень [3]. Одночасно бренд виступає як найважливіший фактор конкурентних переваг і доходів міста, тобто він є цінним активом міської економіки.

Нами було виявлено такі підходи до цінності туристичного бренду Одеси:

- 1) символічне втілення споживчих (емоційних та функціональних) очікувань від споживання туристичного продукту;
- 2) забезпечення диференціації мультикорисностей туристичних ресурсів та споживчих характеристик туристичного продукту;
- 3) виконання функції так званої бізнес-карти для підвищення туристичної привабливості міста;
- 4) інтеграція туристичної привабливості Одеси, оскільки узагальнює інституційно-ор-

ганізаційні, інноваційно-технологічні та культурно-ментальні основи розвитку туристичних ресурсів території щодо їх відповідності споживчим очікуванням;

5) визначення впливу туристичного бренду на соціально-економічну цінність туристичного продукту, тобто туристичний бренд уособлює символічну цінність туристичних продуктів [4, с. 89].

Отже, туристичний бренд Одеси можна використовувати як інструмент для підвищення туристичної привабливості на основі посилення емоційного сприйняття та прихильності.

Оскільки туристичний бренд є лише складовою частиною системи просування туристичної галузі Одеси, для досягнення його мети, що полягає в підвищенні іміджу території та збільшенні кількості туристичних прибуттів, необхідно використовувати інноваційний підхід та впроваджувати сучасні маркетингові засоби просування, тобто розробити та реалізувати стратегічний план туристичного брендингу міста.

Про актуальність створення національної мережі туристичних брендів України (області, райони, міста, територіальні громади, курорти, туристичні території) йдеться у Стратегії розвитку туризму і курортів України [5].

Основою для формування іміджу, бренду й репутації міста є територіальна індивідуальність. Це, по-перше, його офіційні, «розпізнавальні» характеристики, своєрідний «паспорт» території (герб, прапор, логотип і т.д.).

Аналіз сайтів міста Одеси та туристичного сайту Одеси [6] показав, що графічне відображення бренду міста має наступний вигляд (рис. 1).

Отже, можна припустити, що вказані зображення використовуються як туристичний бренд. У студії Артемія Лебедева для Одеси було розроблено вищенаведений логотип міста, було підібрано фірмові шрифти та кольори. У логотипі було змістовно поєднано якір, серце, хвили, силу та маяк [6]. Це дуже вдало відображає дух міста, його колорит та особливість.

Рис. 1. Графічне відображення бренду м. Одеси (герб, прапор і логотип)

Джерело: взято авторами з джерела [6]

Відображення того, як вдало використати логотип міста для вираження думки, що в Одесі всі свої, що немає різниці якої ти віри, що тобі завжди раді (рис. 2).

Крім того, було створено такі елементи бренду міста, як лінія очікування біля пам'ятника «12-й стілець». Лінія допомагала робити перебування у черзі веселим і сам процес очікування ставав вже atrakцією. Гості міста починали фотографувати задовго до того, як їх черга підійшла до пам'ятника. Лінію було знищено вандалами. Було розроблено схему маршрутів одеських трамваїв, таблички для міських об'єктів, транспортну схему міста, інформаційні табличка для міста, інженерно-технічні покажчики, стильні вуличні лавки, елементи мікронавігації, набір піктограм, оформлення одеської колони з антивандальним покриттям, візерунок пішохідної зебри у вигляді вузла.

Рис. 2. Використання логотипа для прояву гостинності

Джерело: взято авторами з джерела [7]

На наш погляд, цінностями, що формують культуру м. Одеси є творчість, натхнення, легке ставлення до життя, толерантність, свобода, комфорт, визнання [8]. Більш детально вказані цінності представлені в табл. 1

В рамках маркетингової стратегії було запропоновано позиціонувати Одесу як місце, в якій особа (турист) може комфортно генерувати ідеї, думати, творити, знаходити нестандартні рішення. Це знайшло вираження в наступних бренд-концепціях:

1. Місто з високим ступенем толерантності, з яскравими подіями, самобутніми фестивалями і культурою, що спонукає відкриватися новому, щоб мислити, відчувати, винаходити, створювати.
2. Місто, де починаються історії, де у кожного є про що розповісти.
3. Місто, в якому проявляється творчість.

Таблиця 1

Цінності, що формують туристичний бренд м. Одеси

Цінність	Характеристика
Творчість	Творчість повсюди: в особливому погляді на буденні речі, в гуморі, музиці, літературі та мистецтві, що знаходить вираз у підприємстві, кулінарії, нюансах відносин. Особливе одеське вираження цінність творчості знаходить в товариськості, відкритості. Звідси письменники, сатирики, коміки, спікери. Одеська емоційна щедрість в комплекті з самоіронією і необхідністю «якось уживатися» народжують знаменитий одеський гумор. Одесити – сатиричні, гострі на язик і тим чудові.
Натхнення	Натхнення в атмосфері Одеси. Одеса «чіпляє» творчі струни своїх гостей.
Ставлення	Одесити цінують і вміють вибудовувати відносини – це проявляється в специфічній «привітності на дистанції», умінні жити і уживатися разом.
Свобода	В Одесі є атмосфера свободи – наприклад, свобода в самовираженні, свобода від якихось соціальних шаблонів – в тому, як люди одягаються, як поведуться, наскільки розслаблені – на погляд приїжджого.
Комфорт	Одесити люблять жити з комфортом. Окреме місце займає «культ їжі», який підтримує економіку міста.
Визнання	Найбільш яскраво виражається в прагненні виділитися, бути особливими, не такими, як усі інші. Для гостей міста це теж важливо – їх визнають. Для них теж знайдеться увага, місце і час.

Джерело: складено автором за даними [8]

Значення вказаних бренд-концепцій для основних цільових аудиторій представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Зміст туристичного бренду м. Одеси для цільових аудиторій

Цільова аудиторія	Зміст бренд-концепції
Туристи з України та інших країн СНД	Одеса як «ковток свіжого повітря свободи і творчості»
Туристи з інших країн світу	Одеса як перлина східноєвропейського багатонаціонального мистецтва (як традиційного, так і сучасного) та середземноморського стилю життя. Нова точка на карті для тих, хто переситився популярними європейськими містами

Інвестори (внутрішні та зовнішні)	Можливість зробити бізнес на платформі «Креативного міста»
Люди, що приїжджають на постійне місце проживання	Можливість жити і працювати в творчому середовищі.

Джерело: складено автором за даними [8]

Слід відзначити, що туристичний бренд Одеси не стільки створюється, скільки проявляється з міської культури, посилюється точними формулюваннями. Бренд міста Одеси базується на духовній основі: сутність міста, його роль в світі, особливості, символи, легенди і міфи, і проявляється людьми в світі матеріальному – через події, архітектуру, літературу, музику [9].

Як відомо, важливим елементом туристичного бренду виступає міф. Однак для Одеси міф не потрібно придумувати, його створювали для нас Пушкін, Гоголь, Бабель, Ільф і Петров, Паустовський, Катаєв, Олеша, Ахматова, Інбер, Кірсанов, Багрицький, Купрін, Жванецький і багато інших знаменитих письменників. В Одесі вже є сформований образ. Сьогодні, на жаль, глибоке коріння Одеси в світовій культурі, літературі, науці, музиці, медицині, кінематографі, спорті використовуються вкрай мало, а там де використовуються, то в основному поверхнево і примітивно.

Невід'ємною частиною міфу Одеси, наприклад, є одеський двір. Саме в одеському дворі, який визначав повсякденність, виникли:

- 1) одеська мова, як змішання слов'янських і романо-германських діалектів;
- 2) одеська кухня, як з'єднання рецептів і способів приготування їжі народів Середземномор'я, Європи та Азії;
- 3) одеський стиль, як синтез різних напрямків культури і моди.

Одеський двір і одеська вулиця служать наочними ілюстраціями до цього зауваження. Вулиця – столична складова міста, двір – провінційна. Якраз у дворах формувалася значна частина одеського характеру, способу мислення, менталітету. Двори привносили в міське життя специфічний колорит, що став уже в ХХ столітті частиною «одеського міфу».

Слід відзначити, що «світ міста Одеса» відрізняється від світів інших міст. Одеса комфортне місто, як для життя, так і для туризму, це місто любові і натхнення.

При цьому, найголовніший продукт Одеси – це атмосфера, що пробуджує натхнення, що продукує враження, на яких можна і потрібно заробляти. Складові деталі цієї атмосфери, що надихає, представлені в табл.3.

Таблиця 3

Складові атмосфери Одеси, які враховуються в туристичному бренді міста

Складова	Характеристика
Дизайн та функціональне наповнення середовища міста	1. Міська архітектура. 2. Парки, тематичні парки і сучасні творчі рекреаційні зони. Саме парки (де є простір) є місцями, що «наводять на роздуми». 3. Сучасне мистецтво, креативна міська скульптура, тимчасові інсталяції. 4. Спеціалізовані креативні простори: клуби, культурні центри, публічні простори з «точками збору» художників, музикантів, поетів. 5. Арт-квартали, потрапляючи в які, жителі та гості міста можуть спостерігати, брати участь в створенні і споживати унікальні самобутні продукти і послуги (за участю влади).
Музика (вуличні музиканти, фестивалі, концерти, опера, оперета)	Щоб музика в місті вийшла з «підпілля», необхідно змістити акцент у бік творчості і натхнення (прагнення заробляти на туристах зараз проявляється в діяльності кавер-груп, студентському андеграунду та концертах приїжджих зірок).

Ресторани і клуби	Потенціал ресторанів для відображення духу міста, який надихає, надзвичайно великий. Ресторани нового типу – це конвергентні простори, де поєднані послуги, які раніше не прийнято було поєднувати разом. Важливо, щоб гості закладу могли брати участь в створенні творчого продукту. Наприклад, відкрита студія + школа при ній, кафе + арт-майстерня, ресторан + кулінарна школа, бар + школа танців, кафе + літературний клуб і т.п.
Подорожі (екскурсії)	Організація подорожей по всім відомим літературним світам Бабеля, Ільфа і Петрова, Жванецького – з відповідними враженнями –музикою, звуками, запахами, кухнею.
Автентичні сувеніри	Автентичні «одеські штучки», які можна придбати тільки в Одесі і більше ніде. Не просто «брендовані сувеніри», а реальні продукти творчого самовираження – свого або чужого.

Джерело: складено автором за даними [9-13]

Можна виділити три основні причини, які гальмують брендинг в місті Одеса:

1) відсутність впевненості в дієвості маркетингового підходу до створення бренду міста: регіональні керівники не вірять, що за допомогою маркетингових інструментів і комплексного підходу до формування бренду міста можна зробити місто успішним, інвестиційно привабливим;

2) відсутність практичного досвіду при побудові бренду міста, відсутність або незначна частина науково-методичних і практичних розробок в галузі брендингу міста;

3) великі витрати на розробку бренду і подальший брендинг, що є найвагомішою причиною з усіх перерахованих вище [14, с. 202].

Вважаємо, що вигляд туристичного бренду Одеси має відображати основні цінності та пам'ятки, які приваблюють туристів в Одесу, серед яких слід назвати: міську архітектуру (перлиною є театр опери і балету); море (санаторії, бази відпочинку); природні та тематичні парки, рекреаційні зони; сучасне мистецтво та артефакти; розважальні заклади; фестивалі, події та інші заходи для дозвілля.

Висновки. Сьогодні важливо пробудити інтерес громадськості – як культурної інтелігенції, так і бізнес-спільноти до того, щоб глибокий історичний і культурний феномен Одеси був узятий за основу і з урахуванням реалій і технологій сучасного світу, був гармонійно вплетений в сьогоденне і майбутнє життя міста. Єдина маркетингова стратегія розвитку та просування бренду Одеси повинна бути прийнята більшістю городян і планомірно повинна реалізовуватися на всіх рівнях. Розвиток фірмового стилю Одеси є важливою складовою маркетингових комунікацій: просування та формування образу міста Одеси для відвідувачів, розвиток комунікаційної політики, позиціонування на внутрішньому та міжнародному ринку туристичних послуг. Поширення елементів бренду Одеси серед закладів гостинності, туристичних підприємств та інших зацікавлених сторін у просуванні бренду відіграватиме важливе місце у активізації просування Одеси як туристичної дестинації.

Як перспективу подальших досліджень проблеми, можна розглядати розробку гастрономічної складової туристичного бренду Одеси, формування на офіційному рівні єдиного підходу та цілісної програми просування туристичного продукту на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Список літератури

1. Schmidt, K., Ludlow, Ch. Inclusive Branding: The Why and How of a Holistic Approach to Brands / K. Schmidt, Ch. Ludlow. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1999. s. 209.
2. Чорна Н. М., Мартинова Л. Б. Брендинг як інструмент підвищення туристичної привабливості території (на матеріалах м. Вінниці). *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 40. С. 115-120.
3. Аніпко Н. П., Смик О. С., Капу Х. І. Територіальний брендинг як дієвий інструмент підвищення туристичної привабливості території (на прикладі Тернопільської області). *Науковий вісник Чернівецького університету. Географія*. 2019. Вип. 808. С. 123
4. Музиченко-Козловська О. В. Використання туристичних артефактів у процесі форму-

вання та просування бренду міста Одеси. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 87-94.

5. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r>. (дата звернення: 26.04.2021).

6. Туристичний сайт м. Одеси. URL: <http://www.odessatourism.org/>. (дата звернення: 26.04.2021).

7. Сайт студії Артемія Леледева. URL: <https://www.artlebedev.ru/odessa/identity/>. (дата звернення: 26.04.2021).

8. Шикіна О. В., Нездоймінов С. Г. Моніторинг туристичного потоку в контексті стратегії регіонального розвитку. *Dezvoltarea sistemelor sociale și economice întrun mediu competitiv la nivel global, conferința internațională științifico-practică* (29 februar. 2016, Chisinau). Chisinau, 2016. P. 167–171.

9. Бренд-платформа Одеси. URL: <http://www.ivanvoin.com/demos/odessa/obs/booklets/platform.html>. (дата звернення: 26.04.2021).

10. Niecheva, N. (2014). Scientific aspects of human resources management of the enterprises of sanatorium resort complex taking into account anti-crisis measures. *Socio-economic Research Bulletin*, 4(55), 90-96

11. Holt, D.B. *How Brands Become Icons: The Principles of Cultural Branding*. N.-Y.: Harvard University Press, Harvard MA, 2004. – 123 p.

12. Shang, W., Yuan, Q., Chen, N. (2020) Examining structural relationships among brand experience, existential authenticity, and place attachment in slow tourism destinations. *Sustainability (Switzerland)*, 12 (7), art. no. 2784, pp. 1-23.

13. Ooi, C.-S., Pedersen, J.S. (2010) City branding and film festivals: Re-evaluating stakeholder's relations. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6 (4), pp. 316-332.

14. Шульга К. Р. Брендинг міст України: проблеми та перспективи розвитку. *Матеріали X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Сталий розвиток міст»*. Харків, 2017. С. 201-202.

References

1. Schmidt, K., Ludlow, Ch. (1999). *Inclusive Branding: The Why and How of a Holistic Approach to Brands*. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 209. [In English].

2. Chorna N. M. & Martynova L. B. (2020) Branding as a tool to increase the tourist attractiveness of the territory (based on the materials of Vinnytsia). *Market infrastructure*, 40, 115–120. [In Ukrainian].

3. Anipko N. P., Smyk O. S. & Kapu Kh. I. (2019) Territorial branding as an effective tool to increase the tourist attractiveness of the territory (on the example of Ternopil region). *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Geography*, 808, 123. [In Ukrainian].

4. Muzychenko-Kozlovska O. V. (2019) The use of tourist artifacts in the process of forming and promoting the brand of the city of Odessa. *Black Sea Economic Studies*, 45, 87–94. [In Ukrainian].

5. Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026: approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 16, 2017 № 168-r. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-r>. (accessed April, 26, 2021). [in Ukrainian].

6. Tourist site of Odesa. URL: <http://www.odessatourism.org/>. (accessed April, 26, 2021). [in Ukrainian].

7. *Artemy Leledev's studio website*. URL: <https://www.artlebedev.ru/odessa/identity/>. (accessed April, 26, 2021). [in Russian].

8. Shykina O. V. & Nezdoiminov S. H. (2016) Моніторинг туристичного потоку в контексті стратегії регіонального розвитку [Monitoring of tourist flow in the context of regional development strategy]. *Dezvoltarea sistemelor sociale și economice întrun mediu competitiv la nivel global, conferința internațională științifico-practică* (29 februar. 2016, Chisinau). Chisinau, 2016. P. 167–171.

9. Odesa brand platform. URL: <http://www.ivanvoin.com/demos/odessa/obs/booklets/platform.html>. (accessed April, 26, 2021). [in Russian].

10. Niecheva, N. (2014). Scientific aspects of human resources management of the enterprises of sanatorium resort complex taking into account anti-crisis measures. *Socio-economic Research Bulletin*, 4(55), 90-96

11. Holt, D.B. (2004). *How Brands Become Icons: The Principles of Cultural Branding*. N.-Y.: Harvard University Press, Harvard MA, s. 123. [In English].

12. Shang, W., Yuan, Q., Chen, N. (2020) Examining structural relationships among brand experience, existential authenticity, and place attachment in slow tourism destinations. *Sustainability (Switzerland)*, 12 (7), art. no. 2784, pp. 1-23. [In English].

13. Ooi, C.-S., Pedersen, J.S. (2010) City branding and film festivals: Re-evaluating stakeholder's relations. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6 (4), pp. 316-332. [In English].

14. Shulha K. R. (2017) Brendynh mist Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [Branding of Ukrainian cities: problems and prospects of development]. *Materialy Kh Vseukrainskoi studentskoi naukovo-tekhnichnoi konferentsii «Stalyi rozvytok mist»*. Kharkiv, 2017. P. 201-202. [in Ukrainian].

~ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ~

УДК 336.717

DOI:10.32680/2409-9260-2021-3-4-280-281-108-114

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Тарасевич Н. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: nvt4364@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2110-7320

Анотація. Мета. Метою дослідження є оцінювання основних тенденцій функціонування сучасного світового валютного ринку та визначення напрямків його подальшого розвитку.

Методика. При написанні статті використовувалася системно-аналітичний метод; метод порівняння - для визначення причин та ступеню впливу динамічних змін і відхилень; метод угруповань - для систематизації фактичних даних; метод табличного відображення аналітичних даних - для відображення аналітичної інформації.

Результати. Проаналізовано основні тенденції функціонування світового валютного ринку за типами угод, за видами контрагентів та ринків; за рівнем автоматизації операцій. Визначені тенденції подальшого розвитку світового валютного ринку в сучасних умовах.

Практична значимість. Практична значимість дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування валютного ринку, аналізі тенденцій, напрямків його розвитку та його місця в системі сучасного міжнародного фінансового ринку.

Ключові слова: бсвітовий валютний ринок, валютні операції, типи валютних угод, контрагенти валютного ринку, валютні цінності, національні валютні ринки, міжнародні валютні ринки.

CURRENT ASPECTS OF WORLD EXCHANGE MARKET DEVELOPMENT

Tarasevych Nataliia, PhD in Economics, Associate professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: nvt4364@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2110-7320

Abstract. Purpose. The purpose of the article is to assess the main trends in the functioning of the modern world foreign exchange market and determine the directions of its further development.

Method. the system-analytical method was used; comparison method - to determine the causes and degree of impact of dynamic changes and deviations; grouping method - to systematize factual data; method of tabular display of analytical data - for displaying analytical information.

Results. The main trends in the functioning of the world currency market are analyzed. The structure and dynamics of turnovers in the international foreign exchange market were assessed by types of transactions, by types of counterparties and markets; by the level of automation of operations. The structure and dynamics of individual elements of the exchange and over-the-counter market of foreign exchange instruments have been investigated. The factors of the general increase in the number and volume of foreign exchange transactions are determined: the growth of the world economy, the interest of investors in foreign currency (as an alternative to investments in the stock market); increasing the role of asset management companies and hedge funds; the development of e-commerce, which has advanced to new levels of automation and efficiency. In addition, the expansion of the foreign exchange market was facilitated by the growth of transactions with the currencies of developing countries, and the promotion of transactions based on the difference in interest rates (carrytrade operations). The main trends in the further development of the world foreign exchange market in modern conditions have been determined.

Practical importance. The practical significance of the study lies in determining the features of the functioning of the foreign exchange market, analysis of trends, directions of its development and its place in the system of the modern international market.

Keywords: world foreign exchange market, foreign exchange transactions, types of foreign exchange transactions, foreign exchange market counterparties, foreign exchange values, national foreign exchange markets, international foreign exchange markets.

JEL Classification: E440, F290, G150.

Постановка проблеми. У сучасних умовах валютний ринок має значний вплив на економіку країн світу через те, що збільшуються коливання світового фінансового ринку в цілому і валютних курсів зокрема, здійснюється знецінення національних і резервних валют, відбувається загострення економічних і геополітичних розбіжностей між країнами, виявляється нестабільність сировинного ринку і ринку цінних паперів. У цих умовах важливо оцінити тенденції та проблеми розвитку світового валютного ринку, з'ясувати роль і місце валютного ринку в загальній системі міжнародного фінансового ринку.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню теоретичних та методологічних засад функціо-

нування валютних ринків присвячено науковій праці відомих зарубіжних учених: Дж. Вільямсона, Дж. М. Кейнса, Р. Манделла, П. Самуельсона та ін. У вітчизняній економічній літературі проблеми функціонування та розвитку міжнародного валютного ринку відображені у працях О. Дзюблюка [1], С. Боринця [2], О. Береславської [3], І. Гончарука [4], З. Михайлів, З. Гаталяк, Н. Горбаль [5], С. Ткача [6], А. Дробязко, О. Любіч [7] та інших науковців.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Формування світової системи господарства сприяють розвитку міжнародних валютних відносин, які за своєю сутністю є складною та багатогранною системою. Валютні відносини мають ознаками деякої хаотичності, вони відображають дії та прагнення окремих економічних суб'єктів при різноманітності їх інтересів та мотивацій. Саме валютний ринок виступає об'єктивним організатором валютних відносин, який сегментує та впорядковує прагнення різноманітних економічних агентів, а також, маючи зворотній вплив на валютні відносини, здійснює своєрідне їх регулювання. Тому подальшого детального аналізу потребує дослідження динаміки світового валютного ринку за різними його сегментами.

Мета дослідження. Метою дослідження є оцінювання основних тенденцій функціонування сучасного світового валютного ринку та визначення напрямків його подальшого розвитку.

Основний матеріал. Валютний ринок є найбільш значною сполучною ланкою світового фінансового ринку, що представляє собою специфічну сферу міжнародних економічних відносин та включає кредитно-фінансові установи (інститути) та інструменти, де відбувається мобілізація, розподіл і перерозподіл усіх видів вільних грошових ресурсів на міжнародному та поза національному рівнях.

Денний оборот світового валютного ринку в 1995 - 2019 рр. наданий у таблиці 1. За період дослідження денний оборот світового валютного ринку збільшився майже у 5 разів. Однак, темпи зростання світового валютного ринку неоднозначно оцінюються фахівцями. Це пов'язане з тим, що зростання валютного ринку не набагато відрізняється від інших видів міжнародних економічних відносин.

Таблиця 1

Денний оборот світового валютного ринку в 1995 - 2019 рр., млрд. дол. США

Види ринків	Роки								
	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019
-позабіржового валютного ринку	1190	1527	1239	1934	3224	3981	5345	5067	5476
-біржового валютного ринку	7	8	11	12	26	80	155	160	165

Джерело: складено за даними [8]

Ця загальна тенденція зумовлена поглибленням міжнародного поділу праці, що, зумовило інтенсивне розширення обсягів міжнародної торгівлі товарами і послугами та сприяло розширенню обсягів міжнародного руху торгового та промислового капіталу. Всі ці операції опосередковуються угодами на валютному ринку.

Слід зазначити, що обороти світового валютного ринку зросли як на біржовому, так і на позабіржовому сегменті – загалом за період дослідження на 371,3%, у тому числі середньодобові обороти на позабіржовому ринку зросли на 360,2%, тоді як біржовий сегмент демонструє більш значний приріст – у 23,6 разів. Незважаючи на прогресивну динаміку в розвитку валютного ринку останнього сегменту, більша частина валютних операцій (понад 90%) здійснюється на неорганізованому (міжбанківському) валютному ринку, за межами валютних бірж.

Сучасний світовий валютний ринок характеризується використанням різних інструментів та ускладненням валютних операцій, в основі яких є спот операції, термінові і арбітражні операції (таблиця 2).

Середньодобові обсяги торгівлі валютними цінностями зросли за період дослідження загалом на 258,6%. При цьому за всіма видами інструментів спостерігалися значні темпи зростання, найбільший темп росту мають форвардні операції – 637,7%, а найменший – валютні операції з використанням опціонів, ф'ючерсів та інших інструментів валютного ринку – 282,4%.

Структура та динаміка щоденного обороту на світовому валютному ринку за типами угод

Типи валютних угод	Роки								Зміни 2019/ 2016
	1998	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	
млрд. дол. США									
Валютні операції «спот»	565	386	631	1005	1489	2047	1652	1856	328,5
Форвардні валютні операції «аутрайт»	122	130	209	362	475	679	700	778	637,7
Валютні операції «своп»	748	656	954	1714	1759	2240	2378	2579	344,8
Опціони, ф'ючерси та ін.	91	67	140	243	250	391	337	257	282,4
Загальний обіг	1527	1239	1934	3224	3981	5345	5067	5476	358,6
Відсотки до підсумку									
Валютні операції «спот»	37,0	31,2	32,6	30,2	37,5	38,2	32,6	33,9	x
Форвардні валютні операції «аутрайт»	8,0	10,5	10,8	10,9	11,9	12,7	13,8	14,2	x
Валютні операції «своп»	49,0	52,9	49,3	51,6	44,3	41,8	46,9	47,1	x
Опціони, ф'ючерси та ін.	6,0	5,4	7,3	7,3	6,3	7,3	6,6	4,7	x
Загальний обіг	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: складено за даними [8]

У структурі валютних інструментів ведуча позиція належить валютним операціям типу «своп» - 47,1 % загального обороту на світовому валютному ринку, хоча їх питома вага зменшилася за період дослідження на 1,9%. Домінування операцій «своп» зумовлене використанням даного виду інструментів валютного ринку для забезпечення міжбанківських та позабіржових форвардних угод. Іншим структуро утворюючим елементом позабіржового ринку валютних інструментів є валютні операції типу «спот», на них у середньому припадає 33,9%.

Найменш відчутний структурний вплив мають опціони та інші інструменти. Слід також зауважити, що найбільші прогресивні зміни спостерігаються за часткою форвардних валютних операцій, яка піднялася за досліджуваний період на 6,2 п. п. Ф'ючерси і опціони становили незначну частку: від 4,7 до 7,3%.

Зростання обороту валютного ринку пов'язано передусім зі збільшенням торговельної активності на ринку фінансових інститутів (таблиця 3). Обсяги торгівлі через дилерів, тобто банківську систему, зросли на 51,8%. Валютний торговельний оборот інших фінансових установ зріс на 570,7%. У категорії нефінансових установ також спостерігається нарощення обсягів торгівлі на 95,3%. Зміни в обсягах торгівлі валютними цінностями учасниками світових валютних ринків зумовили відповідні зміни у структурі щоденного обороту на світовому валютному ринку за видами контрагентів.

Таблиця 3

Структура та динаміка щоденного обороту на світовому валютному ринку за видами контрагентів

Види контрагентів	Роки								Зміни 2019/ 2016
	1998	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	
млрд. дол. США									
Дилери	1526	719	1018	1392	1545	2072	2121	2316	151,8
Інші фінансові інститути	409	346	634	1339	1896	2812	2564	2743	670,7
Нефінансові інститути	213	173	276	593	532	472	382	416	195,3
Загальний обіг	1527	1239	1934	3224	3981	5345	5067	5476	358,6
Відсотки до підсумку									
Дилери	59,2	58,1	52,6	41,9	38,9	38,7	41,9	42,3	x
Інші фінансові інститути	26,8	27,9	32,8	40,3	47,7	52,5	50,6	50,1	x
Нефінансові інститути	14,0	14,0	14,3	17,8	13,4	8,8	7,5	7,6	x
Загальний обіг	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: складено за даними [8]

На початку досліджуваного періоду ведучі позиції на світовому валютному ринку займали дилери – 59,2%, то на кінець періоду переважна частка обороту світового валютного ринку перейшла до інших фінансових інститутів – 50,1%. Окрім того, знизилася частка нефінансових інститутів до 7,6%, тобто практично наполовину.

Отже, одна з головних тенденцій світового ринку - зменшення частки традиційної міждилерської торгівлі (табл. 4).

Таблиця 4

Структура спот-операцій світового валютного ринку за видами контрагентів,%

Вид контрагентів	Великобританія		США		Україна	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
З банками-респондентами	37,8	26,9	14,8	16,4	56,2	51,4
З іншими кредитними / фінансовими організаціями (дилерами)	37,0	29,9	49,2	53,8	15,8	23,1
З фінансовими і нефінансовими організаціями (клієнтами)	25,2	43,2	36,0	29,7	28,0	25,5

Джерело: складено за даними [9]

На світовому валютному ринку частка дилерської го торгівлі становила в середньому від 30 до 50%, хоча раніше приблизно 60% обороту світового валютного були зайняті саме цими операціями. В останні роки на світовому валютному ринку операції між дилерами та клієнтами (іншими фінансовими і нефінансовими установами) зростали високими темпами.

Клієнтські операції зберегли потенціал розвитку: приблизно 30% валютного ринку в США і більше ніж 40% - у Великобританії припадає саме на операції з фінансовими і нефінансо-

вими організаціями (клієнтами).

Протягом досліджуваного періоду спостерігається подальші процеси глобалізації валютних операцій на світовому ринку (таблиця 5).

Як свідчать дані таблиці, обсяги торгівлі валютними цінностями як на національному, так і на міжнародному ринках зростали – на національному рівні приріст торгівлі валютними цінностями збільшився на 225,6%, на міжнародному ринку – на 283,5%. Отже, збільшення двох сегментів світового валютного ринку відбувалося приблизно однаковими темпами зростання. Відповідно, частка транскордонних валютних операцій зросла з 57% до 61%, а частка валютних угод, що припадає на національні ринки, зменшилася з 43% до 39%.

Таблиця 5

Структура та динаміка щоденного обороту на світовому валютному ринку за видами ринків

Види ринків	Роки								Зміни 2019/ 2016
	1998	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2019	
млрд. дол. США									
Національні ринки	656	525	743	1274	1394	2259	1798	2136	325,6
Міжнародні ринки	871	713	1185	2051	2579	3097	3269	3340	383,5
Відсотки до підсумку									
Національні ринки	43	42	39	38	35	42	35	39	x
Міжнародні ринки	57	58	61	62	65	58	65	61	x
Загальний обіг	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	x

Джерело: складено за даними [8]

Розвиток валютного ринку спирається на сучасні технології торгівлі. Згідно з даними BIS, найбільші темпи зростання світового валютного ринку в останні роки спостерігалось у електронних торговельних системах та особливо у сегменті алгоритмічної торгівлі. Компанія Client Knowledge (Великобританія) досліджувала три групи учасників валютного ринку: хедж-фонди, глобальні і регіональні банки щодо аналізу методів формування з котирувань, що використовуються ними з управління ліквідністю. Рівень автоматизації операцій, включаючи визначення цін і отримання котирувань, виконання запитів і ризик-менеджмент, наданий у табл. 6 [10].

Як показало дослідження, лідируючі позиції за рівнем автоматизації операцій на валютному ринку припадає на хедж-фонди, в яких рівень автоматизації операцій перевищує 50,0%, в той час як в глобальних і регіональних банках вдосконалені електронні технології покривають відповідно 33,0 і 25,0 % загальних операцій.

Таблиця 6

Рівень автоматизації операцій на світовому валютному ринку 2019 р.,%

Учасники валютного ринку	Автоматизовано операцій	Не автоматизовано операцій
Валютні хедж-фонди	50	50
Глобальні банки	33	67
Регіональні банки	25	75

Джерело: складено за даними [10]

Лідерство хедж-фондів частково викликано тим, що вони використовують дуже складну арбітражну стратегію і числові алгоритми для визначення кращих цін угод. Проте, операторам важливо збільшити рівень автоматизації операцій. В цілому, у загального рівня автоматизації є стійка тенденція до підвищення.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що загаль-

ному збільшенню кількості та обсягів валютних операцій сприяли зростання світової економіки, інтерес інвесторів в іноземній валюті (щодо альтернативи інвестиціям в фондовий ринок) та підвищення ролі керуючих компаній і хедж-фондів. Позитивну роль мав також розвиток електронної торгівлі, яка просунулася на нові рівні автоматизації та ефективності. Крім того, розширенню валютного ринку сприяло зростання операцій з валютами країн, що розвиваються, і просування операцій, заснованих на різниці процентних ставок (carrytrade операції).

Таким чином, світовий валютний ринок функціонує в умовах нових реалій розвитку світової валютної системи. Сучасними тенденціями є значне уповільнення збільшення обсягів угод на світовому валютному ринку, до кризи 2008 року високі темпи зростання обсягів угод на валютному ринку були обумовлені впровадженням нових технологій, збільшення швидкості поширення і передачі інформації, що активізувало зростання автоматизованої торгівлі на валютному ринку. За розглянутий період відбулися помітні зміни в структурі обсягу валютних операцій - зменшення обсягів спот-операцій, конверсійних операцій, скорочення міждилерської торгівлі. Також сучасний валютний ринок зіткнувся з проблемою недостатнього рівня автоматизації глобальних і регіональних банків у порівнянні з валютними хедж-фондами.

Список літератури

1. Дзюблюк О.В., Пруський О.С. Організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 296 с.
2. Боринець С., Делас В. Сучасні тенденції розвитку світового валютного ринку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2012. №138. С.18-21.
3. Береславська О. Дисбаланси валютного ринку України. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 3. С. 3-9.
4. Гончарук І.В., Мацько О.М., Шпаргало Г.Є. Досвід валютно-курсового регулювання у трансформаційних економіках. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2010. Випуск 33. С.176-180.
5. Михайлів З. В., Гаталяк З. П., Горбаль Н. І. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: навчальний посібник. Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2004. 244 с.
6. Ткач С. В. Концептуальні основи організації валютної системи держави. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2015. С. 6-13.
7. Дробязко А.О., Любич О. О. Вплив банків за участю іноземного капіталу на забезпечення інтеграції економіки України в міжнародний фінансовий простір. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. Випуск № 2 (66). С.196 – 209.
8. The BIS international financial statistics. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків. URL: <http://www.bis.org/publ/rpfxfl0t.htm> (дата звернення: 19.04.2021).
9. International Monetary Fund. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <http://www.imf.org/en/publications/weo> (дата звернення: 27.04.2020).
10. Доклад Global Financial Integrity. Global Financial Integrity. URL: <http://gfintegrity.org/> (дата звернення: 13.05.2021).

References

1. Dziubliuk, O.V., Prus'kyj, O.S. (2008). *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm funktsionuvannia komertsijnykh bankiv na valiutnomu rynku*. Ternopil': TNEU [In Ukrainian].
2. Borynets', S., Delas, V. (2012). Current trends in the world currency market. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 138, 18- 21 [in Ukrainian].
3. Bereslavska, O. (2014). Imbalance currency market of Ukraine. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 3, 3-9 [in Ukrainian].
4. Honcharuk, I. V., Mats'ko, O.M., Shparhalo, H.Ye. (2010). Experience of exchange rate regulation in transformational economies. *Visnyk L'vovs'koi komertsijno iakademii*, Vypusk 33, 176-180 [in Ukrainian].
5. Mykhajliv, Z. V., Hataliak, Z. P., Horbal', H. I. (2004). *Mizhnarodni kredytno-rozrakhunkovi vidnosyny ta valiutni operatsii: navchal'nyj posibnyk*. L'viv: L'vivs'ka politekhnika [in Ukrainian].
6. Tkach, S. V. (2015). Conceptual bases of the organization of the currency system of the state. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, 2015, 6-13[in Ukrainian].
7. Drobiazko, A.O., Liubich, O. O. (2018). The influence of banks with foreign capital on ensuring the integration of Ukraine's economy into the international financial space. *Visnyk*

sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen', 2 (66), 196 - 209 [in Ukrainian].

8. The BIS international financial statistics. Ofitsijnyj sajt Banku mizhnarodnykh rozrakhunkiv. Retrieved from: URL: <http://www.bis.org/publ/rpfxf10t.htm> (accessed April 19, 2021).

9. International Monetary Fund. Ofitsijnyj sajt Mizhnarodnoho valiutnoho fondu. Retrieved from: <http://www.imf.org/en/publications/weo> (accessed April 27, 2021).

10. Doklad Global Financial Integrity. Global Financial Integrity. Retrieved from: <http://gfintegrity.org/> (accessed May 13, 2021).

СУТНІСТЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ТА ЇХ НАСЛІДКИ

Короленко Н.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних наук, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: nataly_kor@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-8902-9816

Біла Д.В., студентка, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

e-mail: dacha9101@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1448-5710

Анотація. У статті проаналізовано рух прямих іноземних інвестицій, та їх вплив на соціально-економічного розвитку країн. У роботі використовувалися методи аналізу і синтезу, метод системного аналізу, емпіричні методи, економіко-статистичні методи, метод переходу від абстрактного до конкретного. Автори досліджували поняття прямих іноземних інвестицій, їх функції в середовищі міжнародної економіки. У статті показано основні фактори, що впливають на рух прямих іноземних інвестицій. Одним з головних факторів залучення прямих іноземних інвестицій є сприятливий інвестиційний клімат країни-реципієнта. Визначено значення інвестиційного клімату та офшорних зон для руху прямих іноземних інвестицій між країнами. Значна увага приділяється країнам-донорам та реципієнтам, які формують інвестиційні відносини та створюють міжнародні економічні відносини у світі, які є рушійною силою соціально-економічного розвитку світу. Підкреслено вплив транснаціональних корпорацій на рух прямих іноземних інвестицій як складової частини міжнародного капіталу. Зазначено зміни в інвестиційній політиці держав у 2003-2019 роках, згідно з доповіддю ЮНКАД. Акцентовано увагу на наслідках лібералізації та регуляторної політики, які мають прямий вплив на потоки іноземних інвестицій до держави. Визначено вплив COVID-19 на оборот прямих іноземних інвестицій. Проаналізовано стан руху іноземних інвестицій в Україні, а також шляхи покращення інвестиційного клімату в Україні для залучення іноземного капіталу. Результатами дослідження визначено вплив прямих іноземних інвестицій, а саме позитивні та негативні наслідки як для країни-реципієнта, так і для країни інвестора. Зроблено висновок, що ПІІ мають найважливіший внесок у соціально-економічний розвиток держави.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, країни-донори, країни-реципієнти, офшорні зони, міжнародний рух прямих іноземних інвестицій, ТНК.

THE ESSENCE OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN INTERNATIONAL RELATIONS: IMPACT ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES AND THEIR CONSEQUENCES

Korolenko Natalya, Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

e-mail: nataly_kor@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-8902-9816

Belaya Daria, student of Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

e-mail: dacha9101@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1448-5710

Abstract. The article analyzes the movement of foreign direct investment and its impact on the socio-economic development of countries. Methods of analysis and synthesis, the method of system analysis, empirical methods, economic and statistical methods, as well as the method of rising from the abstract to the concrete have been used in the piece of work. The authors investigated the concept of foreign direct investment and its functions in the international economy. The paper shows the main factors that affect the movement of foreign direct investment. One of the main factors in attracting foreign direct investment is the favorable investment climate of the recipient country. The importance of the investment climate and offshore zones for the movement of foreign direct investment between countries has been determined. Considerable attention is paid to donor and recipient countries that form investment relations and create international economic relations in the world, which are the driving force of socio-economic development of the world. The influence of transnational corporations on the movement of foreign direct investment as an integral part of international capital is emphasized. Changes in the investment policies of states in 2003-2019 according to the UNCTAD report have been indicated. Attention is focused on the consequences of liberalization and regulatory policies that have a direct impact on foreign investment flows to the state. The impact of COVID-19 on the turnover of foreign direct investment has been determined. The state of foreign investment movement in Ukraine, as well as ways to improve the investment climate in Ukraine to

attract foreign capital have been analyzed. The results of the study have determined the impact of foreign direct investment, namely the positive and negative consequences for both the host country and the investor country. It has been concluded that FDI have the most important contribution to the socio-economic development of the state.

Keywords: *foreign direct investment, investment climate, donor countries, recipient countries, offshore zones, international movement of foreign direct investment, transnational corporations (TNCs).*

JEL Classification: F210, F320, H800.

Постановка проблеми. Прямі іноземні інвестиції є невід'ємною складовою у сучасних міжнародних економічних відносинах, що є однією із причин посилення глобалізаційних процесів у світовому господарстві. Так як прямі іноземні інвестиції вплив і на приймаючі країни, і на країни донори. Тому виникає питання, які наслідки несуть за собою ці інвестиції. А саме позитивні вони чи негативні. Це і є проблематика даної теми. Також є важливим питанням впливу прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний розвиток країн-донорів та реципієнтів. Тому важливою задачею є вивчити, саме поняття прямих іноземних інвестицій, їх структуру та вплив на країни. Та вирішити, які країни мають зараз найбільший інвестиційний вплив на інші країни.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням поняття прямих іноземних інвестицій та їх впливом на розвиток економіки. А також, який вплив та наслідки, отримують країни щодо прямих іноземних інвестицій розглядалось не тільки іноземними вченими, а також вітчизняними, зокрема: Дж. Даннінг, Р. Фіндлі, Р. Ліпсі, Дж. Грінвуд, І. Боренштейн, Г. Хенсон, К.П. Штепенко, В.В. Пилипів, А.В. Нікітіна.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що зараз багато досліджень різних вчених щодо даної проблеми, і надалі залишається проблема невирішеного зв'язку між країною приймаючою та країною інвестором, їх соціально-економічний вплив один на одного. А саме, які позитивні та негативні наслідки для обох країн, що впливають на подальший розвиток країн.

Мета дослідження. Метою цієї статті є дослідження поняття прямих іноземних інвестицій, їх склад, суб'єкти, структуру основних чинників даних інвестицій. Визначити наслідки для соціально-економічного розвитку країни, які виникають шляхом передачі цих інвестицій як на країну інвестора, так і на країні отримувача, що є проблематикою у сучасному світі. Розглянути фактори, що впливають на конкурентоспроможність потенціалу країни, що приймає інвестиції та вирішити, який інвестиційний клімат є задовільний для прямих іноземних інвестицій. Вирішити важливість ТНК. Також важливим є зазначити роль офшорних зон для прямих іноземних інвестицій. Та дізнатися, які країни зараз найбільше інвестують та країни, що найбільше приймають прямі інвестиції. Зазначити ситуацію щодо прямих іноземних інвестицій в Україні, тим самим вирішити, що потрібно робити для покращення ситуації.

Основний матеріал. У сучасному світі міжнародний рух капіталу переважно здійснюється у формі фінансових ресурсів, або інвестицій. Можна навіть сказати, що саме інвестиційна діяльність суб'єктів міжнародної економічної системи є ключовою рушійною силою для глобалізаційних процесів. Адже завдяки їм забезпечується ефективна транснаціоналізація національних економік, через що йде підключення до виробничих мереж ТНК, здійснюється міжнародний науково-технологічний трансфер, тим самим впливає на соціально-економічний розвиток.

Під цими міжнародними інвестиціями слід розуміти довгострокові вкладання міжнародного капіталу в будь-яку галузь чи сферу, для того щоб отримати прибуток. Тому сутність міжнародного руху фінансового капіталу полягає в тому що йде вилучення частини капіталу із процесу національного обігу однієї країни й переведення його у грошовій формі для інвестування виробничого процесу або якоїсь діяльності в іншій країні.

За класифікацією міжнародного валютного фонду виділяється три групи інвестицій, які включаються до балансу рухів капіталу: прямі інвестиції; портфельні інвестиції; інші інвестиції.

Але, ми розглянемо прямі іноземні інвестиції.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) – це укладення капіталу резидентом однієї країни у реальні активи (компанії) іншої з метою набуття тривалого економічного інтересу, а саме довгострокове володіння та контролю над об'єктом інвестування з метою одержання прибутку. За МВФ прямі іноземні інвестиції передбачають володіння не менш як 10% капіталу підприємства, решта вже портфельні. Тому іноземні інвестиції займають особливе місце серед форм міжнародного капіталу. Підтвердженням цьому є дві причини:

по-перше, прямі іноземні інвестиції – це реальні інвестиції, які, на відміну від портфельних. Тобто вони не є чисто фінансовими активами, вираженими в національній валюті. Вони вкладаються в землю, підприємства чи інші капітальні товари;

по-друге, прямі іноземні інвестиції встановлюють контроль над об'єктом, в який було вкладено капітал на відміну від портфельних інвестицій.

Також варто зазначити, що раніше було більше портфельних інвестицій, але зараз усе навпаки. Заслугою цього є все більше поширення транснаціональних компаній (ТНК), які мають зараз достатній вплив на міжнародні економічні відносини.

У процесі іноземного інвестування вирізняють країни-донори, які є основними поставачальниками капіталу у інші країни, тобто інвестори та країни-реципієнти до яких надходять іноземні інвестиції, тобто країни приймачі. Як правило, іноземні інвестиції розподіляються між промислово розвинутими країнами. Певна їх частка йде в країни, що розвиваються, якщо мають привабливі існуючі умови.

Прямі іноземні інвестиції мають переваги з іншими видами економічної допомоги. Пояснити це можна тим, що вдяки ним підвищується ефективність економіки країни-реципієнта. Тому що у виробництво впроваджуються нові технології. Крім цього такі інвестиції не збільшують борг, а навпаки сприяють його зменшенню.

Відповідно до галузевої спрямованості виокремлюють прямі інвестиції в такі сектори економіки: первинний (агропромисловий комплекс - АПК, видобуток сировини), вторинний (виробництво, будівництво) та третинний (зв'язок, торгівля, туризм, сфера послуг (транспорт), ІТ, освіта, банківська сфера). За напрямом потоку інвестиції поділяються на зарубіжні та іноземні.

Суб'єкти, які виступають прямими іноземними інвесторами діляться на три групи:

а) ТНК, що охоплюють материнську компанію, її дочірні підприємства а також асоційовані підприємства за кордоном. Це довгострокові інвестиції в негрошовій формі, тобто обладнання, технології для того щоб освоїти нові ринки своєю продукцією і доступу до ресурсів;

б) приватні інвестори-підприємці, мета яких є швидке одержання прибутку. Тому об'єктами їх капіталовкладень є малі та середні підприємства, які швидко можуть почати розвиватись;

в) інституціональні інвестори – фінансові посередники, а саме банки, інвестиційні та страхові компанії, міжнародні фінансові організації, які залучають кошти через продаж акцій. Зазвичай це короткострокові капіталовкладення, купуючи великі пакети акцій компаній.

У системі національних рахунків до прямих іноземних інвестицій відносять:

1) первинні вкладення за кордоном власного капіталу – це поглинання або злиття компаній, створення спільних підприємств, філій, дочірніх та асоційованих компаній, яке розуміє піз собою придбання понад 10% пакету акцій компанії;

2) реінвестиції – це частина доходу об'єкта інвестування, яка не розподілена і не переказана прямому інвестору, а була знов вкладена у його розвиток;

3) внутрішньокорпоративні трансфери капіталу у формі кредитів, субсидій або ж позик між прямим інвестором та філіями, дочірніми й асоційованими компаніями.

Так як важливою складовою прямих іноземних інвестицій є ТНК. Саме прямі інвестиції становлять основу панування даних корпорацій. Вони дозволяють ТНК використовувати підприємства в зарубіжних країнах для виробництва і збуту продукції і швидко поширювати ці нові товари та технології в міжнародному масштабі, тим самим підвищувати свою конкурентну спроможність.

Також, говорячи про ПІІ, потрібно сказати і про структуру основних їх чинників:

1. Маркетингові фактори: розмір ринку, зростання ринку, прагнення утримати частину ринку, прагнення домогтися успіху в експорті саме материнської компанії, підтримання відносин з покупцями, експортна база, слідування за покупцями, слідування за конкуренцією, незадоволеність існуючим станом ринку.

2. Торгівельні обмеження: торговельні бар'єри, перевага місцевими покупцями вітчизняних продуктів.

3. Вартісні чинники: прагнення бути ближче до джерел постачання, наявність трудових ресурсів, наявність сировини, капіталу та технологій, низька вартість праці, низька вартість на транспортні засоби, фінансові стимули, сприятливі ціни.

4. Загальні: очікування високих прибутків.

Ці чинники є важливими для ПІІ, саме за допомогою них визначають фактори(такі як динаміка ринку, динаміка економіки, людський капітал, престиж держави, забезпеченість сировиною, суспільна стабільність, виробнича потужність промисловості фінансова допомога від уряду, експортні можливості, інноваційний капітал), через, які виставляється оцінка країни приймаючи ПІІ, можна сказати для країни це її конкурентний потенціал. Адже для країни інвестуючи свій капітал важливо знати стан країни-реципієнта. Бо якщо оцінка негативна, то вкладати гроші не має сенсе.

Але є ще один важливий чинник, який варто розглянути окремо це інвестиційний клімат. Інвестиційний клімат вважається одним із самих важливих для оцінки країни, що приймає інвестиції.

Інвестиційний клімат – це сукупність політичних, економічних, соціальних і правових факторів, які визначають умови здійснення, ефективність та міру ризику підприємницької

діяльності, а саме міру привабливості економіки країни для іноземних інвесторів. У такого клімату є група чинників:

1) соціально-політична ситуація та її перспективи – це політична стабільність, ступінь державного втручання в економіку, ефективність роботи державного апарату, схильність до націоналізації іноземного майна, корупція в державі;

2) економічна ситуація та її перспективи – це загальний стан економіки, темпи економічного зростання, митний та режим використання робочої сили, стабільність курсу національної валюти, рівень і динаміка інфляції;

3) зовнішньоекономічна діяльність та її перспективи – це стан платіжного балансу, ступінь включення країни у світову економіку а також інтеграційні процеси, захист та регулювання діяльності підприємств, в які вкладено іноземний капітал (повинні бути наданні державні гарантії, тобто страхування зарубіжних інвестицій).

Якщо наприклад казати про Україну, то чистий приплив прямих іноземних інвестицій за підсумками 2020 року був оцінений в 221 млн. доларів. Хоча в минулому році він складав 4.5 млрд. доларів, що вказує на те, що падіння прямих інвестицій у нас в 20 разів. Через що постраждала промисловість.

Якщо ж інвестиційний клімат в країні незадовільний, то його можна покращити. Щоб залучити інвесторів за для подальшого соціально-економічного розвитку країни. Шляхи поліпшення даного клімату:

1. зниження політичних ризиків, забезпечення макроекономічної стабільності;
2. усунення адміністративних бар'єрів, спрощення відкриття та закриття бізнесу, посилення захисту прав власності;
3. підвищити ефективність державного управління, боротьба з корупцією;
4. розвиток інфраструктури, підтримка умов конкуренції, пільги для пріоритетних видів діяльності;

Тобто країні, що має ефективне державне управління, низьку корупцію, добрий захист та регулювання діяльності підприємства, врегульовану роботу державного апарату а також йде розвиток інфраструктури. То така країна є привабливою для країни-інвестора.

Важливим також є зазначити важливість такого поняття як офшорні зони для ПШ. За допомогою, яких країни знижують податки, або зовсім їх не платять при передачі прямих іноземних інвестицій. Близько половини всіх капіталів, обертаючись на світовому ринку проходять через ці зони. Виникли вони приблизно в 50-х-60-ті роки ХХ століття. Пов'язано це через збільшення ТНК, зростанням фінансових потоків. А саме прагнення реєструвати компанії в місці, де нижче податкове навантаження. Термін «офшорна зона» застосовується досить широко. Ним визначається законодавство країни, якої дозволяє або за виконання певних умов не сплачувати податки чи сплачувати їх за зниженими ставками.

Вирізняють такі «офшорні зони»:

1) класичні офшорні зони(ще називаються податкові сховища) – це юрисдикції, що пропонують інвесторам безподатковий режим, а стягуються сама плата лише за реєстрацію та щорічний незначний фіксований збір. Також дається максимально спрощений процес реєстрації та функціонування компанії, закритість щодо її діяльності та реальних власників. Тому бухгалтерська звітність до державних органів не подається, відсутній державний контроль. Умова цього є ведення господарської діяльності за межами країни реєстрації. Збори, що стягуються з компанії є джерелом наповнення державного бюджету (приблизно 30-70%), хоча діяльність компанії не впливає на економіку офшорної юрисдикції. Зазвичай ці держави це невеликі острівні країни.

2) низькоподаткові юрисдикції – це коли пропонуються знижені або навіть номінальні податкові ставки, та податкові пільги для певних темпів компаній (як резидентів, так і нерезидентів). Але для цього обов'язковим є річний аудит компанії і подання бухгалтерської звітності. Умовою за для цього є ведення господарської діяльності за межами країни реєстрації. Такі компанії мають більший престиж у світі хоча й менший рівень конфіденційності. Не вважаються офіційно офшорними. Наприклад це такі країни як Ірландія, Кіпр.

Зараз через секретність, яка і є основою надання послуг офшорними банками, компаніями та адвокатами, не легко встановити, скільки грошей потрапляє в податкові гавані, та звідки й куди йдуть ці кошти. Зараз у світі приблизно 110 офшорних країн. Наприклад: Британські залежні території (Ордерні, о. Гернсі, о. Джерсі, о. Мен), Андорра, Гібралтар, Монако, Ліберія, Науру, Вануату, Науру, о. Самоа.

Але які ж мотиви спонукають бізнес до використання послуг офшорних зон. Це такі мотиви як мінімізація оподаткування; підвищення ефективності управління господарською діяльністю – це захист активів спрощення доступу до кредитів; приховування та відмивання злочинних грошей.

Розглянувши, що ж таке ПШ. Потрібно визначити і наслідки таких інвестицій. Прямі іноземні інвестиції чинять достатній вплив як на соціально-економічний розвиток країн-інвесторів так і приймаючих країн, на становище різних соціальних груп цієї країни і головне

динаміку розвитку світового господарства в цілому і його окремих регіонів.

Звісно країна-донор більше отримує саме позитивних наслідків. Тому що як зазначалось вище, якщо країна інвестор не бачить сенсу вкладати свій капітал, то цього вона не бути робити. Але якщо ж вкладе, і все бути протікати добре. То тоді, по перше ця країна отримає контроль над своїм об'єктом а також, що є головним це прибуток.

А ось для країни реципієнта наслідки інші. Звісно вони є як позитивні так і негативні. Почнемо з позитивних:

- 1) стимулювання економічного зростання, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджету;
- 2) підвищення попиту та цін на місцеві чинники виробництва;
- 3) прискорення процесів оновлення основних фондів держави;
- 4) створення нових галузей, через що виникає структурна перебудова економіки;
- 5) поширення нових технологій та управлінського досвіду міжнародного стандарту;
- 6) стимулювання конкуренції, підвищення якості продукції на внутрішньому ринку та більші шанси виступати на зовнішньому ринку;
- 7) через приплив капіталу можливе поліпшення платіжного балансу.

Негативні можливі наслідки є наступними:

- 1) репатріація прибутків – це коли у довгостроковій перспективі відтік коштів перевищує величину первинних укладень, через що такі вкладання вже несуть негативний вплив на країну;
- 2) втрата контролю над національними стратегічними активами;
- 3) стимулювання попиту на імпорту продукцію і витіснення з ринку національних виробників, що веде до залежності від країни-інвестора;
- 4) забруднення навколишнього середовища;
- 5) придбання національних підприємств з подальшим закриттям (усунення конкурентів);
- 6) податкові втрати внаслідок застосування міжнародними корпораціями трансферних (внутрішніх цін).

Також через вплив ПІІ на добробут окремих груп населення, показує хто виграє від них а хто програє. Виграють: іноземні фірми-інвестори, робочі приймаючі країни (тобто більше робочих місць, що покращує добробут населення), населення приймаючої країни від можливого збільшення соціальних послуг за рахунок податків на доходи від ПІІ. Програють: робітники країни-інвестора, конкуруючі фірми приймаючої країни, платники податків країни-інвестора.

Взагалі, країна-інвестор в цілому виграє. Адже оскільки вигоди для інвесторів більші, ніж витрати робочих місць і інших категорій осіб в країні базування.

Приймаюча країна загалом також виграє. Тому що так як вигреш для робітників та інших категорій осіб більший ніж втрати для інвесторів приймаючої країни, які змушені конкурувати з фірмами, що мають технологічні та інші переваги.

Але, які ж країни найбільше інвестують свого капіталу в інші? За 2020 рік це були такі країни як США, Китай, Німеччина, Великобританія, Сінгапур, Австралія.

Але експерти прогнозують, що в 2021 році найбільшими країнами-інвесторами стануть США, Канада, Німеччина, Сінгапур, Швейцарія, Швеція, Великобританія, Ізраїль.

А країни, що зможуть прийняти ці інвестиції в 2021 році будуть США, Великобританія, Німеччина, Японія, Нідерланди, Материковий Китай, Канада, Фінляндія, Франція.

Важливим ще є зазначити, що за конференцією ЮНКТАД, а саме за докладом про мирові інвестиції. Було зазначено, що у 2019 році 54 країни і території взяли щонайменше 107 заходів політики, які мають відносини щодо іноземних інвестицій, і найбільше їх приймали країни Азії, взявши 50% цих заходів. Новоприйняті заходи політики були спрямовані на лібералізацію, заохочення і спрощення інвестицій, хоча в той час інші 24% встановлюють нові обмеження або норми регулювання (рис. 1).

Останнім часом збільшився контроль держав за іноземними інвестиціями. Наприклад 6 розвинених країн прийняли нові заходи, що зачіпають стратегічні галузі і інфраструктуру. Методи зміцнення систем контролю включали, наприклад, розширення галузевого охоплення перевірок, для проведення перевірки, розширення критеріїв перевірки, зміцнення систем санкцій та створення спеціальних контрольних органів.

У 2019 році через регулятивні та політичні проблеми були засмучені численні міжнародні угоди ЗІП(злиття і поглинання). Наприклад, приблизно 15 великих ЗІП були анульовані сторонами через проблеми, які пов'язані з національною безпекою, політикою конкуренції. А країни, що взяла напрямок лібералізації, були проведені заходи щодо інвестиційної політики. Вони охоплювали різні галузі(гірничодобувну, промисловість, енергетику, фінансові послуги, транспорт і зв'язок). Приблизно у 13 країнах було запропоновано нові пільги. Інші країни оптимізували адміністративні послуги, а саме зниження адміністративних зборів, усунення дискримінаційного ставлення до іноземних інвесторів в процесах ліцензування та створення інвестиційного порталу для сприяння встановленню контактів між вітчизняними

та зарубіжними інвесторами. Така політика призвела до покращення інвестиційних відносин.

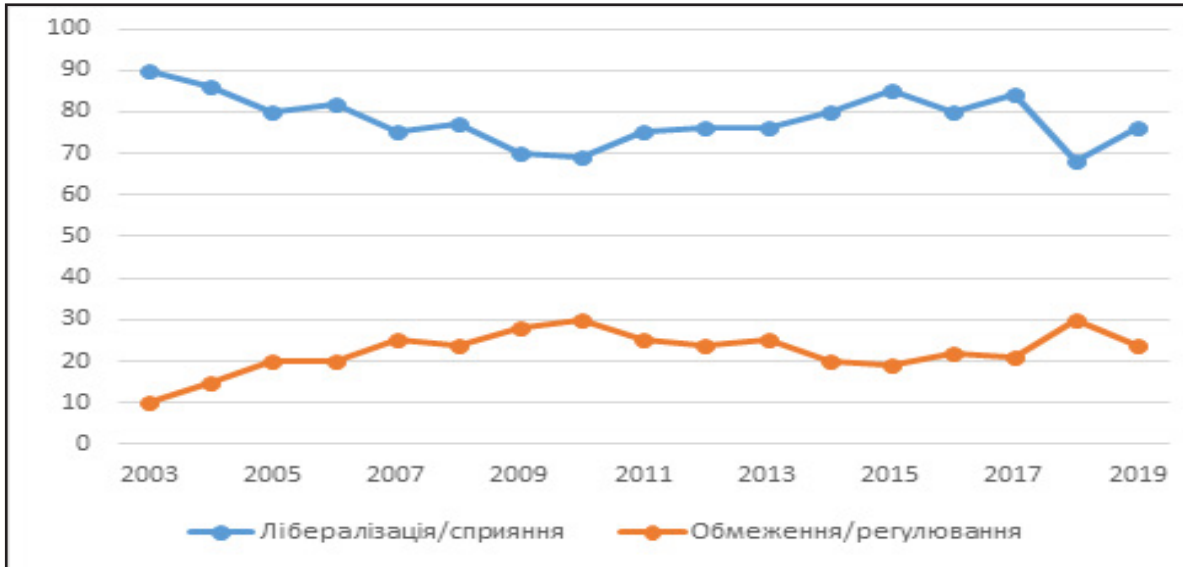

Рис. 1. Зміни в інвестиційній політиці держав в 2003-2019 роках

Джерело: UNCTAD, Investment Policy Hub

Також у зв'язку з COVID-19 в першій половині 2020 року потоки прямих іноземних інвестицій у світі впали на 49% в порівнянні з тим же періодом 2019-го та склали всього 399 млрд. доларів за звітом Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) про глобальні інвестиційні тенденції. Пандемія блокувала та сповільнила втілення все діючих інвестиційних проектів. Через, що перспективи глибокої рецесії змусили транснаціональні корпорації переглянути й нові заплановані проекти.

Звіт показує, що спад ПІІ був різкий саме в розвинених країнах, адже їх ПІІ у 2020 склали 98 млрд. доларів, що на 75% менше ніж в 2019. Менш гірше такий спад пережили країни, що розвиваються, тому що отримали менше інвестицій всього на 16%. Причому на азіатські країни, що розвиваються припало більше половини світових прямих іноземних інвестицій.

Говорячи про інші країни, важливим є зазначити і Україну, а саме чим вона приваблює іноземні країни для вкладання в неї інвестицій. Україну можна охарактеризувати, як країну яка залучає іноземний капітал, тому що володіє факторами, що підтверджують її інвестиційну привабливість. А це такі фактори як вигідне геополітичне розташування, велика природно-ресурсна база (саме це більше всього і приваблює іноземні країни), дешева кваліфікована сила, досить місткий споживчий ринок. Але навіть маючи такі привабливі фактори Україна все ж має несприятливий інвестиційний клімат. Тому Макаренко М.П. у своїй роботі «Залучення іноземних інвестицій в економіку України» зазначив проблеми, які потрібно вирішити в Україні для того, щоб в неї інвестували, а саме: створити сприятливе середовище для ведення бізнесу; потрібно зменшити кількість документів та актів, які регулюють процес діяльності підприємства; подолати корупцію; створити органи державного управління, які будуть надавати допомогу для підтримки бізнесу; розробити ефективне страхування та забезпечити захист права приватної власності; вирішити конфлікт на Сході країни шляхом дипломатичних переговорів.

Висновки. Отже, за допомогою дослідження було визначено поняття прямих іноземних інвестицій, їх склад, суб'єкти, структуру основних чинників. Визначено фактори, що впливають на конкурентоспроможність потенціалу країни, що приймає ці інвестиції та зазначено, який інвестиційний клімат є задовільний для прямих іноземних інвестицій. Адже він є важливим, для країн-донорів. Підкреслено роль ТНК та офшорних зон для прямих іноземних інвестицій. А саме допомога офшорних зон при оподаткуванні країн, що несуть між собою економічні відносини. Головне визначено вплив та наслідки прямих іноземних інвестицій на країни-реципієнти та країни донори, і вплив на світове господарство. Адже даними інвестиціями, ми можемо вирівняти рівень розвитку між країнами, чим самим ще більше розвинути галузі промисловості, і отримати рівність між державами, а саме рівень життя між народами.

Але може статися і таке, що країна інвестор отримає значний контроль над країною інвестором, що може зламати існуючий політичний суверенітет країни, що веде до негативного соціально-економічного розвитку.

Адже за допомогою цих потоків капіталу неможливо подолати суттєві проблеми со-

ціально-економічного розвитку країн периферії. Також за дослідженням було і визначено, що прямі інвестиції як для країни-інвестора, так і для країни-реципієнта ці інвестиції можуть нести негативні наслідки. Тому дану проблему потрібно вивчати, та шукати шляхи щодо її вирішення. Можливо створити міжнародні постанови, які будуть регулювати відносини, що виникають через прямі іноземні інвестиції.

Також було підкреслено, які країни найбільше інвестують свого капіталу в інші країни. Та визначено, який інвестиційний клімат в Україні, та що вона повинна робити для того, щоб мати більше інвесторів.

Список літератури

1. Рибчук А.В., Фомішина В.М., Фомішин С.В. Міжнародні економічні відносини: наочн. навч.-метод. посіб. Херсон, Видавничий дім «Гельветика». 2018. 172 – 180с.
2. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., Столярчук Я.М. Міжнародна економіка: підручник. К.: КНЕУ. 2016. 170 – 178 с.
3. Ковальчук О.Я., Стрельбіцька Н.Є., Слободян А.Ю., Прямі іноземні інвестиції та їх вплив на економічний розвиток. *Молодий вчений*. 2017. №5. С. 596-602.
4. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях. К.: Центр учбової літератури. 2017. С. 68 – 72.
5. Софієнко О. Вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України. *Ефективна економіка*. 2016. №5. С. 45 – 51.
6. Макаренко М. П. Залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Вісник Національного технічного університету «ХП»*. Серія: *Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2016. №13. С. 73 - 75.
7. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні за 2020 рік. URL: <https://thepage.ua/ua/news/obsyag-prii-zvalivsya-v-20-raziv>. (дата звернення 02.12.2020).
8. Список країн для прямих інвестицій в 2021 році. URL: <https://internationalinvestment.biz/business/1711-top-10-rynkov-dlya-investirovaniya-v-2021-godu.html>. (дата звернення 18.11.2020).
9. Показники інвестиційного клімату. URL: https://pidru4niki.com/1809120862536/ekonomika/pryami_portfelni_inozemni_investitsiyi
10. Прямі іноземні інвестиції у світі. URL: <https://www.business.ua/uk/node/11190>. (дата звернення 10.27.2020).
11. Зміни в інвестиційній політиці за докладом ЮНКТАД. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_ru.pdf.

References

1. Rybchuk, A.V Fomishina, V.M & Fomishin, S.V (2018). Miznarodni ekonomichni vidnosini: navchalnij posibnik. Kherson: Helvetica Publishing House [in Ukrainian].
2. Lukuanenko, .D.G Poruchnik, A.M. & Stolyrchuk, Ya.M. (2016), Mszhnarodna ekonomika: pidruchnyk. Kyiv: KNEU [in Ukraine].
3. Kovalchuk, O.Ya. (2017). Direct foreign investments and their impact on economic development. *Molodyj vchenyj*, 5, 596-602 [in Ukrainian].
4. Kozak, Yu.G. (2017). Mizhnarodna ekonomika: v pytanniakh ta vidpovidiakh. Kyiv: Tsentr chudovoi literatury [in Ukrainian].
5. Sofienko, O. (2016). Influence of foreign investments on the development of the economy of Ukraine. *Efektivna ekonomika*, 5, 45-51 [in Ukrainian].
6. Makarenko, M.P. (2016). Attracting foreign investment in the economy of Ukraine. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu*, 13, 73-75 [in Ukrainian].
7. Volume of foreign direct investment in Ukraine in 2020 (2020). Official web-site. Retrieved from <https://thepage.ua/ua/news/obsyag-prii-zvalivsya-v-20-raziv> [in Ukrainian]
8. List of countries for direct investment in 2021 (2021). Official web-site. Retrieved from <https://internationalinvestment.biz/business/1711-top-10-rynkov-dlya-investirovaniya-v-2021-godu.html>
9. Indicators of investment climate (2017). Official web-site. Retrieved from https://pidru4niki.com/1809120862536/ekonomika/pryami_portfelni_inozemni_investitsiyi [in Ukrainian]
10. Foreign direct investment in the world (2020). Official web-site. Retrieved from <https://www.business.ua/uk/node/11190> [in Ukr.]
11. Changes in investment policy according to the UNCTAD report (2020). Official web-site. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_ru.pdf

НАШІ АВТОРИ

Азаренкова Галина Михайлівна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри Банківського бізнесу та фінансових технологій Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Біла Дарія В'ячеславівна - Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Валігура Тетяна Володимирівна - аспірантка кафедри податків та фіскальної політики, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Воропай Наталія Леонідівна - старший викладач кафедри математичних методів аналізу економіки, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Гончаренко Анастасія С. - аспірантка кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Горбаченко Марина Дмитрівна - студентка Центру заочної форми навчання, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Домбровська Софія Олексіївна - кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Дзюрах Юрій Михайлович - доктор філософії з публічного управління та адміністрування, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Другов Олексій Олександрович - доктор економічних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Жердецька Лілія Вікторівна - доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Калінько Ірина Василівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри загально-економічних дисциплін ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж», м. Київ, Україна

Клімашевська Олена Дмитрівна - студентка 4-го курсу Факультету фінансів та банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Короленко Наталія Валеріївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних наук, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Ладонько Людмила Степанівна - доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління, Київський національний торговельно-економічний університет м.Київ, Україна

Мамонтова Ірина Вікторівна - здобувач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Мігал Олена Георгіївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри індустрії гостинності та сталого розвитку, Таврійський національний університет м. Київ, Україна

Мороз Микола Миколайович - доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри транспортних технологій, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Мороз Олена Василівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Нечева Наталія Валеріївна - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Ситник Інна Петрівна - доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій; с.н.с, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна

Тарасевич Наталія Вадимівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Томарович Тетяна Віталіївна - PhD здобувач, Університет Банківської справи, м. Львів, Україна

Труніна Ірина Михайлівна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму, Кременчуцький Національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Цебень Руслан Людвикович - кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Шикіна Ольга Володимирівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Шинкаренко Володимир Миколайович - кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри математичних методів аналізу економіки, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

Шинкаренко Лариса Василівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Ярьоменко Сергій Григорович - кандидат географічних наук, доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Одеського національного економічного університету

№ 3-4 (280-281), 2021

Матеріали випуску друкуються мовою оригіналу
(українська, англійська, російська)

За достовірність викладених фактів,
цитат та інших відомостей відповідає автор

Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Інтернет за рішенням Вченої ради
Одеського національного економічного
університету (Протокол № 7 від 13.04.2021 р.)

Підписано до друку 15.04.2021 р.
Формат 60 x 84 1/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 9,95. Тираж 50 прим.

Надруковано в друкарні
ТОВ ВД «Гельветика» 73034, Україна,
м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-А
Тел.: +38 (0552) 39-95-80 e-mail:
mailbox@helvetica.com.ua